Stefan Kecskemeti

Povestea unei vieți

Singurul paradis din care nu putem fi goniți
decât cel mult de o boală
este memoria.

Tabla de materii

Pe urmele copilăriei şi ale strămoşilor în Timişoara de altădată

Hai să încep departe în timp şi spaţiu, la răspântia celor două continente care formează din timpuri imemorabile lumea veche. Este vorba de spaţiul care se intinde din Caucaz, pe undeva la malul Pontului Euxin, din vremea în care se mai auzea fâlfâitul aripilor vulturului nemilos care cobora zilnic să se infrupte din ficatul lui Prometeu înlănţuit de zei, răzbunare pentru furtul focului; al acelui foc care ne-a ridicat în rang din regnul animal în cel uman, până la ceea ce azi, oamenii de cultură numesc semiluna roditoare, în care temerarul Moise şi-a condus poporul spre pământul făgăduinţei. Aici, în acest din urmă loc, a fost hărăzit strămoşilor mei din partea tatălui să-şi slujească neamul şi Dumnezeul lor cu nume interzis, cu care au făcut legământ (...). In ciuda vicisitudinilor istoriei zbuciumate ale poporului ales, aceşti leviţi au supravieţuit mileniilor, până au descins pe meleagurile noastre.

Pe linia maternă, parte dintre străbuni provin din Mingrelia, provincie a Georgiei de azi, poate prima ţară creştină alături de Armenia vecină din istorie, mai precis din zona în care a descins Jason în căutarea lânii de aur. Primul nume atestat documentar in genealogia familiei este Leon al patrulea Dadiani Vardanidze, principe de Mingrelia Pontului Euxin. Doar ca o curiozitate menţionez faptul că într-un studiu despre Vlad Ţepes, aflat în Biblioteca Muzeului Marii Britanii este amintită o alianţă eşuată între acesta din urmă cu un oarecare Liparit Dadiani, care îi oferise 60.000 de luptători împotriva osmanliilor.

Unul din magazinele de articole optice Kecskeméti, Timişoara

Despre cum au ajuns aici aceşti străbuni puţin se ştie. Leviţii, după aspectul dagherotipiilor şi vechilor fotografii, poartă stigmatele sefarzilor, deci acelor peregrini care au străbătut fie lumea maură, fie Europa centrală, trecând cu certitudine prin universul iberic. După edictul lui Iosif II, ei şi-au schimbat numele din Leviter în Kecskeméti, după numele oraşului în care s-au stabilit în vremea respectivă. Cei de partea maternă se ştie că au ajuns prin Levant după un fratricid, in Veneţia, de acolo pe malurile Ohridului în Moscopole, venind cu aromânii, consideraţi greşit de unii istorici comercianţi greci, până la Miskolc din Ungaria. Aici au ctitorit Biserica in stil baroc de rit ortodox şi au obţinut nostrificarea din partea curţii de Habsburg. Dacă neamurile tatălui pe linie paternă au fost patricieni în Timişoara, unde, din 1826, toţi au fost opticieni până la tatăl meu inclusiv, bunica mea provenea din Budapesta, unde tatăl ei a fost primul inginer şef al căilor ferate maghiare, venit la rândul său din Praga, familia sa fiind originară în Moravia şi Boemia Imperiului Habsburgic. Unul dintre ei, Prof.Pick, neurolog, şi-a dat numele la două din bolile descoperite de el. Cei din familia mamei au devenit moşieri prin Banatul timişan în comitatele Timiş şi Torontal. Aici s-au căsătorit cu membrii altor familii nobiliare cu origini aristocratice din secole demult apuse. Amintesc printre aceste rude nume ca Kinsky, Festetich, Sina, Gyika şi alţii. Despre familia bunicului meu din partea mamei ştiu că au fost militari austrieci în garnizoanele de dragoni şi că familia Scheff işi are originea în Scoţia, după un atestat al generalului Piccolomini din armata lui Wallenstein, slujind probabil ca mercenar în războiul de treizeci de ani, in timp ce străbunica mea provine dintr-o veche familie nobiliară austriacă și prusacă. Ea s-a născut în Veneția, la vremea respectivă în posesia Imperiului, în timp ce alt străbun al ei slujea ca mareşal al curţii lui Frederic cel Mare, regele Prusiei.

... mă văd după iarna ultimului an de război, în primăvara lui 1945, în data de 9 mai spre orele amiezii, şezând pe punctul meu principal de observaţie, o creangă orizontală, de grosimea unui trunchi de om, al stejarului secular din parcul bunicei mele, aşteptând să sune clopotele tuturor bisericilor din oraşul de pe Bega anunţând sfârşitul sperat al unui coşmar care se numea al Doilea Război Mondial. Era o zi caldă de primăvară, frunzele tinere încă străvezii filtrând lumina feerică, lăsau să joace peste tot pete magice de lumină. Şi dintr-odată a inceput concertul clopotelor Timişoarei. Atunci încă nu bănuiam că după cei peste patru ani de război va urma o pace fără sfârşit care urma să ne catapulteze în doar câţiva ani într-o nouă lume care îşi aruncă umbrele înainte până în zilele noastre, la peste un deceniu după aşa-zisa cădere a comunismului. La cei zece ani pe care îi aveam, inima mi se umpluse de fericire, crezând că de acum totul va fi bine.

Nu a fost să fie aşa.

Dar să nu ne grăbim, ci să incerc să-mi reconstitui primul deceniu de viaţă.

Oraşul meu natal, Timişoara, ales ca reşedinţă în mijlocul aproape inaccesibilei mocirle din Banat de veneticul Carol Robert de Anjou adus pe tronul Ungariei din familia regilor blestemaţi după stingerea dinastiei maghiare a Arpazilor, la începutul secolului al XIV-lea, este locul supliciului lui Doja. La reprimarea revoltei a fost lichidată floarea micii nobilimi de toate naţionalităţile din teritoriul tării, ducând la catastrofa de la Mohács, urmată curând de o ocupaţie otomană a Banatului, implicit a Timişoarei, devenită pentru 164 de ani paşalâc.

Atunci când Eugeniu de Savoia recucereşte Banatul pentru imperiu, Timişoara, capitala Banatului, devine incetul cu incetul o metropolă plurinaţională în spatele maghiarimii considerate un veşnic pericol de către Habsburgi. Banatul aproape complet depopulat la eliberare, va trebui repopulat, motiv pentru care un strămoș, preot ortodox de rit slavon, pleacă in Munţii Banatului înfruntând

tâlhari, haiduci, dezertori sălbăticiţi din armata otomană în descompunere şi readuce populaţia abrutizată într-un secol şi jumătate de ocupaţie turcă, pe câmpiile părăginite, redevenite mlaştină. Tot pe atunci, patriarhul Alexei aduce din Kosovar, actualul Cosovo, pe vremuri Câmpia Mierlei, colonişti de origine sârbă şi, în curând, Maria Tereza va aduce populaţii de sorginte germană, austriacă, ceho-moravă, alsaciană, care se stabilesc în Banat sub numele de şvabi. Acest amestec de populații, crezuri religioase, a făcut din Banatul nostru, până aproape de zilele noastre, o zonă a toleranţei, a înţelegerii între cele mai variate naţionalităţi, cu precizarea că la această toleranţă a contribuit, ca aievea în lume, şi evidenta bunăstare a locuitorilor acestui teritoriu binecuvântat. Timişoara ultimelor decenii din secolul al XIX-lea şi până la sfârsitul celui de al doilea război mondial s-a dezvoltat încontinuu, această dezvoltare nefiind sub nici o forma perturbată de trecerea de sub suzeranitate maghiară la cea românească, rămânând ceea ce devenise la *fin de siècle* - o mică Vienă.
Descompunerea moşiilor prin reforma agrară făcută de regele Ferdinand a redus din potenţialul economic al moşierimii, dar bogăţiile naturale ale solului, hărnicia populaţiei suabe, sistemul ştiinţific de lucrarea pământurilor a făcut ca satele bănăţene să se bucure de toate binefacerile civilizatiei moderne, iar oraşele să poată concura in industrie, comerţ şi cultură cu marile centre ale Europei. Astfel, oraşul meu natal a fost primul centru urban de pe continent cu iluminat public electric, printre primele oraşe cu tramvai electric, cu centrala telefonică. Reţeaua de cale ferată din Banat a fost cea mai densă din monarhia dunăreană, iar pe Bega canalizată la răspântia dintre secolele XVIII-XIX, am putut învăţa în prima copilărie cum arată drapelul celor mai multe ţări de pe continent, stindardele ornând şlepurile care duceau în lume comorile mănoaselor câmpii ale Banatului.
Pe Bega se afla între podul ce duce în Iosefin şi cel care duce la gară un pod metalic niciodată dat circulaţiei pentru vehicule. Tot oraşul s-a distrat in copilăria mea de păţania unui chiabur foarte bogat, căzut victima unor escroci abili. Lucrurile s-au petrecut in felul următor: într-o zi de târg - şi în târgurile bănăţene se făceau bani, nu glumă - doi mucaliţi s-au aşezat la capetele podului cerând de la trecători o taxă pentru traversare. Chiaburul doldora de bani din târgul abia spart se

interesează de rentabilitatea afacerii cu taxa.

A Hunyadi-híd 1903-ban, még eredeti helyén

A volt Hunyadi-híd új helyén a Nap (ma Andrei Mureşeanu) és Török (ma Ady Endre) utcák között – napjainkban

Podul de fier

Escrocii isteţi îl ameţesc cu o poveste romanţioasa despre soarta lor care îi obligă să vândă podul, o sursă bună de venit. Mirosind o afacere rentabilă, chiaburul cade la învoială, plăteşte o sumă considerabilă, se bate palma, cei doi dispar iar noul "apropitar" se aşează în mijlocul podului pentru încasarea celor ce i se cuvin. Un poliţist în trecere sesizează edilii oraşului şi afacerea ia sfârşit lamentabil pentru noul "intreprinzător" rămas cu buze umflate, făptaşii rămânând nedepistaţi până in ziua de azi.

De pe malul drept al canalului, dintr-o clădire impunătoare se întinde până la mijlocul apei o lungă coloană cu o bandă rulantă menită să verse grânele direct pe şlepurile care din păcate nu mai vin de la începutul războiului.

Moara cu aburi Prohaska 1912. Elevator pentru descărcat cereale aduse pe canalul Bega.

Acest "tarar" a aparţinut celui de al doilea soţ al bunicei mele, bunicul meu vitreg, doctor în ştiinţe economice, inventator al unui sistem magnetic de curăţat grăunţele sortite a deveni sământă pentru recolte bogate. Firma lui, "Moştenitorii lui Wilhelm Klein", l-a proiectat printre cei mai bogaţi industriaşi ai oraşului. A fost prototipul capitalistului conştient de menirea sa, discipol al marxismului economic, calculat şi absolut corect. Cu timpul şi-a pierdut auzul, dar a fost un violonist de excepţie, mai târziu în pubertate, m-a invitat adesea împreună cu prietenul meu Vladi în garsoniera sa din centru, ca să ne cânte, acompaniat de orchestre înregistrate pe discuri, concertele celor mai mari compozitori clasici şi romantici, pe vioara lui, un Guarnieri original. Sora lui care trăia în S.U.A. i-a trimis după război unul din primele aparate auditive moderne, deja cu tuburi electronice, un exemplu de precizie tehnică şi miniaturizare perfectă. Din păcate nu s-a putut bucura prea mult de recâştigarea auzului murind relativ tânăr, la vârsta de aproximativ şaizeci de ani.

Am avut prilejul de a fi un confident al său. De la el am învăţat multe lucruri practice utile pentru o viaţă normală; din păcate timpurile anormale care au urmat nu mi-au mai permis să le aplic în practică. Bunica mea, divorţată de bunicul meu austriac, căsătorindu-se cu el, nu a resimţit pierderea celor patru mii de iugăre de pământ bănăţean, achiziţionând o vilă pe unul din bulevardele splendide pe cale a se naşte în centrul oraşului. Azi, această vilă în care m-am născut este Mitropolia Ortodoxă Româna a Banatului.

Vila Klein, acum Mitropolia Ortodoxă

Un loc din care, sugar fiind încă, ne-am mutat intr-unul din casele bunicului Kecskemeti în centrul vechi, istoric al oraşului, intr-o casă mare cu două etaje in stil clasicist. Îmi aduc aminte de câteva lucruri şi evenimente din acele vremuri, anii 1935-36 cât am stat acolo, la etajul doi, în niste camere imense, înalte, în pereţii cărora se mai vedeau cioturile retezate ale tubulaturii prin care înainte de întroducerea curentului electric venea gazul de iluminat.
Camera mea avea mobilier alb. De aici am câteva amintiri ciudate, prima fiind rezultanta unui delir febril cu ocazia cine mai ştie căreia dintre multele boli ale copilăriei cu care, plăpând, slab ca un ţâr, mofturos şi evident neuropatic mi-am fericit mereu îngrijorata mamă. Stau culcat în pat, la căpătâiul meu şede un clown cu vestă şi o şapcă ţuguiată, roşie, pantaloni de un albastru ţipător cu fireturi de aur, care ţine într-o mână un baston şi cu cealaltă mână îmi atinge aproape ritmic vârful nasului. Ştiu că treaba m-a distrat, dar viziunea s-a risipit în momentul reintrării mamei in cameră. A doua amintire, la fel de fantastică, însă în plină sănătate, îmi rămâne pe veci un mister, cu atât mai mult cu cât sunt convins că nu a fost un vis. Aud deodată în plină zi uruitul unei căruţe ţărăneşti şi în faţa ferestrei pe stradă, în dreptul etajului doi la care locuiam trece o căruţă cu doi cai mari despre care mai târziu am aflat că fac parte din rasa Nonius, mânaţi de un zdrahon de vizitiu, pletoric, care nu face economie de bice. Şi azi la bătrâneţe pot evoca acest eveniment straniu şi inexplicabil. În universul copilăriei, sigur ceea ce mai târziu se va numi halucinaţie nu este o raritate.
Recent, lucrând la traducerea cronicii de familie, am aflat ca bunicul meu austriac ne-a vizitat cândva în 1935 vara, deci aveam ceva peste un an. Îl văd ca pe un uriaş care se apleacă spre mine şi mă ridică la înălţime infinită, sărutându-mă pe faţă, înţepându-mi faţa cu mustăcioara lui. El a fost căpitan de dragoni, cel mai bun călăreţ al monarhiei dunărene, decorat de nenumărate

ori în război, militar care a jurat fidelitate împăratului şi după marea răsturnare a refuzat să depună jurământ pe republica austriacă. Şi-a îngrijit cu devotament mama rămasă de tânără văduvă, după ce străbunicul meu, într-o bravură, sărind sub un vaporaş de agrement în Wörthersee, a dispărut pentru totdeauna sub ape.
Intrând în conflict cu autorităţile noii puteri, bunicului i s-a retras pensia şi a trebuit să se expatrieze în Ungaria unde şi-a regăsit pasiunea – caii – la un moşier prieten, până la moartea sa la un an după vizita la noi. Ţin minte că am primit de la el – idee de militar care nu prea se pricepe la copii – o păpușă mai mare ca mine şi aşa de grea încât nu am fost în stare s-o ridic. Despre bunica mea din partea tatălui am puţine amintiri, era fragilă, bolnăvicioasă, foarte blândă şi nu vorbea prea bine ungureşte în ciuda faptului că a crescut la Budapesta. Amesteca multe cuvinte nemţeşti în conversația cu mine, întotdeauna avea câte ceva dulce de oferit şi mă punea să desenez. (...)
Ne mutaserăm din casa bunicilor din cetate, din apropierea pieţii Domului catolic în stil baroc, proiectat de vestitul Fischer von Erlach, arhitectul palatului vienez al prinţului Eugen de Savoia vestitul “Belvedere”. În apropiere se afla şi palatul timişorean al aceluiaşi principe – eliberatorul de fapt al Timişoarei. Undeva prin apropiere, într-o curte interioara se afla şi o ţâşnitoare ca un cap de leu, pe care ulterior l-am căutat de zeci de ori, dar nu l-am mai regăsit niciodată. In piaţa Domului cu turnuri scunde din raţiuni militare (turnurile prea înalte ca la catedralele gotice ar fi putut ajunge uşor ţinta tunurilor dinafara zidurilor cetăţii în caz de asediu), în piaţa pavată cu piatră de râu, sunt două izvoare de apă minerală, un monument al ciumei, iar vizavi de Dom se inalţă biserica episcopală sârbă.
Cartierul “Cetate” a fost iniţial înconjurat de ziduri din care nu au rămas decât scurte porţiuni după sistematizarea oraşului de către primarul Telbisz în plin fin de siècle. Din păcate, furiei modernizării au căzut victime şi impunătoarele porţi ale cetăţii, porţi închise pentru orele nopţii până în secolul XIX. În jurul acestei cetăţi concepute în stil Vauban se întindea un glacis, o zonă de interdicţie pentru construcții. Acest lucru a permis ca oraşul să devină locul cu cele mai multe parcuri poate de pe întregul continent.
Spre sud-est dincolo de Bega se întinde al doilea cartier al oraşului, de la începuturi conceput ca zonă industrială, purtând in consecinţă numele de Fabric. Locuit de populaţie româneasca, sârbă, evreiască, - sefarzi care mai vorbeau în copilăria mea spaniola -, şvăbească, având ca centru piaţa Traian, înainte piaţa Kossuth, cartierul are până după al doilea razboi un profil spiritual aparte. A fi “fabruclăr” a fost un titlu de onoare pentru foarte mulţi cetăţeni care mergeau în cetate numai pentru a-şi scutura zdrenţele într-unul sau altul din localurile selecte ale urbei. La Piaţa de Fân, mai tărziu Badea Cârţan, începeau casele mai modeste, de tip aproape rural, care se intindeau pe străzi late cotinde de la gara Fabric până la Pădurea Verde în a cărei apropiere creşteau din nou la dimensiunile unor vile impunătoare.
Dincolo de gara Fabric se desfăşoara în cartierul Vii o parte insemnată a copilăriei mele de mai târziu asupra căreia o să revin. Opus cartierului estic se aflǎ cartierul Iosefin unde locuiau mai ales comercianţii şi funcţionărimea urbei, o populatie mic-burgheză harnică şi cinstită, la fel de amestecată etnic ca celelalte. La intrarea în acest cartier se afla in acei ani catedrala primă ortodoxa a oraşului cu o clopotniţă separată de corpul bisericii, acolo unde incepea bulevardul Berthelot, impresionant ca lăţime şi lungime şi de unde porneşte o mare arteră stradală care duce spre Chişoda, in copilăria mea încă un sat, azi încorporat in municipiu.

Biserica Ortodoxa (Catedrala ortodoxa veche – mica), din Piata Mocioni – Küttel, 1938.

Pe malul stâng al Beghei se intinde spre sud cartierul Elisabetin având ca centru piata Lahovary devenit ulterior piaţa Bălcescu.

Piața Lahovary, actuala Piață Bălcescu, 1930.

Acest cartier numit iniţial Mayerhöfe avea o populaţie predominent șvăbeasca, loc de unde proveneau majoritatea legumelor, dar şi armata de măgăruşi care purtând pe flancuri câte o canistră de 10 litri, aduceau în fiecare dimineaţă laptele pentru populaţia care scosese câte o sticlă, două, de cu seara in faţa porţii sau uşilor. Între cele două războaie, în oraş încă mai puteai lăsa uşa neîncuiată sau bicicleta pe stradă, fără teama ca să dispară ceva. Doar porţile parcurilor, îngrădite cu grilaje de fier forjat, se închideau în fiecare noapte după un orar diferenţiat în funcţie de anotimp.
La nord-vest se întindea un al cincilea cartier, Mehala, cu populaţie predominant sârbească, având în centru o impunătoare biserica ortodoxă sârbă.
Trei comune extravilane contribuiau la aprovizionarea pieţelor. Freidorf – Fratelia , satul natal al vestitului campion mondial la înot, devenit ulterior Tarzan la Hollywood, Ghiroda, dincolo de uzina hidroelectrică de pe Bega, unde în copilăria mea încă puteai întâlni bulgăroaice în veşminte albe, cu faţa acoperită, deci de religie muslimă, nişte grădinărese de mare clasă.
În această lume pestriţă şi pitorească mi-am petrecut primii ani ai copilăriei, sub ochii atenţi ai mamei, dar şi a guvernantelor care se succedau in funcţie de vârsta odraslelor.
Galeria de ilustratii: https://goo.gl/photos/7MJu81veBVr436GZ8
Ilustrații: Lucian Muntean

Educație la mijloc de veac. Cămăşi verzi – cămăşi maro

În această lume pestriţă şi pitorească mi-am petrecut primii ani ai copilăriei, sub ochii atenţi ai mamei, dar şi a guvernantelor care se succedau in funcţie de vâsta odraslelor.

Educație la mijloc de veac

Spre deosebire de frăţiorul meu mai robust şi controlat sentimental, pentru mine, care imi construisem legături afective faţă de fiecare guvernantă, orice despărţire a insemnat o mică tragedie. Asta în ciuda faptului că de ele se leagă şi obiceiuri nu numai plăcute, ci chiar chinuitoare. In primul rând amintesc aici stilul de viaţă foarte reglementat, monoton, cu obligaţia insuşirii unor reguli de comportare, conduită, ţinută etc… Apoi problemele de alimentaţie; regula generală era ca zilnic un fel să fie obligatoriu o legumă. Azi îmi plac legumele, dar în acele vremuri, soteul de morcovi dulceag şi plictisitor a fost un chin egalat doar de cel de gulii, varză creaţă etc… pe care trebuia să-l mănânc fără milă până la ultima îmbucătură. Nu mai spun că roşiile îmi pişcau cumplit gura, dar trebuia să beau un pahar de suc de roşii pentru vitaminizare toată vară. Spre norocul meu untdelemnul de peşte obligatoriu iarna, spre mirarea întregii familii, îmi plăcea, deci cu asta nu am avut probleme.

După vârsta de doi ani ne-am mutat intr-o stradă elegantă din Elisabetin, unde s-a născut şi fratele meu, un urlător frenetic care, pe deasupra, m-a detronat din starea de unic moştenitor. Spre deosebire de mine care eram firav, finuţ şi sensibil, el era un malac violent, impunător şi încăpăţânat la culme.

Ţarcul meu intreţinut cu grijă, a fost demolat de el în doar trei săptămâni după ce s-a putut ridica în picioare. Fiecare seară la orele 19 fix începea să urle din gura de şarpe, ritual care ţinea zilnic fix două ore, după care se aşeza blând şi liniştit pentru a-şi continua jocul cu câte un obiect investit cu cele mai variate valori simbolice. Biata mama se retrăgea după acest spectacol total epuizată, până ce într-o bună seară a apărut naşul meu Gyulus, o matahală de moşier din sudul Banatului, care, văzând starea sufleteasca a mamei, l-a ridicat pe urlător de guler şi i-a aplicat o corecţie pe fund de s-a auzit până în vecini. Domnul meu frate, cu ochi miraţi, fără să scoată un sunet s-a aşezat liniştit într-un colț al ruinei ţarcului aşteptând ce va urma. Întrucât nu a urmat nimic, s-a apucat să se joace ca un mieluşel. In seara următoare fix la orele 19 au inceput mişcările introductive la spectacol, dar mama a fost pe fază, strigând spre camera alăturată "Gyulus, copilul începe din nou", la care, frăţiorul meu calm şi liniştit a reluat jocul de dinainte. De atunci am beneficiat de seri liniştite şi plăcute. În scurt timp l-am indrăgit tare mult şi până in ziua de azi îmi aduc aminte de mireasma plăcută de lapte dulce ce emana din părul său creţ.

Cred că nu au trecut mai mult de 2-3 ani şi ne-am mutat pe aceeaşi stradă cu câteva case mai incolo. Aici, portarul avea doi băieţi cam de aceeaşi vârstă cu noi, bine crescuţi şi buni parteneri de joacă. Cam de pe atunci datează eşecul familiei de a mă înregimenta într-o grădiniţă, de altfel frumoasă, dotată cu tot felul de jucării, cu educatoare prietenoase, dar care m-ar fi obligat la supunere faţă de anumite reguli în afara mediului meu familial. Aici a apărut pentru prima oară diferenţa fundamentală dintre atitudinea mea şi cea a fratelui meu faţă de mediul înconjurător. Peter, un diavol în familie, în viaţa dinafară s-a dovedit a fi conformist şi adaptat, în evident contrast cu mine, cuminte, şi ascultător acasă, dar diavol, rebel, nestăpânit în afara familiei. La timpul

respectiv, revolta mea se manifesta prin plecările mele din grădiniţă, în ciuda măsurilor de pază. Treaba a alarmat familia în mod serios, deoarece nici nu mi-a trecut prin cap să mă intorc acasă. Făceam ture mari de explorare prin cartier, descoperind o serie de lucruri noi, incitante, împrietenindu-mă cu pilăriţele din piaţa Lahovari, cu câini care păzeau fiecare casă din cartier, mai mult, cu măgăruşii care îşi aşteptau răbdător stăpânele, după terminarea târguielilor făcute marţea şi vinerea. După o săptămână de încercări de a mă ţine la această grădiniţă ideea a fost abandonată prin consens între mama şi educatoare. Această atitudine de rebel individualist şi nonconformist persistă până azi, creându-mi pe lângă multe satisfacţii şi numeroase neplăceri şi ponoase mai târziu, în viaţa care îţi cere compromisuri, submisiune şi conformism.

Regulile impuse de familie m-au ţinut în frâu chiar şi în afara casei, spre exemplu chinuitoarele plimbări pe orice vreme intr-o mică turmă de copii pe Corso, obligatorii timp de cel puţin două ore pe zi, sub atenta supraveghere a guvernantelor care în acest răstimp schimbau păreri şi îşi bârfeau cu neruşinare stăpânele. Cele mai groaznice asemenea “cure de aer” s-au dovedit cele de toamnă, când, sub o pelerină de loden cu glugă pe cap şi doar două deschizături pentru scoaterea mâinilor, trăiam teroarea claustrării, condamnat la tăcere, căci sub glugă nu se putea vorbi cu la fel de disperatul amic de lângă tine.

Spre deosebire de aceste corvezi, ieşirile cu mama către seară în centru mi-au oferit satisfacţia insuşirii cititului direct de pe reclamele luminoase din tuburi de neon diferit colorate care creeau o feerie vesperala dublată de splendoarea vitrinelor. Pe una din clădiri era crucea Bayer, reclama pentru aspirină, pe alta Adesgo pentru ciorapi, Umbrela etc.

Vitrinele ofereau mai ales în pragul sărbătorilor aventura descoperirilor interesante. Firma concurentă de optică, Kaldori avea în prag de Crăciun în vitrină fabuloase trenuri electrice cu gară, tuneluri, semnalizatoare luminoase, viaducte etc… În alte prăvălii erau tot felul de jucării, păpuşi animate care fascinau în ciuda faptului că din călătoriile sale anuale la Viena şi Leipzig unde se contractau mărfurile la târgul internaţional, tata îmi aducea maşinuţe Schuko care ştiau tot felul de lucruri, unele fiind demontabile, altele aveau un fel de “radio”, deci făceau muzică, se dădeau peste cap ori nu cădeau de pe masă.

Mai târziu când spectrul războiului devenise din ce în ce mai ameninţător, paralel cu înarmarea Germaniei hitleriste, la aceste jucării s-au adăugat tancuri, tunuri, chiar şi avioane din care cădeau bombe pocnitoare prin capsele obișnuite la pistoalele de jucărie şi se lansau paraşute. Un non plus ultra era submarinul care făcea reale scufundări şi putea lansa torpile. Spre deosebire de frățiorul meu care la un Crăciun a primit un tren electric, eu aveam un trenuleţ mecanic fabricat de vestita firmă Märklin, ale cărui produse “ de epocă “ le-am revăzut recent la Nürnberg într-o expozitie retrospectivă cu vânzare. Am fost oripilat de preţurile cerute pentru aceste jucării minunate, azi cu valoare de colecţionar.

O altă categorie de jucării tot ale firmei sus-menţionate erau jocurile de construcţie din metal, asamblabile prin şuruburi, cu care se puteau configura clădiri sau mecanisme funcţionale, maşinării de tot felul. Ele au fost un fel de predecesori ai produselor mai simpluţe care se vând sub numele de Lego. Mai amintesc apoi maşinile de aburi, imitaţie a diverselor locomobile, motoare care până în anii studenţiei mele au pus in mişcare uzini, fabrici ș.a., dar şi cutiile cu care se puteau face fel de fel de scamatorii.

Crăciunurile sărbătorite în trei locuri, acasă la noi, la bunicii din partea tatălui şi la bunica din partea mamei, au fost adesea ocazii de frustrare, deoarece după sunetul clopoţelului, admirând

cu respiraţia tăiată cadourile minunate, am fost răcoriţi de interdicţia de a ne apropia de locul unde adulţii, în genunchi, işi satisfăceau nevoia de joacă până tîrziu în noapte.

Moş Niculae care venea noaptea să aşeze în pantofii curăţaţi cu Schmollpasta, între geamuri pe lângă obligatorul băţ şi ceapă, răsplată pentru greşeli şi mici păcate, provoca dimineaţă înbietoarea aromă de portocale, mandarine, dulciuri, mere, curmale, rodii şi câteva jucărioare care prevesteau pletora Crăciunului care urma.

În anii mai "săraci", Paştele catolic şi ortodox coincideau, dar în alţi ani aveam de două ori sărbătoare. O dată acasă şi a doua oară la bunica de religie ortodoxă. La noi în ajun trebuia să culegem iarbă şi să facem cuibuşoare în care iepuraşul își deşerta cadourile şi ouăle vopsite, la bunica aveam de căutat prin grădină şi mai târziu, în parc, bogăţia de ouă încondeiate, vopsite, şi cadourile. Primul meu Paşte de care îmi aduc aminte a fost cel încă la bunicii Kecskemeti, unde într-un coşulet pe verandă, iepuraşul mi-a lăsat trei din puişorii săi vii. Au fost, deşi am crescut între nenumărate şi felurite vietăţi, primele animale care mi-au aparţinut, desigur nu multă vreme fiindcă în aceea casă veche, la etajul doi nu se puteau ţine iepuri, deci cu inima intristată a trebuit să îi duc înapoi la mama lor. În pragul fiecărei sărbători trebuia să-mi adun jucăriile de prisos şi să le predau copiilor din orfelinat, o acţiune la care, de fiecare dată, eram cuprins de un cumplit sentiment de umilinţă pentru simplul fapt intuit al inegalităţilor sociale şi nedreptăţilor soartei.

Cămăşi verzi, cămăşi maro

După numai doi trei ani, călătoriile în străinătate au devenit imposibile. Războiul a blocat graniţele. Atunci am făcut cu mama cele mai fantastice călătorii. Exista într-un dulap pe careva dintre holuri o colecţie de ilustrate pliate, de culoare sepia din mai toate locurile semnificative ale continentului, pliante aduse din călătoriile membrilor familiei prin lume. Pe atunci, valizele din casă erau împestriţate cu etichete lipite pe ele în fiecare hotel pe unde s-a stat. Ei, mama ne aşeza pe covorul din camera ei şi cu ajutorul ilustratelor am început să călătorim. Si azi se întâmplă că văzând la televizor pentru prima dată imaginea unor locuri din Europa să le recunosc după acele ilustrate.

Am început şcoala la o instituţie confesională Missio cu limbă de predare maghiară, o treabă plictisitoare, dar a cărei utilitate a fost înţeleasă de mine în ciuda faptului că la trei ani ştiam să citesc şi la patru să scriu. Eram 64 de elevi în clasă, de toate naţiile, straturile sociale, sub severa supraveghere a unei învăţătoare nemăritate, bătrâne, acrite, care suporta cu greu gălăgia, mirosurile şi diversitatea copiilor atât de numeroşi. ...

Dar şi până la începerea şcolii s-au petrecut lucruri ciudate şi la inceput greu de înţeles. Într-o bună dimineaţă, coborînd în mica curte a casei unde obişnuiam să ne jucăm în nisip cu soldatii de plumb, în compania celor doi "prieteni" amintiţi mai sus, am fost întâmpinaţi cu duşmănie, fiindu-ne refuzat teritoriul ce ni se cuvenea din nisip pe motivul că de azi suntem in război , mai mult, suntem duşmani, noi neavând o origine pur ariană. Din acest lucru nu am înţeles prea multe, dar în curând am văzut cum ingrijitorul casei şi-a schimbat papucii în cizme negre, cămăşile de diverse culori in bluze maro, devenind membru activ al comunităţii germane de afiliație hitleristă. Ne obişnuisem cu unii care purtau cămăşi verzi, cu reşedinţa la o terasă pe malul Begheului, la intrarea căreia era plasat un panou cu un fel de grilaj şi de unde se auzeau nişte cântece ca cele care mai târziu in "iepoca de aur" purtau numele de "patriotice". Tata a trebuit să plece într-un lagăr de muncă. Într-o seară, după adormire am fost treziţi de o gălăgie infernală şi am văzut pe

mama aplecată asupra paturilor noastre apropiate şi un individ într-o asemenea cămaşă verde, ameninţându-ne ca "pui de năpârcă" buni pentru a fi lichidaţi. Încă în aceeași noapte a venit bunica după noi şi pentru câteva zile ne-am mutat la ea spre bucuria iubitei mele străbunici care locuia la etajul vilei, o bătrânică înțeleaptă, citită, foarte cultă, care de fapt o crescuse pe mama mea.

....

Mama, atasată de tradiţiile legitimiste austriece ale bunicului meu nu a acceptat să se inregimenteze in asociaţia hitleristă a etnicilor germani din Banat, după ce Hitler anexase Austria alipindu-o Reichului. Cam pe atunci am trecut prin primul meu şoc zguduitor în legatură cu adulţii. Într-o bună seară, în timp ce ascultau ştirile, am văzut-o pe mama plângând. Mult mai târziu am aflat motivul: ultimele cuvinte ale cancelarului Schuschnigg al Austriei cotropite, care, cu voce jugulată de emoţie, pronunţa un : Gott schütze Österreich! (Domnul să apere Austria!) auzindu-se în continuare cum este târât de SS-iştii din faţa microfonului drept în tragica istorie a Europei. Desigur, la 4 ani, încă nu realizam semnificaţia episodului, dar, pentru prima dată în viaţa mea, am constatat că şi adulţii plâng, deci lumea nu este atât de protejată de ei cum credeam până atunci. Era prezent naşul meu Gyulus care nu a putut să o consoleze.

Doritori să aibă alături cât mai multe şi reprezentative personalităţi ale urbei de etnie germană, mama a fost citată în nenumărate rânduri fără rezultat la această organizaţie. La o vizită la primărie a guvernatorului hitlerist al Austriei anexate, Baldur von Schirach (din păcate şi unii aristocraţi germani au fost înregimentaţi de descreieratul Führer), a fost din nou chemată. Spunând că este austriacă, a refuzat din nou, la care guvernatorul îngâmfat i-a spus că el nu ştie de Austria, ci de Ostmark (Marca de Est, numele dat Austriei de hitleriștii care considerau anexarea noii lor provincii un act istoric de justiţie). Mama, roşie de furie, i-a răspuns arătându-şi inima: Orice aţi face, Austria trăieşte aici. Bietul primar, un prieten al familiei dintr-o dinastie tipic timişoreană, a încercat să o potolească în zadar cu cuvintele şi dialectul tipic pentru un fabruclăr : Puppi, mach kane Tschitschi Bambula! (Puppi, să nu faci minuni pe aci!).

De altfel, mama, curajoasă în tinereţe, încă nezdrobită de apăsătoarele evenimente care au urmat în deceniile de mai târziu, a făcut opoziţie făţişă naziştilor. Războiul începuse, un ofiţer german se urcă în “firobuz” (un sfertodox al timpurilor a descoperit că termenul de troleibus este în limba duşmanilor anglo-saxoni, deci trebuie înlocuit şi astfel, unicat în lume, la Timişoara nu circulă nici azi troleibuse, ci firobuse) mama începe să fluiere marşul britanic : It's a long way to Tipperary… Neamţul înfuriat începe să vocifereze, la prima staţie mama se dă jos, iar vatmanul, vecin cu bunica, închide rapid uşile vehicolului şi pleacă în goană. Iarna, mama a purtat demonstrativ nişte căciuliţe căzăceşti, căciuliţe ulterior reîntîlnite abia după sosirea armatelor sovietice. La blana ei de astrahan negru purta prinse niste flori galbene de mimoză, culorile negru-galben fiind ale Habsburgilor.

Mai târziu, o parte din vara fierbinte a anului 1944 l-am petrecut pe moşia naşului meu în Clopodia în refugiu din faţa bombardamentelor care au ameninţat Timişoara. A fost un sejur plăcut, iluminatul în ciuda introducerii curentului electric s-a făcut cu lustre cu un fel de petromaxuri cu ciorap Auer care răspândeau o lumină uniformă şi foarte plăcută. In fiecare cameră de oaspeţi era un lavabo cu un lighean şi o cană grea din faianţă sau porţelan în care se aducea apă pentru spălat. In parc era un iaz destul de mare sub umbra copacilor seculari, iaz în care am învăţat să pescuiesc, mai degrabă să fac instructaj de înot unor viermi. Dar se găsea din când în când şi câte un peşte sinucigaş destul de mărişor pentru a putea fi prăjit de bucătăreasă pentru cină. Sub

portalul conacului menit pe vremuri să primească caleştile cu musafiri era instalat o masă de ping-pong şi astfel naşul meu a încercat să mă introducă în tainele acestui sport, nu cu prea mare succes. După ce m-a apostrofat spunînd că finul lui este dotat de bunul Dumnezeu cu două mâini stăngi, s-a ocupat intensiv de fratele meu încă destul de mic, dar cu mai mult succes. Eu a trebuit să mă mulţumesc cu trageri la ţintă cu un pistol cu aer comprimat. Măcar cu această armă am obţinut oarece succese devenind un bun trăgător şi mai târziu.

Moşierii care au rămas, ca si el, în ţară, au fost deportaţi de bolşevicii noştri, după expropriere. Baronul Niki Hauser a întins-o la timp în Germania şi a mai însoţit-o pe mătuşa mea la inmormântarea bunicei, ocazie în care, în dorinţa de a revedea fosta ei vilă (Vila Klein pe C.D. Loga), a fost primit de Preasfinţia Sa Mitropolitul Corneanu la reşedinţa sa actuală.

Conacul bunicii – raiul pe pământ. Messerschmidt, Titobus şi pom de Crăciun

Conacul bunicii – raiul pe pământ

Atunci când ameninţarea războiului a devenit iminentă, bunica s-a hotărât să vândă vila de pe bulevardul Diaconovici Loga şi şi-a cumpărat un frumos conac cu parc de două hectare, gospodărie anexă în cartierul Viile Fabric. Pentru fratele meu şi mine era raiul pe pământ. Lângă conacul restaurat, bunica ne-a construit o casă cu două camere, grup sanitar, cabină de duş, unde petreceam la început verile, apoi, în repetate rânduri, când problemele familiale ale părinţilor s-au complicat, timp indelungat. Conacul cu un donjon avea şapte camere, dintre care două erau separate pentru străbunica mea şi Mariechen, fosta mea guvernantă din prima copilărie, acum îngrijitoarea ei.

Mai târziu, după moartea străbunicii mele iubite, noi am fost mutaţi aici, iar în căsulia noastră a fost cazată o foarte bătrână prietenă a străbunicii care rămăsese fără nimeni. Când imbătrâneşti, rudele şi prietenii se împuţinează, printre ei sunt mai mulţi plecaţi decât rămaşi şi incepe supliciul singurătăţii greu de suportat. Dar să revenim din panseurile lui Gâgă. Trebuie să menţionez însă că din vremuri imemorabile, în familiile nobilimii bănăţene se obişnuia găzduirea rudelor, prietenilor sărăciţi, singuri, bătrâni şi neajutoraţi. Acest lucru era firesc şi nu ridica nicio problemă. În generaţia străbunicii mele, dacă o fată tânără avea ghinionul de a se îndrăgosti de un individ nedemn care o abandona şi lumea afla acest lucru, nu se mai putea mărita la pretenţiile rangului ei, iar dacă nu devenea călugăriţă, trebuia să rămână domnişoară bătrână. Asta a fost soarta doamnei respective, despre care am şi eu o amintire haioasă, bineînţeles neînţeleasă pe vremea respectivă. Străbunica mea era o femeie excepţională, plină de umor. Șezând pe terasă, prietena ei, şi ea bine peste vârsta respectabilă de 80 de ani, îi povesteşte : Știi Margareta, în ultima vreme fac exerciţii de gimnastică. Culcată pe spate am ajuns să pot ridica ambele picioare aproape depărtate una de cealaltă, în poziţie verticală. La care străbunica mea întreabă: "Dar spune-mi, draga mea Etelka, la ce-ţi mai foloseşte acest exerciţiu?"

Dar să continui cu descrierea conacului. Sufrageria, salonul, biblioteca şi dormitorul cu o anticameră mare, baia şi budoarul bunicii şi o cămară pentru delicatese. Din salon şi sufragerie se deschideau uşi spre o terasă superbă, ornată cu trofeele de vânătoare ale familiei şi o parte din panoplie.

În subsol a fost amenajată bucătăria cu doua cămări mari şi o boxă pentru adăpostirea lui Balbo pe timp de iarnă, 7 sau 8 incăperi locuibile, dintre care 5 camere de oaspeţi şi una pentru valetul soţului bunicii, domnul Lux, un praghez cu mustață Wilhelm II, aciuiat după primul război pe la noi. Se spunea că ar fi fost homosexual, în orice caz deloc agreat de Balbo care de fiecare dată, când domnul Lux se apleca să facă ordine pe alei, pornea în trombă şi îşi înfigea cu sadism ciocul în dosul acestui domn.

În micul vestibul se deschidea o nişă cu o minune încă neîntâlnită până atunci de mine, un ascensor pentru alimentele servite la masă. De aici, scările urcau la pod şi bastionul pătrat, în care se afla cisterna de apă şi de unde se deschidea o panoramă frumoasă deasupra acoperişurilor, parcului şi pădurii din apropiere.

În orice caz, lucru ce se întâmplă cam o dată la un secol, în toiul lucrărilor de restaurare, pârâul Behala care traversează la destul de mare distanţă Pădurea Verde şi-a umflat apele şi subsolul clădirii a fost inundat, eveniment cu răsunet pentru noi, copiii, necaz pentru bunica.

După terminarea reamenajărilor, bunica a organizat pentru tineretul străzii la capătul căruia era aşezat conacul, un bal mascat în subsol. Asta a fost o senzaţie şi pentru mine care jucam rolul a ceea ce azi se cheamă disc jockey, punînd pe rând pe patefonul străbunicii mele discuri cu tangouri, valsuri, slow foxuri, foxtrotturi, dar şi câte un shimmy şi charleston din deceniile trecute. Cu această ocazie, nolens-volens, am fost iniţiat de fetele din vecini la vârsta de 7 ani, fără nici un entuziasm, în primii paşi de tango. Eram la acea vârstă destul de misogin, deoarece o prietenă de vîrsta mea, Agneta, cu luni înainte mă iniţiase în nişte manevre care păreau ulterior să-l confirme pe bătrânul Sigmund Freud şi care provocau fiori ciudate şi neliniştitoare.

În stânga conacului, o alee de castani de un soi mai aparte, cu flori roşii, ducea spre poarta unde aveau acces trăsurile şi maşinile. Puţin mai incolo se înălţa capela ortodoxă cu picturile lui Luchi Demian şi iconostasul şi restul lemnăriei aurite facute de Gazso, numit de bunica consecvent domnu' Gaju. Acestei capele i-am putut multumi vizita Majestăţii Sale tânărul rege Mihai, ctitorul Catedralei Mitropolitane ajunsă la stadiul amenajărilor interioare. Suveranul a dorit să vadă opera celor doi sus-amintiţi, angajaţi pentru amenajările interioare. În capela ridicată de bunica, probabil în virtutea tradiţiei de a ctitori biserici greco-ortodoxe sârbeşti şi, mai târziu, româneşti, de către numeroşi ascendenţi ai familiei, se pare că s-a născut ideea angajării lor pentru catedrală. De altfel, unul dintre neamurile noastre, Gheorghe Joanovits, maghiar prin convingere, dar ca mai toţi bănăţenii, tolerant în ce priveşte naţionalitatea şi religia, a elaborat înspre mijlocul secolului al XIX-lea statutul bisericii ortodoxe române din Banat, deoarece până atunci exista numai biserica slavonă de sorginte sârbească.

În faţa conacului se deschidea un uriaş rond de flori cu straturi grupate în aşa fel, încât în orice sezon să bucure ochii cu alte combinaţii de culoare. Era împărăţia grădinarului Safar, comunist convins de la întoarcerea din prizonierat rus după primul război mondial. În spatele rondului, după un pâlc de tei, se întindea gazonul până spre capătul parcului, flancat de ambele părţi de uriaşe conifere, un grupuleţ de Ginco Biloba, azi la modă fiindcă din frunzele lor lobate, dar încă cu urma acelor de conifere ancestrale, se extrage un medicament vazodilatator cerebral. O bucurie deosebită ne-a produs apariţia unor fântânari care au ridicat o uriașă sondă in mijlocul parcului, începând să foreze în adâncime pentru a da de un filon de apă minerală. Astfel am primit, in succesiunea adâncirii forajului, argile de culori foarte diferite, de la albastru până la bordo şi negru. La 198 de metri au dat de o stâncă ceea ce a dus la încetarea forajului. Ținta a fost atinsă însă numai parţial, apa minerală uşor carbogazoasă şi alcalină destul de călduţă a urcat singură numai până la cota minus 1,5 metri, deci trebuia pompată în continuare cu mâna. Această treabă ne-a creat bătaie de cap, deoarece în micul iaz cu nuferi din spatele stejarului secular, apa trebuia trasă cu o pompă Norton, ceea ce putea dura multe ore, zile în şir. Apa minerală pierdea conţinutul de gaz pe drumul parcurs de peste 40 de metri, aşa că broaştele şi țestoasele de apă au suportat cu bine uşoara mineralizare.

Pe laturile parcului şi între gazon şi partea de la capăt care era împărăţia noastră, erau niste pâlcuri de liliac altoit care primăvara răspândeau un parfum nemaipomenit. Erau greu de pătruns şi ne asigurau loc de refugiu unde nu ne putea găsi nimeni. Mai târziu când cu prima mea iubită adevărată căutam un loc perfect protejat de ochii străini, aici am găsit cuibuşoarele noastre de

nebunii. Tata Vili, soţul bunicii şi-a comandat o căsuță din lemn de brad, la ridicarea căruia am asistat, fascinat de priceperea dulgherului care asambla trunchiurile, fără a recurge la cuie. Aici obişnuia să se retragă după-amiaza pentru o siestă. Pe brazii uriaşi din jur erau puse tăbliţe cu inscripţia « Serpi veninoşi ». Noi, puştimea, aveam la dispoziţie în spatele unei moviliţe o căsuță de scândură văruită în alb, care, mai târziu, a devenit laboratorul meu de chimie, dar pe atunci era dotat cu o plită de bucătărie miniaturală, dar perfect funcţională. Mama mi-a cumpărat nişte vase de aluminiu – o noutate la vremea respectivă – şi aşa bunica a putut să mă oblige să mă apuc şi de gătit.

Puteam să am cam 9 ani, din păcate cercetăşia nu mai exista, regele Carol II infiinţase străjeria şi premilităria pentru etnicii pur români. Bunica a considerat că nu e cazul să rămânem nişte papă-lapte, aşa că, într-o bună zi, mi-a spus : "Sunt dispus să te servesc cu mâncarea de prânz, dar micul dejun şi cina trebuie să ţi-o faci singur". Fratele meu de doar 5 ani a fost acceptat în pensiune completă. Acum e momentul să descriu gospodăria anexă care a constituit principala sursă de materie primă şi pentru bucătaria mea. Incep cu grădina de zarzavaturi de două pogoane cu straturi geometric perfecte, un sistem de irigaţie cu robinete mari de alamă la care se puteau ataşa tuburi de cauciuc cu rozete la capăt pentru udat. Grădina era intreţinută de o familie care locuia în incinta gospodăriei şi lucra în partaj de 50% din produse, care le asigura o existenţă îndestulătoare. Straturile cuprindeau toate legumele şi o seamă de fructe necesare uzului curent. Nu trebuie să vă spun că şi eu aveam în custodie câteva straturi mai scurte, unde cultivam ceapă, cartofi, usturoi, salată, spanac, morcovi, ardei, vinete şi pătrunjel. Pentru uz propriu aveam acces la orice produs.

În curtea gospodăriei erau două ţarcuri cu clădirile aferente pentru porcii York frumoşi, din care nu-mi aduc aminte să se fi tăiat vreodată vreunul. Şi porcii aveau o scăldătoare de cca 8x8 metri. Locuinţa ingrijitorului continua cu magazii, grajdul pentru cele două vaci care dădeau fiecare zilnic cam 18 litri de lapte, locul pentru Dragoş, armăsarul de călărie a lui Gyurka, fratele bunicii, un armăsar bătrân şi prins in căruță numai pentru achiziţii necesare gospodăriei şi aducerea de pâine neagră din satul apropiat Dumbrăviţa. În fiecare vacanţă însoţeam vizitiul care avea o burtă impozantă, o pălărie cu bor enorm şi fuma pipă, de-a lungul lizierei Pădurii Verzi, cam 4 Km parcurşi de bietul Dragoş în aproape două ore la dus şi în maximum jumătate de oră la întors - o bună lecţie de teoria relativităţii despre variabilitatea distanţelor. Laptele, frişca preparată cu un enorm separator la care şi eu trebuia să învârt manivela, smântâna, untul, tot cu un mecanism care trebuia rotit cu o manivelă, se prepara seara, după ce se făcea curăţenie în bucătărie. De aici, bucătăreasa sau vreuna dintre fetele care o ajutau mă aproviziona cu aceste produse. Bucătăreasa, o urmașă din a patra sau cincea generaţie a iobagilor de altădată a familiei, era o băbuţă mică şi uscăţivă care, de fiecare dată, când veneau mai mulţi musafiri îmi ţinea o lecţie despre exploatare și exploatatori, încheiată cu o tiradă din care nu lipsea expresia - "Băga s-ar naiba în burta domnilor!" Dar care radia de fericire după ce fusese chemată pentru i se mulţumi pentru bucate. Aici amintesc că după ocuparea Parisului de către hoardele hitleriste şi configurarea guvernului trădător dela Vichy, în fiecare 14 Juillet, ziua naţională a Franţei, pe terasa mare a conacului era întinsă o masă festivă pentru a sărbători această mare zi în prezenţa unui număr impresionant de intelectuali, majoritatea români, dar şi de alte naţionalităţi. Se destupau şi câteva sticle de şampanie franţuzească păstrată in mare secret prin pivniţă. Era meritul amintitului

grădinar comunist Şafar că in jurul acelei zile toate straturile rondului de flori străluceau in culorile roşu, alb, albastru ale tricolorului francez.

Îmi aduc aminte că printre musafiri a fost prezent de vreo două ori şi Dr.Petru Groza, coleg de facultate cu soţul bunicii, desigur pe vremea în care încă nu trădase social-democraţia punându-se în slujba Moscovei. Anii de după război au demonstrat, şi pentru acest lucru nu se pot găsi scuze, că o parte a intelectualităţii române a trădat şi s-a înregimentat in cea mai întunecată epocă a instalării puterii proletare (ascult sfatul tău, Gabi, şi şterg lista de nume a celor enumeraţi pentru a ocroti sensibilităţi de fapt nejustificate, deoarece numele acestor trădători este azi bine cunoscut). Îmi aduc aminte de o carte citită cu nesaţ în pubertate care, alături de "Atenţie Europa" a lui Thomas Mann şi câteva alte volume despre reacţiile faţă de extremismele timpului, mi-a marcat devenirea - "La trahison des Clercs" a lui Julien Benda. Se referea la trădarea spre dreapta, acum era vorba de trădare spre stânga. Dar despre asta mai târziu, deocamdată să rămânem la primul meu deceniu de viaţă.

Messerschmidt, Titobus şi pom de Crăciun în văzduhul timişorean

Am descris mirarea care m-a cuprins în ziua în care prieteni de joacă ne-au repudiat în numele rasei lor superioare. La scurt timp după aceea, un avion german deghizat cu însemnele aviaţiei iugoslave a aruncat o bombă pe locul unde de obicei se ţineau târgurile de ţară - câmpia stâncuţelor. A urmat o saptămână în care deasupra oraşului zburau fără incetare, din zori şi până la asfinţit, bombardierele şi avioanele de vânătoare germane Stukas. Messerschmidturi şi alți asemenea monştri pe care urma cu timpul să le identific după zgomotul motoareler. In ziua de Vinerea Mare ortodox s-au auzit nişte bubuituri în depărtare, iar seara, radio Londra, singurul post care difuza ştiri reale, a anunţat bombardarea Beogradului, în curând ocupat. Comandamentul statului major pentru Balcani al armatei hitleriste s-a instalat la Timişoara în clubul ziariştilor (azi Casa Universitarilor), iar ofiţerimea a fost cazată cu forţă la familiile minoritarilor. La noi a fost cazat un colonel SS cu uniformă neagră şi capul de mort ca insignă. Într-o bună zi m-a invitat să merg cu el la rechiziţionatul liceu german cu tentă nazistă "Banaţia", pentru a vedea uriaşele broaşte ţestoase de uscat din Grecia, de curând ocupată. Cum şi eu aveam la bunica o pereche, deja amintitele Seppi şi Peppi, am acceptat cu plăcere. Cu o maşină care semăna cu Jeep-urile americane venite după 23 august, dar cu capota din faţă oblic descendentă, am fost dus in curtea liceului (azi, Institutul de Medicină şi Farmacie), unde printre TAB-uri şi tancuri, soldaţi şi ofiţeri mi-au aratat în afară de frumoasele broaşte ţestoase, fotografii în care pe zeci de copaci dintr-o pădure atârnau sute de oameni despre care ulterior am aflat că au fost partizanii lui Tito. De atunci mă cuprinde o ură nemaipomenită faţă de tot ce aduce a uniformă militară germană, ură, spre deosebire de scârba simţită mai deveme faţă de cămăşile verzi care au expus pe catedrala în construcţie portretul frumosului Căpitan, Zelea Codreanu.

Desigur, atunci încă nu ştiam de trenurile morţii din Moldova, de evreii agăţaţi de cârligele abatorului din Bucureşti, de trenurile către lagărele de concentrare germane care traversau Ungaria *nyilas*-ilor, şi a celor plecate din Bucovina şi Basarabia cu evrei şi ţigani, dar şi secui cu o religie apropiată de cea iudaică din Transilvania. Sute de mii de victime nevinovate ale barbariei. Cu mintea de copil am decis să-l pedepsesc pe colonelul meu, aşa că, în speranţa că va fi amendat de poliţie pentru nerespectarea regulilor de circulaţie, l-am băgat in strada Alba Iulia, cu

sens interzis. Am fost foarte dezamăgit, când am observat că un poliţist de-al nostru, aflat intâmplător în faţa clădirii Operei, a salutat milităreşte şoferul în culpă.

A fost vremea în care majoritatea şvabilor noştri harnici, buni gospodari, au devenit fascinaţi de nazism, excepție - cinste lor! – câteva familii cu convingeri stricte, romano-catolice. Când descreieratul Adolf Hitler îşi urla discursurile în faţa maselor extaziate, aceşti şvabi şi-au scos aparatele de radio în ferestre, punându-le să urle la maximum. Asemenea familii de şvabi erau şi unii vecinii ai bunicei mele. În vremea respectivă, tinerii de etnie germană puteau alege să se înroleze în armata noastră sau să plece în Germania pentru a se înrola în Waffen SS. Cei plecați, cei mai mulţi, au fost trataţi de reprezentanţii autentici ai „rasei superioare” ca nişte ţigani şi trimişi carne de tun în prima linie pe frontul de est. In curând a venit şi marea dezmeticire, atunci când la ivirea poştaşului la capătul străzii, mamele celor plecaţi stăteau cu inimile cât un purice în poartă, de teamă să nu sosească plicul care anunţa eroul căzut pentru « Führer und Vaterland ». Despre lagărele de concentrare am aflat abia în 1943 toamna, când au sosit noaptea primele figuri scheletizate, evadate din lagărul de la Bor din Serbia. Pe atunci, casa bunicii era deschisă pentru oricine care nu avea acte. Aşa a ajuns la noi un tânăr agronom sârb, dezertor din armată, o rudă apropiată, Zdenko de Ostoich, care a trebuit să dezerteze după ce a mitraliat un motociclist german în Rusia, un monstru care a smuls un copilaş cu părul negru creţ şi perciuni din braţele unei tinere şi i-a zdrobit capul de unul din stâlpii de metal ale podului.

Aparatele de radio ale minorităţilor au fost confiscate, sigilate în saci de pânză şi depozitate de armata lui Antonescu. Tata, în permisiune din lagărul condus de fostul lui comandant din timpul instrucţiei militare, fiul vestitului erou din Gorj, Generalul Dragalina, a făcut rost de un aparat portabil, cu acumulator şi baterie, o bijuterie a firmei Braun. Fiecare seară ascultam BBC-ul din Londra, desigur în mare secret, dar în grup de prieteni de încredere. Înainte de ştiri se întindea pe masa de sufragerie o hartă imensă şi, în funcție de știri, în primii ani din ce în ce mai înspăimântătoare, se înfigeau mici drapele pe linia frontului. Armatele hitleriste avansau cu viteză uluitoare pe toate fronturile. Spaimele ascultătorilor creşteau pe zi ce trece, totuşi au fost câţiva optimişti care întreţineau speranţa. Cu timpul, bătălia Angliei se terminase, mişcările trupelor germane au devenit din ce în ce mai lente, iar armata noastră înregistra pierderi uriaşe la Rostov, pe Don. În cotul Donului a pierit floarea armatelor maghiare, dar încă se pălăvrăgea de victoria finală. Nu mai ştiu când, într-o seară, s-au ciocnit pahare de coniac Henessy - Rommel luase prima papară la El Alamain în deşert. A urmat Stalingradul şi la un moment dat, deasupra oraşului au apărut primele păsări alb strălucitoare, super fortăreţe zburătoare cu un murmur sumbru ameninţător. Prima dată am fugit în adăpost, m-am pus în genunchi şi m-am rugat din toată inima să se termine acest mizerabil război aducător de suferinţe şi moarte. Erau avioanele pornite din Italia înspre Ploieşti şi nodul de circulaţie Simeria, pentru a nimici baza de materii prime petroliere şi posibilitatea de transportare a lor.

Bunica vindecase o bufniţă mică, simpatică, cu două urechiuşe parcă lipite de un ou mărişor. Primăvara, ascultând legile firii sale, pasărea pleca în parc, ca să reapară cu o serie de pui mai târziu. După înserat, Bunica o chema pe terasă strigând Baghi, Baghi, ceea ce însemna că o aştepta cina făcută din fâşii de carne rămasă din meniul aligatorului mutat într-o seră. În aceea vreme, fix la orele unsprezece fără un sfert noaptea, deasupra conacului trecea, cu toate luminile de semnalizare aprinse, un aparat tetramotor, sovietic, deja la foarte joasă înălţime, urmând sa arunce pentru partizani lui Tito armament, echipament, hrană, zi de zi. La început, observatorii

militari au sunat în fiecare seară alarma - sunetul sirenei modulat ca intensitate însemna începutul pericolului, iar sunetul uniform însemna sfârşitul alarmei. După ce şi-au dat seama că avionul de transport nu reprezenta niciun pericol, alarmele au fost abandonate, dar cum ora hrănirii bufniţelor coincidea cu venirea avionului denumit de noi Titobus, în momentul primului zvon al elicelor, toată gaşca de bufniţe ocupa capul, umerii, braţele bunicii mele, cerând cu insistenţă fâşiile de carne. Asta aşa s-a petrecut toată vara, deci şi după primul bombardament[1] al oraşului nostru, un bombardament nocturn. RAF, aviaţia britanică, ataca noaptea, americanii, la înălţime inaccesibilă bateriilor noastre antiaeriene, bombardau în plină zi. Deci, într-o frumoasă noapte de vară, sună alarma şi deodată ne trezim cu un miraculos pom de crăciun pe cer, format din nenumărate globuri de magneziu aprinse, legate de paraşute care le încetineau coborârea. Luminau oraşul cufundat în bezna camuflajului impus de autorităţi. Au început bufniturile surde ale bombelor incendiare care răspândeau nişte plăcuţe de celuloid cu o bobiţă de fosfor alb în mijloc care se aprindea la mângâierea primelor raze ale soarelui. Se auzea şi explozia bombelor care cădeau pe clădirile gării şi pe unele case din jurul Gării Mari.

[1] Despre bombardamentele din iunie 1944, vezi http://www.primariatm.ro/ikpmt/index.php?meniuId=2&viewCat=23

23 August 1944 – Dicționare ruso-române. Soldați, refugiați, bombe, cămile şi un pui de leu

23 August 1944 – Speranțe de pace si apariția dicționarelor ruso-române

Prieteni ai familiei, pictorul Krausz[2] cu soția sa Erna, o nemţoaică din Hamburg, şi-au pierdut locuinţa şi s-au refugiat la bunica mea, unde au dormit în salon. Sărmanii, păţiţi în acest bombardament, nu au realizat nevinovăţia Titobusului care venea regulat şi la oră fixă, aşa că seara de seară se repeta un scenariu comic. Pentru a-l înţelege trebuie să spun că Roland, splendidul lup alsacian al casei, dormea in vestibulul care ducea spre terasă, ieșirea principală și scara spre bucătăria din subsol. Adăposturile, două la număr, erau destul de departe de conac. Deci, seară de seară, la ora sosirii Titobusului, dacă cumva, contrar obiceiului, dormeam, eram treziţi de tropotul paşilor soţilor Krausz şi de urletul de durere al lui Roland, alsacianul călcat pe coadă de cei doi panicaţi care fugeau pe scări la subsol. In zadar a fost orice explicaţie despre inofensivitatea avionului de transport, panica e panică şi a trebuit să ne resemnăm. Bietul Roland însă era conservator şi nu a fost dispus să-şi schimbe locul de odihnă. Astfel nu ne mai mai culcam până la revenirea avionului, reuşind să scăpăm din cameră la vânătoare de licurici care îşi urmau splendidul lor zbor nupţial în caldele nopţi de iulie.

Postul militar german din Beograd anunţa din ce în ce mai frecvent sosirea bombardierelor (Emiţătorul militar din Belgrad comunica la fiecare sfert înainte de ora fixă situaţia aeriană cu cuvintele: Hier Soldatensender Belgrad, Achtung, Achtung Luftlagemeldung etc..) aşa că noi, copiii, cu o guvernantă am fost evacuaţi la moşia naşului meu Manassy la Clopodia. Aici a fost evacuat şi un prieten puţin mai în vârstă, Ervin Sallo, cu care făceam expediţii fascinante pe terenul mlăştinos care se întindea spre deşertul Deliblatei din Iugoslavia vecină. Tot felul de şopârle ciudate, broscoi, păsări de pradă mi-au îmbogăţit cunoştinţele de naturalist; dacă loveai cu piciorul mai tare solul, ori scotea un sunet surd de bufnitură, ori ţâşnea un fir de apă. Sensibil şi neuropatic cum eram, într-o dimineaţă pe la 11, aud zumzetul unui lanţ de super fortăreţe, lucru în general banal şi obişnuit, fiindcă zilnic treceau asemenea escadrile. De data asta însă, am intrat într-o panică îngrozitoare şi după douăzeci de minute l-am găsit pe naşul meu pe care l-am implorat să telefoneze acasă, ca să aflăm daca nu cumva s-a întâmplat vreo nenorocire. Telefoanele erau cu manivelă, a mai durat ceva vreme până s-a obţinut legătura, mai ales că naşul meu era furios din cauza insistenţelor mele. A răspuns mama, întrebând de unde ştim ce s-a întâmplat, ne-a liniştit că nimeni nu a păţit nimic dintre ai noştri, dar casa vecină cu prăvălia bunicului a fost lovită în plin şi magazia prăvăliei a fost complet inundată. După acest eveniment, naşul a insistat să plecăm şi aşa am ajuns la Băile Buziaş, unde am locuit în fosta casă a străbunicii mele, acum proprietatea episcopiei unite din Lugoj.

---

[2] Krausz (Kristóf - Krausz) Albert (19 aprilie 1892, Temesvár – 18 decembrie 1958, Timișoara)
Arhitect, pictor, critic de artă, jurnalist. Vezi: http://www.bjt2006.org/Minipedia_Iudaica_Timisoreana.pdf

Printre avantajele acestui sejur în luna iulie şi august '44 a fost faptul că în bazinul cu apă minerală feruginoasă mi-am perfecţionat stilul de înot, că am învăţat cum se mănâncă elegant în restaurante şi cum să te porţi curtenitor şi elegant cu cele două fiice cam cu 5 şi 6 ani mai în vârstă decât mine ale preotului greco-catolic vecin de casă cu noi. Casa parohială era pendinte de cea mai veche bisericuţă din Timişoara, capela Rozalia, construită deasupra unei gropi comune unde se odihneau patru mii de victime ale primei epidemii de ciumă după eliberarea oraşului de sub turci, capelă căzută victima furiei demolatoare a unui primar comunist. Împreună cu noi a mai fost cazată o familie de refugiaţi din Bucovina, cu copii mai mici ca noi, foarte murdari, gălăgioşi, dar simpatici. Odată, invitaţi la masă la ei, am mâncat pentru prima şi ultima oară melci, cu gustul unor zgârciuri pe care, bine-crescut, le-am înghiţit cu scârbă bine ascunsă.

Într-o seară, fetele vecine cu noi m-au chemat să ascult la radio Londra ştirile prin care s-a anunţat atentatul împotriva lui Hitler. Într-un exces de fericire am dat o fugă in parcul staţiunii strigând cu bucurie „A crăpat nebunul, a crăpat nebunul”! A doua zi, biata mama sosită de acasă cu motorul, principalul mijloc de circulaţie feroviară în Banat, a aflat îngrozită de isprava mea care, dacă se găsea un denunţător, putea să aibă consecinţe tragice pentru toată familia. Spre noroc nostru, la ora aceea, îndrăgostiţii aflaţi prin ungherele parcului aveau cu totul altfel de preocupări decât ascultarea efuziunilor mele şi astfel, am scăpat. De altfel, la vremea respectivă, populaţia ţării era destul de plictisită de război, de alianţa nefericită cu puterile Axei si se simţea evident apropierea frontului de graniţele țării. Entuziasmul faţă de Mareşal şi soţia sa care încercau cu orice preţ sa umbrească prestigiul casei regale, scăzuse evident, mai mult decât azi, când extrema stângă-dreaptă se luptă pentru reabilitare.

Apropo de refugiaţi, amintesc că numeroase familii au adăpostit cu plăcere fugarii din Odesa ocupată, refugiaţii din Basarabia ocupată sau victimele diktatului de la Viena. Bunica oferise găzduire în trei dintre casele ei unei familii de intelectuali ruşi, Zaharov pe nume, oameni rasaţi, cu o cultură deosebită, maniere elegante, conversând într-o franceză impecabilă, apoi familia unui profesor de latină din Dej care, după mulţi ani, s-a dovedit a fi unchiul regretatei şi dragei mele soţii Puşa, apoi o basarabeancă cu care ulterior s-a intrat in conflict datorită încăpăţânării ei de a nu părăsi casa după ce statul i-a oferit o locuinţă corespunzătoare, unde însă avea obligaţia de a plăti chirie.

Timpul trecea rapid, anii de şcoală primară la fel, ba stăteam cu mama, ba la bunica. Stând la mama, mergeam la şcoală cam doi kilometri pe jos, trebuind doar în doua locuri să trec peste linia de tramvai. În acea vreme, încă nu erau treceri de pietoni, în schimb circulaţia vehiculelor era mult mai redusă şi prin faptul că majoritatea automobilelor, dar şi a atelajelor au fost rechiziţionate în scopuri militare. Aveam un ghiozdan frumos, maro, din piele de porc, purtat pe spate, în ghiozdan un penar splendid prevăzut cu un rulou. Intr-o bună zi am învăţat ce înseamnă naţionalismul şovin, orb şi excesiv. Cam pe la jumătatea drumului spre casă, brusc am fost imobilizat din spate de câţiva derbedei, printre care unul cunoscut, fiul unui medic cunoscut in oraş. Am auzit injurii, fiind etichetat bozgor şi eliberat doar după golirea ghiozdanului meu de penar şi câteva din comorile pe care le deţine un elev sârguincios şi interesat de multe. Şi azi resimt furia neputinţei de a răspunde la această agresiune, datorită atacului din spate. Amintirea acestei agresiuni m-a făcut mai târziu să mă înscriu intr-un club de box, falsificând un aviz favorabil al mamei. Fiind din greșeală lovit in timpul antrenamentului de campionul naţional categoria grea,

am ajuns acasă cu nasul cât o enormă barabulă. S-a depistat şmecheria cu plastografia şi mi s-a interzis acest sport.

Revin însă la Buziaş unde, într-o seară, spre spaima mea, am auzit la fetele vecine acordurile incipiente ale simfoniei destinului: bum, bum, bum, buum, aici radio Londra. Am trecut rapid în apartamentul lor ca să le potolesc elanul periculos, dar am fost întâmpinat cu lacrimi de bucurie în ochi. Mi-au spus se că este pace, pacea mult dorită de multă, foarte multă lume. Majestatea sa regele Mihai a dat un comunicat repetat la intervale regulate, prin care anunţa ieşirea României din alianţa cu puterile Axei. Era seara lui 23 August 1944, o zi memorabilă care, deşi azi minimalizată de sfertodoxi la putere, a scăpat patria noastră de supliciul unui război care ar fi măcinat-o. Întrucât nimeni nu-şi putea imagina ce va urma, a doua dimineaţă a sosit mama, ne-a împachetat şi ne-a dus acasă într-un motor, altădată aproape gol, dar acum arhiplin de călători care comentau gălăgios evenimentele.

Timp de câteva zile nu s-a întâmplat nimic, doar că au apărut în librării mici dicţionare de conversaţie româno-ruse. Am fost din nou cazați la bunica, unde ne-a vizitat tata care voia să asculte şi ştirile de la Londra. La un moment dat a exclamat: Oh, de acum putem asculta radio România Liberă, postul naţional de la Bucureşti! Au mai apărut la bunica câte un soldat român zdrenţăros, fără arme sau fără muniţie, unii doar cu nişte bâte cu măciucă care, după ce au fost ospătaţi, au spus că se vor bate cu nemţii. Mi-aduc aminte de un convoi de militari conduşi de un tânăr ofiţer care, văzând semnul pentru telefon, a bătut în geamul bunicii rugând-o să-i permită să-şi sune tânăra sa soţie. Nimeni nu i-a răspuns la apel. În final, cu lacrimi în ochi, a implorat-o pe bunica să încerce să ia legătura cu nevasta lui, fiindcă el presimte că va muri in curând pe front. Plângând a plecat mai departe în fruntea coloanei care, în pas obosit de marş, a început să cânte: Ce veseli suntem noi, că mergem la război, glorie, victorie, pentru noi.....

Aveam puţin peste 10 ani şi am resimţit din plin dramatismul acestui episod. Ruşii încă nu erau nicăieri, trupele germane şi maghiare intraseră în Arad, au adunat pe evrei şi i-au băgat în vagoane de marfă sigilate pentru a-i expedia în lagăre, trupele au ajuns până la Păuliş, la intrarea în defileul Mureşului. Am fost anunţaţi că tinerii cadeţi de la şcoala militară vor opune rezistenţă. Ca şi alte dăţi, ne-am urcat în bastion şi am văzut focurile de artilerie ca nişte licăre în noapte, aducătoare de moarte şi groază. Sunetul exploziilor nu a ajuns la noi, dar vestea că trupele inamice au fost oprite de eroii încă aproape copii şi trenul morţii a fost oprit la Curtici a ajuns la noi a doua zi.

Copilărie între soldați şi refugiați, între bombe, cămile şi un pui de leu

Din lagărul de prizonieri ruşi, bunica avea mereu câte un lot de 12 tineri la recondiţionat, sub paza a câte unui plutonier de al nostru ţinut şi el in pufuri. Intr-una din ultimele seri era şi un tânăr cu mâini fine, palid şi subţire. Într-o bună dimineaţă, pe unul din pereţii grajdului a apărut un desen excepţional de frumos, un peisaj de iarnă cu o pădure de mesteceni ai stepei ruse. Desenul a fost făcut cu o bucată de mangal. Autorul - tânărul palid cu mâinile fine. Cum bunica şi mama vorbeau între ele de obicei în limba franceză, s-au prins la un moment dat că tânărul trage cu urechea, dar la întrebările puse despre identitatea sa nu a dat nici un răspuns. Într-o bună zi a căzut la pat, a fost transferat la spitalul militar din oraş, iar după două zile a fost mort, cauza - decesului tifos exantematic atât de frecvent pe atunci. In lagăr, sărmanii prizonieri erau mâncaţi de păduchi. In

ultima serie erau două figuri simpatice, Piote şi Suşa care se temeau grozav de un al treilea, înalt, blond, cu ochii albaştri, Ivan. I-au şoptit bunicii că acesta din urmă este "kamunist" şi politruc, noţiune încă necunoscută pe la noi. Acest Ivan pleca frevent după 23 august in raite prin oraş şi împrejurimi. informându-ne pe limba semnelor şi gesturilor despre situaţia din împrejurimi. Evident, aştepta sosirea armatei ruse. Intr-o bună zi vine şi ne anunţă că sosesc tancuri germane. Intr-adevăr, în retragere din Grecia, o divizie de blindate se apropia de oraş. Era în pragul anului şcolar. Nu se mai punea problema frecventării şcolii confesionale aflate în celălalt capăt de oraş, eram înscris la şcoala de cartier pe calea Lipovei. Profitând de obligaţii şcolare, am plecat cu bicicleta, în frunte cu Ivan, dar in loc de calea Lipovei, ţuşti spre Fratelia, în sud-estul oraşului, de unde se auzea zgomotul surd şi ameninţător al tancurilor. La un moment dat au şi apărut primii nori de praf ridicați de monştrii de metal numiți Tiger, dar deodată s-a auzit şi murmurul unei escadrile de super fortăreţe în formaţie de lanţ. După exploziile infernale ale bombelor lansate de aceste păsări uriaşe de aluminiu strălucitor şi inviolabile prin înălţimea lor de zbor, ştiam că ele nu pot ateriza cu încărcătura lor de bombe, deci erau obligate să scape de ele înainte de întoarcere la bază. Aşa că în cele câteva minute de groază, s-au scăpat de încărcătura lor ucigaşă şi din divizia de blindate nu au mai rămas decât fiare contorsionate în uriaşe pâlnii de pământ răscolit, după cum am constatat a treia zi când am îndrăznit să ne aventurăm într-o nouă sinistră expediţie. Spre norocul oraşului nostru s-a aflat ulterior că cineva de la manutanţă a dat un telefon la nou-constituita comisie interaliată de la Bucureşti, iar aceştia au cerut ajutorul bazei militare din Italia care s-a executat. Tata nu era acasă, a fost expediat în grabă cu ultimul tren care a plecat din Arad la Deva, unde a aşteptat retragerea trupelor gemano-maghiare dincolo de graniţele tării.

Cândva, la sfârşitul lui septembrie sau începutul lui octombrie, a început anul şcolar. Întorcându-mă de la ore, am găsit parcul bunicii ocupat de trupe ruseşti pe cât de pestriţe, pe atât de înspăimântătoare. Sub copacii seculari erau maşini blindate, pe gazonul îngrijit altădată păşteau cai mici de stepă şi câteva cămile cu două cocoaşe, animale văzute ultima dată cu ani în urmă, când am fost dus la vestitul circ Kludsky cu trei arene paralele. În jurul acestor animale, căruţe cu nişte figuri cu ochii oblici, culoare întunecată, cu soţii, copii, căţel, dar fără purcel. Unele dintre femei purtau cămăşi de noapte de mătase, captură de război, bărbaţii erau cu 3-4 ceasuri pe mână, dar am văzut şi pendul purtat cu demnitate atârnat de gât. Pe terasă o masă întinsă de bunica cu toată argintăria familiei etalată, la care înalţii ofiţeri consumau bunătăţile gătite, mulţi dintre ei folosind doar mâinile, fără a se atinge de tacâmuri. Doar doi-trei dintre ei, evident jenaţi, se foloseau corect de aceste tacâmuri. In război, gradele se acordau după merite şi astfel, multe figuri inculte, primitive au putut ajunge la ranguri înalte militare. Între ei erau doi Polcovnici, colonei care intraseră în salon şi s-au oprit in faţa tabloului pictat de unul din polonezii aciuaţi după războaiele napoleoniene pe la familii bănăţene. În aceasta pictură sunt prezentaţi cazacii după bătălia de la Smolensk, împărţind intre ei ceasurile capturate de la francezi omorâţi în lupte. Văd şi azi cum unul dintre ei silabiseşte inscripţia de pe tablou: Die Kosaken nach dem Siege etc. în 1812 spunând : „Tac ne budet comunism” (aci nu va fi comunism) şi răspunsul convingător al celuilalt despre care ulterior s-a aflat că era ofiţerul politic al unităţii :”Budet” (Va fi!); o proorocire sumbră care s-a adeverit ulterior.

Erau peste 120 de inşi care au stat la noi peste 10 zile. Au fost paşnici, cu un comportament deosebit de cumsecade faţă de copii, dar ferească Dumnezeu să dea peste băutură, fiindcă atunci deveneau sălbatici şi nestăpâniţi. În cele zece zile, în schimb pentru ţigări, am făcut rost de un

întreg arsenal: o armă automată care recent se numeşte Kalaşnikov, două pistoale dintre care unul mărunt cu mâner de sidef capturat din cine ştie ce castel, muniţie cât mi-a dorit inima, o trusă de depistat gaze de luptă. Cu grenadele eram de pe acum vaccinat, fiindcă în cursul retragerii pripite imediat după 23 august, trupele germane au uitat in gara Fabric trei vagoane de muniţii, devalizate după lăsata serii de gaşca noastră cu ajutorul unui sergent de la cele trei baterii de antiaeriană cazate de bunica într-una din case. Baterii plasate pe câmpul de lucernă ce aparţinuse mareşalului curţii regale, baronul Mocioni Stârcea, înfiat de unul dintre neamurile noastre prin alianţă Toncsi Mocioni de Bulci. Deci noaptea, sărind geamul, am pornit la vânătoare de muniţii. Principala noastră ţintă erau rachetele de fum, nişte cilindri inegali dintr-un fel de carton gros, având la capătul mai larg un fel de cap ca de chibrit şi o rondelă de hârtie acoperită cu substanţele care se află şi pe laturile cutiilor de chibrit. Era suficient să frecăm capul amintit cu hârtia de mai sus, focosul se aprindea şi, după nici un minut, din ambele capete ale cilindrului a pornit un fum dens care acoperea o suprafaţă destul de mare de teren. Odată, dând foc la un sac întreg de astfel de rachete, am acoperit cu fum întregul cartier, iar peste 20 de minute s-a auzit sirena pompierilor urmată de fluierul de alarmă a bunicii care ne anunţa că e cazul s-o uşchim de urgenţă în pădure. Pompierii, care s-au cam prins, au fost îmbunaţi cu câteva sticle din ţuica slabă, dar parfumată care se folosea pe la noi. Într-o noapte însă, am deschis un alt vagon. Pe vremea aceea erau la modă aşa-zisele vindiacuri, nişte scurte care se încheiau la mijlocul taliei rămânând un spaţiu bufant care se preta foarte bine pentru a fi umplut cu lucruri interzise vederii adulţilor. Am urcat primul şi la nimereală mi-am umplut jacheta cu o pradă ceva mai diferită de rachetele de fum. In fine urcă şi sergentul complice, pune mâna pe ladă, încremeneşte şi mă prinde cu mâna, înainte ca să sar din vagon. "Domnu' Pista (ca să vă daţi seamă că şi el era in mintea copiilor, „domnul” având doar 10 ani), nu mişca, pentru numele lui Dumnezeu! Şi a început cu mâinile tremurând să golească conţinutul jachetei mele. După ce s-a convins că nu mai am niciun asemenea obiect, a sărit din vagon şi m-a săltat şi pe mine. Atunci aflasem că m-am înfruptat din grenade de mână care mult mai târziu le-am recunoscut ca defensive, de forma unui ou mai mare cu un cui şi alte minuni care te puteau rupe bucăţele.

Cele trei baterii de antiaeriană comandate de un tânăr căpitan aveau vopsite pe ţeavă nişte inele galbene care semnalizau numărul de avioane doborâte. Când comandantul era în toane bune, ne permitea să rotim ţeava tunurilor care cu manete separate se deplasau în sens orizontal respectiv vertical. Rar se dădeau scurte bătălii aeriene. O singură dată am văzut cum unul din avioanele încăierate se prăbuşeşte. Spuneam că unele avioane nemţeşti se aventurau spre oraş. Erau atacuri laşe, ei mitraliau civili. Într-o asemenea ocazie, bravii noştri bateriştii au fost pe fază şi unul dintre norişoarele de fum a nimerit avionul. Căpitanul nostru, Zăbava după prenume, a tot băut de necaz după acest succes, reproşându-şi uciderea unui fost camarad.

Atunci am avut ocazia să văd şi prima execuţie sumară în stil război. Un tânăr soldat beat a violat o fetiţă bine cunoscută de noi, dintr-o stradă vecină. A fost anunţat comandantul care, verificând faptele, s-a convins de vinovăţia tânărului. A doua zi, plimbându-mă pe aleea Domniţa Balaşa care ducea spre pădure, văd un grup de soldaţi cu tânărul vinovat. La un moment dat, acesta este trimis înainte şi o rafală de mitralieră îl doboară. Este adunat într-un fel de cearşaf, şi dus.

Pe câmpul sus-menţionat, unde înainte erau cele trei baterii antiaeriene, acum se făceau exerciţii cu carele de luptă. A fost înfiorător sa vezi cum monştrii de metal puteau sa gonească ca nişte uriaşe animale preistorice cu viteze de peste 60 Km pe oră.

În casa in care am locuit noi pe vremuri, acum soldaţii au instalat un fel de birou. Într-una din zile, un militar mărunţel m-a chemat în cameră. Nu am prea înţeles ce a dorit să-mi spună, dar în curând am văzut ca încearcă sa-mi explice cum funcţionează abaca lui. Era contabilul unităţii care îşi făcea zilnic datoria făcându-şi socotelile pe care le trecea într-un registru de mărimea unei genţi de pânză de cort în care era ţinut. Într-o bună dimineaţă şi-au luat catrafusele şi au plecat, bunica le-a dat cadou un porc gras pe care l-au luat cu ei. Peste câteva zile au ajuns alţii în apropiere, fără să întrebe, au instalat în câmpul de lucernă din spatele parcului nişte baterii imense în şanţuri săpate. Trupele germane care se retrăgeau din Grecia, Bulgaria şi Iugoslavia treceau în sud de Timişoara spre vest, dar nu fără a nelinişti populaţia prin rafale de mitralieră. Într-o dimineaţa mohorâtă de toamnă, cu ploaie măruntă, am fost adunaţi de un ofiţer superior care vorbea o germană stâlcită şi ne-a rugat să mergem din casă în casă ca să anunţam că la ora 11 va începe „frontul”, deci să fie deschise toate ferestrele. La ora 11 fix au început să tragă aceste tunuri, cu totul deosebite de katiuşele care lansau rafale de rachete in ritm rapid, şi în mai puţin de zece minute cerul s-a înseninat, nici urmă de ploaia cernută înainte. Cum deodată au început şi replici, am fost transferaţi în spatele tunurilor in fosta pulberărie de pe vremea Mariei-Tereza, o clădire cu ziduri de peste 2 metri grosime, unde am stat puţin, nefiind supravegheaţi. Astfel am reuşit să colecţionez două schije de obuz fierbinţi pe care le păstrez pe undeva printre obiecte de amintiri împreună cu un glonte de mitralieră trasă asupra mea dintr-o Stuka germană în drumul său spre oraş. În vremea aceea s-a mai întâmplat ca nişte Stuka hitleriste să facă un raid deasupra pieţii, trăgând fără milă în pilăriţele şvăboaice care îşi vindeau marfa în piaţa Traian şi piaţa de fân. Mai mult, într-o zi, un asemenea avion a reuşit să mitralieze un tramvai plin cu călători pe strada Alba Iulia, intre Operă şi Piaţa Libertăţii. Cele mai cumplite atacuri au fost cele cu bombe cu aer comprimat, o armă cumplită care nu făcea pagube materiale mari, dar făcea să explodeze plămânii victimelor printr-o undă de şoc. Spre norocul cetăţenilor oraşului, spre mijlocul lunii noiembrie, aceste atacuri răzleţe au încetat.

Soldaţii sovietici erau doar în trecere pe la noi şi ne aduceau diverse cadouri. Se întâmpla ca la venirea mea de la şcoală, bunica complice să mă cheme în grajd ca să-mi arate două cămile cu dublă cocoaşă de toată frumuseţea, cumpărate pe nimic de la soldaţi. Altădată mi-a prezentat un pui de leu foarte drăguţ, furat de ofiţerul rus din grădina zoologică din Budapesta. Din păcate asemenea achiziţii erau, după maximum o zi, contramandate de tata Vili care găsea şi modul de a scăpa de ele. Ofrandele veneau fiindcă admiraţia soldaților sovietici faţă de „krakadil”-ul din seră a atras din ce in ce mai multi soldaţi în trecere spre „Berlin”, ţinta fiecăruia dintre ei. Ne întrebau aproape toţi unde e Berlinul, parcă ar fi fost la câţiva kilometri.

În luna aprilie, jucându-ne de-a frontul între şanţurile lăsate de antiaeriană, am fost pocnit în ochi de un bulgăre de pământ care mi-a despicat pleoapa, în aşa fel, încât am văzut perfect cu ochii închişi, printr-o pânză roşie de sânge. Asemenea bucurii am mai reuşit să fac alor mei şi cu alte ocazii, dar a fost singura ocazie de a fi rănit în război. Dr. Burian care m-a mai flecuit şi alte dăţi era concentrat la spitalul militar, aşa că mi s-a cusut pleoapa la loc acolo unde s-au tratat şi ceilalţi eroi.

Până în luna mai nu au mai fost evenimente deosebite afară de poate primul 1 Mai liber cu o chermeză uriaşă in pădurea verde, cu care alegorice, cu figuri de Hitler pe spânzurătoare. Aclamau cei care doar cu câteva luni în urmă se extaziau la descreieratele discursuri ale Führerului, prefigurând trecerea oportuniştilor dintotdeauna în rândurile susţinătorilor de mai târziu ai puterii proletare.

Cu conştiinţa siguranţei că totul se va schimba în bine, şedeam pe creanga stejarului secular, bucurându-mă de sosirea păcii mult aşteptate.

Doamne, ce fel de pace, dar asta va fi tema unui alt capitol.

Petru Groza şi Poporul. "Eşti un cretin! Ieşi afară!"

Explozii şi bătaie cruntă, zeamă de varză, şerpi şi altele

Timpul trece cumplit de repede, iar la începuturile pubertăţii, parcă devine confuz, succesiunile nu mai sunt clare, imaginile evocate se suprapun unele peste altele şi, spre deosebire de lumea copilăriei, evenimentele par nişte poze mişcate. Din acest motiv trebuie de la început să-mi cer scuze pentru oarecare inconsecvenţe în înşiruirea evenimentelor.
Am coborât de pe creanga preferată a copilăriei care îmi oferise un ciudat sentiment de securitate şi, încetul cu încetul, m-am simţit proiectat într-o lume a responsabilităţii care poate să-ţi creeze fiori.
Incontestabil am făcut faţă onorabil şcolii primare de stat, unde am ajuns în clasa patra, ultima, fără să cunosc prea bine limba română. Preotul care celebra slujba în fiecare an de sărbători în capela bunicii avea doi băieţi mai mari. În vara lui '45, unul dintre ei, un student la litere şi filosofie, mi-a ţinut companie, făcând cu mine lungi plimbări pe aleile parcului, ţinându-mi prelegeri savante, suficient de interesante, pentru a se lipi de mine un început de vocabular în limba prea puţin cunoscută.

Tâlhării şi bombe atomice. Petru Groza şi Poporul
Acest lucru a fost foarte important şi binevenit, fiindcă urma să fiu înscris la Liceul Piarist, un liceu confesional catolic. Vara a trecut pentru noi fără evenimente deosebite care să-mi fi rămas în memorie. Desigur războiul a continuat în Pacific, la noi a început să se consolideze o ocupaţie sovietică, dar trupele in mişcare nu au încurcat mult lucrurile. Este adevărat că lumea a devenit mai nesigură, noaptea, unii au fost tâlhăriţi de nişte indivizi îmbrăcaţi în uniformă rusească despre care se ştia foarte bine că sunt doar bandiţi autohtoni, înarmaţi până-n dinţi cu arme şi muniţie procurate în acelaşi fel în care am reuşit şi eu să-mi creez arsenalul. Aceşti indivizi erau mult prea periculoşi, deci nu li se putea opune rezistenţă. Tâlhăriile răzleţe au devenit spre miezul verii destul de frecvente obligând societatea civilă încă nedistrusă de comunism, să-şi organizeze apărarea. Astfel, în zone împărţite in cuartale cuprinzând câte patru colţuri de stradă, s-au constituit patrule civile cu banderolă pe braţ. A fost pentru mine o deosebită mândrie faptul că bunica mea m-a înrolat într-o asemenea patrulă de la orele 22 până la orele două noaptea, bineînţeles însoţit de vizitiul nostru, alternând cu grădinarul care patrulau toată noaptea împreună cu alţi vecini de stradă. Cum bunica era în relaţii foarte bune cu chestorul poliţiei, care avea şi el un conac prin apropiere, aveam un bulan alb cu tricolorul român la capătul mânerului zimţat, ca să fie mai uşor de prins în palmă. Ei, această bâtă de cauciuc a fost arma mea, în plus o lanternă mare de buzunar Daimon Focus cu o bună putere de iluminare. În aceste plimbări nocturne în nopţile senine de vară, am învăţat multe despre miracolele cerului înstelat. Pentru prima dată în viaţă am asistat la ploaia de stele care se repetă an de an cu regularitate în luna august.
Într-o bună zi, era pe la începutul lunii august, soţul bunicii, anunţa la masa de prânz că americanii au lansat o bombă asupra unui oraş japonez care a făcut praf kilometri de teritoriu în jur. "Deştept", dar şi realmente bine informat asupra aviaţiei militare, - la vremea respectivă cu auzul fin - , puteam să spun cu precizie, cu minute înainte ca adulţii să le audă - , ce fel şi câte avioane se apropie, mai mult, dacă vin cu bombe sau şi-au deşertat deja încărcătura lor ucigaşă.
Ca o primă manifestare a obrăzniciei pubertăţii, am contestat cu voce tare ştirea fără ca binevoitorii comeseni să mă combată. La vremea respectivă aveam deja dreptul de a şedea cu

adulţii la masă, mai ales duminicile. După două-trei zile, s-a anunţat căderea unei a doua bombe, de data asta nu la Hiroshima, ci asupra portului Nagasaki, bombă care a pus capăt războiului, după ce sovieticii declaraseră şi ei război Japoniei, ca să nu rămână fără o felie din tortul teritorial care urma să se împartă. Aşa au ajuns în posesia insulelor Kurile şi azi motiv de dispută. La nicio săptămână de la acest eveniment a apărut o carte interesantă cu Winston Churchill pe copertă, în care era prezentat cu desene esenţialul despre noua bombă, numită atomică. Mulţumită studentului menţionat, Mihai Şora, cunoştinţele mele de limba română s-au dovedit a fi de acum suficiente ca să înţeleg multe lucruri despre această nouă armă şi să mă simt ruşinat pentru declaraţia sceptică la masa de duminică.
Întreaga familie a fost, tot timpul războiului şi al anilor care au urmat, anglofilă, se ştia despre tratatul de la Teheran şi cel de la Yalta, dar desigur nimeni nu a ştiut de conţinutul acestor tratate, cel din urmă cu consecinţe fatale pentru noi. Exponent al marilor finanţe americane, Franklin Delano Roosevelt a pregătit şi cele ce urmau mai târziu întru distrugerea puterii mondiale a Marii Britanii prin aşa-zisă decolonizare, din interes sau poate din onestitate faţă de marele manipulator Stalin al cărui trupe sacrificate in proporţie îngrozitoare au făcut posibilă debarcarea in ziua Z pe coastele franceze a trupelor anglo-americane. Un fapt ce a destabilizat pentru decenii întregul glob terestru. Cred că odată cu dezvoltarea aviaţiei, puterea britanică bazată pe stăpânirea mărilor şi oceanelor fiind şi aşa in declin, aceste obiective americane s-ar fi putut atinge şi fără acele demersuri fatale pentru noi, dar mai ales pentru coloniile care au căzut rând pe rând in sfera neocolonialismului mult mai înţelept al sovieticilor decât al inculţilor anistorici americani.
Încă funcţiona la Bucureşti comisia interaliată, dar cu eficacitate din ce în ce mai mică. După 10 mai, ziua naţională, au început să demonstreze grupuri de „muncitori”. Petru Groza s-a pus în fruntea organizaţiei de stânga care era doar un satelit al partidului comunist în bună parte importat din URSS. - Puţinii comunişti autohtoni in ilegalitate au fost sprijiniţi materialiceşte de bogaţii cu vederi antifasciste. În copilăria mea, un ins sărăcăcios îmbrăcat a venit la tata în birou. Tata mi-a explicat, cu promisiunea mea de confidenţialitate, pentru ce a deschis seiful prăvăliei pentru a-i da o anumită sumă. -Groza a transformat al său Front al Plugarilor într-o formaţiune a cărui nume îmi scapă acum. Poate era Frontul Naţional Democrat. Guvernele Rădescu şi Sănătescu au căzut pe rând sub presiunile diplomatului sovietic Vâşânsky zis „Niet” adică „nu” pe ruseşte.
Demonstraţii şi contrademonstraţii s-au succedat cu regularitate. Eu, de acum Piarist cu şapcă albastră şi cu o panglică alb-roşie (la şcoala Missio aveam chipiu cu panglică alb-galbenă, culorile papalităţii), am demonstrat pentru „Regele Poporului”, câteodată fugărit de partida opusă înarmată cu ciomege. Atunci am întâlnit şi primii trădători. Purtam pe rever insigna „Chi Ro” zis” Pax” dacă vreţi, şi un „prieten” m-a sfătuit să abandonez această insignă, altfel o voi păţi, fiindcă lumea se schimbă. Era băiatul unui director de bancă, şi s-a înrolat în brigăzile patriotice care au construit linia ferată Bumbeşti-Livezeni. Aşa au reuşit unii purtători ai păcatului originar de a fi copii de capitalişti să scape de acest stigmat.

La Liceul Piarist: "Eşti un cretin! Ieşi afară!"

Am trecut printr-o perioadă grea, părinţii despărţiţi de ani de zile, divorţaseră, asta nu ar fi fost nicio problemă, dar fiecare la rândul său încerca să-şi refacă cumva viaţa. Tata care era „sexual democrat” de o viaţă, s-a legat de o frumuseţe cu trecut dubios, frecventa ştrandul cu această figură blondă, cochetă, despre care ştiam că este o ştoarfă, din acea categorie plăcută pentru

solitari, dar mai puţin recomandabilă ca soţie. Fluiera melodii de dragoste, şlagăre ale vremii ca : Tu eşti lumina în noaptea mea etc.. fapt ce m-a enervat groaznic. Intr-o bună zi mă întâlnesc cu el în piaţa Lahovary şi mă anunţă ca se va căsători. Lovitură de trăsnet. Cu aia? Da. N-ai decât, dar nu e bine, treaba ta. S-a răzbunat stricându-mi o duminică proiectată ca excursie cu iubita mea pe malul Timişului, obligându-mă să mă plictisesc, furios, lângă soţia sa blondă, dar insipidă. Şi tot în aceeaşi piaţă, după 3 ani, m-a anunţat cu faţa tristă că divorţează din nou. Cadâna l-a părăsit a doua zi după ce firma Kecskemeti a trecut în proprietatea statului. Social democrat convins, ajuns preşedintele Camerei de Comerţ din Banat, el a făcut parte din delegaţia de comercianţi din ţară trimişi la Praga pentru a studia oportunitatea introducerii sistemului de „puncte”, un fel de cartele pentru mărfurile nealimentare, deoarece bogăţia conservată în timpul războiului, spre deosebire de mai toate ţările vândute Axei, a dispărut sub povara impusă de despăgubirile de război. Mi-a adus de la Praga o puşcă cu aer comprimat, o minunăţie de armă cu care puteam trage la ţintă la distanţe de peste cincizeci de metri. A abandonat funcţia nu fără curaj, când un brutar absolut cinstit din oraş, un bătrân pletoric a fost expus legat, cu o tăblie de gât, pe care scria „Sunt speculant”, ore în şir pe treptele Operei de Stat. Tata - am copia scrisorii sale de protest - a acuzat exponenţii noii puteri de metode medievale de intimidare a patricienilor din oraş, desigur fără rezultat.

Începea debandada, magazinele bunicului au fost evacuate cu forţa pentru a se înfiinţa primul „Magazin Universal” din oraş. Tata propusese noii guvernări cedarea firmei statului pentru a se înfiinţa „Centrofarm-ul”. Acest lucru a fost refuzat, până în momentul în care magazinele au trecut în proprietatea statului, tata fiind eliminat de la conducere, iar de mine s-a lipit eticheta de" pui de exploatator".

Mama, la rândul ei, s-a îndrăgostit de un medic întors de pe frontul de vest. Un om extrem de cumsecade, săritor, dar jucător pătimaş de poker, ajuns pe mâna unei bande de trişori. La început nu l-am putut suferi, a trebuit să o însoţesc pe mama în chip de paravan, în cimitirul din Vii, unde se întâlneau, fiindcă bunica nu l-a agreat deloc, etichetându-l "doctorul cu cap de cal". Cu toate că eram confident al bunicii, cavalerismul nu mi-a permis să deconspir aceste, pentru mine, penibile întâlniri, trăind întreaga situaţie cu evidentă ambivalenţă.

În pragul începerii anului şcolar m-am îmbolnăvit de scarlatină, boală de pe atunci uşor de tratat. După prontozilul roşu s-a descoperit prontalbinul, apoi eleudronul cunoscut azi ca sulfatiazol, la care streptococii încă nepervertiţi la rezistenţă au răspuns repede. Reglementările în vigoare impuneau însă şase săptămâni de carantină severă cu afiş roşu la intrarea în casă, anunţând interdicţia vizitelor. Aşa s-a făcut că am lipsit în primele cinci săptămâni de şcoală. Pe atunci stăteam din nou la bunica, aşa că mi-am luat un abonament de tramvai şi după plimbări de l km. luam tramvaiul şi ajungeam în 45 minute la şcoală. Asta a însumat o oră şi jumătate călătorie pe zi. Aproape o navetă.

După cele 4 clase primare, ajuns cu întârziere în gimnaziu, am constatat cu mirare că aici pe tablă, la ora zisă de algebră figurează nu numai cifre, ci şi litere. Bine crescut, cu cele mai bune intenţii, m-am adresat domnişoarei profesoare cu întrebarea: La ce sunt bune aceste litere? Răspunsul acestei figuri acre despre care cu mulţi ani mai târziu am aflat că este o matematiciană excelentă, ajunsă profesor universitar, a fost scurt: "Eşti un cretin, ieşi afară!" Aproape instantaneu mi-am dat seama de numeroasele avantaje ce se pot trage din statutul de cretin şi în degringolada şcolii conduse de bătrâni preoţi debusolaţi de scoaterea lor din locuinţe, de comasarea claselor după

ce armata sovietică le-a confiscat peste 70% din spaţiul şcolii, am profitat din plin. Pe atunci existau şi profesori laici, în general figuri ciudate care nu şi-au găsit loc în învățământul civil. Era o societate pestriţă. Unii profesori au căzut victima alcoolismului, la alţii s-au arătat semnele denivelării mentale datorate vârstei. In plus, mie mi-a revenit onoarea de a fi cooptat ”Beniamin” între domnii din clasa a opta. Această onoare se obţinea printr-un ritual iniţiatic în care am fost culcat pe spate pe catedră, mi s-a desfăcut pantalonul până sub ombilic, clasa m-a scuipat pe burtă, apoi mi s-a desenat un cap de mort cu doua oase dedesubt în locul scuipat. De atunci am fost membru cu rang egal al clasei celor mari, participând la toate prostiile acestui grup distins. La vremea respectivă „Corsoul” era teritoriu interzis elevilor care purtau cusute pe mânecă număr de ordine şi insemnele școlii; partea opusă Corsoului din centru, poreclit „surogat”, nu a satisfăcut elevii mari, aşa că deghizat în dromader printr-o combinaţie de trei elevi, o pătură, am călărit în teritoriul interzis, cântând cu voce tare şi fals melodii care aduceau a orientale „Mahomed si-a bătut pe fiul său...”. Neascultând de avertismentele repetate ale poliţiştilor binevoitori în uniformele lor maro, am fost arestaţi şi depuşi la chestură, de unde a trebuit să fim eliberaţi la insistenţele directorului nostru, un preot tânăr şi inimos. Evident ne-am simţit eroi şi persecutaţi de oficialităţi. Aflând cu mulţi ani după aceea că ar fi cu domiciliu obligatoriu la Alba Iulia, l-am căutat pe acest inimos preot, cu numele Bledy, cu Puşa mea, dar mi s-a spus că după amnistia politică din 1964 făcut de Gheorghiu Dej, bătrân şi bolnav, i s-a permis să se ducă acasă la maica sa la Arad, unde a şi murit.
Gustul pentru chimie mi-a fost deschis de o carte de excepţie „Minuni în eprubetă” al unui tânăr, Leonid Petrescu pe nume, completat de articolele atractive din Ziarul Ştiinţelor şi Călătoriilor. Eram în concurenţă cu mai mulţi amici în prepararea celor mai frumoase cristale, plante artificiale în grădini subacvatice din Wasserglas, perle de borax pentru analiză calitativă, etc.
Alteori făceam focuri de artificii interzise după război, fiindcă erau considerate explozibile. Încă mai existau prăvălii particulare de chimicale. Am ales una G.A.Krayer pentru aprovizionare. Aici cumpăram vitriol chimic pur, acid azotic fumans pentru fulmicoton şi fitiluri pentru explozibili, acid clorhidric, salpetru etc. Prieten cu tata, proprietarul, după cum aflasem mai târziu, îl suna de fiecare dată, iar el transmitea mamei ştirea că odrasla punea din nou în pericol covoarele, mobilierul din casă etc. Dar pe atunci căsulia noastră de la bunica a fost deja transformată în „laborator”. Cea mai riscantă experienţă era să mă coste, dar m-a ajutat zeul inconştienţilor. Vrând să-l imit pe vestitul ctitor al premiilor Nobel, deşi ştiam că în urma unui experiment rămăsese fără un braţ, am preparat nitroglicerină. Dorind să-l transform in dinamită, am pregătit praf de cretă într-un mojar peste care am turnat periculoasa licoare. Încercând să amestec cele doua ingrediente, cu un zgomot destul de puternic mojarul a zburat pe fereastra deschisă, lăsându-mă perplex, cu bagheta de sticlă în mână.

Explozii şi bătaie cruntă, zeamă de varză, şerpi şi altele

Dar să revin la şcoala. Curtea liceului a fost împărţită, desigur în detrimentul nostru, tinerii soldaţi sovietici jucând in partea mai mare. Aşa s-a întâmplat să asistăm la un eveniment tragic. Unul dintre ei, din greşeală sau impuls de experimentare a aruncat un cartuş de puşcă în focul aprins pentru ca să se poată incălzi. Cartuşul a explodat iar glonţul a trecut prin inima nenorocitului, căzut instantaneu. Pe atunci eu scăpasem de arsenalul meu, abandonând armele şi muniţiile prin fântânile din vecini, aruncând o parte în Bega. Dar fiind educat într-o familie cu numeroşi vânători,

niciodată nu mi-ar fi trecut prin minte să mă joc cu asemenea obiecte. În ultimii ani, aflând din medii şi televiziune de isprava unor dobitoci care folosesc armele in joacă sau distracţie vătămând alţi oameni, mă cuprinde furia pentru degradarea sistemului educaţional nu numai în şcoli, ci mai ales în familii.
Spuneam că am însuşit cu brio statutul de „cretin” şi nimic pe sfânta lume nu ar mai fi putut schimba din acest lucru. Rezultatul a fost că dinainte eminentul elev, am căzut din clasa întâia de gimnaziu, la sfârşitul primului semestru la matematică, română, muzică şi franceză tradiţie păstrată spre disperarea părinţilor despărţiţi, dar rămaşi prieteni, toată durata şcolarizării mele, până la reforma învăţământului in '48. Cel puţin de trei ori pe an şcolar, am fost eliminat pentru intervale de 3 până la 6 zile, sistematic scos cu încă un coleg şi prieten atât de la orele de limba maghiară cât şi cele de religie. În mod regretabil, din acest motiv, nu ştiu să scriu corect în limba maghiară, un handicap destul de serios. După intrarea în clasă, încă înainte de a deschide catalogul profesorul zicea: "Kecskemeti, Lovas, clopul şi paltonul şi afară!" Săptămânal asta ne-a oferit câte două ore de odihnă binemeritată. O singură dată, spre disperarea noastră, directorul ne-a interceptat şi reintrodus la ore. Spre norocul nostru, fără efecte durabile. Cu un alt amic pasionat la fel ca mine de chimie – în curând am ajuns „chimiştii” școlii – am preparat gaz lacrimogen turnat în călimara de pe catedră sau pe pernele de pe scaunul bieţilor profesori. O singură dată am primit o notă bună la ştiinţele naturale după ce cu zeamă de varză, piatră vânătă şi alte substanţe am reuşit să prepar un simulacru de „piatră cioplită”, chipurile găsită pe malul Timişului, pretins vestigiu al neoliticului. Acest pseudo vestigiu a ocupat un loc de bătaie de joc în muzeul şcolii spre ruşinea arheologiei perene.
Stând ba la bunica, ba în oraş la mama care s-a măritat între timp cu cavalerul ei, am găsit cele mai variate metode de a-i chinui pe torționarii mei de la liceu. Cum dădea un pic de căldură, între pietrele ornamentale din jurul capelei, s-au adunat şerpi de apă - nevinovaţi, cu două pete frumoase, galbene pe pometţi. De aci recoltă bogată ţinută in cutii de pantofi prin casă. Aceste animale preferă căldura aşa că se puteau purta foarte bine înfăşuraţi în jurul toracelui, sau cuibăriţi subsioară, loc cald acceptat cu plăcere de ele. Cadrele didactice însă nu au savurat momentul în care o asemenea reptilă, curioasă, şi-a scos capul între două nasturi ale cămeşii. Un singur profesor – fostul diriginte al tatălui meu la acelaşi liceu - m-a agreat şi m-a încurajat de fiecare dată când, singuratec şi fără prieteni, cădeam pradă disperărilor puberale. La acea vârstă, diferenţa de trei ani şi jumătate intre fraţi era încă foarte mare, fiecare avea preocupările sale şi nu găsea rezonanţa necesară unui sprijin real. Câteodată am fost aproape de identificare cu statutul meu însuşit conştient de cretin şi bufon, colegii însă au intuit că ceva nu este autentic, iar falsul la acea vârstă nu trece nepedepsit. Mi-a rămas o amintire extrem de neplăcută, o agresiune a întregii clase pe un coridor ascuns al liceului, unde am fost bătut crunt, fiind ţinut imobilizat de mâini şi de picioare. Posibil ca statutul meu privilegiat de Beniamin să fi aţâţat spiritele, nici azi nu ştiu de unde a pornit această agresiune. M-am refugiat în camera acelui profesor cu dinţii scrâşnind, de la bunica am învăţat că dacă te doare ceva in prezenţa altora, poţi sta cu dinţii strânşi unii peste alţii, iar dacă eşti singur poţi să şi scrâşneşti din dinţi. Bătrânul dascăl m-a privit o bucată de vreme tăcut, apoi mi-a spus doar atât : "Masele suportă cu foarte mare greutate excepţionalul, tot ce este deosebit de felul lor de a fi irită. Totuşi, datoria ta rămâne să fii diferit de ei." Astfel se plantează în sufletul unui adolescent o sământă de paranoie, care îl va ajuta mai târziu în viaţă.

Aligatorul Ali, pistoale rătăcite, un radio ilegal... Despre cărți, cinema, muzică şi... dragoste

Pățanii cu aligatorul Ali, cu pistoale rătăcite, cu un radio ilegal...

Încă o dată în viaţă era să devin victima unei agresiuni pe cât de neaşteptate pe atât de inexplicabile. Ali, aligatorul bunicii, a stat în seră, unde avea o vană, unde se putea refugia şi unde petrecea perioada sa de semi-catalepsie iarna. Eu aveam în seră o colecţie de cactuşi pe care îi îngrijeam, udându-i la 2-3 zile vara, mult mai rar iarna. Intr-o zi toridă, intru în seră, Ali stă tolănit pe scândura lată care îi asigura accesul spre vană. Deodată, fără preaviz, aud un sâsâit prelung şi mă trezesc cu el venind cu viteză cu falca în cer spre mine. Prezenţa de spirit m-a scăpat de sutele de dinţi, reuşind să sar pe scările de la intrare în seră.
Dacă m-am oprit la Ali, relatez încă o ispravă a sa. Nu mai ştiu în care din verile calde aud într-o după-amiază un zgomot infernal dinspre seră. Dau o fuga să văd ce se întâmplă şi constat că minunata mea colecţie de cactuşi îngrijiți ani de zile cu sârg nu mai există. Domnul Ali avea cam 2/3 din raftul de sus al serei la dispoziţie, vara nefiind nevoie de creşterea răsadurilor. O scândură separa acest spaţiu generos de crescătoria mea de cactuşi. Nu ştiu cum, Ali a reuşit să-si vâre coada în teritoriul meu între perete şi ghivece şi cu o mişcare largă a cozii a aruncat primele şiruri de ghivece. Se pare că acest lucru l-a distrat, fiindcă mergând ca un rac înapoi, şi-a mai folosit coada până la lichidarea ultimului ghiveci.
Probabil încurc succesiunea evenimentelor, dar am omis să descriu întâmplările fascinante legate de circul Krately care trecea anual o dată sau de două ori prin oraş. Două figuri deosebite mi-au rămas în minte: un trapezist cu numele de împrumut Ernesto, Baron de Torrense, care s-a dovedit a fi fost prieten de joacă cu mama încă la moşia din Nadas, deci când avea 4-5 ani, şi o figură deosebit de distinsă, cultă, care vorbea la perfecţie 7 limbi, în tinereţe artist, acum bufon de tipul vestitului Grock, domnul Ciacanica, frate cu cel mai mare criminalist al României interbelice, un om umblat în toată lumea, perfect cunoscător al Levantului şi al Africii de nord, originar din lumea mirifică a ciulinilor Bărăganului. Aveam pe atunci un fel de guvernantă de zi, la bunica, Manţi pe nume, aceasta avea o soră de 16 ani, frumuşică, deşteptăţică şi suplă. Ochii lui Ceacanica au intuit o stofă bună de circar în această fată, şi mai târziu am aflat că practic a cumpărat-o pe bani frumoşi de la maica ei nevoiaşă, văduvă de război. Întâlnindu-mă mai târziu, după ani, cu fosta noastră guvernantă, aceasta ne-a povestit că sora ei a ajuns un număr mare în dansuri pe sârmă, dar cu preţul unor cumplite bătăi încasate de la stăpânul ei în timpul instruirii. Mi-a şi arătat nişte fotografii din Egipt, Turcia, Maroc. Cu ani în urmă mi s-a părut că o recunosc la un reportaj de televiziune cu ocazia pensionării ei ca director al circului de stat din Bucureşti. Povestea despre o carieră profesională reuşită şi de o viaţă împlinită în arta circului.
Plimbările în parcul bunicii cu domnul Ciacanica mi-au lăsat amintiri plăcute prin căldura cu care mi-a povestit despre viaţa deloc uşoară de peregrin prin lume, dar şi satisfacţia de a fi admirat deopotrivă de adulţi şi de copii.
Apropos de circ, locuind la mama pe o străduţă vis-a-vis de poşta mare, am văzut ce se petrece în curtea vecină, clădirea Casei de Asigurări Sociale, rechiziţionată de ruşi. Eram obişnuit cu cortegiile funerare sovietice cu paşii lenţi, dictaţi de marşul funebru de obicei al lui Chopin, Beethoven, compozitor german, fiind încă repudiat. Se aliniau în spatele unui camion drapat cu

roşu, pe care era catafalcat sicriul deschis. De data asta, am văzut că dintr-o clădire mică din curtea numitei instituţii, doi soldaţi răstoarnă pe jos un cadavru gol de pe o targă, îl prind de mâini şi picioare şi îl duc în clădirea principală. Nu trece o oră şi în acordurile marşului funebru se desfăşoară cortegiul festiv. Am învăţat cum poate face propaganda dintr-un cadavru batjocorit, un erou mult regretat. Rămâne chestiune deschisă dacă Goebbels a învăţat de la ruşi sau invers. În orice caz similitudinile lumilor orwelliene erau deja pecetluite cu mulţi ani în urmă prin Pactul Ribentropp-Molotov.

Atunci am înţeles cât de greu poţi face distincţie între strălucirea autentică a focului pietrelor preţioase şi cea a strasurilor menite să-ţi înşele ochii.

Pe atunci, plecând într-o zi la şcoală, am aruncat pe balcon ultima mea armă, un pistol de alarmă EMG care suna exact ca un pistol adevărat. Când am revenit acasă, l-am găsit rupt. Iar puşca mea cu aer comprimat a dispărut într-o zi când eram la şcoală. Bunica a comentat sec. A apărut un ofiţer de la Siguranţa pe cale de a deveni Securitatea, a intrat în camera mea - cine îndrăznea să se opună? - a întins mâna sub canapeaua mea, a scos puşca ascunsă şi a plecat. Niciodată nu am aflat cine a putut să trădeze ascunzătoarea. Culmea este că l-am întâlnit pe drum, ducea un obiect lunguieţ învelit în pânză de cort.

Am mai avut şi alte păţanii cu oficialităţile. Din reviste vechi precum şi din amintitul Ziar al Ştiinţelor cu 4 sau 5 suplimente dintre care îmi aduc aminte de cel de chimie, de ştiinţe naturale, radioamatorism, dar mai erau şi altele, m-am documentat cum se face un aparat radio cu galenă, am achiziţionat tot felul de vechituri din prăvălia unui prieten al tatălui meu, am întins o antenă lungă de vreo 30 de metri între acoperişul casei şi unul dintre castanii enormi şi m-am pus pe treabă fără sa ajung la vreun rezultat. Sosit acasă de la şcoală, bunica, furioasă, mă întreabă dacă nu ştiu că pentru fiecare aparat radio se plăteşte o taxă de abonament ? Am răspuns : fireşte, dacă aparatul începe să funcţioneze. Mi-a spus că a primit vizita unui individ care s-a legitimat ca inspector, parcă de la poştă, care, zărind din stradă antena de lungime impresionantă, a cerut autorizaţia şi abonamentul. Bunica i-a spus că mă joc cu ceva aparat care însă nu funcţionează încă. Tipul pune mâna pe aparat şi se aude în cască perfect radio Budapesta la vremea respectivă, postul cel mai apropiat. Radio Novisad din Voivodina vecină încă nu era pus în funcţiune. Pun şi eu casca pe cap şi aud marşul din opera Aida a lui Verdi. Distracţia a costat 180 de lei, o sumă destul de mare înainte de explozia inflaţiei postbelice. Realizarea mea princeps a fost un aparat mono lampa, cu o dioda-dublă, triodă din seria AB... care funcţiona la baterie şi putea capta şi posturi mai îndepărtate, ca, de exemplu, Braşovul pe unde lungi, sau Viena, Beogradul etc..

Îmi formasem un oarecare simţ tehnic mai ales după ce am capturat din beciul inundat de bombardament al prăvăliei bunicului câteva aparate telefonice din prima generaţie (azi ar avea o valoare muzeală mare de tot) pe care le-am montat prin grădinile vecinilor, la toţi amicii cu care puteam astfel comunica permanent. Două lucruri din prăvălia tatălui meu mi-au rămas însă vise neîmplinite, primul, un telescop optic cu lungime de 2 metri, pe care l-am reîntâlnit la câţiva ani după aceea la un individ pe care pe atunci îl considerasem prieten şi un al doilea, un microscop Zeiss miniatural complet, inclusiv cu obiectiv de imersie fabricat probabil pentru laboratoarele de campanie germane. Era o bijuterie compactă protejată perfect de un capac înşurubabil în formă conică, adus spre vânzare de un ofiţer rus. Pe atunci, ofiţerii ruşi erau porniţi să cumpere maşini electrice de ras. Trecuse furia ceasurilor. Sovieticii demontaseră fabricile de ceasuri din zona de

ocupaţie mutându-le cu personal cu tot la ei acasă, aşa au apărut performantele ceasuri Pobeda. La fel s-a procedat cu uzinele Zeiss şi Contax, apărând minunatele aparate foto Zorki respectiv Kiev. Fabricile Nord-Mende şi Aga –Baltic de aparate radio, din prima linie pe plan mondial, nici nu trebuiau mutate, fiindcă ţările baltice au fost încorporate în Uniune.

Despre cărți, cinema, muzică şi... dragoste

Şcoala era extrem de plictisitoare, în schimb, pentru 1-2 lei au apărut tot felul de cărţulii de ştiinţă popularizată prin ARLUS asociaţia de prietenie, şi astfel, lecturile mele au trecut în decursul anilor prin metamorfoze ciudate. La 5-6 ani mai savuram unele cărţi de poveşti sau de tineret, dar odată cu intrarea în şcoală interesul meu a fost capturat de întâmplările aventuroase ale eroilor lui Karl May, atât cu amerindienii cât şi în lumea musulmană din Albania până în Kurdistan, din peninsula Arabă până Maghreb. A urmat seria nemaipomenită de descrieri de călătorii precum şi de tehnică, de la fabricarea cauciucului sintetic până la naşterea vieţii pe pământ. Desigur, scopul acestor cărţulii a fost să demonstreze lumii că majoritatea, dacă nu toate marile descoperiri au fost făcute de savanţi ruşi, respectiv sovietici.
Pe atunci a apărut intr-o editură de ştiinţă o carte de psihologie, şi azi îmi aduc aminte de numele autorului, un oarecare Brucăr. Cum aveam bani de buzunar de la tata, cu obligaţia să-l caut o dată pe săptămână miercurea la prăvălie, sumişoare care au început cu 5, apoi 10 şi în final 200.000 mii de lei, mi-am cumpărat alături de Ziarul Ştiinţelor şi Călătoriilor, ţigări ieftine şi cartea.
Într-o seară sunt interceptat cu cartea în mână de mama, care simţea evident ceva din furtunile ce se petrec în mine; mi-a confiscat cartea şi mi-a interzis orice preocupare cu psihologia. Îmi aduc aminte cum i-a spus soțului ei : Asta îi mai lipseşte copilului! O greşeală fatală care m-a marcat pentru toată viaţa. Dacă până la 7 ani am vrut să devin preot catolic, idee abandonată când am realizat restricţiile celibatului, cu privarea de anumite mici plăceri experimentate cum am mai amintit cu fiica unei prietene a mamei, după vârsta de 7 ani, bolind adesea, înconjurat de numeroşi medici, prieteni ai familiei, ştiam că o să mă fac medic. Acum, după această interdicţie, am căutat anticariatele, particulare încă, în care moştenitorii medicilor decedaţi predaseră lucrări de psihologie şi psihiatrie, unde am găsit pe preţuri de nimica o vastă literatură despre hipnoză şi mai ales psihanaliză, pe care am citit-o cu nesaţ.
Acelaşi lucru şi pe ecranul cinematografelor. A apărut cinematograful Timpuri Noi cu filme documentare care rulau fără întrerupere de dimineaţă şi până în noapte. O întreagă generaţie de tineri şi tinere s-a bucurat de protecţia binevoitoare a întunericului în acest aşezământ de cultură de tip nou. Dar până atunci câteva cuvinte despre filme. În mica copilărie am fost dus la cinematograful Capitol, unde, după jurnalul săptămânal, înainte de filmul de lung metraj, au fost proiectate desene animate ale lui Walt Disney, culmea fiind primul lung metraj şi ultimul film american pentru copii înainte de izbucnirea războiului, nemaipomenita Alba ca Zăpada. Desigur au mai fost şi alte filme, ca cele ale lui Shirley Temple, fetiţa în care am fost într-un fel îndrăgostit, salvând-o în imaginaţie din tot felul de pericole. A urmat noaptea războiului, filmele germane au fost boicotate de familie, deşi regret în veci că nu am văzut „Oraşul de aur”, un film cu multe elemente documentare despre minunata Praga.
După război, cinematografele s-au înmulţit ca ciupercile, unele dintre ele s-au profilat pe anumite teme. Au fost aduse pe preţ de nimica toate filmele proscrise în război, intr-unele numai comici

vestiţi, ca Fraţii Ritz, Stan şi Bran, Pat şi Patachon, Costică şi Mitică (numele lor american nu le-am aflat niciodată), în alt cinematograf rulau numai Westernuri şi filme cu amerindieni. Peter, fratele meu, s-a transformat pentru săptămâni fie in Zorro, fie în Omul cu masca. Dar erau şi cinematografe în care rulau producţii de înaltă valoare artistică, căci nu se instalase încă cenzura care acorda prioritate pe de o parte filmelor primitive de propagandă stalinistă, dar şi producţiilor sovietice de o foarte înaltă ţinută artistică. Preţul minimal a permis oricui accesul la cinematograf, iar acelaşi lucru se putea spune şi despre cărţi. Albumele artistice de înaltă clasă se puteau obţine pe preţ de nimic, mai ales dacă era vorbă de colecţii ca Ermitajul, Tretiacovul. În turnee de concerte au venit marii maeştrii din Uniune. Oistrach, Kogan, Rostropovici, Ghilels puteau fi auziți în sălile noastre de concerte. Nici cortina de fier nu a căzut încă definitiv. Evident, atât alegerile din 6 martie, cât şi cele care au urmat au fost falsificate. Un reputat profesor de la Politehnică s-a pretat la conducerea unui grup de haidamaci din sediul de votare, pentru a depune mii de voturi pe ”soarele”, "răsăritul" erei comuniste.

În iarna anului 1948, am trecut pentru prima oară prin experienţa dragostei autentice. O fată din vecini ceva mai în vârstă a răspuns la sentimentele mele autentice, şi astfel s-a înfiripat o legătură serioasă. O legătură frumoasă idilică, în care naivitatea amândurora s-a împletit cu pasiunea unei corporalităţi în plină furtună a tinereţii. Această legătură m-a împins să fac zilnic cam două ore navetă cu tramvaiul, în sezonul în care nu mă puteam folosi de bicicletă. Aşa am intrat în rândul adolescenţilor cu o iubită adorabilă şi adorată şi cu un prieten la care nu m-am confesat despre relaţia mea, dar care bineînţeles s-a prins, fără să facă vreo aluzie la asta.

Acestui prieten îi pot mulţumi faptul că viaţa mea s-a îmbogăţit cu o nebănuită dimensiune, de care nici azi nu pot profita decât ca un consumator. Este vorba de muzica clasică. Provenind dintr-o familie în care nimeni, cel puţin in ultimele generaţii, nu avea simţ muzical, - deşi în cronicile de familie am întâlnit şi specimene foarte dotate - nici nu se punea problema că aş putea fi o excepţie. Menţionez că talentul de maestru al viorii al celui de-al doilea soţ al bunicii s-a manifestat numai în intimitatea garsonierei sale din oraş. Vladi m-a dus pentru prima dată la un concert al filarmonicii din oraş. În urma acestei trăiri-cheie, nu am mai scăpat ani de zile niciun concert, am asistat la concertele zise educative, un fel de avanpremiere în folosul elevilor şi studenţilor. Antecedentele acestei pasiuni pentru muzică sunt de dată foarte veche. Străbunica mea avea un patefon modern pentru vremea respectivă, animat de arc, marcă de elită His Master's Voice. Odată, întâmplător, să fi avut 3-4 ani, ea a pus placa cu marşul din Aida si cu Corul robilor din Nabuco, la care m-au năpădit lacrimile din cauza „frumuseţii”. Opera din Cluj fiind în refugiu la Timişoara, nu mai ştiu cu ce ocazie, mama m-a dus la premiera Aidei de Verdi, spectacol care mi s-a părut, spre nemulţumirea ei, mai mult decât caraghios.

Pe cât de mult apreciez muzica simfonică, cea de cameră, ariile izolate din opere, muzica corală, vocea omenească în canto, pe atât de puţin mă poate atrage teatrul liric ca spectacol, poate cu excepţia unor aranjamente moderne fără kitschul siropos, singurele excepţii fiind operele lui Mozart.

Am avut câţiva amici buni instrumentişti, majoritatea cântau bine la pian, mai puţini la coarde şi îmi aduc cu mare plăcere aminte de multe seri petrecute la unul sau altul dintre ei, în tăcere ascultând capodoperele instrumentale. Totuşi, relaţia mea cu muzica nu este o relaţie colectivă, ci are ceva din discreţia şi intimitatea pe care le-am trăit în multele aventuri erotice din tinereţe şi cu foarte puţinele femei pe care le-am iubit multă vreme. Făceam parte din generaţia care a trăit

contactul nemijlocit al corporalităţii noastre cu riscurile morţii în război, ştiam de foarte tineri, că trebuie să trăim repede, fiindcă ziua de mâine nu e certă. Relaţiile cu fetele, cele mai multe colege, erau de o ciudată amiciţie fără reţineri şi scrupule, dar şi fără acea ostentaţie aproape exhibiţionistă care transformă azi sexul într-o obligaţie publică, lipsită de farmecul intimităţii şi al trăirii personale unice de fiecare dată. Performanţa, publicitar propagată de medii, favorizează, în detrimentul umanului, modelul relaţiei dintre un armăsar cu o iapă. Prin aceasta nu vreau nicicum să minimalizez azi de puţini cunoscuta frumuseţe a calului, ca prieten al omului.
Printre bucuriile oferite de natură amintesc frumoasele ture cu vâsle intr-o barcă de cauciuc sau o sandolină aparţinând celui de-al doilea soţ al mamei. El cu mama foloseau un motoraş Sachs, lateral, la care nu aveam acces, dar şi aşa era o plăcere să urci în amontele Beghei sălbatice, de deasupra hidrocentralei de la ştrandul mare. Pe ambele maluri in stufăriş erau cuiburi unde puteai să faci ce vrei fără să fi văzut de cineva, cel mult cei ce ne cunoşteam reciproc ştiam a cui barcă aşteaptă răbdător stăpânul şi partenera lui. Cu toată murdăria şi mizeria revoluţiei proletare, cu toate umilinţele la care am fost supuşi ca reprezentanţii clasei foştilor exploatatori, viaţa ni se părea frumoasă, plină de surprize incitante şi, cu puţine excepţii, nu ne-am dat bătuţi. Un singur prieten a căzut victimă disperării şi s-a sinucis. Azi, când văd prin meseria mea atâtea tentative uneori voit sau accidental reuşite de autoliză, mă cuprinde mirarea. Oare generaţia mea, care a copilărit la granița cu moartea, a învăţat să aprecieze mai mult viaţa decât tineretul de azi, debusolat şi în afara de cele gregare, fără idealuri?
Astea sunt întrebări fără răspuns, etaloanele s-au schimbat, s-a schimbat modul de raportare faţă de comandamentele vieţii, dar este foarte posibil ca acest lucru să se întâmple cu fiecare generaţie în succesiune.

1948 – anul în care au început calamitățile

Într-o după amiază de iarnă, eram în pat cu o rujeolă contractată a doua oară. Mama plecase cu frăţiorul meu la un spectacol. Chiar descoperisem secretul tetravalenței carbonului din cartea unui profesor Longinescu şi ascultam radio România, când, deodată, m-au năpădit lacrimile: Majestatea Sa Regele Mihai a demisionat. S-a proclamat Republica Populară Română, un fel de accelerare a sfârşitului început cu ani înainte. Toată bucuria mea resimţită la marea descoperire a bazei chimiei organice s-a dus.
Ironia sorţii a făcut ca singura decoraţie primită de mine din partea regimului comunist care împărţea asemenea decoraţii cu kilogramele, a fost medalia la 25 de ani de la proclamarea Republicii.
În vara lui '48 au început pe rând calamităţile. La 11 iulie, soţul bunicii nu a mai fost lăsat să intre în propria sa întreprindere. Haidamacii noului regim i-au adus la cunoştinţă că nu mai e proprietar şi că, din voinţa poporului, industria ţării a fost naţionalizată. Moşierii fuseseră deja deportaţi, care pe unde, cu câte o valiză de efecte personale, unii prin Bărăgan, ca de exemplu naşul meu Gyulus, cu cele două fete Sissy şi Gina, soţia lui, tot fată de moşier, cei care au avut puţin noroc au ajuns prin oraşe ca Târgu Mureş sau alte locuri în cele mai mizere condiţii.
Noutatea pentru mine a fost aşa-zisa reformă a învăţământului: şcolile confesionale au fost desfiinţate, sediile naţionalizate, au fost înfiinţate licee teoretice şi clasice şi o serie de şcoli tehnice, menite să asigure braţe de muncă specializate pentru viitoarea construcţie a lumii noi.

În acea perioadă am descoperit miracolul prieteniei. Îl chema Vlady de la Vladislav Cristian, era de aceeaşi vârstă cu mine, avea aceleaşi preocupări şi pasiuni. În numai câteva zile ne lega o comuniune sufletească atât de puternică, încât nici nu trebuia să ne înţelegem unde ne vom întâlni şi ne-am întâlnit pentru lungi ture cu bicicleta, goneam peste poteci, printre câmpii, cam 30-40 kilometri pe zi, găseam din ce în ce mai multe teme comune de discuţie şi aveam aceleaşi aspiraţii. Când am încercat să mă înscriu în liceul clasic înfiinţat în fostul local al liceului de fete Notre Dame al maicilor franceze (mai era un liceu Notre Dame al călugăriţelor indigene), urcând cu teancul de acte necesare pentru înscriere, coboară pe scări fostul meu profesor de istorie de la Piarişti şi mă întreabă ce caut acolo. Am spus că am venit să mă înscriu, la care, cu un râs diabolic, îmi spune să mă car de acolo, ce îmi închipui, un pui de capitalist, de reacţionar nu are ce căuta în liceul condus de acum de el, nou-numitul director. Îi scriu aci numele, poate vreun urmaş de al lui se va ruşina pentru acest demers: îl chema Meşter, dacă mai trăieşte, să-l răsplătească Dumnezeu. La vremea respectivă, când nu numai părinţii divorţaţi nu se interesau de problemele copiilor lor, la sugestia noului meu prieten, amăgiţi de anunţul că vom avea prioritate la facultăţile de medicină, ne-am înscris pentru admitere la Şcoala Medie Tehnică Sanitară nou înfiinţată în clădirea fostului liceu evreiesc, împărţit frăţeşte între noi şi Şcoala Medie Tehnică Sportivă. Cei cu origine socială sănătoasă, noţiune nouă şi în învăţământ, au intrat direct în anul doi, noi, proscrişii, în anul unu. Erau două clase de fete şi o clasă de băieţi. Pentru noi, cei doi prieteni, s-a deschis o lume nouă, pasionantă, în care ne-am familiarizat cu anatomia, fiziologia, chimia fizică, apoi biochimia, în detrimentul matematicii urâte de amândoi, care totuşi a fost predată cu acurateţe de un profesor poreclit de noi Zaro. Am aflat că avem acces liber la biblioteca recent înfiinţatului Institut de Medicină, în localul fostei Banaţii, deja amintite de mine. Profesorii noştri de specialitate, recrutați dintre cadrele didactice de la Medicină, erau în majoritate tineri, interesaţi şi plini de elan, reuşind să pasioneze pe unii dintre noi pentru materia predată. (...)

Unul dintre colegii din anul doi, mai târziu medic al securităţii şi implicat murdar in evenimentele tragice de la Timişoara anului 1989, m-a denunţat ca fiind membru al organizaţiei YMCA, un organism internaţional al tinerilor creştini. Am mai spus că în copilăria şi pubertatea mea nu mai funcţiona organizaţia de cercetaşi, Scout-i cum a renăscut recent şi la noi. Această organizaţie de tineret pentru băieţi care există şi azi a oferit acces la excursii, literatură în limbi străine, cazare, hrană oriunde în lume. Intervenţia acestui profesor m-a salvat de la eliminarea din toate şcolile ţării intervenind la foruri politice la care nici eu, nici familia nu am fi avut acces. În această intervenţie a mai jucat un rol pozitiv un domn Zeno Arsenovici care nu ştiu ce funcţii avea pe atunci, dar ştiu că înainte era un reprezentant de seamă al Partidului Naţional Liberal.

(...)

Ajuns în şcoala sanitară, având un prieten intim, colegi în aceiaşi papuci ca mine, deci maziliţi din liceele teoretice sau clasice, având în curând şi o iubită în braţele căreia îmi regăseam liniştea după frământările zilei, nu m-a interesat în mod deosebit nici faptul că la solicitarea înscrierii în societatea de Cruce Roşie, la depunerea adeziunii am fost întrebat ironic dacă cred că acest organism are nevoie de lepre ca mine ? Am tăcut şi, fiind la vârsta la care cauţi confirmarea identităţii tale şi prin „carnete de membru”, m-am înscris la „Protecţia Animalelor”, organism al societăţii civile al cărui membru fondator a fost pe vremuri bunica. Cum pe atunci locuiam din nou în Elisabetin la mama, neavând animal de protejat, am furat un porumbel din faţa operei, fără şansa de a-l putea ţine acasă. In aceeaşi zi a trebuit să-l duc înapoi în centru. Azi ştiu prin meseria

mea că această păţanie se numeşte în psihiatrie „despăgubire ilegală” şi este un mecanism de apărare a eului.
De altfel, nu cu prea mult timp după aceea, la înscrierea colegilor mei in UTM, organizaţia de tineret a partidului, apropiaţilor mei li s-a interzis să mai ţină legătura cu mine; probabil că şi asta a fost una din tehnicile războiului de nimicire a duşmanului de clasă.
Nu m-au nimicit. Dimpotrivă, au reuşit să mă întărâte. Am fost din ce în ce mai preocupat de psihologie, materie interzisă de mama. Am mai scris despre asta, din anticariatele particulare, pe bani foarte puţini, cumpăram o serie de lucrări despre hipnotism.”Magnetismul animal” de Messmer, manuale despre hipnoză scrise in secolul XIX de Vogt, Bernheim, Soţii Voigt, şi altele, dintre care nu mai dispun decât de cartea lui Forel, dascăl şi coleg cu Bleuler. A urmat seria cărţilor despre psihanaliză, începând, spre norocul meu, dinspre simplu spre complicat cu „Psihopatologia vieţii cotidiene” , „Interpretarea Viselor” , „Cele trei Prelegeri” Introducerea în Psihanaliză” ale lui Freud. Un compendiu al lui Ferenczi în limba maghiară, „Psihologia individuală” de Adler şi o carte despre arhetipuri a lui Jung. Practic, lectură secretă pentru ani de zile. O autoanaliză prin care am trecut în acei ani mi-a rezolvat multe probleme, am reuşit să mă distanţez de problemele părinţilor mei, iar odată cu avansarea înspre adolescenţă m-am regăsit cu o optică proprie despre oameni şi lucruri, dar încă rămăsesem fascinat de atotputernicia unui sistem de gândire care poate răspunde la orice. Au trebuit să treacă ani ca să-mi dau seamă de slăbiciunea sistemelor atotcuprinzătoare, închise, dogmatice de gândire. Aici am fost serios ajutat de „Critica” lui Immanuel Kant.
Odată cu câştigarea experienţei de viaţă, învăţarea nevoii de a face concesii fără compromis s-a configurat şi caracterul meu destul de neconciliant, uneori dur, rămânând însă cu aproape nimicitoarea temere pentru alţii, atunci când pentru mine nu cunosc frica.

Primii paşi în domeniul medical

În şcoala sanitară am solicitat la diverse clinici dreptul de a lucra voluntar în afara orelor şi stagiilor obligatorii precum şi în cursul vacanţelor. Primul asemenea demers în vara lui '49 a fost la Profesorul Alexandru Pop mazilit de la Cluj pentru trecutul său ţărănist. Matahală de om, numai inimă, a avut ca instrumentară pe fosta mea guvernantă, mai târziu îngrijitoarea străbunicei mele Mariechen, de altfel singura persoană care l-a şi pus la punct, când începea să înjure sau să vorbească porcării. Am fost primit după ce mi-a pus în mână un îndreptar de mică chirurgie din care trebuia să răspund ulterior. Am nimerit la examenul din această materie al studenţilor şi am fost chestionat cu aceeaşi severitate ca şi studenţii. Am reuşit strălucit şi am fost acceptat. La început recuperam tifoanele, puţine şi ponosite, dar etuvate, apoi am învăţat să fac tampoane pentru intervenţii. Cum în magazia din subsol al prăvăliei de acum al tatălui meu, am reuşit să găsesc câteva ace de injecţie din platină, sterilizabile cu flacăra lămpii de spirt, l-am fericit pe „şeful” meu, pe deasupra i-am putut aduce de acasă câteva suluri de fir de mătase din paraşutele americane cu care se puteau face suturi durabile. In curând am ajuns un fel de anestezist. Pacienţii erau adormiţi cu masca Ombredane, un sistem de dozare a eterului sovietic adus în sticle albastru închis de o calitate mai mult ca dubioasă în amestec cu aerul propriu expirat, pentru a se asigura şi un oarecare nivel de bioxid de carbon. Cum pacienţii erau acoperiţi cu câmpuri operatorii, şedeam câteodată ore în şir ca sub un cort, fapt pentru care profesorul mă tot întreba,

mai eşti treaz, încă nu te-ai îmbătat? Întrebare necesară pentru a avea controlul stării pacientului, stare după care mă ghidam în dozaj. In iarnă m-am cerut cu prietenul meu şi alţi doi colegi la secţia de interne in spitalul vechi din oraş. Aici sistemul saloanelor avea un aranjament aparte. Existau într-o unitate trei rezerve pentru bolnavi gravi, muribunzi şi piloşi, de aci se ieşea intr-un salon cu bolnavi trecuţi de marile probleme şi în final, un salon mare cu 10-14 paturi pentru cei care aveau probleme mărunte sau erau pregătiţi pentru ieşire.
Stând până seara târziu în rezerve, ne-am întâlnit cu moartea, cu agonia, ajutând pe mulţi să treacă dincolo cu sufletul împăcat. Călugăriţele, o binefacere pentru îngrijirea bolnavilor gravi au fost deja mazilite din spitale, iar surorile fabricate în cursuri scurte pe banda rulantă în vederea umplerii golurilor erau de o simplitate ţipătoare la cer. In acest salon mi-a fost dat să mă întâlnesc cu fascinaţia hipnotică pentru prima dată în viaţă. Într-o seară intru în salonul mare de unde se auzeau hohote de râs. Unul dintre bolnavi în patru labe se plimba pe jos, din când în când ridica unul din picioare şi se făcea că urinează ca şi câinii. Am descoperit stupefiat că un alt pacient stând pe marginea patului, îl dirija cu voce monotonă. După ce victima sa şi-a revenit, l-am interogat exhaustiv despre această ciudată putere a sa. Mi-a povestit că pe la vârsta de 10-11 ani a fost surprins de faptul că niciun câine, oricât de sălbatic ar fi fost, nu l-a atacat niciodată, deşi în sat erau câteva animale îndeobşte cunoscute ca „rele”. Apoi a reuşit să facă cu colegii de aceeaşi vârstă tot felul de experienţe de supunere, dar i-a fost ruşine să-şi trădeze această ciudată capacitate familiei. În curând i-a mers vestea prin povestirile celorlalţi copii şi a ajuns să fie bănuit de vrăjitorie. A continuat asemenea exhibiţii şi în armată, şi după ştirea lui un medic militar a şi publicat despre el o lucrare ştiinţifică. L-am întrebat dacă nu cumva a încercat să profite de această capacitate in sens delictual. Mi-a răspuns că niciodată nu a reuşit să determine pe cineva să facă ceva ce nu ar fi făcut şi fără starea hipnotică. A pune pe cineva să consume o ceapă savurând-o ca o pară dulce şi zemoasă nu este o crimă. Mai departe nu a mers niciodată, fiind bun creştin.
Cei câţiva foşti oficianţi sanitari din timpul războiului nu puteau face faţă, aşa că prezenţa noastră era binevenită mai ales în celelalte două saloane, unde noi, „doctoraşii”, întreţineam şi o atmosferă de veselie. De la bătrânii medici, prieteni de familie, am primit cadou numeroase cărţi ale vechii şcoli vieneze de medicină. Le-am studiat cu atenţie şi coroborând datele lor cu cele observate în aceste şederi în secţie, am reuşit să-mi formez un simţ clinic care mă ajută uneori şi azi, deşi de decenii practic numai psihiatria şi neurologia copilului.
În cursul peregrinărilor prin cele mai variate spitale şi aşezăminte sanitare, am lucrat şi prin laboratoare, unde a trebuit să mă deprind cu disciplina şi precizia stilului de lucru. O vară întreagă am avut fericirea să lucrez la ambulatorul sanatoriului Bega, cu Dr.Burian care m-a "măcelărit" şi "flecuit" de multe ori în copilărie. Ajunsese aici după naţionalizarea sanatoriului său particular. La el făceam zilnic câte 5-6 anestezii de scurtă durată cu Kelen, o singură dată unul mi-a făcut un stop cardiac şi până ce Buri Bacsi, cum îi spuneam, să se dezmeticească, deja i-am înfipt pacientului acul cu adrenalină în inimă. A revenit, fiindcă, după cum am mai scris, există un Dumnezeu al inconştienţilor. Numai după ce, student fiind, am aflat de riscurile enorme ale anesteziei cu Kelen, azi abandonată, m-am înfiorat retroactiv.
În acea vreme, în ciuda împotrivirii „organului politic” UTM, cu sprijinul întregului grup de colegi, săptămânal ţineam „conferinţe” în concurenţă cu prietenul meu Vladi şi alţi colegi, într-un cerc de

studii semioficial. În cursul anilor ne-am deprins să vorbim liber în faţa auditoriului, majoritatea fete, mai mult sau mai puţin atente la conţinutul textului, decât la figura care vorbeşte.
Aşa au trecut patru ani, poate singurii din toată cariera şcolară care mi-au făcut o reală plăcere. Ani în care am început să mă maturizez, să suport loviturile soartei, dar să învăţ, să mă şi bucur de micile succese pe care viaţa în expansiunea datorată tinereţii ţi le oferă.
La încheierea celui de-al patrulea an, pentru prima oară, (tehnica urma să se repete mai târziu la facultate), stricându-mi-se în mod deliberat media de către un profesor de Ştiinţe Naturale, cu ciudatul nume Micu Şuşuia, am terminat al doilea in ordinea mediilor. Primul, informator la secu, şi al treilea, prietenul meu Vladi (care refuzase la un moment dat y–ul de la sfârşitul prenumelui, asemenea bunicului meu care transformase y-ul din Kecskemety in i) au primit dreptul de a da admitere la facultate. Eu am fost repartizat ca felcer la recent înfiinţatul Sanepid Regional Arad, unde mi-am început cariera profesională în 10 august 1952, deci cu peste jumătate de secol în urmă.

Vânătoare de flebotomii în preajma lui Tito. Rom şi biscuiți. Din floare în floare

Doamne, pe ciudate drumuri trimiţi creaturile Tale!
Am ajuns la Arad în data de 10 august I952, insoţit de mama şi de soţul ei care doreau să se convingă în ce mediu ajung. Am fost îndrumaţi pentru cazare la familia unui medic internist cu reputaţie în oraş, dar care cerea pentru găzduire o sumă dublă ca salariul meu pe o lună, de 410 lei. Ni s-a recomandat să ne adresăm la o familie de patricieni din oraş, oftalmologul Dr.Windholz Adalbert, un domn desăvârşit. Am fost indrumat la domnul Pasternak, un mic comerciant de galanterie, la care am şi obţinut cu 75 lei chirie pe lună o cămăruţă fără fereastră, doar cu o uşă cu sticlă spre un coridor şi două uşi, una la bucătărie şi alta la baie, cu o canadiană pentru încălzit, o canapea, un dulăpior, o măsuţă care servea şi de noptieră, două scaune şi două cadâne, una a proprietarului şi alta a unui colocatar care într-o săptămână mi-au întocmit un regulament al casei cu mai multe îndatoriri decât avantaje, cum s-a dovedit ulterior. Una, Erica pe nume, era asistentă de ocrotire, cea de-a doua, Lidia, era studentă la Medicină Veterinară. Erau frumuşele, dar a dracului de pretenţioase în comparaţie cu fosta mea iubită de care nu fără durere a trebuit să mă despart, fiindcă relaţia noastră nu putea avea un viitor. Cu inima frântă am constatat că totuşi a fost mai bine aşa, fiindcă după numai doi ani s-a măritat şi, în curând, a dat naştere la o frumoasă fetiţă. Să te ferească Domnul de două cadâne! Am fost jucat în jurul degetelor până ce a doua şi-a găsit un cavaler şi s-a măritat. Aici, la început nu era vorbă de nici o iubire, ci cel mult de ceea ce azi se numeşte sex.

Vânătoare de flebotomii în preajma lui Tito

În a treia zi după sosirea la Arad, împreună cu un coleg, Dudi pe nume, apare la Sanepid un polcovnic sovietic cu aspect de bidon turtit, nas imens coroiat, care se prezinţă Spiţenco (bănuiam că de la Spitz), se așează în faţa hărţii regiunii Arad, unde erau figurate cu mici drapele diversele focare de boli transmisibile. Mai târziu şi bolile transmisibile deveniră secrete de stat. Arată cu degetul pe locul unde nouă puţin cunoscuta febră Pappataci făcea cele mai mari ravagii, comuna Teremia Mare şi spune noului meu şef că aici trebuie să trimită un entomolog şi doi felceri mai răsăriţi pentru o cercetare. Şeful meu, gata să-l servească, îi spune: Bine, bine, dar aceasta

localitate este în plină zonă de frontieră. La vremea respectivă inamicul

principal al lui Stalin nu erau imperialiştii americani care, proşti cum sunt, pot fi ţinuţi în şah, ci rebelul şi şmecherul Tito, declarat călău şi configurat ca atare pe panouri enorme cu o bardă însângerată în mână. Ori Teremia Mare era la numai trei kilometri de graniţă. I se spune că vom avea nevoie de autorizaţii de frontieră, ceea ce cam durează pe la noi. Spiţenko face un gest dispreţuitor spre şeful meu, spune să mergem să ne facem câte două fotografii la minut şi să i le dăm. A fost mobilizat şi entomologul Laboratorului de Igienă, domnul Mititelu, ne-am dus la fotograf, cu pozele ne-am întors la polcovnicul nostru şi în numai 20 de minute am avut autorizaţie permanentă de zonă de frontieră, o autorizație pentru care alţii aşteptau luni de zile.
Ne-am făcut bagajele, am primit câte un plic sigilat în mână cu obligaţia de a-l deschide şi citi la destinaţie şi cu maşina Sanepidului, un Dodge de curse al principelui Mircea din anii '30 transformat în dubă, am plecat pe drum însoţit de un camion cu insemne mari chirilice pe lături. Ajunşi la Teremia, am fost debarcaţi într-o casă abandonată de bieţii lor locatari - marea majoritate a şvabilor din Banat au fost la vremea respectivă dislocaţi cu forţă în Bărăgan şi nu toate casele au putut fi ocupate de coloniştii aduşi din cine ştie ce ungher al ţării. Era o casă tipic bănăţeană, cu caloriferele încă montate, o baie care nu funcționase de cine ştie când, o fântână arteziană din care abia mai picura ceva apă feruginoasă de culoare ruginie, o pergolă cu viţă de vie sălbăticită şi o bucătăreasă bătrână şi arţăgoasă care scăpase de deportare. Ne-am despachetat, sovieticii au depus bagajele într-una din încăperile mai mari şi am desfăcut plicurile. Aici erau instrucţiuni foarte precise despre obligaţiile noastre într-o românească discutabilă. Aveam la dispoziţie niste cuşti din tifon cu un fel de manşon de acces, nişte scule din sticlă în capătul unor ţevi prevăzute cu un mundştiuc cu care urma să capturăm din colţurile camerelor flebotomii, vectori ai temutei febre, microscoape, şi câte o broşură dactilografiată după un “savant sovietic” (la vremea respectivă nu existau în ştiinţă decât acest gen de savanţi), Petrovsky sau Piotrovski parcă pe nume, care enunţa câteva date sumare despre biologia flebotomilor numiţi Pappatasii Scopoli, trăitori în mod obişnuit în Asia centrală. Acest lucru nu a împiedecat la vremea respectivă ziarele, încă nenumite medii, să răspândească ideea că acest răufăcător notoriu, Tito, a expediat peste graniţă flebotomii infectaţi special de imperialiştii americani, pentru a înbolnăvi harnica noastră

ţărănime în pragul secerişului. Din toată treaba asta, adevărat a fost numai faptul că în toiul secerişului această neplăcută boală a culcat la pat cu trei zile de febră de peste 40 grade şi o astenie de trei săptămâni pe toti nenorociţii care trebuiau să strângă recoltele.
Am instalat tot ce trebuie, am facut cunoştinţă cu medicul de circumscripţie, un oarecare Dr.Schnur şi, după o zi binemeritată de odihnă, am pornit conform instrucţiunilor să prindem flebotomi, treabă uşoară, fiindcă fiecare colţ era plin de aceste musculiţe tuciurii uşor de aspirat în sculele noastre. A fost mai greu să le numărăm, dar în final ne-am obişnuit şi cu asta. I-am mutat cuminte în cuştile noastre. Mai neplăcut a fost băgarea braţului gol prin manşonul de tifon în cuşca în care bestiile înfometate s-au năpustit asupra noastră. Norocul nostru a fost că în minutul în care trebuia să-i număram, atacanţii aceştia nu au reuşit să ne înţepe, aşa că am scăpat teferi. În nişte sticle bine inchise aveam fiecare un lichid uleios cu care apoi trebuia să ne ungem şi să urmărim cît timp trece până spurcatele musculiţe vor ataca din nou. Rezultatul - în medie 12 ore. Am păstrat bineînţeles în secret nişte eşantioane din lichidul uleios pe care chimistul nostru de la laboratorul de igienă, un tip extrem de bine pregătit, plin de ciudăţenii, a stabilit că este vorba de dimetilftalat, depistat ulterior de mine în marea enciclopedie germană de chimie ca o rudă a naftalinei despre care în anii apariţiei enciclopediei încă nu s-a bănuit a avea efecte repelente. Azi substanţa este larg răspândită in comerţ ca apărare faţă de înţepăturile de ţânţari. Repede s-a răspîndit ştirea că în localitate au sosit nişte “Fliegenfängeri“ (vânători de muşte), poreclă purtată cu onoare timp 40 de zile cât a durat misiunea. Aveam o singură problemă. Nu aveam voie să părăsim zona de frontieră, fiindcă pierdeam autorizaţia. Condamnaţi la limitarea libertăţilor de mişcare, a trebuit să ne găsim societate în rândul indigenelor rămase prin cine ştie ce minune nedeportate şi a fetelor coloniştilor nou-veniţi.
Imi amintesc de un episod în care, într-o casă cu trei fete, făceam exerciţii de sărutat, când a apărut pe neaşteptate stăpânul casei. Surprinşi toţi trei asupra faptului, am aşteptat reacţia care spre uşurarea noastă a sunat : “Poftă mare domnilor!” Se pare că originea coloniştilor era dintr-o zonă fără prea multe prejudecăţi.
Am fost invitaţi în foarte multe case, ospătaţi pe cinste. După epuizarea flebotomilor din localitate a trebuit să mergem şi în satele vecine. Pentru asta am rechiziţionat câteva biciclete. Urma să mă duc la Teremia Mică, satul cel mai apropiat, după cum mi s-a părut. M-am luat după turnul bisericii la orizont şi am pornit cu mare viteză pe potecile prăfuite flancate de plantaţii de viţă de vie. Un ”Stai!” hotărât m-a oprit din drum. Un tânăr grănicer cu arma îndreptată spre mine mă avertiza: Liziera e minată, domnule, nu poţi să treci la Mokrin. Ăsta era satul cel mai apropiat dincolo, în, de pe acum nu Yugo-, ci Iugoslavia lui Tito. Din sută în sută de metri la noi erau turnuri de observaţie, dincolo sârbii râdeau de zelul bravilor noștri grăniceri şi de panourile cu călăul Tito îndreptate spre ei. Ai noştri nu aveau prea multă fantezie, deci nu existau variante la aceste panouri. Noaptea se mai auzea câte o explozie, semn că vreun câine, măgar sau alt animal a încălcat ordinul de a nu trece frontiera patriei, zburând în consecinţă în aer. În rest, lucrurile se petreceau în cea mai paşnică desfăşurare, sârbii, cum spuneam, râdeau de ai noştri, ai noştri înjurau pe vecini.
În incinsele nopţi de august, noi nu prea aveam chef de stat în casă. În ciuda interdicţiei de a părăsi zona din centrul satului, unde era un părculeţ cu bănci ca în mai toate satele şvăbeşti din Banat, după ora 22 şi 30 de minute, ne-am aventurat şi mai departe. Pentru ce după 22.30? Simplu. La vremea respectivă, comunele erau conduse de câte un activist de partid, om de mare

încredere al oficialităţior regiunii. Omul nostru consumator al pe plan mondial cunoscutelor vinuri de Teremia Mare (Marienfeld pe numele adevărat) era la ora aceea deja destul de matolit, ca să-şi piardă simţul de răspundere politică faţă de patria democrat populară. In consecinţă, asculta radio Vocea Americii, uitând că aparatul este conectat la difuzoarele din centru. Astfel, zilnic la ora 22 fix, am fost puşi la curent cu evenimentele mondiale. Intr-o zi, nu ştiu din ce motiv, fetele noastre nu erau disponibile şi am plecat să „împrumutăm" nişte struguri din viile bogate de la marginea satului.
La un moment dat auzim un mârâit suspect, la care, deşi lung, deşirat şi neîndemânatec, am reuşit să mă caţăr în primul pom din apropiere, colegul meu în pomul vecin, iar bietul nostru entomolog, de altfel un moldovean simpatic, dar puţin afectat, se trezeşte cu ditamai câine cu labele pe umeri şi botul în apropierea gâtului. Că a rămas cu nădragii curaţi poate mulţumi numai râsului patrulei de grăniceri care, potolind căţeluşul simpatic, ne invita să revenim pe pământul patriei iubite. De atunci am renunţat la turnee nocturne în necunoscut.
Am mai amintit că a trebuit să trecem şi în alte sate după pradă. Ţin minte că în Comloşul Mare am intrat într-o casă, unde un bătrânel părea că doarme in pat. Am salutat, i-am spus ce treabă am şi am pornit la vânătoarea de flebotomi. Numai după ce mi-am terminat treaba, mi-am dat seama că bătrânul nu mi-a răspuns, era mort. După sperietura zdravănă, am fost ospătat în vecini cu slăninuţă bănăţeană cu straturi de carne, brânză de oaie, roşii, ceapă zdrobită şi o comină tare ca dracu, o raritate faţă de poşircile bănăţene. După desfiinţarea zonei de frontieră am mai reuşit să mă întorc acolo de dragul acestei comine. În schimb, la Comloşul Mic am avut plăcerea să aud o poveste simpatică. În vremea respectivă, peste tot la noi erau difuzoare, nu aşa şi la sârbi. Totuşi, deodată, din partea iugoslavă se aude următorul text: Dragi cetăţeni ai Comloşului, acum o jumătate de oră a plecat din Timişoara tov. X (numele îmi scapă) ca să vă ţină următoarea conferinţă despre călăul Tito… şi sârbii au dat citire conferinţei urmate de înregistrarea unor hohote de râs. Bineînţeles tovarăşul propagandist sosit câteva minute după aceea, a trebuit să facă cale întoarsă. Apropo de acest eveniment, după împăcare, Tito vine la Timişoara, mare recepţie la operă, apare protipendada de etnie sârbă. Tito se îndeaptă spre unul dintre ei, zicând:
- Branco, Branco, ce frumos m-ai descris tu cu o lună în urmă. Nu numai bietul om, ci şi ceilalţi care l-au hulit din oportunism, erau să dispară sub pământ de ruşine. Sigur, vecinii erau perfect informaţi despre tot ce se mai întâmplă pe la noi.
Când s-a terminat munca noastră de cercetători, o lecţie bună pentru viitorul apropiat când am ajuns coautor a câteva lucrări ştinţifice apreciate în cercuri de specialişti, polcovnicul a preluat materialele şi şi-a luat tălpăşiţa, ca să aflăm că cercetarea noastră a fost de fapt lucrarea sa de candidatură în ştiinţe. Era vremea în care se mai dădea ceva pe onestitate, aşa că am rămas perplecşi. Azi, faptul că cineva se laudă cu pene străine nu ajunge la cunoştinţa opiniei publice, doar dacă este un indezirabil. In ultimele decenii, plagiatul în toate domeniile ştiinţelor a devenit atât de ubicuitar, încât rămân convins că excepţiile confirmă doar regula, iar dacă textul este digerabil, măcar are meritul de a fi o traducere ca lumea. Vai, că multe lucrări "originale" de pe la noi sunt doar traduceri făcute de nespecialişti, deci de foarte proastă calitate.

Romul şi biscuiții fac minuni
Din floare în floare

Ajuns “acasă” la Arad, am început să mă familiarizez cu oraşul, cu o formă nouă de viaţă, cu independenţa unui tânăr pe propriile picioare. Cel mai fantastic lucru a fost faptul că, nefiind cunoscut de mai nimeni, am pierdut eticheta de duşman de clasă. Colectivul în care am picat ca musca în zăr a fost amabil, simpatic şi deschis. Eram în total circa 30 de salariaţi, majoritatea localnici sau de prin împrejurimi, doar secretarul, un distins domn Vănătoru, cu o cicatrice dobândită într-un duel în tinereţe, la Cernăuţi, era un refugiat din Bucovina. Vorbea o austriacă perfectă şi aflând cam cine sunt, m-a intitulat Herr Sanitätsrat (domnul consilier sanitar, conform maniei germanice după titluri). El ţinea condica de prezenţă şi cu un ceremonial simpatic, la fiecare sfârsit de lună, m-a rugat să binevoiesc a mă semna. Lucram opt ore pe zi, lunea, miercurea, joia şi sâmbăta între 7-15, marţea şi vinerea între 7-13 şi 16-18. Instituţia era amplasată în cea mai impunătoare clădire în stil Secession din centru, pe tavan erau superbe lustre pe care, cu mulţi ani mai târziu, le-am reîntâlnit într-o consignaţie pe strada Meţianu, un fel de Lipscani ai Aradului. Eu am fost repartizat la epidemiologie, condusă de un medic cu calităţi profesionale şi umane de excepţie. Cu timpul ne-am împrietenit şi am devenit un oaspete cotidian al casei sale. Era un evreu băimărean care a trecut, după ocupaţia germană a Ungariei căzând sub incidenţa Diktatului, prin supliciile lagărelor de concentrare Auschwitz şi Birkenau. Era comunist convins. El a fost singurul dintre noi, care, în martie următor, într-o zi mohorâtă, a plâns în centrul oraşului, unde am fost scoşi ca o turmă pentru a asculta la difuzoare înmormântarea celui care a fost Iosip Visarionovici Djugaşvili, adică Stalin. Dar până atunci mai este, şi revin puţin la perioada de stagiu din primăvara anului 1952.
Parcă cineva voia să experimenteze repartizarea ulterioară a mea la Arad, fiindcă şi stagiul obligator înainte de examenul de diplomă, echivalentul examenului de maturitate de la liceele teoretice şi clasice a trebuit să-l absolv la Arad. Atunci am fost cazaţi în subsolul spitalului de copii, o unitate pavilionară frumoasă şi bine întreţinută, printre boxe. Vizavi de spital era un bufet, Panciu pe nume, care a reuşit să ne rezolve în curând un impas care la început părea de nerezolvat. Neavând ce să facă cu noi, Dudi, Bibicul, un băiat din Nădlacul apropiat, fiul unui chiabur isteţ şi pe cât de pilos, pe atât de bogat şi subsemnatul, ni s-a propus să facem o „cercetare”. Tentant pentru nişte novici. Astfel am luat cunoştinţă cu vestita întreprindere textilă, fosta proprietate a Baronului Feri Neumann, fost coleg la Piarişti cu tata, cunoscut prin toată ţara pentru echipa de fotbal ITA, transformat ulterior în UTA. Acest industriaş a fost poate primul din ţară care a creat pentru copiii salariatelor sale o creşă şi o grădiniţă, iar pentru salariaţi un club sportiv, construind şi o policlinică uzinală. De altfel, nu numai uzina textilă a fost a lui, ci şi cea mai vestită moară din această parte a ţării. Ei, în policlinica aceasta, devenită dispensar de întreprindere, cu şeful care a primit sarcina de a face un studiu de igiena muncii cu privire la efectele noxelor industriei textile asupra aparatului genital feminin am fost bine primiţi, dar repede puşi la treabă. Băgaţi într-o sală imensă cu rafturi primprejur, ni s-a cerut să selectăm din zecile de mii de certificate de boală acelea care se referă la patologia ginecologică, trebuind să prindem în tabele frecvenţa fiecărei boli, durata concediilor, etc.. După 5 zile de muncă de opt ore am terminat un teanc de circa o mie de certificate. Ne-am convins deci că într-un jumătate de deceniu lucrarea va fi gata. Atunci am avut o inspiraţie genială, nu mă pricep, deşi m-am chinuit destul de mult să-mi însuşesc tehnicile matematice ale statisticii, dar am intuit că voi reuşi. Din puţinii bani care ne-au rămas după cea

de-a doua stabilizare monetară în februarie '52, am cumpărat un kilogram de biscuiţi şi doi litri de rom, zis Jamaica, în realitate fabricat de vestitul MAT, monopolul autonom al alcoolului şi tutunului, care otrăvea o ţară întreagă nu numai cu rom, ci şi cu incolorul „monopol”, verdea „izmă”, gălbuia „drojdie” şi zisa „tescovină”. A doua dimineaţă, după ce toată seara precedentă am încercat în zadar să o înduplec pe sora Păpădie, o olteancă dată dracului, să-mi acorde atenţie, am purces la treabă împărţind romul şi biscuiţii cu rezultate mirifice.
Trioul nostru s-a pus pe treabă şi în numai 5 zile a „parcurs” întregul material imens, sărind cu sutele certificatele care păreau din ce in ce mai multe. Este adevărat că în sâmbăta care a urmat nu am mai avut bani de tren, pentru a ne căra acasă la Timişoara. Bibicul, Bircea a fost singurul norocos, a venit tatăl lui cu o căruţă şi l-a luat pe fiul său împreună cu amintita Păpădie la Nădlac. El era bine situat, iar şi la păpădii interesul poartă fesul. Mai apăruse şi o oarecare Jenni, protejata directoarei, care mi-a fost suflată de Dudi după numai câteva seri petrecute cu eforturi zadarnice pe o bancă din părculeţul spitalului. Bag seamă, nu am găsit tonul cu aceste fete. Nu mi-a rămas decât să joc rolul blazatului pe care nurii nu-l pot interesa. O bună bucată de vreme după ce am hotărât cu prima mea iubită, nu fără durere în suflet, să ne despărţim, fiind repudiat de fostele colege de şcoală care nu mi-au iertat că „fiind ocupat”, nu sunt suficient de „curtenitor”, am zburat din floare în floare, bătând până la miezul nopţii corsoul lung din centru.
Nevoia te obligă să înveţi să te descurci. În prima mea iarnă arădeană nu am fost trimis pe „teren” în destul de întinsa „Regiune”, lemne de foc aveam puţine, parcă 450 kg. pe cartelă, aşa că în serile geroase m-am mai încălzit într-unul sau altul dintre restaurantele mai răsărite. Alegeam localurile în care în acele zile nu cânta muzica. Nu înţeleg nici azi care este raţiunea pentru care muzica din localuri trebuie să te asurzească şi să blocheze orice tentativă de a discuta cu cineva. Am avut patru asemenea localuri preferate. Iarna mai ales „Ciocârlia” pe strada Eminescu, unde îmi găsisem şi nişte cunoştinţe din lumea „artelor”, apoi fostul „Missisipi”, un pavilion cu grădină de vară, în parcul de pe malul Mureşului, mai înspre periferie, „Ciuleandra” cu note folclorice şi fetiţe dornice de companie, mai rar mă aventuram până la fostul „Port Arthur” pe malul Mureşului, dincolo de podul spre Aradul Nou. Parcă fiecare dintre aceste localuri ar fi fost populat de mereu aceleaşi specimene. Prieteni încă nu aveam pe aici, dar încetul cu încetul, s-a încropit în jurul meu o colecţie de figuri ciudate, parcă adunate din romanele secolului al XIX-lea, beţivi, poeţi rataţi, pictori de fantasme şi umpluturi de balamuc, lăsate periodic afară din ospiciu. Cu colegii de la şcoală nu mă prea înţelegeam, aveam câteva colege din alte şcoli sanitare, una chiar frumuşică, rusoaică la origine, dar nu ştiu prin ce anomalie genetică, avea săraca o duhoare penetrantă greu de suportat. Peste toate acestea, mai aveam şi obligaţiile statutare în regulamentul casei. Spuneam că la serviciu oamenii au fost foarte amabili, dar majoritatea mult mai în vârstă. O doamnă Vinţi, soţia şefului gării îşi revărsa asupra mea instincte materne nesatisfăcute, neavând copii. Era multă, simpatică şi înţelegătoare. Cu 410 lei pe lună şi un stil de trai „di granda” la câteva zile după salar sau chenzină nu mai aveam nici o leţcaie, doamna Vinţi s-a dovedit o bancheriţă generoasă care mă împrumuta fără dobândă pe termenele fixe legate de statul de salarii. Mai era dactilografa Linca care avea un cavaler permanent şi gelos. Aici nu era de glumit, dar nici nu mi-ar fi trecut prin cap să mă încurc la locul de muncă cu cineva. Era un medic mai în vârstă la igiena muncii, o doctoriţă lungă şi subţire ca un arac care purta ochelari la igiena alimentară. O cucoană sobră la igiena comunitară, un oltean agitat şi intrigant, nu mai ţin minte pentru care sector, un epileptoid moldovean lent ca adjunct al şefului mare, şi şeful meu cu care în curând am fost, aş

putea spune, prieten. Soţia lui, o mare doamnă, născuse cu două zile înainte ca să ajung la Sanepid o minune de fetiţă, după tragedia pierderii surorii mai mari a acesteia, la scurt timp după naştere. Fetiţa se numeşte Kukşi şi în doar câteva luni a cucerit inimile mamei mele, soţului ei, dar şi inima mea prin drăgălăşenia ei. Nici nu-mi vine să cred că azi are 51 de ani, acum trăieşte în Germania. Pe atunci o purtam într-o sacoşă în care sportivii cară de obicei mingea de fotbal, handbal sau baschet.

Picaje cu Aviasan. "Umbre" şi "duşmanii poporului"

În foarte scurt timp, m-a pasionat epidemiologia care are ceva din munca de detectiv, şi m-am angajat plenar alături de şeful meu în investigaţii şi cercetări. Am participat la o serie de comunicări ştiinţifice fiind cooptat în mai multe lucrări. În cei trei ani cât am lucrat în acest colectiv s-au publicat trei lucrări in revista de specialitate, am fost acceptat în colaborări la Institutul de Igienă, dar şi în Clinica de Infecto-contagioase din Timişoara. O lună am fost în schimb de experienţă la catedra de Parazitologie din Cluj pe probleme de malarie. Cădea în responsabilitatea mea acţiunea antiexantematică, moştenire a războiului mondial, evidenţa şi controlul purtătorilor de germeni de febră tifoidă, investigarea bacteriofagilor din valea Mureşului. Participam la campania antimalarică susţinută de Staţia de Malarie din Pâncota, am participat şi la lămurirea unor cazuri mai speciale, ca, de exemplu, epidemia de febra Q printre studenţii facultăţii de Medicină Veterinară.
Într-o vară, într-o echipă complexă am participat la screeningul complet parazitologic al populaţiei unei localităţi izolate Arăneag, din ţara Zărandului. Din iniţiativa Institutului de Igienă, am fost la Brad pentru a investiga infestaţia copiilor coreeni în refugiu la noi cu paragonimază. Am fost foarte mândru de depistarea primului caz de strongiloidoză din ţara noastră, identificată după manualul lui Doerr, confirmată ulterior de Clinica din Timişoara. Mai târziu, am participat activ la campaniile cu Aviasanul. Direcţia Sanitară in care eram ca şi acasă avea un biplan în acest scop. Erau luni în care am avut peste 30-40 ore de zbor, o treabă plăcută, dar având ca urmare stricta mea supraveghere din partea Securităţii care, aflasem ulterior, mă bănuia că vreau să fug cu şeful meu la Tito. Am trecut prin peripeţii uneori hazlii, ca de exemplu invitarea „umbrei” mele la cină. Am mai spus că, mai ales iarna, am cinat adesea în restaurante. Aici, cum am mai amintit, eram înconjurat de tot felul de figuri ciudate, pictori rataţi, poeţi dintre care unul, plecat mai târziu în Israel, a şi ajuns foarte cunoscut, bolnavi mintali, psihopaţi şi beţivi. La un moment dat, am observat că un tip scund, cam de vârsta mea, şede seri de-a rândul la masa vecină. Plecând spre casă, într-o seară, după ce dau colţul, îl văd urmărindu-mă. L-am abordat direct: "Domnule, dacă ai sarcina să mă supraveghezi, hai să stăm împreună la masă". M-am prezentat, săracul a făcut feţe, feţe.
Pe vremea aceea în care cravata şi pălăria erau proscrise ca simboluri burgheze, purtam întotdeauna cravată, din toamnă până-n primăvară o pălărie verzuie de vânătoare, iar în sezonul de tranziţie un trenci cu căptuşeală ecosez primit din pachet de la mătuşa mea din Germania,

pantofi crep cu talpă groasă şi tocuri de cel puţin 6 cm şi fumam pipă. Într-o zi, astfel echipat, sunt trimis la Bucureşti pentru ceva achiziţii de materiale. Nu spun, arătam cam straniu faţă de ceilalţi călători. Astfel am fost abordat discret la gară şi invitat într-o încăpere a organelor puterii. Începe audierea mea, le explic că sunt trimis în capitală într-o misiune. Întrebat dacă am delegaţie, le-o dau, deodată sunt salutat cu respect, mi se cer scuze pentru deranj şi sunt condus la tren. La Minister observ că pe delegaţia mea completată de domnul Vânătoru cu scrisul său bătrânesc, aducând puţin a gotic, MSPS semăna mai mult cu MSS, adică Ministerul Securităţii Statului. Secretara Direcţiei la care m-am prezentat nu a înţeles pentru ce m-a pufnit râsul seara la ”Mon Jardin”, unde i-am explicat păţania.
În acest local plăcut, botezat mai târziu ”Cina”, pentru a evita nume occidentale, cânta la pian Jancsi Kőrőssy un jazz autentic şi puteai vedea la mese o grămadă de figuri din lumea teatrelor, artelor de toate genurile. Eu cel puţin nu am frecventat în capitală decât acest local sau Carul cu Bere. La prânz în schimb luam câte o ciorbă de burtă într-una sau alta dintre bombele numite zahanale. Asta mai târziu, când am primit şi o jumătate de normă în plus şi am adunat sume frumuşele din banii pe delegaţie, 18 lei pe zi în afara Raionului Arad, plus 5 lei pentru cazare. La şcoala sanitară stagiile le făceam prin spitale în paralel cu studenţii anilor 5 şi 6. Astfel ne-am cunoscut. In acele timpuri, absolvenţii de facultate obligatoriu trebuiau să facă un stagiu de trei ani la ţară. Atunci când am ajuns organ de teren, am găsit în cele mai îndepărtate dispensare cunoscuţi morţi de plictiseală. Doar puţini aveau o motocicletă cu care mai dădeau o raită prin oraş, fiind bucuroşi să schimbe o vorbă cu un cunoscut care le mai aducea câte o bârfă din Timişoara. Aproape peste tot am fost bine primit, mâncarea nu m-a costat nimic, cazat am fost, deşi pe delegaţie era specificat fără cazare, aşa că aceşti bani îmi rămâneau curat. După câte 60 de ore de zbor aveai drept la un drum dus întors cu orice cursă TAROM până în capitală. Cele mai amuzante călătorii erau cu cursele de transport marfă. Şedeai pe unde apucai, pe cutii, lăzi, sau pe jos. Piloţii nu trebuiau să menajeze pasagerii, aşa că aeronava, mai ales în lunile iunie şi de toamnă, se scutura câteodată zdravăn prin golurile de aer deasupra Carpaţilor. Puteai ajunge la Băneasa destul de şifonat cu aceste Douglasuri antice.
Zborurile Aviasan cu biplanul sovietic au fost o plăcere, primul pilot Gavriliu, poreclit Gâgă, a luptat în război pe o Stuka despre care se ştia că la bombardamentele în picaj, pilotul pierdea cunoştiinţa prin anemie cerebrală, revenirea la nivelul de pornire făcându-se automat. Desigur, asemenea picaje cu anemie cerebrală însumându-şi efectele afectează creierul, aşa că omul meu şi-a permis tot felul de bravuri. Pe atunci nu existau radare civile, ţara era împânzită de puncte de observaţie mai mult sau mai puţin ascunse vederii de sus, cu menirea de a supraveghea orice mişcare. Nu se putea decola decât cu avizul expres al Bănesei. Bănuiesc că un sistem radio de comunicare lega aceste puncte cu centrul. Ştiam bineînţeles cam pe unde erau aceste puncte şi, cum scăpam de proximitatea lor, începea circul. Gâgă ştia că niciodată nu mi s-a făcut rău, aşa că cu mine mergea orice figură. Descoperea câte un iepuraş pe câmp, ţuşti după el, urca apoi în lumânare pe cer şi rotindu-se pe unul dintre aripi în vrilă, se făcea că ne prăbuşim. S-a întâmplat de mai multe ori să fim aşteptaţi pe marginea pistei de domnul Bota, comandantul aeroportului, cu groaznice injurii, fiind sesizat din Bucureşti de probleme, printre altele, prăbuşirea noastră. Odată, trimişi după o gravidă în satul Pilu, la graniţa maghiară, am intrat într-o ceaţă de nu se vedea mai nimic. Pentru a se orienta, Gâgă a coborât deasupra copacilor şi am reuşit să ne întoarcem cu bine fără a putea ateriza după femeie. Apropiindu-ne de pista aeroportului, iar l-am zărit pe domnul

Bota. Ce scandal ne-a făcut, pactul de la Varşovia a sesizat Bucureştiul, că am încălcat spaţiul aerian al ţării vecine şi prietene, Republica Populară Ungară. La un moment dat, acest inimos pilot, sub influenţa alcoolului, a greşit lozinca (în anii '50 cine călca în străchini putea să dispară pentru mulţi ani de pe orizont) şi a fost înlocuit de un cadru tânăr, crescut de popor. Acest tânăr a fost un foarte bun pilot, dar pentru mine prea reţinut şi sobru, posibil şi „informat” de „organ” despre mine. Pe atunci lumea „bună” a început să se împartă în „organe” şi „cadre”.
Fiind într-un fel intim cu personalul aeroportului, am fost invitat la inaugurarea primului sistem de intercomunicare verbală al aviaţiei civile. Până atunci se comunica în codul Morse. Atunci am aflat că fiecare avion are un prenume, YR era numele, dar prenumele era fie Tudorana Dumitru, fie Tudorana Petru, după iniţialele YR TAD ; YR TAP etc. Am cunoscut şi limbajul nu prea salon al acestor minunaţi şi temerari cavaleri ai aerului, plini ca şi marinarii de superstiţii, fiind expuşi permanent posibilităţii unui accident fatal.
La Mocrea, sub poalele dealului care răsare cu totul neaşteptat din şesul plat ca fundul unei farfurii, era un mic aeroport pentru şcoală de zbor. Aici se făcea şi planorism, unul din visurile mele din copilărie niciodată împlinit din cauza originii sociale. O singură dată mi-a fost dat să mă urc într-un planor condus de un pilot căruia i s-a făcut milă de mine; nu ştiu cu ce ocazie, comandantul plecase la Arad şi „când pisica nu e acasă...”. A fost un eveniment de neuitat. Era o zi minunată de toamnă, curenţii ascensionali la maxim. Lansarea s-a făcut cu ajutorul unui cablu rulat pe o tobă. In curând, aparatul a luat înălţime şi eu pluteam între pământul colorat în feericele tonuri ale toamnei şi cerul azuriu, ascultând o muzică divină, simfonia vântului, un fel de zumzet fin modulat care m-a purtat într-o lume ca de vis. Până atunci nu mi-am putut închipui că aerul cântă. Ce deosebire faţă de zborurile „mecanice” ale aparatelor tractate de motoare cu elice sau mai târziu de jeturile turbinelor. Aici simţeai acordul omului cu puterea naturii, o împerechere pasională a două forţe ale creaţiei.
Biplanul Aviasanului juca atât rolul de „ambulanţă” în cazuri de urgenţă, mijloc de transport pentru diverse materiale sanitare, vaccinuri, seruri, substanţe pentru probe biologice care se paraşutau în aeroporturile mici, semnalizate de colţurile vopsite în alb ca terenurile de fotbal şi prevăzute într-unul din colţuri cu un sac de vânt. În foarte scurt timp am ajuns să cunosc cele mai ascunse unghere ale regiunii - satele geometrice ale câmpiei de vest, cu majestuoasa panglică argintie a Mureşului, cu şerpuitoarele volute ale celor două Crişuri pe atunci încă nepoluate, precum şi linia dreaptă a canalului morilor, creşterea lină a terenului spre podgoriile Aradului care urca la înălţimile potolite ale ţării Zărandului şi ale munţilor Codru Moma. Spre nord est, urcuşul mândru al munţilor Bihor. În această zonă, caracterul satelor se schimbă. Ele ocupă teritorii enorme, mai întinse ca ale oraşului Cluj, dar cu grupuri de case răspândite în crânguri fermecătoare, după cum urma să le cunosc prin peregrinările mele în anchetele epidemiologice obligatorii în bolile transmisibile din grupa „A”, grupă, după cum am mai amintit, declarată secret de stat cu coduri prin l953.
În aceste crânguri am cunoscut oameni interesanţi, deosebit de inteligenţi, citiţi, preocupaţi de probleme filozofice. În fiecare comună exista încă cel puţin un „american” chiabur chinuit de oamenii partidului, întors prin anii '20-'30 cu un cheag din emigraţia, azi am zice economică, din Statele Unite. Aceşti bătrâni au adus cu ei nu numai un pumn de dolari cu care şi-au încropit o gospodărie uneori bine condusă pe baza cunoştinţelor dobândite în lumea marilor ferme, dar şi mai mult sau mai puţin confuze idei ale sectanţilor care împânzesc ţara tuturor libertăţilor. In acest

fel, diverse grupări de „pocăiţi” ale aceluiaşi cult îşi practicau crezul in zeci de modalităţi. Proscrise de putere cu predicatorii laici, persecutaţi în fel şi chip, aceste crezuri pare-se că au răspuns mai bine nevoii oamenilor chinuiţi de colectivizare, cote, violenţa organelor „muncitoreşti” ale miliţiei etc. trimişi să îi jecmănească în numele unei „unităţi dintre sat şi oraş”. Puterea care la începutul luptei de clasă ne făcea ca seară de seară să încercăm a face inventarul celor dispăruţi, termenul era „ridicaţi” de pe stradă sau de acasă, ţinuţi in beciurile securităţii vigilente, in puşcăriile de la Gherla, Aiud, Sighet, Piteşti şi în alte nenumărate locuri, cum ar fi Canalul Dunărea - Marea Neagră, finalizată abia in „ anii lumină” ai lui Ceauşescu. Teroarea de la sate nu a ajuns decât fragmentar la urechile noastre, dar în fiecare localitate erau câteva victime ale haidamacilor înarmaţi cu pistoale, chipurile întru apărare faţă de duşmanii poporului. Încă se continua vânătoarea de oameni în vederea lichidării nenorociţilor care se refugiaseră în munţi. În şcoli se preda balada „Lazăr de la Rusca” a lui Dan Deşliu. Erau la modă poeziile unui Eugen Jebeleanu, Mihai Beniuc, după ce „marele A.Toma” cu care am fost chinuiţi noi la şcoală, surogat de poezie în locul lui Eminescu cel dedat filosofiei pesimiste a lui Schopenhauer, nişte barzi similari unui Păunescu sau Vadim Tudor, lingăii ceauşismului de mai târziu. Nu mă pot abţine de minime comentarii şi comparaţii cu zilele noastre în blestemata, aşa-zisă tranziţie.

Târguri de fete. Procese şi, 1953, Festivalul Internațional al Tineretului. Aradul intelectual

La stână şi la târguri de fete

Se întâmpla pe teren ca nopţile să mă surprindă departe de dispensarul sau punctul sanitar de obicei situat în reşedinţa comunei. În asemenea situaţii, vara rămâneam câteodată la stâne, unde, întins pe blănuri de oaie, privind cerul înstelat, ascultam povestirile ciobanilor condamnaţi luni de zile la tăcerile solitudinii. Aici se încingeau discuţii despre literatură, filosofie, psihologie, textele Noului Testament. Aceşti oameni aveau sute de volumaşe ale colecţiei „Biblioteca pentru toţi" răspândite printre ţărani, personal sau prin trimeşi de Alexandru Vaida-Voevod sau alţi demnitari naţional-țărănişti în campaniile lor electorale din perioada interbelică. De la Rabelais, Victor Hugo, la Eminescu, Coşbuc în literatură, de la Platon şi Aristot la Rădulescu Motru sau Spencer în filosofie, de la Tucidide la Pârvan în istorie, găseai la ei textele de căpătâi ale culturii universale, cărţulii nu ţinute ca ornament precum volumele legate in piele în unele biblioteci ai snobilor din oraşe, ci citite şi răscitite la lumina lămpii cu gaz în lungile seri de iarnă, când era puţin de lucru şi femeile ţeseau, torceau lâna sau depănuşau ştiuleţii de porumb. Era pentru mine un mister diversitatea enormă a moravurilor de la o localitate la alta. Într-un sat, fetele stăteau la masă cu ochii plecaţi în jos, se retrăgeau timide într-un colţ al camerei după cină sau dispăreau discret. Aici, după noaptea nunţii, cearşaful trebuia expus vederii critice a consătenelor (este adevărat că uneori roşul provenea de la o pasăre sacrificată în mare secret). În satul vecin, fata lăudată de gazdă pentru calităţi gospodăreşti, în timpul discuţiilor nostre savante aruncau ocheade promiţătoare, aşteptând ca „bătrânii" să se retragă la culcare. Aceste seri minunate au fost udate din belşug cu tării dintre care ţuica de Almaş din ţara Honţului şi mai ales cea de cireşe amare din ţara Hălmagiului, mai ales de la Hălmăgel, rămân arome de neuitat.

În discuţiile mai puţin savante, din ironii se puteau descifra rivalităţile dintre localităţile învecinate între ele. Respingând endogamia atât de frecventă la şes, tinerii îşi alegeau perechea din alte localităţi, ceea ce era nu de puţine ori motiv de răfuială la sau după hora de sfârşit de săptămână. Am avut plăcerea de a asista la unul din ultimele târguri autentice de fete pe muntele Găina. Fetele cu lada de zestre, îmbrăcate în portul popular al localităţii de origine, însoţite de familie, şedeau in faţa căruţei cu coviltir, lângă un foc încins pentru mâncarea ce fierbea mocnit în ceaun, aşteptând „cumpărătorul" cu care desigur erau înţeleşi cu mult înainte. Nu mai erau posibile

dramele vânzării la un necunoscut. Din păcate, din cauza interdicţiei de a avea monede de aur, această parte a averii nu mai era la vedere.
Desigur erau expuse spre vânzare şi toate articolele produse de oamenii din toată ţara moţilor, Hălmagiului, Zarandului, ba chiar şi produse din Meseş, din zona Clujului, de pe valea Mureşului de pe versantul opus al Codrului Moma. Prevăzător, m-am mulţumit cu cumpărarea, în locul uneia dintre frumoasele fete, doar a unui tulnic, amintire păstrată şi azi, şi câteva „cupe" cu lapte prins de bivoliţă vândute cu vas cu tot, atât de săţioase încât ţineau de foame o întreagă zi.
Ce minunăţie este tinereţea! Eram lung şi slab, Linca dactilografa de la Sanepid m-a poreclit „Iudul", titlu purtat cu onoare toţi cei trei ani frumoşi petrecuţi în acest colectiv simpatic. Spun asta fiindcă de foarte multe ori pe teren, unde plecam luând cu mine bicicleta în „tramvaiul" electric care mergea până la Lipova şi Pâncota, pe motorul care mergea spre Brad sau câmpia din nordul Banatului, zona Sânicolaului Mare, uitam pur şi simplu să mănânc, uneori chiar şi două zile fără nicio consecinţă. Atâta doar că pierdeam când lipseam de acasă raţia de 350 grame pâine, cât îmi revenea pe cartelă în fiecare zi. Îmi aduc aminte foarte bine cum, mergând pe „Republicii" în dreptul bisericii roşii, in plină zăpada mieilor, aud cândva, în aprilie l954, în difuzor, desfiinţarea cartelelor, rezultat al victoriilor clasei muncitoare. Dimineţile nu mâncam, dar la ora 10, în fiecare zi, ieşeam pe centru într-un bufet şi-mi comandam fie doi ardei umpluţi cu orez, udaţi cu un fel de pastă de roşii, un deliciu de care îmi este dor şi azi, sau o sută de grame de parizer, muştar şi o felie de pâine, totul cu preţul sub 1 leu. Pe atunci un kilogram de crenvurşti (încă nu erau crenVUŞTI ca în zilele noastre) costa 11 lei, parizerul 9 lei, mai scumpe au fost brânza de oaie frământată şi cârnaţul de casă, afumat şi delicios, 20 lei. Cu 50 de bani luai un iaurt.
Ştiu aceste preţuri deoarece serile de iarnă le petreceam acasă, fierbând pe canadiană crenvurşti, cu o gaşcă de studenţi care, nefiind primiţi la medicină, s-au refugiat la veterinară. Fiecare aducea cu sine ceva din raţia lui de pită. Program mai bun nu aveam - Lidia s-a măritat cu un inginer din Braşov şi Erika mi-a făcut vânt din cauza unui simpatic pediatru. Aveam un mic radio Loewe Opta, cu care adesea m-am încălzit în nopţile geroase de iarnă în pat sub pătură. Ascultam singurul post care transmitea muzică uşoară ca lumea, Radio Novisad. Acest post al călăului Tito transmitea ştiri digerabile in sârbo-croată, română, maghiară.
Vestita fabrică de praline cu ciocolată din Vinga s-a desfiinţat, dar un ingenios întreprinzător, evident în slujba statului, a înlocuit acest produs tradiţional cu brânză fermentată tip Romadur, împuţită groaznic, dar cu un gust minunat. În fiecare săptămână, duceam acasă la Timişoara două-trei cutii din acest deliciu. Dacă compartimentul de clasa întâia sau a doua mi se părea prea aglomerat, era destul să ridic puţin capacul etanş al unei cutii ca să se creeze loc. Brânza aceasta, dispărută apoi şi reîntâlnita după mulţi ani la Praga, mai recent într-un supermarket din Feucht, unde trăieşte tata, pute infernal a picioare.
La noi, posturile de radio transmiteau ştiri egalate numai de cele din „ iepoca de aur", cu diferenţa că în locul cântecelor „patriotice", se putea auzi Ilenuţa tractoristă, sau Marinică Marinică şi altele, cu texte la fel de inteligente, interpretate, cred că cu silă, de nepieritorul Gică Petrescu. Numai inegalabila Maria Tănase, ascultată cu evlavie în turneele ei, deja bolnavă, nu s-a compromis, deci nu a făcut concesii noului val, rămânând fidelă spiritului de la Tănase.

Procese şi evacuări

În noiembrie '52 s-a prăpădit soţul bunicei mele de care mă legau numeroasele discuţii cu profundă influenţă asupra formării mele intelectuale şi serile de muzică amintite în altă parte. Ştia că va muri, a spus că nimeni din familia lui nu a trăit mai mult de 60 de ani, dar mi-a spus că a fost „ucis” la naţionalizare cu 4 ani înainte de a închide ochii pe veci. L-am plâns in cămăruţa mea din Arad, înainte de a pleca acasă la înmormântare, aşa că bunica mea putea fi mândră de mine, fiindcă nu a mai trebuit nici măcar să stau cu falcă strânsă.

La scurt timp după asta a început seria celor trei evacuări din locuinţă a mamei şi fratelui meu cu termene de maximum 3 ore. Soțul al doilea al mamei, căzut victimă drogurilor, ajuns pe mâna dealerilor, mai avea cabinet particular. Era la vremea respectivă medicul TAPL-ului (trustul de alimentaţie publică) şi a început să facă întreruperi de sarcină interzise de lege. Credea că dacă serveşte soţiile de poliţişti, securişti şi ştabi de la partid, nu va păţi nimic, dar a fost denunţat de un coleg şi condamnat. Aşa că in toamna târzie 1952, la ora 11, primesc un telefon disperat de la mama, să vin că e dată afară din locuinţă. Era o locuinţă frumoasă cu trei camere, în apropierea pieţei Lahovary şi un tovarăş procuror dorea să se mute acolo. Învoit cu generozitate de directorul meu căruia i-am spus deschis despre ce este vorba, am plecat cu trenul de ora 12 şi pe la orele 14 am găsit-o pe mama descumpănită lângă fratele meu care degeaba încerca s-o consoleze. Mobila, lucrurile din casă erau pe stradă, într-o ploaie măruntă de toamnă. Am adunat tot, am găsit un camion şi am depus lucrurile în parte la bunica mea, în parte in cabinetul soţului ei, unde s-a şi mutat. Necazul a fost numai că nu se înţelegea deloc nici cu bunica noastră, nici cu soacra şi cumnata ei. A făcut o gravă depresie, a doua oară de când îmi aduc aminte. Atunci am pierdut toate cărţile mele adunate in decursul copilăriei şi pubertăţii, salvându-se numai amintitul Forel care întâmplător era cu mine la Arad.

Această situaţie a durat cam un an. Revenind acasă soţul ei, am scăpat de tensiunea responsabilităţii într-o situaţie în care practic nu aveam posibilitatea de a schimba ceva. Acum numai fratele meu a găsit refugiu la bunica. Toată iarna am mers săptămânal acasă, dar de cum a început munca de teren, nici acest lucru nu a mai fost posibil. În fiecare dintre noi există şi o doză de egoism şi mă bucuram de sfârşituri de săptămână mai senine.

1953 – Festivalul Internațional al Tineretului

Spuneam că am fost adesea ros de sentimente de inferioritate. Cercul meu de prieteni progresa, având posibilitatea să studieze, pe când eu lucram ca felcer printre medici şi visam ca într-o bună zi voi intra si în rândurile lor.

În anul 1953, aproape toată vara am fost prins în programul „Festivalului internaţional al Tineretului”, o manifestare de propagandă comunistă comandată de Moscova, începută cu un an în urmă la Budapesta. Acum, în plină mizerie economică, România trebuia să facă faţă ambiţiilor de a depăşi performanţele ţării vecine. Sarcina mea era supravegherea igienei alimentelor cu care erau întâmpinaţi miile de oaspeţi care intrau în ţară prin punctul de frontieră Curtici. A fost o curată nebunie. Trenurile soseau una după alta. Sosiţi în ţară,

tinerii şi tinerele coborau din tren într-o euforie de nedescris în timp ce ţiganii din comunele vecine stăteau pe peron aşteptând să danseze „Periniţa” cu oaspeţii; miliţia şi securitatea, cu ochii in patru, încercau să împiedice aceste contacte, dar cu puţin succes. In jurul gării se desfăşura un dezmăţ nemaipomenit, mai ales când trenurile soseau după lăsarea întunericului. Îmi aduc aminte şi de primul incident care a trezit „organele” la întărirea efectivelor. Unui gazetar de nu mai ştiu din ce ţară, i s-a furat aparatul de fotografiat, un Contax care ştiam încă din firma Kecskemeti că făcea o avere.
În serile în care ajungeam mort de oboseală şi de foame acasă, la Arad - în prăvălii nu se găsea nimic, la piaţă nu ajungeam, fiind plecat din oraş – mă duceam direct la „Misisippi”, unde Ghiţă, chelnerul cu un singur ochi, celălalt fiind obturat ca în filmele cu piraţi, îmi făcea rost de o felie de pâine, câte un ciot de salam, trei măsline şi un litru de apă minerală. După cina copioasă ascultam câteva melodii interpretate de lăutari ţigani din dinastia Melak. În zori, retur la Curtici. Această groaznică corvoadă a ţinut 4 zile, a urmat o scurtă pauză după care s-a reluat, fiindcă musafirii trebuiau să se întoarcă acasă. Nu ţin minte ca cineva dintre ei să fi cerut azil politic la noi în ţară. În orice caz, şi la dus şi la întors, am avut ocazia să iau o probă din temperamentul, până atunci cu totul greşit imaginat de mine ca rece al nordicilor. Îmi amintesc de o superbă blondă cu ochi verzi zăpăcitori, de undeva din Danemarca sau Norvegia, care o rupea pe germană, deşi nu prea am avut timp de discuţii.
De discuţii am avut însă timp nu numai în nopţile de pe teren, ci şi în oraş.

Aradul intelectual

La Arad, mai mult ca la Timişoara, exista o atmosferă elitistă a unor cercuri de intelectuali de bună calitate, poate şi pentru faptul că neexistând universităţi, intelectualitatea nu era divizată în clici sau sfere de interese de specialitate. Existau librari consacraţi care te cunoşteau personal, îţi cunoşteau preferinţele şi îţi puneau la o parte cărţile despre care ştiau precis că le vei cumpăra. Era un teatru cu o trupă bine inchegată, o filarmonică în care veneau in turneu somităţile muzicale ale lumii. Se ţineau recitaluri de pian, se savura muzica de cameră şi mari artişti veneau să cânte în biserica roşie sau cea a minoriţilor numai de dragul de a se putea folosi de orgă. Nu mai ţin minte numele a doi saşi, unul de la Biserica Neagră din Braşov, altul sibian, care, ca şi Valentin Gheorghiu, cântau la orgă după-amieze sau seri întregi, ocazie în care am fost tolerat în biserică, cu toate că aceste interpretări nu erau adresate publicului. Unul din băieţii lui Theodor Speranţia, dacă bine îmi aduc aminte Dorin, ţinea săptămânal în fostul palat al amintitului Feri Baro, acum sediul ARLUS, minunate audiţii muzicale din comorile propriei colecţii, dar şi ale altui colecţionar. Pe acesta l-am vizitat, rămânând impresionat de uriaşul număr de înregistrări de la începuturile discografiei până în acele zile, momentul apariţiei microrilelor. Ar fi mare păcat dacă această fonotecă s-a distrus. Pictorul Frenţiu stătea intr-un palat între Anatole France şi Eminescu. L-am revăzut într-o emisiune TV cu vreun deceniu în urmă. Eram cvasi acasă în muzeul judeţean, unde se găseşte sper şi azi o colecţie serioasă a pictorilor maghiari din perioada monarhiei austro-ungare.
În acei ani, cetatea şi peninsula pe care e situată era ocupată de armata sovietică, dar Mureşul era abordabil pe tot cursul său în jurul cetăţii. Este vorba de un cerc aproape complet de mai mulţi kilometri. Aapele curgătoare încă nu erau poluate şi permiteau lungi ture pentru înotători. Mureşul,

destul de sălbatic, plin cu vârtejuri, deci nerecomandat solitarilor, făceam ture lungi şi repetate în această ansă împreună cu un mic grup. De câte ori treceam râul cu maşina, în drum spre sau dinspre Timişoara, mă cuprindea nostalgia acelor ture. Mureşul mi-a fost frate. Mult mai amonte, de exemplu la Săvărşin, apele sălbatice între nişte insule te puteau fura în vâltoarea lor ducându-te la fund şi nu puteai ieşi decât făcându-ţi vânt cu picioarele. Aici apa era cu totul altfel decât pe acolo, unde ea se deschide larg spre câmpia panonică şi te poartă lin şi majestuos în aval.

Malarie,febră tifoidă, hepatită, poliomelită. Epidemii de isterie şi paraziți

Malarie şi febră tifoidă în valea Crişului

De cele două Crișuri, Alb şi Negru, din regiunea Arad mă leagă cu totul alte amintiri. La vremea respectivă, tâmpenia ideii de autogospodărire, încă în embrion, a început să dea roade. Aşa că un geniu a ajuns la ideea că zona se pretează la orezării. Aşa a apărut malaria în acest teritoriu. Exista pentru combaterea acestui flagel o staţie specială la Pâncota, dar sarcina studiului revenea Sanepidului. În anul sosirii mele la Arad s-au înregistrat 13.130 de cazuri, când am plecat în 1955 mai erau 113 cazuri noi. Campania anti-malarie era condusă din Bucureşti de un savant, membru al Academiei Române Profesorul Ciucă, sarcina fiind preluată ulterior de primul rector al Institutului de Medicină din Timişoara, plecat şi el în capitală, Profesorul Lupaşcu. Familia şefului meu a fost în relaţii de amiciţie cu familia Lupaşcu, doamna era o femeie distinsă, cultă, din protipendada vechiului Bucureşti. Profesorul Lupaşcu ne-a pus pe treabă, ţara trebuia să cunoască realizările, aşa s-a iniţiat câte un studiu despre malaria în bazinul Crişurilor. Am fost foarte mândru de sarcina de a culege datele de istorie, geografie, hidrografie pentru lucrările care au şi fost publicate.

În decursul anilor am avut şi alte satisfacţii legate oarecum de profesia de epidemiolog. In acei ani medicina nu decăzuse încă în halul în care se află azi. Nimeni nu se plângea de costuri. Mai important a fost să se utilizeze toate cuceririle ştiinţei, aşa că la fiecare caz de febră tifoidă s-a determinat tipul salmonelei tiphi. La cazurile unde filiaţiunea a rămas neclară, cu ajutorul tipului s-au putut stabili legături. Într-un caz ciudat, la o domnişoară din Săvărşin, de neconcordanţa tipului cu cazurile din Regiunea Arad, a fost vorba de tipul E. Am făcut personal ancheta, am fost în repetate rânduri la spitalul de contagioase, totul în zadar. Pe atunci datele epidemiologice, parcă am mai amintit, erau secrete. A trebuit să solicit de la Bucureşti lista localităţilor unde au fost cazuri de acest tip. Am aflat deci că dintre puţinele cazuri cu tip „E" unul a fost în Deva. De data asta am mers pe fix. Am început cu întrebarea pe cine cunoaşte în Suceava, la răspunsul ei negativ am trecut la atac, cu cine se întâlnea din Deva. Cu lacrimi in ochi mi s-a confesat, are un prieten în Deva, un tânăr inginer pe care părinţii ei nu vor în ruptul capului să-l accepte, în consecinţă s-au întâlnit în mare secret la o prietenă în comun la sfârşituri de săptămână. M-am simţit ca Sherlock Holmes, dar, având l9 ani, am fost suficient de romantic ca să mă bag unde nu mi-a fiert deloc oala. Am profitat de o călătorie pentru o cu totul altă problemă la Săvărşin, unde de altfel trăia cu mama ei o mătuşă de gradul trei din partea mamei, şi am vizitat din nou familia fetei. Cu mutră gravă le-am explicat că această boală se datorează dragostei (nici măcar nu am minţit), doar se ştie câte fete au murit din cauza iubirii neîmpărtăşite. Lumea mai ştia de la băbuţe din sate că dragostea poate ucide. În realitate, până spre sfârşitul secolului al XIX-lea, în condiţiile de igienă incomparabil mai slabe, din cauza anorexiei generate de amoruri neîmplinite, fetele slăbeau mult şi tuberculoza galopantă, frecventă mai ales în iernile reci, termina în câteva săptămâni cu ele. Spusele mele şi-au făcut efectul, fata înzdrăvenită şi ajunsă acasă s-a măritat in curând cu „tipul E din Deva". În anii următori am fost de câteva ori în vizită la ei.

Nu toate amintirile mele cu febra tifoidă sunt atât de plăcute. Una din aceste poveşti adevărate se leagă de problemele destinului în care cred. Eram încă doar în stagiu la Arad. După isprava cu statistica bolilor de femei am cerut să fac un scurt stagiu la boli contagioase. Spitalul era intr-un fost sanatoriu particular pavilionar din Aradul Nou, un orăşel cu centru baroc, frumos, curat încă în acele vremuri, unde se putea ajunge cu tramvaiul. Director era un fost medic militar, celălalt medic era un bătrânel simpatic, mare povestitor, fostul proprietar al sanatoriului. Lupta de clasă la Arad nu era atât de sălbatică ca în Timişoara mea. S-a internat o şvăboaică destul de în vârstă în ochii mei, poate şi pentru că era foarte grasă. A fost un caz mai grav de febră tifoidă. Salonul ei avea fereastra spre stradă. În fiecare dimineaţă, în fața geamului închis - spitalul nu era accesibil fiind de contagioase - s-au înşirat, după vârstă şi mărime, 6 copii, cel mai mic de vreo 6 ani, cel mai mare aproape de vârsta adultă. Tatăl lor, deportat în Uniune. Într-o bună dimineaţă, la sosirea mea, şirul de copii plângea în faţa ferestrei. Femeia murise în acea noapte.
La puţin timp după venirea mea soseşte directorul spitalului şi scoate din geanta sa de doctor (pe vremea aceia medicii încă mai aveau genţi de piele lunguieţe în care îşi purtau instrumentele, cel mai lung dintre ele fiind forcepsul) cinci cutii pe care scria „Cloromicetină”, ultima cucerire a ştiinţei. Era la început de martie 1952, dacă medicamentul sosea numai cu 5 zile mai devreme ar fi existat cu şase orfani mai puţin. De atunci tifoida şi-a pierdut reputaţia de ucigaş, putând fi tratată etiologic şi nu numai simptomatic, la discreţia capriciilor rezistenţei individuale sau a virulenţei suşei de salmonella tiphi. Cea mai mare epidemie anchetată de mine a fost una hidrică la Lovrin, dar capriciile sorţii fuseseră învinse datorită acestui cloramfenicol.

Hepatită şi poliomelită

Am prins însă şi alte două mari epidemii. Prima a fost explozia epidemică a hepatitei virale cunoscute din literatura medicală a patologiei de război sub numele de icter infecţios. La un moment dat, într-o zonă restrânsă a oraşului, îmi aduc perfect aminte, în jurul străzii Athanasov, au apărut în decurs de câteva săptămâni peste 600 de cazuri. Epidemia era evident hidrică, dar fiind vorbă de virus nu se putea depista în sursele de apă. Apropos, de acest virus se leagă una din cele mai mari gafe ale ştiinţei postbelice româneşti. Un profesor al cărui nume nu-l menţionez din pioşenie, la un congres de inframicrobiologie din Canada, prezintă nişte poze făcute la microscop electronic cu corpusculi pe care le declară virusul hepatitei. După proiecţie se ridică modest un canadian şi predă savantului nostru zeci de poze în care corpusculii virali de hepatită sunt componentele detritusului de hemoglobină în diverse preparate cu componentă sanguină. Povestea seamănă cu cea a savantei sovietice Olga Lepeşinskaia care a descoperit apariţia celulelor din albuşul de ou. Sărmana lucrase în minunat dotatul ei laborator cu un microscop din alamă, adevărat marca Zeiss, dar din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Cu asemenea lentile de imersiune puteai descoperi cu oarecare bunăvoinţă până şi microbul prostiei. Păcat că ele au dispărut din laboratoare!
A doua mare epidemie a fost ultima explozie a poliomielitei cu zeci de cazuri în Oradea, dar extinsă ca o pată de ulei pe hartă şi la noi în Arad. Se ştia că la fiecare caz paralitic declarabil sunt cel

puţin 60-70 de cazuri ne-paralitice, semănând cel mult cu o gripă banală. În secţia de ftizio-pediatrie, un mic pavilion al spitalului de copii, au apărut două cazuri paralitice la 15 internaţi, o frecvenţă cu totul neobişnuită. Încă nici vorbă de cele două vaccinuri. M-am angajat să intru în carantina acestei secţii stând acolo până dincolo de maxima perioadei de incubaţie. Regretatul profesor Vladimir Buşilă mi-a dat, ca răsplată pentru curajul meu, o lamă cu cornul anterior al măduvei cazului decedat. Ieşit din această carantină m-a aşteptat următoarea, în creşa personalului medical din oraş, unde am petrecut alte trei săptămâni în mijlocul unor copii nemaipomenit de drăguţi, jucând rolul de tătic, dar şi alte roluri cu personalul de îngrijire. In orice caz rememorez cu duioşie grija cu care personalul Sanepidului s-a îngrijit de „ludul" lor aflat în acest fel de arest. Niciodată înainte de asta nu am avut lenjeria atât de curată, cămăşile atât de scrobite, etc. ca atunci. Să nu mai vorbesc de fineţurile alimentare aduse special, cu care ne-a alintat cantina Spitalului de Adulţi în apropierea căruia era creşa. Între 30 de bebeluşi şi copii mici retrăieşti multe lucruri din prima copilărie şi mă întreb dacă nu acolo a încolţit în mine interesul pentru psihogeneză, deci psihologia devenirii umane.

Educația sanitară şi succesul manipulării

Povesteam mai devreme de studiul de parazitologie din localitatea Arăneag, acţiune care a durat peste 2 luni. Era un grup de populaţie izolată, sfera de interese ajungea maximum până la orăşelul Ineu aflat la cca. 20 km. Aici am văzut că meniul unui grup rural poate fi excepţional de sărac. Carnea de pasăre a fost principala sursă de proteine animale, alături de produse lactate. Găina tăiată, curăţată, se fierbea şi asta era totul. În afară de această „zeamă", sursă de carne, a mai fost „herincă", heringul afumat care ajungea la două săptămâni o dată la cooperativă.
Ei, şeful meu a comandat caravana cinematografică, unul din mijloacele de educaţie sanitară la dispoziţie, să prezinte programul obligatoriu, ocazie cu care pe cheltuiala noastră s-au servit mititei şi bere de cum apunea soarele. Într-o seara superbă de început de toamnă, lumea mobilizată de preot s-a adunat la faţa locului. Încetul cu încetul au început să se servească cu mici, muştar şi bere. A început proiecţia, doua-trei filmuleţe despre mâinile curate, pregătirea hranei, igienă corporală. Am rămas stupefiat, nimeni nu a aruncat măcar o privire asupra ecranului. După aceste încercări de educaţie igienică a început rularea unei comedii la modă în 1954, „Magazinul Universal", de data asta color. Nimic. Lumea discuta în grupuleţe. Trei patru bărbaţi aruncau câte o privire spre ecran, revenind în curând la taclale. Atunci s-a trezit în mine psihologul. Mi-am dat seama că pentru a interesa pe cineva pentru un film, este nevoie de o cultură a vizualului, fără de care cinematograful nu are public. Azi, orice copil abuzează de mediile audio-vizuale, motiv pentru care până şi testele ne-verbale trebuiesc reevaluate, deci „ecranul" a devenit parte din realitatea cotidiană, dar pentru populaţia amintită el reprezenta cel mult o sursă de zgomot. Mi-am amintit de o carte de Osa Osborn, soţia unui explorator al Microneziei din anii 20 ai secolului trecut, care descria cum un film turnat cu ocazia studiilor ei etnologice cu un an în urmă, proiectat indigenilor în anul următor a devenit interesant numai în momentul, în care unul dintre subiecţii decedaţi între timp a fost zărit de un participant la proiecţie.
La periferia oraşelor în anii puterii democrat-populare, în scop propagandistic, în mai toate locuinţele erau difuzoare de radioficare. Fiecare „muncitor sanitar" avea obligaţia să presteze un număr de ore de „educaţie sanitară"; eu am fost repartizat la studioul de radioficare unde a trebuit

să dau citire la diverse broşuri despre igienă, activitate care cerea să mă deplasez într-un cartier mărginaş. Aradul nu avea ca oraşul meu natal un glacis, fiindcă cetatea tot în stil Vauban era în volta Mureşului, aşa că periferiile erau nedespărţite de aria centrală, dar istoric răspundeau unei oarecari separaţii etnice. Astfel exista un cartier sârbesc în jurul bisericii ortodoxe sârbe, unul evreiesc în zona în care am amintit focarul de hepatită, românii locuiau în jurul căii Şaguna, romii, din care nu erau puţini, ca în oraşele de graniţă în general, stăteau în cartierul Gai şi Bujac, în Părneava stăteau micii meseriaşi, şvabii spre Aradul Nou, populaţia maghiară era de găsit în centru şi în toate celelalte cartiere.
Având o populaţie mult mai compactă ungurească ca Timişoara în epoca monarhiei dunărene, după constituirea României Mari, deşi departe de cea observată de mine la Cluj sau Oradea, au existat în perioada interbelică mai mulţi aderenţi locali ai mişcării extremiste – Garda de Fier, unele pentru mine ca bănăţean greu inteligibile şi digerabile animozităţi cu discrete prelungiri până în acei ani '50. Dar ele erau totuşi departe de acel apartheid asumat pe care l-am descoperit ulterior la Cluj.
Am amintit de sejurul meu „parazitologic” de o lună în superbul oraş de pe Someş, plin de vestigii istorice, de clădiri cu aer autentic medieval, cu ziduri încă conservate, cu bastioane, biserici gotice ca cea din centru sau fosta mânăstire a franciscanilor azi reformată, având în faţă o copie a superbului Sfânt Gheorghe a fraţilor din Cluj care ornează piaţeta din Hradul praghez în coasta catedralei uriaşe Sfântul Vit. Fiind de la vârsta de 14 ani fumător înveterat, am intrat în plin centrul oraşului Cluj într-o tutungerie, cerând un pachet de Carpaţi fără filtru. Cu mutră acră, femeia mă întreabă : Mit akar? Bănuiesc că spre nemulţumirea ei, după ce i-am repetat rugămintea într-o maghiară ireproşabilă, m-a servit. Fumam mult, chiar foarte mult, pe atunci deja 2-3 pachete pe zi, dacă nu-mi ajungeau banii pentru Carpaţi, fumam Mărăşeşti sau chiar Naţionale care concurau la rândul lor chiar şi vestitele „papirosuri” mahorcă ruseşti. Învăţată lecţia de ieri, intru în altă tutungerie pe Moţilor, cer pe ungureşte două pachete de ţigări Carpaţi, (fiind cazat la Institutul de Igienă, dormind pe un birou, pe vremea aceea puteam să dorm oriunde, mâncând la o cantină am economisit bani destui din cei 18 lei, plus 5 de deplasare), un bărbat cu acreala similară femeii din ziua precedentă mă întreabă : Cee doriiiţi?
Lecţie amară despre stupidele deşertăciuni omeneşti care separă lumea în foarte multe unghere ale pământului, racila naţionalismelor, creaţie a burgheziei în ascensiune oriunde în lume. Aici Karl Marx nu a greşit. Aceeaşi situaţie ciudată observ şi în Oradea, poate fără ascuţişul emoţional de la Cluj, până în zilele noastre, ecou trist al vicisitudinilor istoriei, disciplină care poate schimba, conform comandamentelor politice ale oricărei epoci, imaginea trecutului. Majoritatea oamenilor crede mai mult în ce i se spune decât în ce vede cu proprii săi ochi, atunci cum să nu creadă în ceea ce i se spune despre ceea ce nu mai poate vedea, trecutul. Aşa este posibil să se spună legende despre tiranii de altă dată, să se creeze mituri falsificând dovezi şi evidenţe, să se nege Holocaustul sau să se idolatrizeze nostalgic cutare sau cutare sfertodoct.
Există amnezii colective cum există hipermnezii şi după caz, unele evenimente din trecut pot apărea hipertrofic deformate sau, dimpotrivă, minimalizate ca importanţă. Spre deosebire de individul care, la vârsta de 6-7 ani, începe să se descentreze, să coboare din şaua posesorului unic al adevărului, ca cel mai târziu la sfârşitul adolescenţei să înţeleagă diversitatea intereselor, percepţiilor despre ceilalţi, masele ajung, dacă ajung, rar la acest grad de maturitate şi consideră adevărul lor - unicul adevăr. În asta văd azi, la începutul unui nou mileniu, cel mai mare pericol

pentru omenire. Azi trăim în lume evident două tendinţe contrarii, creatoare de tensiuni, prima în ordinea cronologică a apariţiei este cea spre atomizare, spre segregare de exemplu etnică sau rasială, poate mai slab percepută în demult frământatul continent Europa, doar centrul lumii s-a deplasat in aria Pacificului, puţin prea departe ca să fie „simţit" de noi şi a doua, aşa numită globalizare, prin diminuarea distanţelor care au despărţit până nu demult continente, ţări şi zări.
Ori masele sunt oricând şi oriunde mult mai uşor manipulabile decât ne-am închipui. Revin aci la meetingurile miilor de participanţi la fascinantele discursuri urlate de Hitler care îşi sublinia ponderea spuselor otrăvitoare cu gesturi care la orice analiză obiectivă par azi ca ale unui nebun, sau ca trăire personală, discursul lui Ceauşescu din august 1968, la ocuparea Cehoslovaciei de către trupele Pactului de la Varşovia, discurs care m-a impresionat şi pe mine până la lacrimi. Câtă autenticitate, cât fals şi studiat este în aceste manifestări? Orwell a decedat, cine ne-o mai spune ?

Epidemii de isterie

Dar, apropos de psihologia maselor, fără să o leg de alt autor care m-a modelat în pubertate, Gustav le Bon, îmi aduc aminte de o „epidemie" rezolvată de mine în absenţa șefului meu plecat cu treburi la Bucureşti. Primim într-o bună dimineaţă un telefon de la simpaticul bătrân doctor Eisele că la Sântana, în şcoala de tractoriste s-a produs probabil o intoxicaţie alimentară gravă, câteva eleve fiind în stare de inconştienţă. Am plecat în mare goană cu baciul Pucea, şoferul dubei deja amintite, înarmat cu cutii pentru examen copro-bacteriologic, numite în batjocură tiriplice, sonde Nelaton sterile, cutii Petri cu medii de cultură, siringi pentru recoltat alte probe biologice etc. In curând au sosit şi puţinele hardughii ale staţiei de salvare din Arad. La poarta şcolii, bătrânul doctor. Un examen sumar al celor 5-6 paciente „inconştiente" nu a relevat nici modificări pupilare, nici de reflexe, nici de tonus muscular, iar la înţepături fără milă, nicio reacţie. Eram bine pregătit din şcoală atât în neurologie, cât şi în psihiatrie, mulţumită profesorului meu Enciu Minciu, ajuns mai târziu conducătorul clinicii din Timişoara. Răspândindu-se ştirea sosirii celor din Arad, numărul „îmbolnăvirilor" a crescut brusc, în final, nu se mai prididea cu adunarea victimelor acestei groaznice epidemii. Bietul director al şcolii se şi vedea deja în puşcărie, împreună cu responsabilii pentru alimentaţia elevelor. Nu am prea avut timp să văd ce s-a folosit în ultimele două zile la bucătărie, dar din cele relatate, nimic nu pleda pentru posibilitatea unei infestări a alimentelor, în plus, nu exista niciun simptom digestiv în tabloul clinic al bolnavelor. Atunci am recurs la un tertip: cu voce tare am explicat doctorului Eisele şi Directorului şcolii consecinţele grave ale acestei boli şi necesitatea unei operaţii prin deschiderea „burţii" bietelor bolnave, spre a extrage cauza îmbolnăvirii. Efectul imediat a fost revenirea primelor bolnave la normal, urmată de o „vindecare" în masă. Cum ancheta reglementară ce a putut urma nu a dus la nici un rezultat cu privire la o infecţie, interogând câteva „victime" ale bolii am aflat că iubitul uneia dintre fete, în învoire de la stagiul militar, a intrat noaptea precedentă pe fereastra dormitorului comun, unde, după o atât de lungă abstinenţă, dragostea perechii a învins frânele morale. Restul de fete „frustrate" au căzut victime evenimentului „leşinant".

Mult mai târziu, după '89, când au început să curgă ajutoarele din străinătate, am mai asistat la o asemenea „epidemie”. In ciuda opoziţiei mele întemeiate de a da ţigăncilor, evident sărace, haine din donaţii, nu am fost ascultat. La un moment dat, un coleg de la Săcueni mă cheamă la telefon, spunând că are două paciente cu simptome absolut necunoscute de el. Anume: fetele „vibrează” din picioare într-un ritm aproape inimaginabil. Am spus să le trimită să vedem despre ce este vorba. Au sosit şi, fără niciun semn obiectiv de boală, săltau într-un ritm îndrăcit de pe sol. Colegul ambiţios ne-a trimis în următoarele 2 ore vreo 15-18 asemenea cazuri. După ce s-au convins că nu vor fi răsplătite în niciun fel prin pachete din ajutoare, pacientele, înşelate în aşteptări, au plecat triste acasă. Morbul vibrator a dispărut fără urme.

Pățanii cu paraziți şi vin roşu

Dacă nu ar fi fost complexul de inferioritate care mă cuprindea de fiecare dată când mă întâlneam cu foştii colegi de şcoală, azi, majoritatea cu strălucită carieră didactică pe la diverse facultăţi, seninătatea existenţei mele în acei ani ar fi fost absolut netulburată. Nici lungile, nesfârşit de lungi şedinţe de sindicat, în care se dezlănţuiau rivalităţi, animozităţi, ambiţii personale în rest bine ascunse nu m-au putut deranja. Eram neutru, neangajat, dar necondiţionat întotdeauna alături de şeful meu. Cu timpul, mama mea cu soţul ei s-au apropiat de familia acestui şef, liantul fiind fetiţa lor minunată, aşa că se făceau vizite reciproce, iar eu am început să mă percep aproape membru de familie la ei.
Făceam câteodată şi lucruri scârboase la iniţiativa lui. Apăruse un nou raticid, ANTU pe nume, cu care s-a făcut deratizarea fabricii de mezeluri din oraş. S-au adunat sute de cadavre de şobolani, şeful meu a vrut să afle gradul de infestare parazitară a acestei populaţii de rozătoare. Mi-am încropit în Laboratorul de Igienă al Sanepidului o încăpere în care, zilnic, până târziu noaptea, am autopsiat zeci de cadavre de şobolani, făcând inventarul paraziţilor lor recoltaţi din intestine. Singurele mijloace de protecţie au fost nişte mănuşi de cauciuc şi o mască ca de operaţie pe faţă. Laboratorul de Igienă a fost şi el o zonă plină de interes pentru mine. Șeful acestei instituţii, Dr.Luştrea era un om inimos, bine pregătit şi plin de iniţiativă. La curent cu toate noutăţile în sfera lui de preocupări, nu se lăsa până nu rezolva dificile probleme de diagnostic. Îmi aduc aminte de introducerea probelor de Vidal Vi, pentru diagnosticarea purtătorilor sănătoşi de febră tifoidă, de mare ajutor pentru mine care aveam în evidenţă 124 de asemenea persoane.
De aceşti purtători sănătoşi de salmonella mă leagă o amintire neplăcută. După două cazuri de tifoidă la Păuliş, în zona vestitelor podgorii ale Aradului, localitatea vecină cu Minişul al cărui cadarcă şi vin roşu, tip puterea ursului, sunt cunoscute peste hotare, a trebuit să petrec câteva zile în localitate. Seful dispensarului, aflat la Ghioroc, a aranjat să fiu cazat la o familie de foşti proprietari de vie, nişte domni desăvârşiţi. Cum erau în vârstă, nu puteau să-mi asigure şi masa, deci, s-a apelat la o tânără văduvă care a avut grijă de mine. În sat s-a răspândit zvonul ca sunt trimis să recoltez sânge pentru Rusia, evident duşmană prin starea de ocupaţie a ţării, și aflasem de la vădană că vor să mă bată şi să mă gonească din localitate. Am apelat la vechile mele cunoştinţe de chimie, mi-am cumpărat cele necesare din farmacie, am primit şi nişte sulfat de cupru cu care în mod obişnuit se stropesc viile - atunci am aflat că soluţia de piatră vânătă se cheamă bordelez de la Bordeaux - şi mi-am preparat o rezervă de gaz lacrimogen, adică bromacetonă. Fiind astfel înarmat, nu am mai păţit nimic, în afara de faptul că văduva, după nu

ştiu ce reţete populare, mi-a făcut nişte supe cu extraordinar de mult pătrunjel. Habar n-aveam de motivaţie, băiat crescut în oraş nu ştiam de efectele miraculoase asupra bărbaţilor a leacurilor băbeşti, nici de intenţiile bucătăresei mele temporare. Pe deasupra, în zona de febră tifoidă nu am îndrăznit să beau apă, necesarul hidric mi l-am asigurat cu vinurile aflate din belşug. Rezultatul a fost o jenă cumplită la rărunchi, cum se zice în popor, fapt ce m-a făcut să iau trenul electric şi să mă duc acasă. A urmat o noapte de coşmar, nişte dureri infernale, identificate de mine ca o criză renală, urmată de o hematurie masivă. A durat vreo oră până ce mi-am putut administra o injecţie cu papaverină. Aveam o mică farmacie de casă cu siringi şi ace ţinute în conteinere speciale cu capac înşurubabil, sterilizate şi păstrate în spirt sanitar. A doua zi m-am dus la policlinică la urologie, unde simpaticul doctor care mă cunoştea (cred ca pe atunci am cunoscut tot Aradul) mi-a pus un diagnostic aiurea, de boală lumească, fapt nu numai contestat de mine, ci şi complet ireal. Având încărcare ereditară cu litiază renală, atât tata cât şi mama fiind cu pietre la rinichi, am plecat la Timişoara la Dom-prim, Profesorul Bulbuca, care mi-a pus diagnosticul de nisip urinar şi cunoscându-mi ambii părinţi, m-a sfătuit să beau zilnic cel puţin trei litri de lichide. In fiecare oraş în acei ani, exista cel puţin un magazin, unde puteai să cumperi orice fel de apă minerală de pe tot cuprinsul ţării. Mie mi s-a recomandat apă de Călimăneşti-Căciulata. Avea un miros infernal de ouă clocite. Zis şi făcut, de atunci beau la lichide şi nu am mai avut probleme cu rinichii.

Dar să revin la Laborator. Doctorul Luştrea a reuşit să realizeze în practică reacţia Hirst pentru diagnosticarea serologică a gripei. Ţin minte cum m-a trimis cu o laborantă să cumpărăm un cocoş falnic, donator de hematii. A reuşit să facă pentru infecţii cutanate autovaccinuri care azi din păcate nu se mai fac, dar şi multe alte lucruri minunate. În biblioteca laboratorului se găsea colecţia completă a enciclopediei germane de chimie, carte după care chimistul Knieser, devenit cu timpul un bun prieten, a reuşit să identifice substanţa despre care am povestit la epizodul Teremia Mare. El a fost acela care, având un aparat foto Exacta Varex cu reflex prin oglindă, a reuşit nişte poze minunate, redeschizându-mi pofta pentru fotografie, stinsă după pierderea celor două aparate. Cu primul, un box, am început cariera de fotograf la un 10 mai prin 1939. Al doilea aparat, un Zeiss Icon cu burduf, mi-a fost furat ca şi puşca cu aer comprimat, pentru un tânăr securist, de una dintre fetele crescute la bunica mea, care mai târziu s-a şi măritat cu el.

Între Timişoara şi Arad. Lupi pe o noapte de iarnă. La vârsta iubirii şi a înțelepciunii

Călătoream iarna în fiecare săptămână, vara la două-trei săptămâni cu trenul până acasă, la Timişoara. Trenul nu costa mult, era curat, nu ca azi, şi încă mai erau trei clase. In clasa întâi biletul costa dublul celui pentru clasa treia. Vagoanele de clasa întâi aveau compartimente drapate cu catifea roşie, aveau 6 locuri, cele de clasa doua aveau 8 locuri pe compartiment şi erau drapate cu catifea albastră. Azi nu îmi vine să cred că a fost posibil, dar atunci, deşi plecase din Timişoara curat, la sosirea în gara Arad, o armată de femei de curăţenie s-au năpustit asupra vagoanelor trenului, spălându-le pe dinafara cu nişte teuri lungi cu cârpe muiate în găleţi cu apă. De o bucată de vreme nu mai stăteau în gări agenţi dezinfectori cu burdufuri pentru a deparazita călătorii cu DDT pentru profilaxia tifosului exantematic. Ca elev la şcoala sanitară am fost de câteva ori trimis la Gara Mare din Timişoara în acest scop. De altfel, la Arad a existat una dintre cele mai dotate uzine de vagoane din estul Europei, se exportau vagoane şi, dacă nu mă înşel, vestita societate Wagons Lits Cook aici şi-a comandat vagoanele de dormit. Pe lângă Uzina de vagoane a luat naştere o uzină textilă, s-a creat o uzină de strunguri şi a început navetismul şi migraţia spre oraş.

În sensul invers, arădenii fugeau din oraş spre zona podgoriilor şi înspre munţii Zărandului, fiindcă spre deosebire de Timişoara nu existau decât două parcuri, cel de la faleza Mureşului şi cel pe lângă pârâul Mureşel. Un alt refugiu faţă de dogoarea verii a fost pădurea Ceala şi cele trei insule pe Mureş în aval de oraş. Aici, la trei insule, unii le ziceau „Insula Trinităţii", erau şi nişte căbănuţe particulare pentru pescari şi puţinii amatori de regata.

Se făcea mult sport în acele vremuri, titanul fotbalului arădean UTA, avea zeci şi zeci de mii de suporteri şi problemele diviziei A de fotbal erau o temă permanentă de dezbatere. Echipa avea două mascote vii, două figuri de deficienţi mintali Dadi şi Kukulla care jucau un rol important, aproape magic, pentru asigurarea succesului la meciurile acasă, dar ei erau transportaţi şi în deplasare. Singura excepţie a fost meciul anual împotriva echipei RATA la Oradea. Pentru succesul acestui meci, Dadi şi Kukulla au fost complet echipaţi, primeau fiecare câte un rucsac plin cu merinde şi au fost lansaţi pe jos spre Oradea în miercurea înainte de meci.

Noi, salariaţii de stat, am fost obligaţi să dobândim insigna GMA, copii şi adolescenţi trebuiau să aibă insigna FGMA, adică Fii Gata de Muncă şi Apărare. Probele s-au dat în faţa unui juriu la stadionul Gloria. Erau probe de atletism şi înot, dacă nu mă înşel. Fiind printre cei mai tineri din Sanepid, am luat insigna pe primele locuri. Eram in forţă. De exemplu, am făcut un pariu cu şeful meu într-una din deplasările noastre spre staţiunea Moneasa la poalele Codrului Moma că în 20 de minute voi fi sus pe dealul Deznei, la ruinele cetăţii, în care legenda spune că populaţia ameninţată de venirea turcilor şi-ar fi închis fetele şi soţiile ca să nu poată fi răpite. Am câştigat pariul cu preţul unor palpitaţii, urmate de o sperietură trasă în urma întâlnirii cu o viperă. Aceste animale preferă ruinele cetăţilor din linia de apărare a dinastiei Arpazilor, zburate în aer de armatele austriece după războiul pentru libertate din 1849. În regiunea Arad au existat trei asemenea cetăţi, prima a Şoimoşului la Lipova, intrarea în defileul Mureşului, a doua la Şiria, locul unde în conacul familiei Bohus a fost semnat armistiţiul dintre Paşkievici şi Gőrgey, însemnând

înfrângerea revoluţiei, dar şi locul natal al lui Ioan Slavici, autorul „Marei". A treia a fost cetatea Dezna, urmată în Bihor de Belavar în valea Finişului, o cetate la Şoimi şi, in final, cetatea Şoimului deasupra Aleşdului. Se pare că mlaştinile Banatului nu au tentat pe nimeni de la împăratul Traian încoace care întărise un val pe limes.

Lupi pe o noapte de iarnă

Există însă şi vestigii care îmi sugerează o mult mai mare vechime. Într-o dimineaţă frumoasă de iarnă, vine un telefon de la circumscripţia Şilindia că in satul Iercoşeni ar fi explodat o epidemie de scarlatină, toţi copii şcolari fiind bolnavi. Înarmat cu o ladă metalică plină de tuburi pentru secreţii faringiene, antibiotice şi sulfamide, substanţe dezinfectante, am urcat pe motorul de Brad şi am fost aşteptat de trăsura dispensarului la gara Tărnova. La orele 14 am fost la dispensar, unde medicul, veche cunoştinţă de la stagii, m-a aşteptat cu masa pusă, cameră încălzită, ca să plec dimineaţa la locul evenimentului cu pricina. Încălzit de ţuicile fierte, fiind echipat cu una din enormele şube şi cizmele de pâslă ale Sanepidului, am refuzat să aştept şi contrar tuturor rugăminţilor, încăpăţânat cum am fost, am plecat spre satul aflat la circa 6 km de dispensar. În curând s-a înserat, s-a ridicat o lună plină pe cerul îngheţat, lada era destul de grea, aşa că nu prea am savurat feeria zăpezii virgine cu strălucire de argint. Deodată, să fi fost la jumătatea drumului am zărit întâi două mici faruri în depărtare, urmate de altele şi altele într-un loc, unde nici vorbă nu putea fi de şosea, nici măcar de drum de ţară. Apoi brusc a început concertul, întâi un singur vuiet prelung, urmat de alte şi alte vuiete. Frigul începea să-mi fugă pe şira spinării, şi nici azi nu ştiu dacă apa care curgea şiroaie de pe mine s-a datorat numai greutăţii blestematei lăzi sau grabei cu care am lungit paşii. Ajuns în final în satul în care afară de câteva geamuri luminate, am zărit doar luminile ferestrelor unei şcoli prăpădite în care erau îngrămădiţi vreo 40 copii amărâţi cu erupţie papulo-veziculoasă, în diverse stadii ale nevinovatei varicele. A fost poate prima dată, când am îndrăznit să mă răstesc la un medic, deci unul cu, era de presupus, pregătire superioară. Şi-a cerut scuze pentru gafă. Nu vă spun că nu au trecut mai mult de două-trei luni şi a ajuns sanepidist într-un oraş din regiune. Peste noapte am fost cazat intr-un fel de bucătărie de vară, unde era doar un fel de „maşină" de gătit tip „Vesta", în care mi s-a făcut un foc din vrejuri, mi s-a aşternut o saltea cu paie pe patul strâmt şi am fost acoperit cu o dună. Înainte de apusul lunii, aruncând o privire prin micul geam îngheţat, am revăzut din imediata apropiere „farurile" care mă întâmpinaseră pe drum. Dimineaţa, în jurul bucătăriei de vară, se vedeau frumoase urme de lupi. La întoarcere am primit un săniuş cu care am tractat lada nedeschisă înapoi în comună, unde mi-am sunat şeful la telefon şi am tras o beţie pe cinste fără să-mi pierd ochelarii ca în alte dăţi. Pierderea ochelarilor a fost mijlocul prin care tata, optician, încă mic meseriaş particular, putea ţine inventarul bacchanaliilor mele, într-o vreme din ce în ce mai frecvente. În vara următoare am trecut din curiozitate pe câmpul bântuit iarna de micile faruri. A fost un podiş pe care sunt sigur, după blocurile fasonate de piatră, că cu foarte mult timp înainte a existat o fortăreaţă, o cetate, poate chiar un oraş construit din cu totul alt tip de materiale decât cele ale ruinelor cunoscute de mine.

La vârsta iubirii şi a înțelepciunii

În acel an mi s-a oferit ocazia de a da admitere la facultate. Ceilalţi colegi reuşiseră încă în anul festivalului ei, neavând de ispăşit origini sociale. La un moment dat, campania anti-malarie a ajuns în impas, întrucât campania agricolă bloca toate camioanele disponibile, aşa că nu numai materialele de stropit nu puteau fi transportate, ci şi cei 12 agenţi dezinfectori ar fi rămas fără lucru. Directorul Sanepidului a fost detaşat la minele de uraniu la Băiţa Bihor, interimarul încă nu fusese numit, şeful meu foarte ocupat m-a delegat la minister pentru a încerca să obţin câteva maşini. Eram tânăr, complexat şi obraznic: am intrat la Ministerul Sănătăţii direct la cabinetul ministrului. Nu era în capitală. Am invitat-o pe secretară seara la Mon Jardin, reuşind să ajung astfel la un ministru adjunct, parcă Ioan Bogdan. M-am prezentat ca felcer epidemiolog şi, cu toată seriozitatea, am expus situaţia afirmând că dacă nu plec cu trei camioane, campania se blochează. Am fost interogat în amănunt despre campanie, despre locul de muncă şi, în final, despre Aradul pe care-l cunoşteam cu toate bârfele la zi. După două ore am avut aprobarea pentru camioane şi am fost întrebat de zâmbitorul ministru adjunct dacă nu vreau să dau admitere la toamnă.

Am refuzat cu mândrie, am petrecut o seară plăcută la Mon Jardin şi cu trenul de dimineaţă m-am întors la Arad. In curând, am cunoscut a doua oară în viaţa iubirea, de data asta ca om matur, o iubire care parcă a venit din transcendenţă, împlinirea a tot ce mi-aş fi dorit spiritual, sufletesc şi corporal vreodată. Această iubire a schimbat modul meu de viaţă, de gândire, de a fi. Atunci când doi oameni se iubesc cu adevărat, se modelează reciproc, se transformă practic în altfel de oameni. Dar despre asta atât. Există lucruri despre care nu se poate vorbi. Iar despre ce nu se poate vorbi, apud Wittgenstein, trebuie să se tacă.

Ultimul meu an arădean s-a petrecut sub fascinaţia acestui sentiment copleşitor, am devenit serios, am abandonat vagabondajul de la floare la floare, băutura, şi de acum citeam împreună sau separat cărţile achiziţionate de la talcioc sau din librării. Spuneam că nişte doamne mămoase din cele două mari librării din centru, precum şi un domn de la anticariat care vedeau ce cumpăr de obicei, mi-au reţinut cărţile despre care ştiau că mă interesează. Am început să mă interesez şi pentru filozofi moderni, până atunci fiind preocupat în afară de Kant, mai ales de anticii în special de Stoa. Din Seneca şi Horaţiu puteam să citez la orice oră din zi şi noapte. La începutul anului 1955 am luat şi ore de limba rusă necesară la examenul de admitere. De rest m-am apucat în luna iunie. Am avut ghinionul de a fi prezent zilnic în faţa Institutului de Medicină începând cu data de 15 august. La întâi septembrie au început cursurile şi eu continuam să mă prezint la 8 dimineaţa cu restul de candidaţi încă neajunşi la rând. Ţin minte că am fost 830 de candidaţi pe 110 locuri. Nu vă pot spune ce fericit am fost, când m-am văzut pe lista admişilor. Dar cum nici o bucurie nu este şi fără amar, am fugit la Arad, unde într-o noapte senină ne-am ales o stea unde să se întâlnească privirile noastre în timpul săptămânii când eram despărţiţi până sâmbătă seara. A început un nou capitol din viaţa mea. dar despre asta mai târziu.

Dar să nu termin acest capitol cu suferinţele subiective ale tânărului Werther, à la Goethe, carte primită cândva de la şeful meu care sesizase complexele mele datorate faptului că nu am ajuns imediat după liceu la facultate, dar probabil şi pentru faptul că bănuia stările mele sufleteşti în legătură cu problemele mele sentimentale. Vreau să mai amintesc şi de lecturile mele care au devenit din ce în ce mai serioase. Începusem să mă ocup de problemele amurgului burgheziei nu numai sub imperiul comunismului, ajunsesem la literatura interbelică pe această temă, citisem pe contele baltic Kayserling, devorasem Ortega y Gasset, Unamuno, şi mulţi alţii care în spiritul umanismului modern încercară să se opună la ceea ce mai târziu ucisul Rathenau, al republicii de la Weimar etichetase ca penetrarea verticală a barbariei nu numai în conştiinţa, ci şi in inconştienţa maselor din prima jumătate a secolului pe care l-am trăit plenar. Era agonia modernismului şi începutul a ce azi se numeşte postmodernismul cu toate rătăcirile raţiunii. Nici atunci, nici azi, nu m-a fascinat politicul, cred că nicăieri intelectualul nu este capabil să facă o politică constructivă, dovadă statul nenorocit al lui Platon, Utopia lui Morus sau Falansterele ori Machiavelli pragmaticul, oferte de soluţii inacceptabile etic, ori, fără etică, un intelectual nu poate concepe lumea. Am trăit două forme ale totalitarismului, şi trăiesc şi azi în prelungirile acestor forme de guvernământ care infectează ca o coadă epidemică existenţa noastră, şi care în timpurile pe care urmez a le reaminti încă erau virulente.

Vreau totuşi la sfârşitul adolescenţei să reamintesc marea, poate cea mai mare şi dureroasă lecţie primită în tinereţea mea. Rar de tot, dar se întâmpla să fiu chemat de urgenţă prin telefonul gazdei la locul de muncă. Într-o bună zi, sună telefonul şi sunt chemat. Nu mai ţin minte ce anotimp, nici în care an cu exactitate. Ajuns la Sanepid, plecăm în trombă spre Sântana unde acceleratul Timişoara-Iaşi a deraiat. De fapt, din destul de lungul tren, deraiaseră ultimele două vagoane, răsturnate, transformate în nişte fiare contorsionate din care curgea sânge. În ele şi împrejur, zeci de cadavre şi grav răniţi în jur. Afară de oficialități, procuratura, miliţia C.F., autosalvările din Arad, prezente la sosirea noastră, era şi un camion în care trebuiau adunate cadavrele, resturile de oameni dezmembraţi de accident. În curând a sosit şi trenul de intervenţie de la centrala CFR din Timişoara, tren văzut de atâtea ori staţionând cu locomotiva în permanent sub aburi în desele mele drumuri spre casă. Echipele de salvare încă în plină acţiune. Personal, recunosc că am fost cuprins de un sentiment al irealului, un fel de amorţeală probabil auto-protectoare, fiindcă cele văzute, spre deosebire de evenimentele din timpul războiului, acum, în timp de pace, păreau cu totul neverosimile. Doi-trei călători din vagoanele din faţă, coborâţi, stăteau ca şi mine, parcă paralizaţi de groază. Şi în curând a sosit momentul în care, pentru prima şi poate ultima dată în viaţă, din adâncurile fiinţei mele a pornit un ţipăt al cărui ecou îl retrăiesc vag de fiecare dată, când revăd pictura lui Munch, ţipăt iscat în momentul în care locomotiva trenului scoate un fluierat prelung şi trenul lăsând în urmă cele două vagoane, pleacă mai departe. În acel moment de groază cred că am devenit adult, am înţeles că dacă piere Atlantida sau Pompeiul, viaţa merge mai departe; se scufundă Titanicul, pedeapsă pentru cutezanţa sfidătoare al unui căpitan de vas, viaţa merge mai departe, deoarece „navigare necesse est”. A fost momentul depăşirii definitive a posibilităţii de a-mi mai fi frică vreodată. După acel ţipăt scăpat involuntar, mi-am însuşit ultimul

adagiu al Stoei, care mă va ajuta în tot restul vieţii : „Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae.” [3]

[3] Dacă lumea ar fi să se prăbuşească, cel fără de teamă va rămâne neclintit pe ruine. Horațiu

Benedict Menkes, Emil Stein, Mişu Elias, Mişu Rottenberg - Medicina Timişoara

Există o ciudată tristeţe a reuşitei.[4] După starea de extaz la aflarea victoriei am fost cuprins de o inexplicabilă tristeţe. Am pierdut independenţa, am revenit la Timişoara şi nu mai puteam să câştig un ban. Simpaticele mele cunoştinţe de la Sanepidul Timişoara mi-au oferit o jumătate de normă cu condiţia avizului Institutului de Medicină. Cererea mi-a fost respinsă, nici azi nu înţeleg din ce raţiune. Am rămas din nou întreţinut, situaţie extrem de neplăcută, fiindcă mama, care o bucată de vreme lucrase la o cooperativă pictând manual basmale, nemaiputând suporta vopselele, s-a îmbolnăvit şi a trebuit să abandoneze munca. Singurul care câştiga în familie era soţul ei, medicul care acum era specialist chirurg şi lucra într-unul din spitale, dacă bine îmi aduc aminte, la urologie. Tata nu mai contribuise de ani de zile la întreţinerea fratelui meu. Fiind angajat al unei cooperative de prestări de serviciu, abia dacă se putea întreţine pe sine. Cu greu am reuşit să obţin de la el modica sumă pentru taxa de învăţământ, fiindcă deşi părinții erau divorţaţi şi eu eram întreţinut de mama, eram considerat din nou fiu de mic meseriaş, fost capitalist. Abia după anul întâi am scăpat de această obligaţie. De bursă nu putea fi vorbă, dar am obţinut bursa de merit de 50 lei pe lună, cu care puteam să-mi cumpăr nişte cărţi şi puţinele cursuri de care aveam nevoie.

Pretenţia unică a soţului mamei a fost să excelez la toate materiile, ceea ce, fiind mai matur decât ceilalţi colegi și având cunoştinţe încă de la şcoala sanitară, nu mi-a creat dificultăţi. Totuşi, îmi aduc aminte de primul contact cu anatomia. Ţinând un humerus în mână pe o bancă din parcul de pe malul Begăi, mă văd şi azi citind cu disperare descrierea cu foarte multe consideraţii inutile din manualul de osteologie, artrologie şi miologie al legendarului Papilian de la Cluj. Am fost convins că până-i lumea nu voi reţine detaliile nu descrise, ci circumscrise. A doua zi am încercat cu anatomia lui Gray, o carte mai sobră, dar, aşa cred şi azi, prost tradusă. Ajuns la Arad la sfârşitul primei săptămâni de curs, mi-am adus aminte că parcă am văzut la fostul meu şef o anatomie germană a lui Brauss, l-am vizitat înainte de a-mi reîntâlni iubita şi am împrumutat-o. Ce fantastică uşurare! Un text clar, succint, ilustrat corect. Aşa m-am pregătit pentru primul hop al oricărui boboc în medicină, colocviul de oase. Profesorul de anatomie era un relativ tânăr, dar sec om de ştiinţă. Îl chema Corondan şi venise de la Cluj după plecarea boemului profesor Zeno Iagnov. Avea reputaţia unui om sever, neiertător. Privea prin tine, niciodată în ochii interlocutorului, cu nişte ochi albaştri care aveau străluciri ciudate în lumina proiectorului planşelor cu amănuntele materiei predate.

La fiziologie am avut un simpatic bătrânel, Profesorul Marin Popescu (Popescu siringă – fiindcă a fost medic militar în război şi a patentat o siringă pentru transfuzii directe de la donator la primitor pentru marile urgenţe). El avea lecţiile bătute la maşină din care citea la cursuri. Cu fiziologia nu am avut nicio problemă, la şcoala sanitară predase un oarecare Dr.Stefan, simpatic, plin de temperament, care a fost directorul centrului de transfuzii, şi care m-a incitat să învăţ după un tratat de la biblioteca Institutului de Medicină, unde îmi făceam veacul din clasa întâi. In plus, am primit de la un bătrân medic de familie, prieten cu bunica, o fiziologie a şcolii vieneze, de Landois-Rosemann, din care am sorbit cu nesaţ formele de manifestare ale vieţii.

---

[4] K. a trecut cu succes examenul de admitere la Institutul de Medicină Timişoara (v. Capitolul XI).

Prof.dr. Benedict Menkes (1904-1987)

Destul de plictisitoarea histologie era predată de o distinsă doamnă Profesor Rămniceanu, biologia de una din figurile deosebite ale epocii, Profesor Dr. Benedict Menkes, director al filialei Academiei de Ştiinţe, preocupat de transplantarea ţesuturilor embrionare dintre ouă de păsări din aceeaşi rasă, dar culori diferite. Chimia generală ne-a fost predată de un tânăr conferenţiar Emil Stein, inteligent, foarte cult, cu care sărbătoream fiecare nouă descoperire pe care chimia în expansiune o aducea pe tapet. Îmi aduc aminte de descoperirea formulei hemoglobinei, apoi a coenzimei A. La biochimie, un laborant uriaş şi sobru a apărut la primul curs şi ne-a spus, citez: Veţi face biochimia cu mine şi domnul profesor Vanghelovici, să nu uitaţi niciodată tetravalenţa atomului de carbon. Recomandare utilă pe care o voi respecta cât oi trăi, în compensaţie pentru numeroasele alte recomandări pragmatice nerespectate niciodată, de exemplu de a renunţa la deviza: Nulli concedo, sau la Nil admirari.

★★★★★★

Din păcate, învăţând culcat pe canapeaua mea de acasă, împărţeam din nou camera cu Peter, primeam de la mama zeci de pâini cu unsoare şi boia, deci câştigam vertiginos în greutate, în nici 2 luni din ţârul de 68 kg. am ajuns un hipopotam de peste 75 chile, cu consecinţe dramatice, o nevralgie de musculo-cutanat lateral, cu miogeloze, infernal de dureroasă. La un moment dat, soţul mamei s-a oferit să-mi facă o infiltraţie de novocaină în zona lombo-sacrată. M-am prezentat în cabinetul lui particular, m-am întins pe masa de intervenţii şi a început o tortură cumplită. Respectând îndemnurile bunicei mele conform cărora dacă te doare ceva, să strângi din fălci, dacă eşti singur, poţi să şi scrâşneşti din dinţi, am tăcut vreo zece minute, după care nemaiputând răbda am spus că anestezia, în loc să prindă, doare din ce în ce mai mult, pe măsura ce mi se fac injecţiile. Sărmanul torţionar a controlat sticla din care aspira soluţia, a intrat în panică şi m-a cărat în spinare vreun kilometru până la sanatoriul Bega unde lucra ca şi chirurg, fiindcă mă infiltrase cu vreo 80 ml nitrat de argint. Am stat vreo lună întins pe canapeaua mea acasă, musculatura mi se topise de pe ambele coapse şi gambe, în primele zile am primit morfină sau dolantin, nu mai ţin minte, doar că îmi făcea o greaţă cumplită, în ciuda combinării cu atropină, dar am rezistat. După această cură radicală, ochii mei căprui aproape negri ca pupila au primit o lizieră cenuşie care persistă până azi, numai că acum mi se spune că este un inel senil. Aşa am ajuns senil sau cel puţin senior la 21 ani. Decenii după acest eveniment, periodic, mai ales la venirea căldurilor mă cuprinde ba la dreapta, ba la stânga, durerea cumplită, dar pe atunci, adesea mergând pe stradă şchiopătând, scrâşnind din dinţi, am suferit infernal. O singură dată, eram de pe acum la Oradea, s-a mai repetat epizodul cumplit care mi-a topit din nou musculatura coapsei, de data aceasta pe dreapta.

★★★★★★

Am trecut totuşi cu bine colocviul de oase cu asistentul Dr.Bârzu, al cărui frate a devenit ulterior pedopsihiatru la policlinica din Cluj. Băieţi din Mehala, simpatici, dar cam ironici cu studenţii. Pe profesorul Menkes îl ştiam demult, eram încă în şcoala sanitară, când a venit în vizită, fiindcă bunica achiziţionase câteva perechi de păruşi de culoare roşie. Mergându-le foarte bine, în boxa rezervată berzei Balbo transformată în cuşcă, aceste păsărele zglobii, jucăuşe, făcând un scandal infernal s-au înmulţit in proporţie geometrică şi marele biolog dorea să-şi extindă experienţele la acest soi de păsări. În cursul discuţiilor, a asigurat-o pe bunica că după terminarea şcolii voi ajunge

sigur student. Era comunist convins sau cel puţin se prefăcea că este, şi credea în cele scrise în cursul de logică al unui oarecare Vinogradov, în care una dintre sentinţe se formula aşa : La noi fiecare om are dreptul la învăţătură, tu eşti unul dintre noi, deci ai dreptul la învăţătură. Silogismul dovedindu-se greşit am plătit eroarea cu trei ani de „producţie”. De atunci aflasem că există multe feluri de logică. Acum însă ne preda biologia şi îmi amintesc de examenul la el. Ca măgarul în turmă, fiind cel mai bătrân din grupă, am fost numit şef de grupă, era anul în care liceul se termina după 10 ani de studii, deci majoritatea colegilor era cu 5 ani mai tineri decât mine. Ca şef de grupă am asistat la desfăşurarea examenului întregului grup, fiind obligat să fiu primul care răspunde. Am tras 3 subiecte, două de biologie şi unul de parazitologie predată de Dr. Mişu Elias. Primul subiect: mitoza. Încep să spun ca fraţii Hertwig au consta....sunt întrerupt, da măi, de unde ştii de aceste genii,.. şi mi se ţine o prelegere despre ei, treci la subiectul următor; o temă mai dificilă, era lupta intra-specifică, o teză a lui Darwin respinsă de înalta ştiinţă sovietică din cauza malthusianismului deformat de fascişti în rasism. Spun : în ciuda criticilor actuale, lupta intra-specifică pare să aibă totuşi loc....bravo, măi, să ştii că si eu sunt convins că aşa este. Dă-mi indexul! Intră Mişu pe care îl ştiam bine din vremea felceriei, subiectul tras fiind întâmplător ciclul plasmodiilor. Mişu îi spune profesorului că încă nu am răspuns la subiectul său. Prof-ul îi spune: Taci şi ieşi afară! Am primit un f.b. O colegă, Valentina în dorinţa de a-şi etala cunoştinţele, l-a întrerupt pe profesor de două ori, pentru asta a fost penalizată cu un suf.

In primii trei ani nu am avut note, ci calificative, cu consecinţe la care voi reveni. La acest prim examen la sfârşitul primului semestru mi-am dat seama că examenele orale sunt un duel intelectual între candidat şi examinator. Am reuşit la anatomie performanţa să captez privirea stranie a profesorului meu. Sâmbăta următoare, vizitând foştii colegi de la Sanepid la Arad, simpatica doctoriţă la igiena alimentară, o tânără cu ochi deosebit de frumoşi şi un habitus ca de felină - am aflat ulterior că era o contesă din Baltica - îmi spune zâmbind : Știi, profesorul tău de anatomie mi-a spus că are impresia că l-ai trombonit. Nu făcusem aşa ceva, dar răspunzând după Brauss, am prezentat cu totul altfel problema decât ceilalţi colegi. La scurt timp după aceea s-a măritat cu el şi după 2 ani au dispărut pe undeva în Occident.

O relaţie specială am avut cu catedra de Fizică medicală. Profesorul Schorscher, un sas lung şi deşirat a ţinut nişte cursuri frumoase, dar pentru mine confuze, din moment ce formula lui Nernst cuprindea şi logaritmi. Tămâie la matematică, în timpul felceriei la Arad, apărând într-una din librării rigle de calcul ruseşti, pe care le puteau cumpăra doar fericiţi posesori de recomandare de la locul de muncă, am cumpărat o astfel de sculă cu care puteam compune şi susţine statisticile cerute în rapoartele de activitate. M-am pus pe treabă, cu ajutorul cărţii lui Colerus mi-am completat cunoştinţele. Se pare că aceasta ambiţie i-a plăcut şi m-a recomandat ca meditator al unui coleg Țulu, după poreclă, care nu reuşea să înţeleagă nimic din cele predate. Am ajuns astfel

Rudi Brauch (1930 – 2014, Israel)

în posesia unor mici sume de bani şi după examen, tatăl său fiind tinichigiu, a unei covate din tablă zincată de care cu greu am scăpat, neavând ce începe cu ea. La examen a trebuit să asist. Țulu trage între subiecte mecanica mersului. După cele 20 de minute de gândire se prezintă şi face o demonstraţie a fazelor mersului. Desigur aiurea. Profesorul nedumerit îl întreabă totuşi cum explică una dintre fazele mersului, evident fanteziste. Răspunsul vine spontan : Dacă unul din picioare este din

lemn. Toată asistenţa izbucneşte în râs. Țulu scapă cu un suf, iar eu sunt felicitat pentru elev. Dacă voia să-și bată joc de mine, vorbea cu mine în săseasca lui de acasă, un dialect ce semăna cu anglo-saxonă, fiind din sud. Saşii din nord, spre Bistriţa, vorbeau un dialect ce semăna cu flamanda. De aici, de exemplu, termenul de fleandură=zdreanţa sau fleancă=gură (grai) în limbajul transilvănean. Avea un şef de lucrări **Rudi Brauch** cu care m-am împrietenit, o asistentă, soţia unuia dintre cei dintr-a opta care m-au adoptat ilo tempore Beniamin la Piarişti, Florica şi o laborantă drăguţică, finuţă, la care în zadar am încercat să trag în glumă clopotele. În locul cursurilor după care nu aveam niciun profit, neavând memorie auditivă sau motorie, aici mi-am făcut veacul, ajutând la construirea a tot felul de aparate, printre care un aparat cu ultrasunete niciodată finalizat, fiindcă nu a fost de găsit un cristal de cuarţ corespunzător scopului. Am terminat primul an cu foarte bine pe linie, cu o excepţie, histologia. Sistemul meu de a învăţa era unul deosebit. încă din şcoala sanitară, citeam mai multe cărţi din tematică, aşa că niciodată nu am abordat problemele dintr-un singur unghi. La histologie citisem în Drăgoi (un mare histolog proscris ca şi profesorul de Biologie din Cluj, Preda) despre nişte raze mitogenetice ale unui oarecare Gurevici, am expus pe larg ipoteza acestuia, neştiind că acest evident rus nu este pe linie, ci un transfug în cercuri imperialiste. Cum asista şi un politruc al medicinii la mai toate examenele, pentru această gafă am fost penalizat cu un bine. Între patru ochi, doamna profesor mi-a spus că nu a îndrăznit să-mi acorde f.b.-ul bine meritat.

Vacanţa am petrecut-o, ca şi cele două ulterioare, mai mult la Arad, de care am rămas legat nu numai prin iubirea mea, ci şi prin numeroşii prieteni printre care chimistul Knieser cu care puteam discuta ore în şir tot felul de probleme ştiinţifice. Nu mai ştiu prin ce minune, el a obţinut revista britanică „Endeavour”, un pendant al vestitului „Nature”, revista în care o publicaţie acceptată era cea mai sigură cale spre premiul Nobel. Cu acest amic băteam pe vremuri, săptămânal, talciocul, unde puteai la vremea respectivă găsi tot felul de cărţi. Aşa, de exemplu, am făcut rost de un volum de antropozofie, o aiureala pornită de o americană probabil isterică din secolul XIX. La scurt timp după acea achiziţie, apare după lăsatul întunericului la mine acasă un tip destul de în vârstă, jerpelit şi cu lacrimi în ochi îmi spune că a aflat că sunt în posesia cărţii care este de căpătâi pentru un grup de „iniţiaţi”, rugându-mă să le-o cedez. Fiind puţin interesat de treburi esoterice, i-am dat cadou acea „biblie” a iraţionalismului. Odată acest amic a aflat că cineva prin Părneava a construit un motor acţionat de energie fotoelectrică, am umblat aproape o jumătate de zi până l-am găsit pe tip. Cu doar patru elemente folosite la redresoare de curent cu seleniu pentru aparate de radio a pus în mişcare un motoraş miniaturizat ca o bijuterie.

În anul doi am continuat anatomia, de pe acum cu Mişu Rottenberg, amintit coleg la Piarişti şi cu un fost pedagog la şcoala sanitară ajuns conferenţiar, ulterior profesor la Cluj, Dr.Albu. Dacă mă uit pe index, acel an doi l-am absolvit numai cu FB.

O zonă de vis. Mişcarea studențească din 1956. Teroarea Securității

O zonă de vis

A urmat o vacanţă la Arad şi munţii Zărandului şi ale Codrului Moma, fiindcă munţii Banatului îi bătusem cu ani în urmă. Am şi din munţii Banatului câteva amintiri frumoase, dar şi urâte. Trei ani succesiv am petrecut verile într-unul dintre cele trei sate pur austriece Brebul Nou, numit în limba locuitorilor de acolo Weidenthal. Era un sat locuit aproape in exclusivitate de femei, bărbaţii fiind victimele războiului. Această populaţie aflată la 24 kilometri de cea mai apropiată gară pe linia Caransebeş-Orşova, „Slatina Timiş" era atât de izolată, încât multe dintre femei nici nu coborâseră vreodată până la tren. Al doilea sat, Văliugul – Franzdorf - era accesibil dinspre Reşiţa şi era loc de vilegiatură pentru mulţi timişoreni. A treia localitate, Lindenfeld, fără nume românesc, era practic aproape inaccesibilă, în vârf de munte. Legenda spune că pe vremea în care Maria Theresia a adus aceşti colonişti din puşcăria prea plină din oraşul Linz ar mai fi existat încă o localitate, Wolfswiese (Câmpia lupului), a cărei populaţie a îngheţat fără excepţie, într-o iarnă grea. Aici, în apropiere, se năştea din trei ape râul Timiş care, ieşit după Caransebeş spre câmpia Banatului, curge şi acum între maluri migratoare până in apropiere de graniţa Serbiei. La confluenţa celor trei ape, pe nişte stânci rotunjite, făceam o plajă nemaipomenită cu o fată din Bucureşti, Rheea Silvia, orfana unui as al aviaţiei militare, prăpădit în timpul războiului. Ea venea an de an cu bunica într-o casă proprietate personală. Bunica aceasta avea un patefon cu pâlnie, cu discuri străvechi, după care, sub stricta ei supraveghere, dansam în serile lungi de vară tangouri languroase fără sfârşit. Odată am scăpat cu fata într-o excursie pe Semenic. Aici era o societate pestriţă, printre ei un muncitor de la Reşiţa cu o voce frumoasă, o matahală înconjurată de fufe cu care am intrat în conflict, după ce a aflat că am dormit singur cu însoţitoarea mea într-o cămăruţă a cabanei. Tipul a devenit ulterior o somitate în lumea operei, directorul Operei de Stat din Bucureşti, mai târziu chiar ministru al culturii, Ludovic Spiess. Noaptea de pomină a fost total nevinovată, eu eram îndrăgostit lulea de iubita mea din Timişoara, şi fetiţa, deşi în focuri teribile, avea o pijama atât de strâmtă, încât nici să vreau, nu aş fi putut păcătui. Amintirea neplăcută a fost legată de frăţiorul meu care făcuse o febră de peste 40 grade, fapt pentru care a trebuit să-mi iau lumea în cap şi să aduc un medic de dincolo de munţi şi văi de la Văliug. Până am ajuns înapoi, Peter fusese vindecat prin leacurile băbeşti ale gazdei noastre, simpatica Rezi.

Serile erau mirifice, între două dealuri în vale veneau vitele acasă după păscut, ridicând nori de praf care străluceau în lumina obosită a soarelui la asfinţit. Pe unul din dealuri, fetele, pe dealul opus, băieţii din sat cântau în dialog Jodlerele arhaice ale Alpilor demult uitaţi, Alpi din ai căror legende nu mai rămăsese decât cel al vestitului Lindwurm, dragonul zărit din când în când printre contorsionatele cioturi ale copacilor doborâte de câte o furtună.

Această zonă era de vis, izvoraşe izbucneau la fiecare pas, printre muşchi şi ferigi enorme coborau şerpuind povârnişurile blânde şi, dacă te uitai bine în aceste ape cristaline, puteai găsi puzderie de raci, departe de dimensiunile celor de pe câmpie, totuşi ca mărimea unei palme. În această zonă veneau să pască vitele roşcate, albe Siementhal de origine elveţiană. În afară de

păstorit, femeile se ocupau de cultivarea cartofilor, nişte croampe mari cu coajă groasă oarecum grunjoasă şi miezul gălbui. Puţine alte legume au fost crescute în grădini îngrijite şi bine întreţinute, iar pentru animale se cultiva porumb care însă se cocea destul de târziu în toamnă. Livezi de meri, peri şi insule cu mure în desişul cărora puteai să te alegi cu mii de zgârieturi completau posibilităţile de a încropi un meniu al acestei populaţii harnice, conduse de un bărbat echipat într-o uniformă de pădurar germanic cu cizme și pălărie de care erau prinse pene. Se spunea că ar exista în sălbăticie şi nişte mistreţi care mai dijmuiau porumbiştea, dar în acele vremi, anii '50, populaţia de etnie germană nu avea acces la niciun fel de arme. Fiind romano-catolici, posturile nu aveau semnificaţia atât de restrictivă ca la românii de primprejur, aici nu prea ajungeau „herincile" care completau hrana în alte părţi. Zărandul şi Codrul-Moma erau altfel de munţi, între Mureş şi Ţara Moţilor, majoritatea localităţilor erau plasate mai la vale. Sus dominau încă pădurile şi în puținele defrişări se făcea agricultură ca în zona Vărfurile, Ţara Hălmagiului, zone scăpate de colectivizare, unde se făcea şi zootehnie şi erau livezi întinse. Aici populaţia era destul de omogen românească, împestriţată pe alocuri de aşezări slovace şi mai către câmpie, la poale, se mai găseau câteva comunităţi şvăbeşti, decimate şi aici de deportare, întâi în Uniune, apoi spre Bărăgan. Dar zona era exploatată intens din punct de vedere turistic. ONT din Arad, avea o cabană cu numele Căsoaia la cca. 10 km de linia de tramvai electric, la 8 km de satul Arăneag, Almaş, şi la bune 20 de kilometri de valea Mureşului, unde se putea ajunge cu destul de mare efort pe cele două văi ale Cladovei, cea mare şi cea mică. În Codru Moma se afla staţiunea montană Moneasa, accesibilă prin Sebiş, loc de târguri, prin deja amintita Dezna, sau, mai dificil, pe cărări de munte şi un drum forestier prăpădit dinspre Vascău din Crişana. Amintesc această localitate, fiind loc preferat de vilegiaturiştii din Timişoara. Anual, de aici şi-au dobândit cel puţin 4-5 copii sechele ale temutei poliomielite, aşa că, în copilăria mea, mama a refuzat constant această staţiune, preferând Stâna de Vale, la care se putea ajunge cu un Decovil care pufăia vesel dintr-o staţie de pe valea Crişului Repede. Nişte maici aveau aici un fel de schit, o mică aşezare monahală, unde vilegiaturiştii se puteau caza comod şi curat.

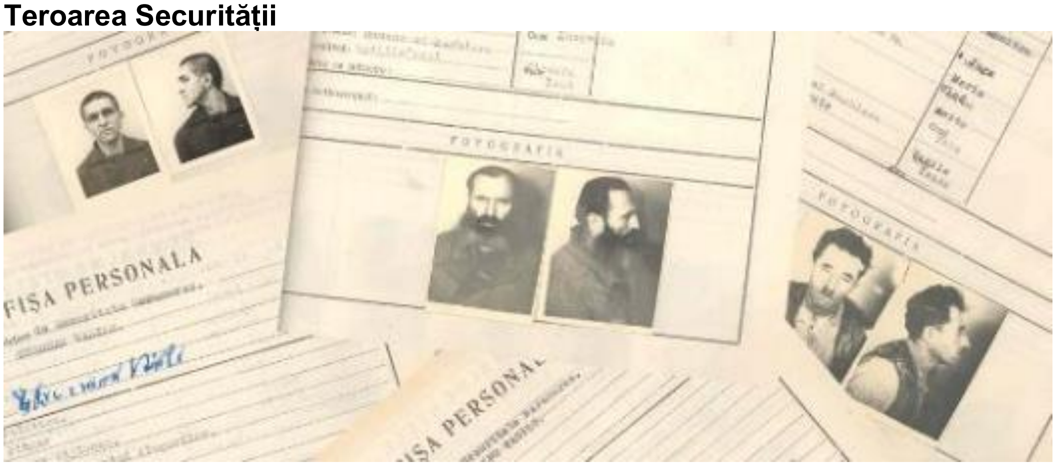
Mişcarea studențească din 1956

După cum spuneam, anul doi de facultate a decurs cu puţine evenimente, deşi toamna 1956 a adus pe tapet revolta anticomunistă din Ungaria, cu profunde ecouri şi la noi la Timişoara. Ceva plutea în aer din primăvară. Societatea Petöfi la Budapesta era locul unde s-au reaprins dezbaterile politico-sociale, unde s-au sărbătorit poeţi proscrişi la finele anilor '40, apăruseră poezii înflăcărate care circulau ca samizdat şi pe la noi. Era o atmosferă de efervescenţă intelectuală, fiindcă mişcarea a fost, poate pentru prima dată în istoria modernă a estului Europei, o mişcare a intelectualilor. Îmi aduc aminte de seara, în care, căutând diverse staţii pe aparatul meu mic de radio, dau de Budapesta, unde pe postul oficial se transmitea discursul unui spurcat politician de stânga, Gerö Ernö, care, un fel de Stalin al Ungariei, preluase conducerea partidului după Rákosi. Răgea cu voce răguşită: Huliganii demonstrează pe faleza Dunării. Cunoscând temperamentul şi mentalitatea ungurilor, am fugit dincolo, unde mama asculta

postul ei preferat de decenii, Londra în limba germană, şi i-am spus: S-a dezlănţuit iadul. Aşa a fost. A doua zi, 24 octombrie 1956, a început răscoala. Armatele sovietice de ocupaţie s-au retras şi toată ţara vecină jubila într-un extaz de nedescris. Puţine zile însă.
Tineretul, mai ales studenţimea din Timişoara, a fost dus de valul de entuziasm. Era o mişcare de masă, dar trupele sovietice reveniseră în forţă pentru a ne „apăra” de o eventuală agresiune a călăului Tito. Iniţial, în câteva cămine studenţeşti, au apărut proteste împotriva condiţiilor de trai, apoi, după ce nişte militari, nu le pot zice decât dobitoci, plasaţi în jurul căminelor, au proferat injurii jignitoare la adresa studentelor, a urmat un val de furie şi s-a început aruncarea cu tot felul de obiecte în impertinenţii în uniformă. A doua zi s-au auzit împuşcături, iar pe la orele 10, mama, disperată, nu m-a mai putut ţine acasă. Sunt felcer şi student în medicină, dacă s-a tras, sunt şi victime, datoria mea este să fiu acolo. M-am dus. În jurul catedralei şi în spaţiul dinaintea acesteia demonstrau mii de tineri. Deodată apar sute de militari în zeci de camioane. Înconjoară masa de studenţi şi încep să-i încarce în camioane. L-am luat pe un coleg, fiul ministrului învăţământului. I-am spus: Niculiţă, hai să ne roim, dacă vrem să dormim acasă. Zis şi făcut, dar pe la Maria, unde ne-am despărţit, se pare ca Niculiţă s-a întors, fiindcă după trei zile, tatăl său nu a mai fost ministru. Printre încărcaţii în camioane a fost şi Puşa, mai târziu soţia mea, dar pe ea, fiind pe atunci în altă grupă, nici nu o cunoşteam. După un sejur de câteva zile într-o cazarmă nu departe de Timişoara, studenţimea a reapărut, dar cu absențe, toţi cei bănuiţi de idei de dreapta, foşti închişi politic, au fost rearestaţi şi/sau eliminaţi din facultăţi. Neştiind ce s-a întâmplat cu un astfel de coleg, fost legionar, amic cu mine, l-am căutat acasă la ai lui, în Arad. Tatăl său, înspăimântat, a crăpat uşa şi mi-a spus doar că băiatul nu e acasă.

Teroarea Securității

După episodul '56, conform principiului coloanei fără sfârşit a lui Brâncuşi, ba e strâmtă ba mai largă şi aşa la infinit, șuruburile au devenit mai strânse, vigilenţa revoluţionară a crescut, lupta de clasă s-a mai ascuţit, ce s-a resimţit apoi în toată viaţa noastră. Ne formasem un nas, aveam un fel de fler în a mirosi în preajmă şoptitorii, provocatorii, şopârlele securităţii atotcuprinzătoare. Dacă greşeam cumva, întotdeauna se găsea un binevoitor să ne ajute în evitarea unor asemenea lepre. Lucram la cercul studenţesc al catedrei de fiziopatologie, condus de deja amintitul Profesor Cotăescu, aveam lângă mine pe cu 5 ani mai tânărul coleg şi prieten Mircea Lăzărescu, băiatul talentat, inteligent, foarte bine crescut al unui avocat din Lugoj. Ne-am apropiat încă din anul întâi, când am observat că citise pe Immanuel Kant, avea noţiuni de filosofie destul de clare, era citit,

pasionat de arte, în special pictură şi avea un grad de cultură generală neobişnuită pentru generaţia sa. Asistentul care conducea lucrarea, Radu Silveanu, absolvent de Bucureşti, care a lucrat înainte „la maimuţe", adică la institutul de antropologie a Academiei, fost elev, ca şi maestrul Cotăescu, al profesorului Rainer, îmi spune într-o zi când eram între patru ochi: a venit un ordin să se caute studenţi inteligenţi, dar nu cu prea multă iniţiativă, pentru anumite servicii de adus statului. Am înţeles imediat despre ce este vorba şi am început să mă uit foarte atent prin împrejur, încercând să depistez noii recrutaţi pentru atotştiutorul serviciu de informaţii. Desigur, în curând am cam fost în clar.
La vremea respectivă, al doilea soţ al mamei împreună cu sora lui au avut un nou incident de întrerupere ilegală a sarcinii. Biata pacientă murise acasă prin neapelare la intervenţie la timp. Am asistat la arestarea lui, iar sora lui, o eminentă bacteriologă la Institutul de Igienă, a fost ridicată de acasă. Teroarea - mama căzuse aproape instantaneu într-o profundă depresie agitată - m-a sâcâit in aşa hal, încât m-a determinat să scot din vitrină colecţia de săbii de panoplie, splendori, de la iatagane turceşti şi până la sabia lui Francisc Rakoczi II şi să le nimicesc păstrând numai mânerele bătute cu pietre semipreţioase şi tecile lor. Ajuns într-o zi acasă de la facultate nu le-am găsit nici pe acestea. Mama, disperată, obsedată de o eventuală percheziţie domiciliară, a aruncat şi pe aceste resturi undeva în Bega. Avea pe atunci deja un mic căţel pechinez. Cred că asta şi religiozitatea ei profundă au împiedicat-o să se sinucidă. Trebuia să o duc săptămânal la penitenciarul de pe strada Popa Şapcă, să stăm ore în şir, aşteptând, doar-doar o s-o lase la vorbitor, absolut degeaba. Făcându-mi veacul într-o zi la bunica, vine laborantul profesorului Menkes, foarte încurcat, şi ne povesteşte cerîndu- ne maximă discreţie că la o şedinţă de partid, secretarul organizaţiei, tovarăşul Adrian Creţu, un politruc limitat, dar malign, a reproşat profesorului meu Cotăescu faptul că sprijină elemente cosmopolite, duşmănoase, cum aş fi eu, dar şi Mircea Lăzărescu. Acesta din urmă, nu ştiu din ce capriciu, îşi lăsase din tuleii abia răsăriţi un simulacru de barbă. Individul era îndeobşte cunoscut pentru faptul că îşi denunţase propriul tată, un fost general în campania din est, în aşa hal încât acesta ajunsese la canal. Antecedentele evenimentului sunt următoarele. Dobitocul de politruc m-a onorat cu titlul de „cosmopolit intelectual", un termen inedit, dar în orice caz onorant şi periculos pentru mine. Laboratorul în care lucram era la dreapta biroului profesorului, ca să ştie ce face politrucul aflat în a treia cameră de la el. În ciuda faptului că în a doua cameră mergea difuzorul dat la maximum, ca trăgătorul cu urechea să fie bruiat, aud râsul ironic al şefului meu: Auzi mă, Keşchemeti, ce spun ăştia la radio Bucureşti, cosmopolitismul ar fi totuşi atitudinea unor oameni de cultură. Textul spus destul de tare ca să aud în camera vecină, a fost perceput şi de tov. secretar. De aici tărăşenia. Cu mama în pragul disperării, mai târziu am lăsat pentru prima şi ultima oară pentru toamnă examenul de fiziopatologie şi de anatomie patologică. Dar până atunci, încă un eveniment şocant pentru mine. Cu un grup de colegi am încropit un cerc care să prezinte în amfiteatrul mare audiţii muzicale cu discuri aduse de acasă împreună cu pick up-ul necesar. Am fost la rând, am programat "Amorul Vrăjitor" de Emanuel de Falla, "Concertul de pian pentru o singură mână" de Maurice Ravel şi "Nocturna" şi "Marea" de Claude Debussy. Ajung echipat la facultate, afişul meu rupt, un alt afiş anunţă că audiţia nu are loc, pentru că sala este ocupată. Apare responsabilul cu cultura, în persoană, mai târziu ajunsul Profesor de Contagioase, asistent tot la Profesorul Cotăescu, Mişu Dragomirescu, nu cu mult mai în vârstă ca mine, cu care am fost per tu şi la al cărui cenaclu literar am fost şi eu prezent, şi îmi spune cu impertinenţă : Ce îţi închipui, putem să te lăsăm să împui

capul studenţilor cu muzica decadentă a acestor franţuzi?! Am rămas perplex. Nici azi nu ştiu ce i-a putut stârni ura împotriva mea. Sau să fi fost doar un val de oportunism prin care voia să obţină ceva favoruri ? Mi-a fost şi mai târziu scârbă să-l mai întreb, deşi ar fi trebuit să o fac, cel târziu atunci când după revoluţie a ajuns Rector pentru câtva timp. Nu m-am simţit prea bine. Speram să nu mă dea afară din facultate. Toamna, profesorul fiind plecat, l-a însărcinat pe sus-numitul să ne ofere celor doi din cercul de studii din care desigur rămăsesem afară câte un FB fără examen, ca recompensă. Mircea, orgolios, refuză şi vrea să răspundă. Rezultatul un B. Eu, fără prea multe scrupule, i-am întins indexul să-mi treacă nota maximă fără examen. La două zile după acest episod, mă văd programat la examenul de anatomie patologică. Am mai spus că nu prea mă duceam pe la cursuri. Bat la uşa catedrei, apare un tip jovial şi mă întreabă ce doresc. Îi spun că îl caut pe domnul profesor Mureşan ca să susţin examenul. Sunt poftit înăuntru, rugat să iau loc. După o scurtă pauză, reapare în halat şi îmi întinde râzând nişte subiecte. Era să dispar sub masă de ruşine, am bâiguit ceva, m-a liniştit, m-a ascultat cu atenţie şi după câteva întrebări suplimentare mi-a cerut indexul în care a trecut tot foarte binele. Era ultimul FB. La anul au fost reintroduse notele de la unu la zece.

Soţul mamei a încasat doi ani fără suspendare. Au apărut probleme materiale serioase şi bunica mea a început a dezmembra parcul şi a-l vinde pe parcele ca să avem din ce trăi. Desigur, a fost escrocată, fiindcă, dacă mă gândesc bine, numai materialul lemnos de pe parcele făcea mai mult decât banii obţinuţi pe teren. Aşa că am putut continua drumurile la Arad şi telefoanele în fiecare seară. Cândva după 1989, am trecut pe la telefoanele din Timişoara şi doamna la ghişeu se uită la mine: Domnule, nu eşti dumneata cel care cu decenii în urmă dădeai telefoane la Arad de luni până vineri, în fiecare seară? Puşa mea se uită la mine, dar nu scoate un cuvânt, eu răspund: Stimată doamnă, aveţi o memorie extraordinară. La care ea: Domnule, toate fetele de aici erau impresionate de dragostea dumitale. Puşa mea nu a întrebat nimic. Parcă ar fi fost în iubirea noastră de peste patru decenii o convenţie tacită cum că niciodată să nu întrebăm ce a fost înainte de a ne întâlni. Există în aceste decenii evident miracole ale iubirii pe care nu le întâlneşti la fiecare pas, dar asta e o poveste pentru mai târziu.

Trecu şi vara aceasta mai tristă ca precedentele. La Arad mergeam numai la sfârşit de săptămână, trebuia să rămân alături de mama depresivă, Peter, mai robust, privea lucrurile mai mult pe latura realistă, nu sentimentală. Veni în sfârşit şi o amnistie şi mama s-a vindecat, dar asta deja la începutul celui de al patrulea an de facultate. Mulţumit oarecum că am scăpat teafăr, fără a fi dat afară, rămăsesem fără Mircea care s-a transferat la Cluj, chipurile să înveţe la Profesorul Haţieganu, somitatea princeps al medicinii româneşti, cred că mai degrabă, ca să scape de teroarea prin care am trecut eu. (...)

Studenția la Medicină la Timişoara. 43 de ani de fericire. Începuturi ca medic

Studenția la Medicină la Timişoara

Aveam o grupă simpatică cu tot felul de figuri printre care apăruse şi Puşa mea de mai târziu. Erau doi olteni, Bubi şi" Baronul" Cecil, amândoi nişte şmecheri care nu învăţau nimic, dar se înarmau cu nişte „puşti" imbatabile. Cred că fabricarea acestor puşti ar fi fost suficientă pentru orice student sârguincios să-şi însuşească materia. Era apoi Marius, atât de pasionat de chirurgie încât nimic, dar absolut nimic nu-l interesa în afară de această specialitate. Ţin minte, la examenul de igienă îi pică una din pasiunile Profesorului Cădariu, boala de Cheson. Marius expune probleme bolii de Şezon, profesorul îl corectează, cheson, Marius răspunde Şezon, pe aia a măti, Cheson, Şezon pe aia.... şi figura se repetă, fără ca bietul profesor să sesizeze adaosul la Şezon. Eram vineţi de râsul reţinut. Era apoi Tibi, sfătos, dar simpatic, şi fetele care mă priveau cu ochi suspicioşi, fiindcă angajat sentimental la Arad. Am sfidat orice tentativă de apropiere cu o singură excepţie, când, furios de provocare, am sărutat-o pe Valentina "coram publico". Singurul reproş al ei fiind: Puteai să faci asta înainte de a fi mâncat usturoi. Na, poftim, şi mai zici ca aiul te fereşte de vampiriţe. Îl aveam apoi pe Iannis, grecul refugiat în timpul resurecţiilor din Macedonia, săracului îi puţeau picioarele infernal, făcea curte surorii şefe de la chirurgie infantilă, o fată blondă, finuţă şi terorizată de şeful ei Profesorul Titus Rusu care a făcut medicina la Pariz cu accentul pe z-ul din urmă. Am fost invitaţi la nunta lor care se ţinea la familia ei, Această nuntă a avut loc la Buziaş. Luasem un modest cadou din banii comuni. Bubi s-a lăsat servit de o persoană care se ocupa numai de el, spunea ca trebuie sa scoată pârleala. A mâncat zdravăn toată seara, stropind bucatele cu foarte bunele vinuri de Buziaş cunoscute în toată lumea. Dimineaţa matol, în motor, cu mutră tragica ne ţinu o prelegere despre bijuteriile sale în franceză. Mes Bijoux în sus, mes Bijoux in jos. L-am dus acasă şi l-am culcat aşa cum a fost, îmbrăcat. Peste două zile apare aproape distrus. A trebuit să stea cu comprese reci 24 de ore, după ce bijuteriile sale fuseră strangulate de indispensabil. Câteodată nu cade fisa când ar trebui. Toată grupa s-a simţit vinovată de posibilele consecinţe nefaste. Noroc că nu s-a întâmplat mare lucru.
Trebuie să spun că din anul patru s-a schimbat şi decanul, noul venit fiind informat de „cadre" despre situaţia mea, am fost eliberat din funcţia de şef de grupă, funcţie deloc plăcută, fiindcă între ciocan şi nicovală trebuia să protejez toţi chiulangiii şi să consiliez, fiind cel mai în vârstă, fetele în numeroasele lor încurcături sentimentale ca un fel de tătic, să ţin spatele în nenumărate probleme. Dar când eşti tânăr, eşti înfigăreţ, nu ai reţinerile pe care ţi le impune vârsta mai înaintată şi eşti săritor. Asta a fost motivul pentru care am fost acceptat ca lider al unei găşti închegate şi după ce funcţia mea de şef de grupă a fost preluată de deja amintita Valentina. Mult mai târziu am aflat că şi între oameni funcţionează acelaşi principiu al ierarhiei care s-a depistat în colectivităţile animale. Succesul meu la învăţătură s-a datorat faptului că având mintea mai coaptă, am putut învăţa mult mai economic, discernând esenţialul faţa de umplutura prezentă în orice materie de studiu, iar cu experienţa dobândită în perioada autonomiei mele de la Arad, am fost mult mai stăpân pe problemele cotidiene decât puştimea ajunsă la examenul de maturitate la 16 ani.

43 de ani de fericire

În anul patru s-a întâmplat că, sesizând singurătatea noii colege de grupă, fără nicio intenţie, cu cavalerismul cu care tratam oricare dintre colege, de moş Niculae să cumpăr un iepure de pluş, să-i leg cu o panglică roşie un beţişor şi să predau acest cadou gazdei Puşei în plin centru, deasupra librăriei mari. Ea nu era acasă. Era un gest absolut fără nici un gând ascuns sau dorinţă de a semnaliza vreun sentiment dincolo de camaraderie. În vremea aceea, iubita mea şi cu mine trăiam, după convingerea mea, în cea mai perfectă armonie, până la un moment dat în care soarta a intervenit, spre disperarea noastră, şi a trebuit să ne despărţim. Am mai fost de câteva ori la Arad parcă în virtutea inerţiei, bătând străzile atât de bine cunoscute, dar fiecare pas durea, iar oraşul mi s-a părut deodată gol. A trecut multă vreme până ce durerea despărţirii s-a mai alinat, dar sunt sentimente care nu se sting niciodată, te însoţesc o viaţa întreagă, deşi apar legături şi sentimente noi. A trebuit să treacă foarte mult timp, până să înţeleg că şi angajamentul de a-ţi iubi perechea până ce moartea vă va despărţi este doar o eroare. Moartea nu stinge iubirea, deşi viaţa merge mai departe şi se pot trezi alte iubiri.
Într-o zi friguroasă de iarnă, în prezenţa lui Tibi, într-unul din parcurile oraşului, Puşa mea de mai târziu, dintr-o pornire niciodată explicată, mă îmbrăţişează şi mă sărută prelung pe gură. Tibi credea că este o provocare jucăuşă sau tentativa unei fete de a-şi bate joc de mine. Cred că a fost instinctul ei de femeie care i-a dictat: acest om are de acum nevoie de tine. Avea un păr blond nemaipomenit de lung şi de bogat, ochii verzui minunaţi şi un fel cald de a fi. Încetul cu încetul, ca micul Prinţ al lui Antoine de Saint Exupery, m-a „îmblânzit" şi am început să simt din nou căldura în jurul inimii. În primăvara lui 1959, deşi idila începuse în 1958, m-a acceptat pentru 43 de ani de fericire necondiţionată, absolută şi netulburată, nici măcar de vreun norişor, cu menţiunea bizară că nu am încetat niciodată să o iubesc în continuare şi pe cea de care m-am despărţit. După mulţi, foarte mulţi ani, într-o noapte m-am trezit dintr-un coşmar: ieşisem din strada Anatole France, unde era Sanepidul pe vremea mea şi tot centrul, întreaga stradă principală a oraşului avea fronturile clădirilor prăbuşite, ca după un cumplit cutremur. Toată ziua următoare m-am simţit groaznic. După câteva luni, întâlnindu-mă întâmplător cu soţul ei de mai târziu, a trebuit să aflu cu tristeţe motivul acestui vis.
În următorii trei ani am avut problema fricii pentru examenele Puşei, o frică iraţională izvorâtă din teama că dacă se înfurie este în stare să abandoneze orice examen. Nu s-a întâmplat aşa ceva niciodată, dar nu am scăpat de „Sorge" (grija) lui Heidegger. Personal am mai încasat doar trei bobârnace. Primul la Radiologie, unde profesorul Mărgineanu nu mi-a iertat că nu am fost niciodată la cursurile sale; la marele "domn prim," profesorul Bulbuca care neînghiţind pe soțul mamei, neintuind pretenţia acestuia ca eu să fiu întotdeauna primul printre primii la facultate, mi-a dat un 8, ca să învăţ chipurile că nu e obligatoriu să am în toţi anii de facultate numai nota maximă, şi, în fine, la dermatologie, unde, la Decanul Ţârlea venit de la Cluj ,am tras printre subiecte şi cancerul de piele, pur şi simplu uitat de mine în cursul pregătirii. Am reuşit să valorific cunoştinţele mele generale despre neoplasme, dar s-a văzut clar că ceva nu e în ordine. Am fost gratificat cu un 8 pentru sinceritatea cu care am recunoscut că nu am citit acest capitol.
Fratele meu Peter s-a căsătorit cu Judith, fiica adoptivă a unei prietene a mamei mele, eu mi-am amenajat camera servitoarei din locuinţă, în care a încăput dormeza mea, o sobă de tuci şi un dulăpior. Aici nu puteam să stau cu Puşa, ea a rămas în continuare în gazdă. De altfel, la început,

sesizând seriozitatea relaţiei, mama, convinsă că eu voi rămâne în veci numai al ei (trăia cu visul că, asemenea bunicului meu care îşi îngrijise, pensionar fiind, mama bolnavă până la moarte, şi eu voi proceda la fel cu dânsa), nu a agreat-o pe Puşa care a avut faţă de ea aceeaşi reţinere niciodată exprimată verbal. În schimb, bunica mea a acceptat-o din primul moment cu bucurie şi sincere sentimente de tandreţe pe care mi le-a comunicat între patru ochi după prima vizită a noastră la ea. În iarna anului următor am fost invitat la Dej la familia ei. Era o iarnă cumplită, viitorul meu socru ne-a aşteptat cu o sanie la gară, ajuns acasă la ea am fost tratat ca un musafir de onoare. Am făcut cunoştinţă cu ţuicile de Câţcău din prune puse la fermentat cu sâmburii zdrobiţi şi tratat cu insistenţă total străină mie, bănăţean obişnuit să se pună felurile pe masă fără insistenţe de a servi. M-am simţit minunat, dar am rămas stupefiat, când, rămaşi în doi, viitoarea mea soacră mi-a spus: Nu ai nicio obligaţie faţă de fiica mea în ce priveşte o eventuală căsătorie. Situaţia fiind o copie a celei de la mine acasă. Bunica ei, în schimb, o femeie plină de umor şi înţelepciune naturală m-a acceptat necondiţionat şi mi-a spus să nu ţin cont de ţâfnele fiicei ei.
Am plecat din Dej, după ce la un bijutier am comandat inelele de logodnă. În aprilie, cu o zi înainte de lansarea lui Gagarin în cosmos, ne-am căsătorit la primăria din Timişoara în prezenţa grupei de studenţi din care făceam parte. La ieşire din Sfatul Popular, tata, apărut între timp, ne-a făcut două poze. Ne-am dus la telefoane, unde Puşa şi-a anunţat familia sec că s-a măritat şi că poimâine vom sosi la Dej. După-amiaza, am luat trenul spre Oradea, unde am poposit la hotelul Parc pentru o noapte. Atât ne ţinea buzunarul. La Dej, aceeaşi situaţie ca în iarnă, dar orice pilulă, oricât de amară ar fi, trebuie înghiţită, iar cu timpul, relaţia dintre soacra mea şi mine a devenit mai caldă decât cea dintre mamă şi fiică. ”C'est la vie”, există în viaţa familiilor nişte relaţii inexplicabile peste care trebuie să treci fără a-ţi face probleme. Cu timpul şi relaţiile dintre mama mea şi Puşa s-au încălzit, fără să devină entuziaste, fapt luat la cunoştinţă de mine cu seninătate, fără problematizare inutilă. Cele dintre bunica mea şi Puşa au rămas excepţionale până la sfârşitul vieţii ei. Noi am ţinut întotdeauna să păstram şi fizic posibila echidistanţă între Timişoara şi Dej, atât la Păclişa aleasă după absolvirea facultăţii, cât şi mai târziu la Cadea sau Oradea.

Începuturi ca medic

Obligată la un stagiu de vară, Puşa a fost repartizată la Făget, eu, ca să fiu aproape de ea, am ajuns la Lugoj, unde am avut posibilitatea da a lucra în mult dorita psihiatrie. Aici la vremea respectivă şef de secţie, mazilit din Timişoara, lucra Dr.Weinberg, prieten al familiei tatălui meu, psihiatru care se specializase cu Sigmund Freud la Viena. M-a primit cu plăcere şi mi-a dat primele cărţi de specialitate pe care le-am avut în mână. Deprins cu cărţile de psihologie, nu am vrut să am de-a face cu tratatele de psihiatrie, până nu ajung la un oarecare grad de maturitate. Aici am citit cu pasiune cele împrumutate de inimosul doctor, după-amiezile făceam navetă la Făgetul nu prea departe de Lugoj, pentru a mă întâlni cu Puşa. Serile şedeam în faţa spitalului, aşteptând ca salvarea să fie chemată la vreo urgenţă. Nopţile splendide de iulie îmi ofereau plimbări în timp ce salvarea rezolva cazul, în numeroase locuri unde asistam ca în copilărie la mirificul dans nupţial al licuricilor. Într-o asemenea noapte vine o chemare la Buziaş pentru o naştere. Plecăm în trombă. Ajuns la staţionarul din localitate, o femeie tânără e pe cale de a naşte un copil prematur în luna a șaptea. Moaşa disperată îmi spune de distocie, mă salută ca pe un mântuitor, spunând că medicul de circumscripţie un oarecare Dr.Roth lipseşte pare-se din localitate, dar că ea se

oferă să-l caute totuşi. Femeia dispare, lăsându-mă singur cu parturienta. Nenorocita ţipă infernal. Eu habar n-am de obstetrică şi mă rog Domnului ca spurcata de moaşă să se întoarcă cât de curând. Nimic, ii spun bietei femei să-mi strângă braţul cât poate de tare şi să apese puternic, după 4-5 asemenea episoade apare capul copilului, apasă femeie, apasă, la un moment dat pot pune degetele arătătoare subsioara copilului trăgând uşor de el, ca din puşcă iese copilul, o fetiţă roşie ca racul, acoperită cu tot felul de chestii lipicioase. Noroc că reapare moaşa căreia îi spun cu aer de superioritate, leagă şi taie cordonul. Mă spăl pe mână şi o felicit pe fericita mamă, transpirată şi încă tremurând de frica unor posibile complicaţii. Prematura de nici 1500 gr, învelită, este dusă cu mama la Lugoj, exact la timp ca ginecologul de gardă să mai poată extrage, citindu-mi leviticul, placenta, pe care nu ştiam că trebuie extrasă.

Al doilea eveniment mai ciudat s-a petrecut într-o seară toridă de vară. Telefonul cere ajutorul salvării după o furtună în care sunt doi sau trei inşi loviţi de trăsnet. Am plecat cu şoferul. Ajuns la faţa locului (în state totalitare, la evenimente, primii sunt „organele”) am găsit un mort şi doi nenorociţi în stare de şoc, fiind îngropaţi până la gât în pământ „ca să iasă curentul din ei” cel puţin asta a fost explicaţia procurorului secondat de un la fel de genial miliţian. Oamenii ştiau că aparatele de radio, antenele, paratrăsnetele trebuiesc înpământate.

În mod real în această perioadă m-am cam lecuit de psihiatria vârstei adulte. Am încercat să mă informez despre posibilitatea de a face psihiatria copilului. M-am dus la fostul meu profesor de neurologie şi psihiatrie Dr. Şofletea, un savant sec, spân, victima epidemiei de tifos exantematic în timpul războiului, un tip extrem de cult, dar exploziv. I-am solicitat sprijinul pentru a face lucrarea de diplomă în psihiatria copilului. Iritat, mi-a spus că despre copii din punct de vedere psihiatric s-a spus totul. Aşa că m-am adresat Profesorului Roşu, venit recent la Timişoara din Cluj. Mi-a spus că este de acord cu condiţia ca să discut cu el numai despre meciuri de fotbal. Am ales ca temă tulburările de comportament la copii.

In 1959, specialitatea de neuropsihiatrie infantilă a fost consfinţită de un HCM. La Timişoara a luat fiinţă un cabinet la policlinica de copii. Prima neuropsihiatră, o pediatră numită nolens volens specialistă, după două săptămâni a plecat definitiv în Israel. Cabinetul era fără medic. A fost binevenită oferta mea în căutare de cazuri, de a gira acest cabinet, student fiind în ultimul an de facultate. Singura problemă a fost cea a reţetelor care erau semnate de conducătorul lucrării mele, Dr. Pişta Stössel. Aşa am reuşit să adun aproape 60 de cazuri.

Examenul de stat a fost o tortură. Dădeam din igienă, organizare sanitară, urgenţe medico-chirurgicale şi socialism ştiinţific. Eu eram bine informat, fiind preocupat de filosofie. Puşa mea iese din examen, palidă, furioasă, şi îmi spune că a picat. Întreb de ce? Îmi spune că a fost întrebată dacă intrarea României în primul război mondial a fost un război drept sau nedrept. Ce ai răspuns, întreb, ea, furioasă, bineînţeles, război drept. Am respirat uşurat, şi în socialismul ştiinţific împărţirea etichetelor se făcea după preferinţe şi dorinţe. Bineînţeles a trecut cu bine. Un alt coleg a fost întrebat care este atitudinea noastră faţă de Tito. Răspunsul pe cât de surprinzător, pe atât de neaşteptat l-a lovit ca un trăsnet până şi pe politrucul care asista la examen: „Știe frasul, căci o dată suntem contra, o dată pentru”. Râsetele sănătoase ale comisiei, inclusiv ale politrucului, i-au asigurat o notă de trecere.

Pe mine, preşedintele comisiei, profesorul Păunescu Podeanu m-a întrebat de ce mi-am ales ca subiect tulburările de comportament. I-am răspuns că vreau să fac psihiatria copilului. A spus cu regret că s-ar fi aşteptat să devin internist. Chirurgi care mă ştiau încă din şcoala sanitară, erau

siguri că mă voi face chirurg. Profesorul meu de boli contagioase Dr.Volodia Buşilă, cu care stăteam în aceeaşi casă, era sigur şi după lucrările ştiinţifice din timpul felceriei că mă voi face medic de boli contagioase. Doar profesorul meu de interne, nea Costică Zosin mi-a spus că nu gândesc rău, fiindcă pe lume sunt din ce în ce mai mulţi nebuni.
A venit momentul repartizării. M-am înţeles cu Mircea Lăzărescu că, dacă va alege înaintea mea, fiindcă făcuse un turneu prin unităţile de psihiatrie din ţară, unde va alege el, voi alege şi eu cu Puşa, dacă eu sunt înaintea lui, voi alege Păclişa, primul spital de neuropsihiatrie infantila.
Spre mirarea mea nu am fost şeful de promoţie, poziţie ce mi se cuvenea necondiţionat, ci al doilea dintre absolvenţii din Timişoara. Ulterior am aflat de ce. Primei clasate i s-a socotit foarte binele din primii trei ani cu nota 10, foarte binele mele au fost cotate cu nota 9. Alege Mircea la Cluj: Păclişa, urmez eu: Păclişa. Delegatul ministerului se uită la mine, pentru Dumnezeu, domnule doctor, cum aţi putut alege aşa ceva, încă vă puteţi răzgândi. Eu: Nu, domnule, am ales. Si astfel soarta noastră a fost pecetluită. Am ales şi aleşi am fost. Primii stagiari de neuropsihiatrie infantilă, absolvenţi de medicină generală şi ultimii din generaţia noastră care au rămas consecvent fideli pedopsihiatriei şi neuropediatriei până la sfârşitul carierei noastre.

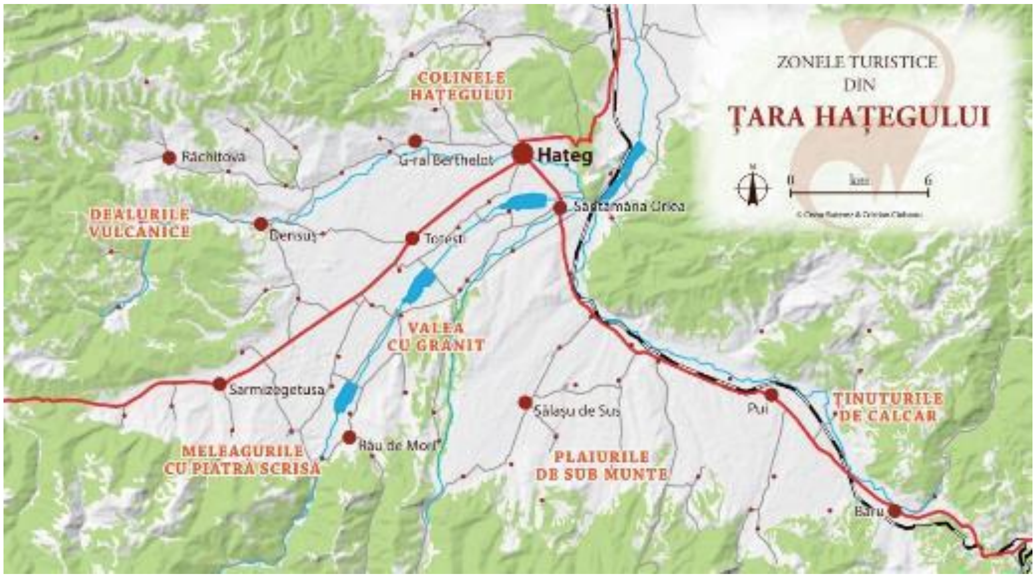
Un neuropsihiatru la Păclişa

Medic neuropsihiatru la Păclişa

La repartizare prin teleconferinţă se pare că a bătut ceasul destinului. Aflasem de la profesorul Roşu, clujean de origine aciuiat temporar la Timişoara, că un entuziast neurolog din Cluj, trebuind să părăsească acel oraş a acceptat să deschidă pentru Ministerul Sănătăţii şi Prevederilor Sociale o unitate de neurologie şi psihiatrie pentru copii în Păclişa, o localitate mică din ţara Haţegului, în raionul cu acelaşi nume, Haţeg. El mi-a sugerat să mă duc să văd ce şi cum, dacă vreau să-mi urmez „marota" căreia eu îi dădusem numele de chemare. Nu m-am dus înainte de repartizare, încă nu eram conştient de faptul că în calitate de soţ începător am o dublă răspundere.
Încrezându-mă în prietenul meu Mircea, am plecat la Dej, la socrii, pentru câteva zile de destindere. Bunica Puşei a spus că e imposibil să nu serbăm căsătoria noastră măcar cu o masă în familie, aşa că în prezenţa a 11 membri de familie am aflat ce este un simulacru de nuntă. Am primit în schimb câteva cadouri utile pentru un început de drum, printre care un serviciu de masă, un serviciu de vase de bucătărie, un filodendron cu patru frunze uriaşe, lenjerie de pat, o plapumă dublă şi ceva care ulterior ne-a fixat locului, o cameră mobilată frumoasă, fabricaţie dejeană. De la bunica mea primisem două icoane, două scoarţe bucovinene negre cu trandafiri enormi roz-roşietice, două picturi, trei gravuri deosebit de frumoase, cred că şi valoroase, de la mama un birou roccoco, o comodă Empire, o pictură şi o grămadă de sfaturi între patru ochi. Pentru prima dată în viaţă am simţit o răceală în jurul inimii ca urmare a acestor sfaturi, deşi bănuiam că ele sunt doar reacţia la ipotetica pierdere a fiului iubit.
După câteva zile, unchiul Puşei, intrigat de faptul că nu mă interesa locul pe care l-am ales, s-a oferit să mă ducă cu motocicleta lui până la Păclişa. Avea un IJ sovietic, o copie fidelă a vestitelor BMW Sahara utilizate de armata lui Rommel în războiul deşertului. Până atunci nu şezusem pe asemenea vehicol decât o singură dată în clasa a treia de liceu, când sora amicului meu chimist m-a întrebat ironic in faţa motocicletei Puch al tatălui ei, dacă ştiu să conduc un asemenea monstru. Răspunsul meu a fost instantaneu: da. Rugându-mi amicul să-l pornească, până îmi suflec pantalonul, am urcat şi plecat am fost. Bun biciclist de mic, am reuşit cu succes să-mi păstrez echilibrul pe namilă, făcând ronduri în cvartalul de străzi. După o vreme, spectatorii din faţa casei îmi fac semn să opresc, să mă dau jos. Da bine, dar nu ştiam cum se opreşte o asemenea namilă, aşa că destul de neliniştit mi-am continuat rondurile, încercând să găsesc o soluţie onorabilă de a ieşi din impas. Geniul meu tehnic mi-a venit în ajutor. Dacă scot cheia de contact maşinăria probabil se va opri, aşa că la proximul rond cu 50 metri înaintea porţii unde apăruse furios şi tatăl celei care m-a urnit, am scos cheia de contact şi frânând cu abilitate am aterizat la locul de pornire, băgând rapid cheia de contact la loc. Mi s-a citit leviticul din partea proprietarului motocicletei care urma să plece undeva, dar am scăpat teafăr din expediţie, fiind ulterior şi răsplătit cu o pupătură cred că meritată.
Am plecat din Dej dimineaţa, la vreo 35 Km. în comuna Jucu, am oprit la bufet pentru a cumpăra ceva de mâncare, dar când m-am dat jos de pe şea mă durea cumplit partea unde spatele omului îşi schimbă numele. A urmat o tortură groaznică până lângă Alba Iulia, unde unchiul avea nişte rude. Abia puteam umbla. Ţin minte că acolo am fost reţinuţi pentru noapte, ca să ajungem a doua

zi de dimineaţă la destinaţie. Noroc cu farmacia din apropiere, unde m-am aprovizionat cu aspirine, cu care şi alte dăţi îmi alinam consecinţele înnobilării mele cu argint. Transpirat, dar teafăr, am ajuns la Păclişa, unde la poartă m-a întâmpinat un trio adult, pitoresc şi bizar. Un microcefal lung cât o prăjină se făcea, cu ajutorul unui băţ, că interpretează o melodie, un altul mai mărunţel, probabil cu o dublă atetoză, se prefăcea a cânta la vioară şi al treilea, un uriaş cât un urs, dansa de mama focului. Mai târziu, am aflat şi numele şi destinul acestui încântător trio, dar atunci am rămas destul de neplăcut impresionat, cu atât mai mult cu cât în incintă erau trei pavilioane colorate într-un gri închis, sumbru, în mare parte fără geamuri la ferestre. Am căutat directorul, dar acesta, ca de atâtea ori şi mai târziu, lipsea. Cu greu am dat de locţiitorul lui, un absolvent de Cluj, care, cu mutră sinistră, m-a întrebat ce dracu m-a făcut să aleg această unitate. Dar m-a asigurat că dacă vom sosi, vom putea fi cazaţi într-una din camerele pavilionului cel mai civilizat, cu numai un etaj, unde stătea directorul şi el, cu încă câţiva colegi. Am plecat la Dej, am descris în culori mai roz decât erau în realitate cele văzute, dar unchiul a deconspirat încercările mele. Puşa a fost furioasă pe mine şi pe de către ea necunoscutul Mircea, după care ne-am luat. Dând un telefon la Lugoj, spre mirarea mea, Mircea mă întreabă : "Cum e Păclişa?" Furios, îl întreb şi eu: "Cum dracu să fie, doar tu ai ales!" Îmi răspunde : "Da, am ales, fiindcă a fost singurul loc în care nu am ajuns." Aşa păţeşte omul dacă se bazează pe alţii.
Fiind săraci lipiţi pământului şi dornici ca în sfârşit să fim numai noi doi împreună, ne-am prezentat cu ordinele de repartizare ca „medic stagiar de neuropsihiatrie infantilă" la post în 24 octombrie 1961, deşi aveam dreptul la o vacanţă de treizeci de zile. Ne-am încărcat mobila şi achiziţiile într-un camion şi am sosit la locul de muncă. De data asta era prezent şi simpaticul nostru director, Dr.Vasile Ilea junior, care ne-a primit amabil, ne-a repartizat o cameră cu uşă de sticlă la pavilionul zis nr.1. şi, punându-ne în legătură cu administratorul, ne-a pus la dispoziţie o mică magazie pentru depozitarea celor aduse. Altă posibilitate pentru locuinţă - nimic. Aşa a trecut o lună de zile, până am văzut că şoareci din magazie au început să ne roadă tapiţeria mobilei nou-nouţe. Atunci, într-o furie, am spus că ori primim o locuinţă, ori plecăm. Directorul fiind iarăşi pe drumuri, administratorul ne-a dat la capătul aşa-ziselor barăci o cameră cu bucătărie, în care se intra printr-un holişor de cca. un metru pătrat, unde era şi un robinet cu apă rece şi o chiuvetă de fontă. Ne-am instalat fericiţi, că, în sfârşit, avem un cămin numai al nostru. Nu ne-a deranjat decât faptul că pentru patru barăci, deci 40 de familii, era un singur grup sanitar cu 4 WC-uri turceşti şi două duşuri, deci accesul era practic imposibil. Noroc că pe secţii ne-am putut rezerva câte un grup sanitar.

Ţara Haţegului

Dar acum, înainte de problemele profesionale, să încerc a descrie Ţara Haţegului, unde urma să trăim mai mult de șapte ani. Păclişa, sat pendinte de comuna Toteşti, la cca. 9-10 km. de orăşelul de munte Haţeg şi la 10 km. de capitala Daciei Felix, Ulpia Traiana Sarmisegetusa, pentru noi, pe scurt, Sarmi, era situat aproape de centrul unei depresiuni plate între Munţii Retezat la sud, care îşi desfăşurau întreaga panoramă în faţa noastră, separat de Munţii Poiana Rusca, Porţile de Fier ale Transilvaniei, la nord-vest, separate de prelungirile Munţilor Orăştiei de către râul Strei, la confluenţa Râului Mare cu Galbena care traversează Ţara Haţegului dinspre sud-est, respectiv nord-est. Între Retezat şi Munţii Orăştiei, în valea destul de strâmtă şerpuiesc şoseaua şi calea ferată Deva-Bucureşti cu gara Subcetate spre Petroşani. Linia ferată Deva-Caransebeş traversează toată căldarea de la nord la sud, la timpul respectiv încă cu cremalieră, ceea ce făcea călătoria pitorească să dureze de la noi la Oţelul Roşu cam 6 ore. Urcat în tren, dacă te plictiseai să şezi, între Băuţari şi Voislova, pe versantul opus, trecând prin culmea de 900 metri altitudine, puteai să mergi pe jos, culegând flori sau hribe. Conductorul trenului, întrebat odată de un călător nerăbdător dacă nu ar putea merge mai repede, a răspuns mucalit: "Aş putea, dar nu am voie să părăsesc locomotiva." Şoseaua încă nu era asfaltată, aşa că şi până la Haţeg ajungeai cu una din numeroasele maşini ale spitalului, bine hurducat.

Toată ţara Haţegului, pe vremuri proprietatea familiei conţilor Kendeffy (Cândea, după unii istorici), cu un castel frumos la Sântămărie Orlea, în acei ani folosit de gostat ca siloz de cereale, dispunea deasupra văii Ruşorului de o cetate medievală acum ruină, cu o bisericuţă în stil gotic, tot ruină. Aproape toată căldarea fusese populată cu colonişti sicilieni de meserie pădurari. La Râul de Mori există ruina unei clădiri cu destinaţie militară ridicată afirmativ pe timpul Mariei Terezia, iar la câţiva kilometri spre nord de şosea se află cea mai veche biserică medievală din ţară, cea din Densuş, clădită în secolul al XI-lea cu material de la Sarmi, pe locul unui turn de observaţie al legiunii romane de pe timpuri. Se spune că acest sit ar fi fost mormântul generalului Longinus. Locul este amintit şi de marele istoric al Imperiului Roman, Theodor Mommsen. Pe malul drept al Râului Mare se află castelul de vânătoare al vestitului Faţă Neagră, baronul Nopcsa, fost cu 200 ani în urmă prefectul comitatului Hunedoara, un semi-nebun, semi-haiduc, cu care copiii din zonă sunt speriaţi până în zilele noastre, dacă nu sunt cuminţi. În acel castel descris de scriitorul maghiar Jókai Mór, acum Şcoală specială, se mai vede cămăruţa din turn, unde se ajunge doar pe o strâmtă scară spirală, în care stăpânul, având o iubită, o frumoasă ţărăncuţă, îşi ţinea soţia închisă ani lungi, ca lumea să nu afle identitatea sa. Cetatea, la rândul ei, a fost locul descris de Jules Verne în romanul său „Castelul din Carpaţi”.

Biserica medievală din Densuş

Pe dealul Haţegului unde şerpuieşte urcând lin serpentina spre Deva, se vedeau coşurile Călanului, fumegând şi scuipând flăcări de trei metri. Din cetatea de Colţ se vede clar turnul bisericii Densuş. Din această biserică se vede ruina turnului de observaţie roman de deasupra localităţii Subcetate. Dacă se apropia un duşman dinspre Porţile de Fier, prin semnale cu fum era sesizat atât observatorul Subcetate, cât şi cel de la Cetatea Colţ. Dacă venea vreun duşman pe şoseaua romană ce trece lângă Cetatea Colţ (pe o lăţime de cca. 8 metri, nici azi, după aproape două milenii, nu cresc în codru copaci în lungul acestei şosele care probabil duce până la Dunăre), fumul transmitea alarma la Densuş, de unde se sesiza Turnul la Subcetate. Dacă cineva voia să atace dinspre nord pe valea Streiului, prin Densuş se semnaliza până la Cetatea Colţ. Iată o dovadă a geniului militar roman. La Sarmisegetusa, Profesorul Daicoviciu iniţiase săpături arheologice reuşind să dezgroape un for, un palat şi arena unde se desfăşurau lupte între gladiatori, animale sălbatice sau se dădeau spectacole conform devizei latine „panem et circenses”, deviză din care tranziţia actuală la noi nu a mai păstrat pentru plebea noastră decât circul, fără pâine. În faţa câte unei porţi se vede şi azi câte un leu înaripat, ca şi pe acoperişul bisericii din Densuş, sau un sfinx amărât, azi fără prea multe mistere. Poate greşesc, fiindcă mistere au fost şi sunt destule pe acolo, unde bătrânele mai vorbeau un ciudat dialect italian şi ştiau de groaznice taine amestecate cu nenumărate superstiţii locale. De altfel, în satul vecin cu noi, Cârneşti, locuia un „vrăjitor” în faţa casei căruia se opreau nopţile maşini mari, negre de lux,

ZIL-uri oficiale, cu numere mici de Bucureşti. Se zvonea că prevede viitorul. Şi azi regret că, din aversiune pentru asemenea figuri, nu l-am vizitat niciodată.

Vrăjitori şi proroci

Aversiunea mea este pe deplin motivată prin pierderea colegului şi prietenului meu „chimistul”. După Liceul Piariştilor eu am ajuns la şcoala sanitară, el la energie electrică, deci drumurile noastre s-au despărţit. El s-a împrietenit cu un băiat cam dezechilibrat care la primirea ordinului de chemare în armată s-a sinucis.

Ajuns la Timişoara într-o bună zi, mama mă primeşte încurcată, uite, Laci ţi-a lăsat două cărţi, nu ştiu cum să-ţi spun, dar el nu mai există. Înainte de ziua lui de naştere a plecat de acasă şi după două zile, a sosit o scrisoare la mama lui, prin care îi cerea scuze, cu precizarea că va fi găsit în Pădurea Verde, sectorul cutare şi cutare, într-un copac.

Aşa am aflat că în acel an el plecase cred pe la Buzău, unde la un moment dat a ajuns la o ţigancă prezicătoare. Aceasta i-a prorocit trei lucruri. Primul, fiindcă escroaca probabil avea numeroase contacte şi surse de informaţii, a fost că în 2 luni se va libera din armată. Era perioada în care s-a renunţat la trei ani TRL, adică târnăcop, roabă, lopată, felul în care făceau armata duşmanii de clasă timp de trei ani. S-a mai dat drumul la şurubul strâns, efectiv s-a redus stagiul militar la doi ani, aşa că amicul meu a ajuns acasă. Al doilea lucru a fost că, ajuns acasă, va pierde o persoană dragă. Al treilea lucru că linia vieţii dispare de pe palma lui la 30 de ani. Asta s-a întâmplat prin 1954, dar eu aflasem mult mai târziu, de fapt prea târziu, după ce băiatul s-a spânzurat în Pădurea Verde la aniversarea lui de 30 de ani. Eram de cca. doi ani la Păclişa, venind în vizită cu Puşa la Timişoara, îl întâlnesc pe stradă, îl prezint Puşei, el pare tulburat şi spune: "Ai la mine două cărți de foarte multă vreme, almanahuri de psihanaliză, o să le duc la maică-ta înainte de... ", şi tace.

Făcând o vizită de condoleanţe mamei sale, aflu povestea cu ţiganca şi că, la scurt timp după venirea lui acasă, la două luni după ghicitul în palmă, tatăl său, un individ pletoric devenit, după expropriere, căruţaş dintr-un cunoscut comerciant de textile şi galanterie, a făcut o apoplexie şi a murit. Conform cu a treia prorocire, a urmat sinuciderea. De atunci să nu aud de tot ce azi se numeşte paranormal!

Nu pot să povestesc totul din biografia mea, dar de teama TRL-ului, am tras spaime destule, fiindcă pierderea a încă trei ani cu armata ar fi compromis eventualitatea studiilor mele universitare. Acest lucru îl ştia şi şeful meu la Sanepid. Examenele periodice, inclusiv radiologice, erau obligatorii la toţi „muncitorii sanitari”. Aşa ajung la dispensarul tbc la Dr.Ghiţă Lupaş, bun prieten, după cum era să aflu mai târziu, cu şeful meu. După o radioscopie îmi spune, trebuie să te duci acasă şi probabil o să stai câteva luni sub tratament. Îmi scrie pe fişă: „complex primar”. Ajuns acasă, îmi iau temperatura, 37.8, noaptea transpir ca un cal, a doua zi, palid, mă prezint la lucru, mi se spune să mă duc acasă. Seara tot 37.9, transpiraţii noaptea. La recrutare mă duc cu fişa şi sunt amânat un an. Zile în şir îmi iau temperatura, subfebrilitate, transpiraţii, inapetenţă. După o săptămână, citat la dispensarul tbc, doctorul îmi spune râzând: "Na, ai scăpat de cătănie, du-te la treabă." Seara iau temperatura, 36.5, noaptea fără nicio transpiraţie. M-am vindecat; de atunci cred indubitabil în psihosomatică. Peste un an, din păcate, am fost declarat apt necombatant din cauza unei reale insuficiențe vertebrale de tip Scheuermann, pentru care am suportat şi câteva săptămâni de internare la ortopedie.

Dar revin la Ţara Haţegului. Nu mai ştiu în care an, între două sate, Nucşoara şi Ohaba, dimineaţa pleacă, ca de obicei, sătenii cu treburi obişnuite prin satul vecin. Vine seara şi nimeni nu se întoarce. Cetăţenii din ambele sate se alarmează şi pornesc cu făclii la drum ca să găsească 12-

13 rude sau cunoştinţe cu faţa smulsă, căzuţi pe marginea potecii. Transportaţi jumătate dintre ei la Maxilo-faciala din Timişoara, cealaltă jumătate la Cluj, sunt cusuţi la loc, vaccinaţi antirabic pentru orice eventualitate şi salvaţi. Am văzut cu ochii mei un album fotografic documentar cu victimele tratate la Timişoara. Nici unul dintre ei nu a putut spune mai mult decât că ceva de sus a sărit asupra lor şi au simţit cumplita durere a sfâşierii feţei lor. Lup nu putea fi, ursul nu sare de sus, ipoteza cea mai verosimilă a fost să fie o pisică sălbatică sau, după puterea labei, mai degrabă un râs. Însă în acea perioadă murise un bătrân într-unul din cele două sate, despre care se credea că este vrăjitor. Sătenii s-au dus la un amic de-al meu, procuror la Haţeg, cerând dreptul de a exhuma cadavrul. La motivaţia total iraţională, procurorul a refuzat. În ciuda acestui refuz, într-o noapte cu lună plină, sătenii au dezgropat cadavrul şi i-au înfipt un par ascuţit în torace.
Existau numeroase superstiţii, în parte locale, ca cea despre muma pădurii sau despre o zână malefică, marţea seara, dar şi unele aduse din îndepărtata Sicilie. Erau o droaie de zile în care nu era voie să se lucreze, dau ca exemplu "ziua lupului". De fapt bănuiesc că aceste zile în care lucrul era interzis au fost descoperirea unor femei isteţe, dar leneşe.

Datini din strămoşi: Nedeie şi căsătoria de probă

Două obiceiuri de importanţă sociologică excepţională trebuie amintite aici, unul dintre ele din păcate dispărut în perioada anilor lumină, când zona a fost invadată de venetici din toată ţara, pentru a se construi o hidrocentrală imposibil de realizat pe Râul Mere la Gura Apei.
Este vorba in primul rând de Nedeii, hramul bisericilor în toată căldarea înconjurată de munţi. De Nedeie, pentru care fiecare familie se pregătea cu luni înainte, fiecare casă din localitate era deschisă. Se întindea masa pentru oricare trecător invitat şi refuzul ar fi fost considerat o ofensă de neiertat. Se tăia viţel (în ciuda interdicţiei), purcel, se făceau sarmale cu un cârnaţ special din carne tocată şi sânge, o afumătură cu un gust extraordinar, friptură de pasăre şi virşli, un fel de cârnăciori de oaie şi capră foarte condimentați şi foarte zemoși, în maţe de oaie. Ritualul culinar începea cu o supă de carne cu tăiţei nemaipomenit de subţiri şi se încheia cu prăjituri ţărăneşti tradiţionali sau în unele case mai „subţiri", cu prăjituri „domneşti". Băutura pentru un ardelean autentic era însă de groază, fiecare musafir primea o sticlă de bere plină cu o poşircă de 18-19 grade, e adevărat din prune curate. Numai în ultimii ani ai şederii noastre acolo, unora li s-a făcut milă de venetici şi au servit şi bere sau vin. Meritul extraordinar al acestui obicei îl văd în faptul că hramul bisericilor căzând pe date foarte diferite, contactul între locuitorii întregii căldări era susţinut permanent şi, prin tradiţie, repetat, asigurând o coeziune fără precedent în ţară.
Al doilea obicei era sau poate mai este la fel de util din punct de vedere social. Cred că adus din Sicilia, obiceiul consfinţea căsătoria de probă, încercarea potrivirii perechilor care urmau să se căsătorească. Nu am statistici, dar pot să spun că în cei peste 6 ani de şedere în zonă, nu am auzit decât de un singur divorţ între localnici. Fata de măritat este nesam-netam răpită de acasă de un bandit, blestemat şi înjurat de familia ei. Bineînţeles că în bună înţelegere între tineri. Iubiţii convieţuiesc o bucată de vreme, timp în care îşi fac rodajul, îşi încearcă potrivirea, condiţia unei căsnicii fericite. În acest timp, fata poate rămâne gravidă, poate naşte şi dacă totuşi menajul nu reuşeşte, fata răpită pleacă acasă la părinţi „fără nicio vină", fiindcă a fost victima unei răpiri, deci oricând se poate mărita cu onoarea nepătată.
Iată cum înţelepciunea populară poate găsi soluţii pentru probleme vitale unei societăţi sănătoase, fără a se aliena de tradiţii şi crezuri, ca tineretul urban modern, al cărui trend actual importat din occident în „fostele ţări..." în degringoladă etico-morală este de a trăi în concubinaj, fără a se căsători.

Săteni şi venetici

Dar să revenim la Spitalul ales de noi ca primul nostru loc de muncă comun, totodată primul nostru „acasă”. Sub poalele Retezatului, prima noastră mare surpriză, ţin minte, a fost o furtună de toamnă cu fulgere şi tunete, iar în dimineaţa următoare ne-a întâmpinat o pătură serioasă de zăpadă. Sub soarele strălucitor se desfăşura în toată frumuseţea ei panorama mirifică a munţilor Retezat. Este interesant că, în funcţie de vreme, munţii ţi se pot părea la distanţă enormă sau în imediată, aproape palpabilă apropiere. Acest lucru pot confirma cu certitudine pentru toată perioada cât am stat acolo, într-un loc unde eram convinşi că vom îmbătrâni. Din păcate nu a fost să fie aşa, dar până atunci trebuie să relatez despre primii şase ani frumoşi din viaţa noastră.

Castelul Pogány

Frumoşi, fiindcă a început cu luptă, lupta entuziasmului tinereţii împotriva rutinei, gregarismului şi unui „laisser faire” atât de caracteristic celor din sudul ţării. Castelul a fost construit pe terenurile familiei nobiliare Pogány, acei Pogány care au intrat în istoria culturii mondiale prin Domnişoara lui Brâncuşi. Nu ştiu ce a fost castelul după plecarea familiei la sfârşitul primului război mondial, am aflat doar că legionarii destul de numeroşi în zonă au reuşit să adune acolo, în scurtul timp la dispoziţia lor, o parte din evreii din împrejurimi, dar că nu au mai avut timp să-şi finalizeze intenţiile. La începuturile erei noi, evenimentele din Grecia au avut drept rezultat aducerea unui număr mare de copii din zona Tessaliei, refugiați din războiul civil de care erau pline toate ziarele postbelice. Aşa cum palatul episcopal catolic, splendida clădire barocă proiectată de vienezul Hillebrandt la Oradea a fost utilizată de putere pentru cazarea copiilor greci, tot aşa şi castelul Păclişei a devenit colonie de copii greci. Acest castel a fost declarat monument de arhitectură, pe motivul că era primul castel cu încălzire centrală de pe teritoriul ţării, dar despre asta mai încolo. După plecarea copiilor greci, castelul şi gospodăria au rămas în paragină, până la sosirea în ţară a unui nou val de refugiaţi, de data asta copiii victimelor războiului din Coreea. Iniţial, copiii coreeni au fost duşi în oraşul Siret, oraş cu un comerţ înfloritor in perioada interbelică, în nordul ţării, în apropierea graniţei cu Cehoslovacia, Polonia şi Ucraina, şi la sud de Cernăuţi, capitala Bucovinei. După război a ajuns un orăşel de graniţă cu URSS fără perspective economice. Populaţia amestecată, români, ucrainieni, bieloruşi, nemţi, ruteni, rusini au fost angajaţi la colonie. Între timp, Crucea Roşie internaţională a început construirea a trei pavilioane în parcul din Păclişa pentru aceşti copii. Două clădiri mari cu trei nivele în stilul construcţiilor sovietice, o clădire cu două nivele, în stil elveţian. Un grup alimentar mare şi modern, cu sală de mese şi sală festivă impresionantă şi clădirile gospodăriei anexe. Dotarea cu mobilier, cazarmament, şi tot ce era necesar pentru

condiţii occidentale a fost asigurat de acest generos organism internaţional. Pentru personal au fost construite aşa-zisele barăci, de fapt din cărămidă, pe care le-am descris mai înainte. La mutarea copiilor coreeni a venit şi personalul angajat la Siret şi astfel, practic sute de angajaţi, iniţial au fost numai venetici. Spre deosebire de localnici ai căror nume se termina invariabil cu –oni , Zeiconi, Vasiloni, etc.. aceşti venetici aveau terminaţia numelui în –iac ca Filipiac, -ciuc ca Seredenciuc, -iar ca Haviar etc..

Ca peste tot unde se strămută un grup de oameni, aceşti venetici constituiau un corp străin, fiind constrânşi la o solidaritate oarecum adversă localnicilor. Foarte puţini din localnici cu nume cu terminaţii variate ca în restul ţării atestă ermetismul populaţiei Ţării Haţegului faţă de penetraţie din altă parte. De exemplu, morarul satului – avea o moară de apă superbă, azi ar putea fi monument etnografic, se numea Mărilă şi singurul neamţ din localitate, domnul Wassermann, nu mai ştiu dacă sas sau şvab, a devenit preşedintele CAP-ului din Păclişa.

La scurt timp după aterizarea noastră în localitate, Gheorghiu Dej declarase încheierea colectivizării agriculturii, ordonând împărţirea în chip de decoraţie a unei insigne în formă de porumb, cu care au fost onoraţi „agronauţii” colectivizării executate cu pistoale, ameninţări şi şantaj.

Aici este locul să amintesc marile diferenţe între mentalitatea, hărnicia şi priceperea sătenilor. În primul an al şederii noastre, colectiviştii din satul vecin Unciuc, unde era şi dispensarul comunei, au avut grijă să prăşească, să recolteze şi să înmagazineze porumbul lor în condiţii ireproşabile. Păclişenii, „harnicii noştri colectivişti”, cum li s-a spus după directivele conducerii de partid, erau nişte puturoşi care profitau de prezenţa noastră, amărâţi salariaţi de stat. În noiembrie, după căderea primelor zăpezi, am fost mânaţi la culegerea recoltei prin muncă patriotică, sub privirea ironică a localnicilor. Am mai prestat munci patriotice ca student, doar era obligaţia fiecărui cetăţean să ajute economia şi să participe la demonstraţiile ocazionate de 1 mai, 23 august, sărbătoare expropriată de partid, şi glorioasa aniversare a Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, sărbătorită în 7 noiembrie. Aceste sărbători erau menite să înlocuiască Sfintele Paşti, Crăciunul şi ziua de 10 mai, atât de drag inimii românilor. Ei, la aceste munci patriotice, am fost pus în situaţia aproape absurdă să tăiem deasupra solului porumbul cu ajutorul unor seceri, să îl încărcăm în căruţe, urmând ca în cursul iernii sa se rupă ştiuleţii, să se depănuşeze, tot prin noi, producţia agricolă, pe cale de mucezire. Conducerea comunei având obligaţia predării cotei parte către stat, a dispus predarea porumbului recoltat în condiţii ireproşabile la Unciuc, urmând a se repartiza produsul mucezit „echitabil” tuturor. În mod evident, în anul următor, cei astfel păgubiţi nu mai munceau cu tragere de inimă. Iată un exemplu elocvent despre modul în care s-a decondiţionat orice iniţiativă, orice tendinţă spre mai bine. Efectele acestei catastrofe se resimt şi azi, cred că va trebui să treacă generaţii până la revenirea la normal.

Neuropsihiatrie în condiții de pionierat

În barăci aveam nevoie de lemne. Printre pacienţii spitalului, marea majoritate bolnavi cronici adulţi, au fost şi unii capabili de servicii bune, deşi cu nivel mintal scăzut. Unul dintre ei, Pavel Suchianu, poreclit Crochi, prescurtare de la escroc, bătea Țara Haţegului în lung şi-n lat şi s-a oferit să ne procure o căruţă de lemne. I-am dat banii, cunoştea exact preţurile, a plecat şi a sosit cu ofertantul. Am convenit să aducă cele solicitate. Trec trei săptămâni şi nimic. Amicul nostru Petrică se duce la miliţianul din comună, face un denunţ verbal, bineînţeles imbecilul neputând învăţa a scrie. Escrocul fiind prins, luni de zile am tot fost citat la Deva pentru a depune mărturie. Ţin minte că am plătit şi ceva amendă pentru neprezentare la procesul Kecskemeti contra Vasiloni.

Iniţial, Puşa preluase o secţie de bărbaţi adulţi, Mircea, o secţie de femei, eu, maniac al pedopsihiatriei, o secţie groaznică de encefalopaţi care zăceau în pat. Peste tot, saltele zdrenţăroase, în saloane cu pereţi murdari, lenjerie ruptă în fâşii, mâncarea servită în vase din tablă, de pe care emailul sărise demult. Directorul nostru simpatic, în veşnic conflict cu adjunctul său pentru graţiile unei infirmiere mai răsărite, era mai mult lipsă. Colegii repartizaţi şi ei din diverse centre universitare pe locurile rămase neocupate stăteau cu ochii la mersul trenurilor, aşteptând minunea unei posibilităţi de transfer. Singurii care mai erau dispuşi să rămână au fost Adina, Sandu şi Pica dintre cei 14 câţi eram în total. Dintre cadrele medii, toți, în afară de vreo patru, erau cu cursul rapid cu care se fabricau surori după '48. Două dintre acestea erau din Gorj, o zonă cu olteni agili, iuţi la minte, dintr-o lume frumoasă, cu tradiţii splendide, dar extrem de zgomotoşi. În drumurile noastre spre Bucureşti, luând trenul seara la Subcetate, de fiecare dată eram treziţi la miez de noapte de rumoarea graiului rapid şi zgomotos al celor care urcau ori coborau la Târgu Jiu.

Prima soră şefă a secţiei mele a fost de coşmar, ajunsă în funcţie din moaşe comunală. Singurele ei interese se rezumau la a da din bob şi a-mi căuta pe nepusă masă fete tinere din rândul numerosului personal al spitalului, activitate la care nu renunța, în ciuda refuzului meu constant de tânăr căsătorit, îndrăgostit de minunata mea soţie şi ajuns la maturitate cu o structură de monogam. Ţinea o dezordine dezolantă în documente, în treburile secţiei şi am fost foarte fericit, când am scăpat de dânsa, o adevărată artistă în minciuni şi porcării. O chema Marta şi am fost încălţată cu ea, fiind tolerant şi încrezător în posibilitatea de a schimba oamenii. Următoarea soră şefă însă a fost o gorjeancă, măruntă, făcută ca din piper, se numea Nica, un exemplu de curăţenie şi de perfecţionism, ştiind să strunească personalul în subordine. Nu ştiu din ce motiv, poate fiindcă Puşa i-a fost simpatică, mă ”ferea” ca un cerber de orice fel de eventuală tentaţie. Ţin minte că odată s-a angajat pe secţia mea o fâşneaţă realmente apetisantă care avea intenţia să demonstreze colegelor că nu sunt făcut din lemn. Sora Nica nu s-a mulţumit să o beştelească, ci mi-a ţinut şi mie, nevinovat, o predică de morală, demnă de un mare ierarh al oricărei biserici.

Împreună cu Puşa şi Mircea, după ce am putut arunca o privire în fabulos de dotatele magazii ale spitalului, am ţinut o „şedinţă” de tip conspirativ şi am început un atac concertat împotriva administraţiei care considera că orice material pus la dispoziţia nebunilor destructivi este o risipă total inutilă.

Cu cinci-şase referate către direcţiune pe zi, în curând am învins rezistenţa, în ciuda faptului că am fost blamaţi de Preşedintele de Sindicat. Tov. Besermeni, un cuman cu ochii oblici de asiat,

şmecher, uns cu toate unsorile, crescut in curtea contelui Teleki şi a mătuşii Tinca la Căpălnaş, pe valea Mureşului. Individul al cărui soţie purta de sărbătorile legale astrahanul furat după deportare, al mătuşii Tinca (născută Catinca Mocioni de Bulci), la fiecare şedinţă cu durată nesfârşită reamintea faptul că am refuzat să cântăm în cor (reamintesc motivul pentru care am rămas ani de-a rândul corigent la muzică şi franceză în liceu), cu fraza : "Toată lumea are melodie, numai unii medici nu are melodie." Printre medicii fāra „melodie" figura şi subsemnatul.
Cu mari eforturi, spre mirarea directorului nostru mereu pe drumuri, lucrurile s-au urnit din loc, copiii şi adulţii cronici au fost echipaţi, în ferestre au reapărut geamurile de sticlă, pe paturi au apărut saltele şi din primul salar al lui Puşa, ea a cumpărat materiale pentru un început de terapie ocupaţională. Eu am fost mai egoist şi din primul salariu, mi-am cumpărat un aparat de fotografiat Smena 2, cu care mulţi ani am făcut poze foarte frumoase. Şi astăzi, când, maniac al fotografiei, am numeroase aparate foto, rămân cu convingerea că nu aparatul contează, ci ochiul celui care fotografiază. Din al doilea salariu a trebuit să ne plătim prima rată pentru o modestă mobilă de bucătărie.

Gratii şi sobe

Văzând că aveam oarecare audienţă la administraţie, reuşind să înduplec şi contabilul şef să accepte solicitările mele în ce priveşte dotarea secţiilor, directorul a detronat locţiitorul său de până atunci, numindu-mă pe mine director adjunct. In acest fel, autoritatea mea a crescut. Prima problemă vitală pentru mine a fost asigurarea ferestrelor cu gratii. O foarte stupidă pornire a celor de la onor MSPS, de care unitatea republicană depindea în totalitate, a fost, din „motive umanitare”, aversiunea faţă de gratii. Solicitarea mea nu a fost deci onorată. M-am adresat unui tânăr procuror la Haţeg, unde între timp luase fiinţă un tribunal local, procuror cu care în curând m-au legat relaţii amicale, dar a eşuat şi mi-a sugerat să aşteptăm primul incident. Aşa a fost, un encefalopat a reuşit să cadă de la etajul doi. A scăpat cu o sperietură, nu numai el, ci şi noi. Rezultatul intervenţiei repetate: nul. Peste două săptămâni, cade altul drept în cap şi îi explodează calota. Acum procurorul meu se adresează Ministerului Justiţiei şi în cinci zile am avut aprobarea. Am desenat un model frumos de gratii şi în mai putin de o lună ne-am putut linişti în privinţa lansărilor accidentale de la etaje. O altă victorie se datorează altui eveniment tragic. Puşa era de gardă şi, prin regulament, era obligată sa facă un rond pe toate secţiile după miezul nopţii. Nu am

lăsat-o singură în sistemul pavilionar, unde, între clădiri, în spaţiul pe atunci încă slab luminat, iarna circulau şi lupi rătăciţi. Într-o noapte, ne întâmpină pe o secţie miros de carne arsă. Intrând într-un salon, vedem un idiot, râzând, cu mâinile aproape carbonizate în soba unde ardeau cărbuni. Aveam încă de pe atunci o salvare, luăm legătură cu chirurgia din Haţeg sau Deva, nu mai îmi aduc aminte, bolnavul e dus şi readus mort după două zile. Am reuşit în numai o săptămână să modific toate sobele din secţii, în aşa fel ca gurile să se deschidă prin peretele dinspre coridoare. Pentru aceasta era nevoie de un număr mare de echipe de zidari şi sobari aduşi din toată regiunea Hunedoara.
Dincolo de aceste treburi administrative ne-am pus serios de tot pe carte. Aveam un început de bibliotecă personală cu cărţi de specialitate, directorul nostru a reuşit să obţină 17 abonamente la reviste de specialitate din toată lumea, s-a încropit o bibliotecă a spitalului, iniţial modestă, apoi formidabilă, mulţumită binevoitoarei amabilităţi a Directorului Centrului de Documentare Medicală din capitală, doctorul Nanu care ne-a facilitat şi obţinerea unor abonamente personale la câte o revistă de specialitate. Mătuşa mea din Germania m-a abonat şi ea la două titluri de cel mai înalt rang, ”Der Nervenarzt”, din care după câteva luni, apariţiile s-au rărit fiind furate la Bucureşti, şi ”Fortschritte”, revista de elită şi avangardă a psihiatriei, neurologiei şi neurochirurgiei mondiale. Timp aveam, ore în şir puteai studia orice bolnav, aşa că premizele formării în specialitate ne-au fost oferite din plin.
Existând în toată ţara doar un pumn de specialişti recrutaţi dintre psihiatrii şi mai ales neurologii vârstei adulte, am devenit un fel de autodidacţi, cu marele avantaj de a nu fi tributari unei singure sfere lingvistice. Amintesc din lumea francofonă pe Heuyer, Michaux, Hecaen şi Ajouriaguerra, apoi Lebovici şi mulţi alţii; din sfera germană, Tramer, Lutz, von Stockert, von Staabs, Asperger, şi alţii; dintre ruşi, pe Suhareva, Ossipova şi Uşakov; dintre anglo-saxoni, Kanner, Eisenberg, Bender, Klein, Anna Freud, etc.
Am tratat aceste nume ca pe nişte idoli, transpunând ideile lor la condiţiile, mentalităţile, particularităţile din ţara noastră, atât de diferită de lumea lor din punct de vedere sociocultural. În ciuda tentativelor disperate şi, pentru mine, absolut ridicole şi lipsite de sens de unificare nozologică, terminologică, psihiatria diferă în funcţie de particularităţi specifice locurilor, epocii, sistemului sociocultural şi economic. Cred că popularizarea acestei idei, poate cu nuanţe antipsihiatrice, este marele merit al lui Foucault, din păcate încă insuficient cunoscut de psihiatri.
În ajutorul nostru a venit o personalitate îndeobşte temută de toate unităţile de copii pendinte de Minister, o asistentă socială formată în înalta şcoală a fundaţiei Rockefeller din perioada interbelică. Spaima directorilor de spitale şi medicilor de pretutindeni. Doamna Tereza Pop. O dejeană din naştere, fiica unui ofiţer, căsătorită cu un înalt funcţionar al Ministerului Muncii, juristul Iustin Pop, era prototipul exigenţei maximaliste în ce priveşte ordinea, curăţenia, respectarea normelor de igienă, a eficacităţii intervenţiilor terapeutice şi a utilizării absolut corecte a fondurilor puse cu maximă generozitate la dispoziţia sistemului de asistenţă şi ocrotire. Indiferent de subsidiarele intenţii politice de a despovăra oamenii muncii - părinţii copiilor handicapaţi - de grijile cotidiene, pentru a putea să rămână eficienţi în „producţie”, trebuie recunoscut faptul că orice pretenţie justificabilă ale organelor de resort a fost onorată din partea statului român, în ciuda obligaţiilor de despăgubiri de război, de întreţinerea armatei sovietice etc.
Această doamnă, numai inimă pentru copii, şi-a dat seama de utilitatea noastră în profesie şi ne-a sprijinit, dar nu ne-a scutit de critici aspre, uneori nedrepte. Dar scopul scuză mijloacele, am

profitat mult de prezenţa ei la intervale regulate în spital. A devenit foarte curând o aliată puternică împotriva rezistenţei administraţiei şi contabilităţii care slujea măruntele interese gregare ale unora dintre reprezentanţii forului tutelar. Mica ciupeală funcţiona şi atunci, chiar dacă încă nu se instaurase marea ciupeală, adică jaful deschis şi impertinent care caracterizează minunata noastră tranziţie de acum. La Bucureşti nu se putea merge nici în acele timpuri cu mâna goală.

O țuică şi un purcel ajută la înființarea neuropsihiatriei copii

Asupra acestui aspect vom mai reveni la sosirea noului administrator care a adus o echipă consolidată de „colaboratori”, dar şi un suflu nou, incontestabil foarte favorabil modernizării spitalului. Venise din reţeaua TBC, la vremea respectivă cel mai puternic şi bine organizat departament din Sănătate. Fusese maior de miliţie trimis în rezervă pentru oarece matrapazlâcuri, era foarte bine plasat politic, cunoştea tot ministerul şi mecanismele intestine care funcţionau bine unse în toate sectoarele construcţiei socialismului. Dar până sa ajungem la el, încă o poveste care a pregătit modernizarea spitalului nostru şi ridicarea lui la nivelul de prim rang între unităţile din estul continentului. Într-o seară de toamnă apare la noi Directorul Direcţiei Sanitare Timiş cu un prieten cunoscut de noi din Timişoara. Oaspeţi obosiţi, înfriguraţi şi lihniţi de foame, după un periplu în rezervaţia Retezatului. Directorul nostru, nicăieri. Ei bine, i-am primit cu onorurile cuvenite, i-am tratat cu băutura noastră unicat în regiune. Preluasem sarcinile medicului de laborator şi cel de radiolog, altă poveste. Am reuşit să obţin de la minister un sublim aparat de bidistilat din import. Cum ţuicile din ţara Haţegului erau de groază, după cum am mai povestit, dar din prune curate, am pus în funcţiune acest aparat, obţinând o licoare de trei ori distilată în apropiere de 60 grade măligane declarată comestibilă, dacă în lampa de spirt ardea cu flacără albastră. Am ordonat bucătăresei să pregătească un purcel din gospodăria anexă şi am tras o petrecere pe cinste. Scopul declarat a fost, ştiind că vor să deschidă un spital in Banat, să încercăm să scăpăm unitatea de cronicii adulţi cu care ne-a blagoslovit la deschiderea unităţii toată ţara. Trebuie să spun că dacă se oferea posibilitatea obţinerii unor clădiri pentru spitale, diversele departamente ale Ministerului se băteau între ele. Pentru Păclişa, bătălia s-a dat între reţeaua TBC care dorea să deschidă un spital minier pentru silicoză-antracoză într-o zonă cu zeci de mine şi reţeaua de psihiatrie adulţi care voia să găsească un debuşeu pentru cronicii care colmataseră unităţile sale. Spital de neurologie şi psihiatrie a copilului nu exista. Secţii erau la Bucureşti, Cluj, Sibiu şi Iaşi. Cămine Spital la Siret în locul coloniei de coreeni, la Râul Vadului între Transilvania şi Oltenia. Deci era nevoie de unităţi de copii. Astfel s-a născut Spitalul nostru şi Spitalul Lugoj în Banat. Pentru a face ireversibilă hotărârea luată, în mare grabă trebuiau aduşi bolnavi. Aşa că din toată ţara au sosit cele mai grave şi groaznice cazuri, pacienţi pe care i-am găsit la venirea noastră acolo.

Conducând în atmosfera destinsă discuţia spre problema extinderii reţelei de psihiatrie, ajungem la tema sensibilă. O, dacă nu aveţi fonduri suficiente pentru o unitate nouă, noi vă oferim: paturi de adulţi, noptiere, veselă, tacâmuri, saltele, două garnituri de lenjerie de pat, două seturi de îmbrăcăminte inclusiv costume, lenjerie de corp, rochii, pijamale, papuci de casă, cu condiţia să ne preluaţi toţi bolnavii adulţi. Măcar putem scăpa magazinerul de un inventar balast. Zis şi făcut, noul contabil şef, mai maleabil decât predecesorul său, deşi ca toţi contabilii „din naştere” tipicar, bănuitor şi reţinut, mi-a dat acordul şi, cum s-ar zice, am bătut palma.

La sosirea acasă, directorul nostru nu putea decât să fie fericit. După o lună şi ceva, adultizaţii noştri, complet echipaţi şi de o eleganţă indiscutabilă, au pornit în patru sau cinci autobuze, urmați de patru camioane cu echipament, să deschidă Spitalul Jebel de lângă Timişoara.
Din acel moment, am devenit realmente spital de neuropsihiatrie copii, putând interna cazuistica din toată ţara. Contrar voinţei noastre, a tinerilor conspiratori, directorul nostru a înghiţit totuşi o găluşcă, fiindcă şmecherii din capitală i-au organizat un "Congres" de encefalopatii infantile, în urma căreia s-a hotărât menţinerea şi a unei secţii de cronici. Adevărul e că pentru formarea noastră profesională, această secţie ne-a oferit o cazuistică variată tocmai bună pentru studiu.

Explozii, mobilă pe rate şi Caterina Valente

Acesta a fost momentul în care a sosit şi noul administrator. Condiţia acceptului său de a veni la Păclişa a fost satisfacerea din partea directorului a unor pretenţii personale. Aflând de structura mea oarecum rigidă, vezi refuzul oricăror compromisuri, sub pretextul ridicol că am un nume unguresc, am fost schimbat din funcţia de locţiitor al directorului şi în locul meu a fost numit Mircea. Ulterior, când relaţiile dintre noi s-au mai încălzit, am aflat că în ochii lui, orice ungur este un fascist inveterat şi incorijibil. Niciun argument logic nu a putut schimba această părere absurdă. Dar sunt psihiatru, aşa că.....
Ilie, aşa îi vom spune de acum, a sosit cu soţia, un asistent radiolog cu soţia, un funcţionar cu soţia, un cofetar, doi fraţi originari din Bihor, unul căsătorit cu o asistentă simpatică, celălalt cu o funcţionară foarte drăguţă, azi i s-ar spune sexy. În fine, un zurliu bun la toate, oltean iscusit şi uns cu toate unsorile, care a devenit principalul nostru achizitor la minister.
Desfășurând o campanie pentru a fi acceptat, Ilie al nostru a început prin a se ocupa de îmbunătăţirea condiţiilor noastre de viaţă. În primul rând, şi-a amenajat propria locuinţă alături de cea a directorului nostru, dar ne-a mutat şi pe noi, medicii, în castel. Într-o lună, ni s-a amenajat un apartament cu antreu, două camere, o bucătărie, o baie faianţată cu plăci de culoarea vişinei putrede, cea mai frumoasă baie pe care am avut-o vreodată. Din păcate, WC-ul, cu acces de pe coridorul comun, a trebuit să-l împărţim cu familia altui coleg. Acum este momentul să amintim de sistemul de încălzire centrală care a dat castelului mirajul de monument arhitectural. Tot castelul a fost împânzit de ţevi puternice, groase, fixate de pereţi. Ţevile duceau la nişte calorifere enorme, de aspect arhaic. Cazanul cu aburi, căci sistemul era cu aburi, a fost situat în subsol şi funcţiona cu cărbuni, ceea ce în apropierea văii Jiului nu era problemă. Problemă a fost însă sistemul. Odată pornit, mai degrabă urnit, sistemul de încălzire producea prin izbirea unor biete picături de condens nişte pocnituri ca din puşcă sau dintr-un tun, în funcţie de presiune, şi asta, toată noaptea. Când pocniturile deveneau ameninţătoare, trebuia să cobor în pivniţă şi să reduc presiunea la maximum 3 atmosfere, lucru nu întotdeauna uşor, fiindcă arderea cărbunilor era greu de controlat. Dacă dădeam drumul la robinetul de presiune, era aproape ca o locomotivă, dacă nu reuşeam, într-unul sau altul din apartamente exploda un calorifer, rezolvând problema. La fiecare raport de gardă, feţele palide de nesomn trădau suferinţa unei nopţi de teroare, şi, invariabil, unul sau altul dintre noi raporta despre o invazie de aburi. Temperatura, când afară gerul curgea de pe versanţii Retezatului, ajungea la 35-40 de grade, reglabilă numai prin deschiderea largă a tuturor geamurilor. Ţin minte, în acea iarnă, soţul mamei lucrând la Oţelul Roşu în Banat, am primit de la el cel mai frumos brad din viaţa mea. Era argintiu, plin şi absolut simetric. Purtând în inimă

atmosfera Crăciunurilor din copilărie, amândoi am acordat în toţi anii noştri comuni mare importanţă pomilor noştri. Am reuşit să ornăm pomul frumos în camera mare şi ne-am culcat. Dimineaţa la sculare, pregătindu-ne să mergem la lucru, arunc o privire in camera mare. Spre stupefacţia mea, deşi fereastra era larg deschisă toată noaptea, bietul pom decedase de apoplexie. Până şi crengile mai groase erau contorsionate, ce să mai zic de splendidele ace argintii căzute toate pe covor. Tighiţul nostru, despre care voi mai povesti, s-a jucat în voie cu globurile lăsate trist in jos.
Cazul cel mai fericit a fost aburirea unui aparat de radio, cel mai sălbatic caz, pierderea luciului unei garnituri nou-nouţe de mobilă cumpărată de o pereche de colegi mutaţi recent într-un apartament. Un asemenea sistem de încălzire centrală am văzut numai cu mulţi ani după aceea, la TV, într-un film englez, „Moştenire cu bucluc”. Acolo era vorba de un cinematograf moştenit de cineva, cu un sistem identic de încălzire centrală ca al nostru, buclucul fiind tocmai acest sistem.
Vara însă, locuinţa noastră era splendidă. Ferestrele din camera mare şi din bucătărie se deschideau spre panorama Retezatului, muntele care îşi schimba fața, după cum am mai amintit, de la un moment la altul. La parter locuiau directorul şi familia administratorului. Printr-o altă intrare, trecând prin hol, erau situate birourile. La munte, oricât de caldă ar fi fost ziua, seara se răcorea şi adia un vânticel plăcut dinspre Râul Mare, o apă rapidă de munte, unde cei mai isteţi puteau prinde cu mâna păstrăvi sau lipani sub pietrele rotunde. Pe malul apei repezi, creşteau flori de munte, superbe garofiţe, gălbenele, printre care dansau jucăuş codobaturi.
Susurul apei, o ramură a ei trecea în apropierea castelului prin parc, în nopţile liniştite îţi asigura un somn odihnitor. Parcă îţi cânta un dulce cântec de leagăn. Apa cristalină, nicicând mai adâncă de un metru, te putea răcori în cea mai mare caniculă, şi nu rareori, pe luna plină, stăteam până târziu în noapte la poveşti pe malul apei. În depărtare, Peleaga, Gozna şi Retezatul străluceau parcă într-o aură de argint.
Trebuie să recunosc, în toţi anii petrecuţi acolo nu am urcat niciodată până la lacurile glaciare cristaline, dar, ca un adevărat geograf, m-am informat de la fiecare „explorator” în amănunt. Astfel, aflam din timp dacă a fătat vaca la stâna lui Paulin, ce face Lăbuş, uriaşul ciobănesc care păzea oile lui Petroni. Se întâmplau şi tragedii în regnul necuvântătoarelor. De exemplu, într-o zi s-a stârnit o furtună, un trăsnet neaşteptat l-a pus pe berbecul alfa pe fugă, toată turma după el şi peste 200 de oi s-au prăbuşit în câteva clipe în prăpastie.
Am fost cu Puşa insă de nenumărate ori până la cabana Gura Zlata, mai rar la Gura Apei. Ne duceam ori cu BMW-ul lui Dan, cu care de altfel băteam toate târgurile de ţară până la Sebeş şi Daia, o maşină splendidă, bicolor alb-albastru, decapotabilă, fabricaţie 1940, sau cu Wartburgul alb al lui Cireşel, ducând cu noi o parte din producţia de tărie, spre desfătarea cabanierei care nu refuza asemenea dezmierdare a gâtlejului; chiar dacă soseam neanunţaţi, totdeauna avea o rezervă serioasa de virşli care alunecau uşor şi in cantitate mare pe gâtlejurile noastre udate bine cu ţuica fabricată de acum de mama lui Cireşel. Am avut şi o serioasă pierdere: Mircea, care ne părăsea până atunci doar pentru trei-patru zile, după ce bătea dimineaţa în uşi cerşind un codru de pâine şi spunând că pleacă pe Retezat, apărând pe versantul sudic la Câmpul lui Neag, s-a hotărât să se transfere la Săvârşin. În castelul Majestăţii sale Regele Mihai, pe vremea cât umblam pe acolo ca sanepidist, era un preventoriu TBC al Securităţii, cedat Ministerului Sănătăţii.
După plecarea lui Mircea, Puşa a fost numită locţiitorul directorului, funcţie importantă pentru realizarea în continuare a ideilor noastre novatoare. A păstrat această funcţie, până la numirea

mea ca director. Între timp ne împrietenisem cu familia administratorului. La un moment dat, la insistenţele lor i-am şi însoţit la Leagănul de copii din Cluj, unde şi-au ales spre adopţiune un băieţel isteţ şi foarte drăguţ, Paul, mult îndrăgit şi de noi. Cu timpul, acest copil a devenit un mic terorist care dădea dispoziţii la cantină, comandându-şi tot felul de mâncăruri deosebite. La un moment dat a început să-şi terorizeze părinţii adoptivi cu crize de afect terifiante. Profitând de absenţa lor, cu experienţa câştigată prin relaţia naşului meu cu Peter, urlătorul în copilărie, i-am tras vreo două pe fund cu rezultat instantaneu. Răzbunarea nu a întârziat. Abia sosiţi acasă, am fost pârât cu ochi înlăcrimaţi. Ilie, înfuriat, m-a apostrofat ca „fascist” sadic care intenţionează să-i nenorocească odrasla. Dar tehnica mea a avut efect spre satisfacţia soţiei sale care îşi recâştigase liniştea.
Era o familie drăguţă care alături de Paul mai aveau un teckel, Puck pe nume şi o frumoasă căţea, seter irlandez, Sherri. Nu ştiu de la cine, Paulică primise cadou doi ieduţi nemaipomenit de jucăuşi. Plecaţi după nu mai ştiu ce treburi la Deva, ieduţii au fost uitaţi în locuinţa lor, la întoarcere am găsit întreaga locuinţă ca după un dezastru. Totul era dat peste cap, pernele de puf sfârtecate, toată casa numai pene, covoarele strânse, feţele de masă pe jos, scrumiere sparte, până şi unele perdele şi draperii trase de pe cornişe. Spre marea distracţie a lui Paul şi disperarea lui Nuţi, mama lui adoptivă, a durat două zile pănă ce o armată de femei de serviciu a reuşit să readucă apartamentul la un nivel de locuibilitate.
Micu, fost director al marelui spital de psihiatrie din Sighetul Marmaţiei, venea periodic la Păclişa. După Dictatul de la Viena, el se refugiase cu familia la Lugoj, în Banatul meu, apoi, după revenirea Ardealului de Nord a fost directorul Spitalului de Neuropsihiatrie Oradea până la deportarea lui la canalul Dunărea – Marea Neagră. Reîntors de la canal a funcţionat până la adânci bătrâneţi ca director al Spitalului de Psihiatrie din Mocrea în Judeţul Arad, în castelul familiei Solymosi, cu un parc frumos, vara plin cu margarete aduse cu decenii în urmă de stăpâna suferindă de depresie. Era un model de medic, la curent cu ultimele noutăţi din specialitate, cu capacitatea de a filtra ceea ce este valoros dintre numeroasele„modernisme”care poluează orice ramură a humaniorelor. Dânsul m-a învăţat că nici în psihiatrie nu e aur tot ce străluceşte. Aceste lecţii mi-au adus ulterior nimbul de conservator care completa lista trăsăturilor mele negative în ochii oficialităţilor dintotdeauna. El a plecat dintre noi, cu mulţi ani mai târziu, într-un mod elegant, întâlnindu-şi vechii prieteni şi colegi la al doilea congres de psihiatrie in Bucureşti, coborând din tren la Oradea a făcut un infarct şi a închis ochii.
Apăruse o cărţulie cu schiţe şi nuvele nu mai ştiu de cine scrisă, cu titlul „Sile voiajorul”. Directorului nostru i s-a comunicat porecla la prima sindrofie, iar el, cu umor, a primit-o cu seninătate. Şi aşa a rămas până la moartea sa tragică. Sile ne lansa uneori invitaţia de a trece seara pe la dânsul. Avea o colecţie fantastică de băuturi fine şi, pe măsură ce atmosfera se destindea, fiecare dintre noi îşi putea exprima preferinţa. Într-o vreme era la modă romul alb cubanez Bacardi ulterior rebotezat după pierderea unui proces legat de marca depusă în Havana Club. Mai târziu preferinţele s-au diversificat. Puşa mea prefera Martini sau Cinzano Rosso, vermuturi de prim rang. Eu, îmi aduc aminte, am vrut să-mi pun şeful în încurcătură şi cu o asemenea ocazie i-am spus că singura mea preferinţă ar fi o ţuică de cireşe amare de Hălmăgel. Spre marea mea mirare răspunsul a venit prompt. Te duci în cămară, pe raftul din stânga sus, în rândul doi găseşti două sticle, una dintre ele a mai fost destupată, ţi-o aduci pe aceea. Am rămas mut.

De fapt, dacă nu stăteam acasă sau la biblioteca spitalului până seara târziu, ne întâlneam ba la unul ba la altul dintre noi. Dan, proprietarul BMW-ului, de exemplu, se înfiinţa în fiecare seară la noi exact la vremea cinei, aşa că în curând la achiziţii alimentare era luat în calcul. Luase locul lui Mircea plecat la Săvârşin. Era un băiat foarte bine crescut, odrasla unor intelectuali din Cluj, rudă cu directorul. Făcea curte d-şoarei Wassermann, CAP-istul satului, o nemţoaică lungă şi osoasă din soiul franţuzoaicelor alsaciene, numită de noi Canţulă. De altfel chenzinele noastre au fost cheltuite in achiziţii la Deva, centrul unei regiuni industriale şi miniere, aprovizionat excelent în comparaţie cu alte zone ale ţării. De la băuturi fine de import şi până la sardinii portugheze şi anşoa spaniol sau marocan găseai tot ce-ţi dorea inima, exact ca în magazinul Unic, de pe Magheru în capitală. Nu e de mirare că trebuia să trăim din cca. 50 la sută din salariul nu prea generos din aceea vreme. Aveam 950 lei salar tarifar, 50 lei indemnizaţie de rural şi 50 lei spor de periclitate. În capitală Sarmisegetuza exista o bancă cooperatistă, aşa am putut prin sume împrumutate pe rate să ne echipăm cu îmbrăcăminte, încălţăminte, aşa ne-am luat frigiderul, aparatul de radio şi mai târziu, televizorul rusesc. Dar de la bun început ne-am înrobit la rate, şi fiecare, absolut fiecare a avut câte un magnetofon cehesc Tesla, sculă grea, dar de bună calitate, numit „Sonet Duo”. În nopţile de gardă, fiecare dintre noi avea obligaţia de a înregistra muzică uşoară de unde apuca. Înregistrările au fost multiplicate şi la oricine ne petreceam serile ascultam şi dansam pe aceleaşi melodii. Cântecul „Ich bin ein Mädchen aus Piraeus” interpretat de Caterina Valente a fost declarat „Imnul Păclişei” şi era pus la începutul oricărei sindrofii. Aceste rate la magazinul universal din Haţeg, mijlocite de farmacistul spitalului, domnul Titi, nu au fost chiar legale, deci pe facturi figurau maşini de spălat, biciclete sau alte articole neconsiderate de lux. Clasa muncitoare avea avantaje numai la achiziţionarea obiectelor de necesitate.

Trabanturi si examene; Cea mai modernă unitate; Din duşman de clasă, membru de partid

Despre Trabanturi si examene

În timpul studenţiei au apărut primele maşini particulare de după război, nişte modeste IFA, strămoşii Wartburgurilor de mai târziu. Doi-trei dintre profesorii noştri achiziţionaseră asemenea maşini şi se povesteau legende despre modul cum şi-au obţinut carnetele de conducere. Unul dintre ei scosese din rădăcină un pom destul de bătrân de pe Corso în prezenţa noastră, altul a dărâmat un monument istoric prin Cehoslovacia, etc.

Acum apăruseră primele Trabanturi cu 21.000 lei, apoi Fiaturile 600, 1100 şi, în final, non plus ultra, cele 1300. A urmat Wartburgul, Skodele Octavia sport, Renault-urile mici, Gordini şi Moskvichurile robuste, indestructibile şi finisate de coşmar. Benzina nu costa mai nimica. Am tot fost lămuriţi să ne înrobim în rate la banca cooperatistă pentru a cumpăra o maşină, dar am refuzat, fiindcă cheltuiam enorm pe cărţi, îmbogăţindu-ne biblioteca cu 10-20 volume pe lună. În drumurile noastre cu BMW-ul lui Dan pe la toate târgurile din zonă – mai erau târguri tradiţionale – am colecţionat textile, capodopere ale artei populare vechi, icoane pe sticlă şi alte minunăţii. Făceam turnee de achiziţie şi în afara târgurilor, căutând prin podurile caselor ţărăneşti tot felul de obiecte nemaifolosite de ei.

Prietenul nostru Arpi, radiologul din Haţeg, o figură solemnă, nu prea era dornic să lucreze, aşa că în fiecare săptămână marţea, cel târziu miercurea, declara aparatul defect şi pleca cu motocicleta sa Simpson la munte sau în turnee pe la prieteni. Era un secui uriaş cu o soţie gracilă, finuţă, care îi înghiţea toate capriciile şi nebuniile de dragul celor fiicelor lor splendide. S-a întâmplat, de exemplu, ca în centrul Orăştiei, doamna să cadă de pe motocicletă în mijlocul şoselei şi Apam, cum era poreclit Arpi, să observe lipsa ei abia la Băcia (fosta moşie a lui Petru Groza), deci la cel puţin 20 km de la incident. Aveam la noi 3 aparate Röntgen performante şi eu mă angajasem să fac şi radiologia, alături de laborator. La scurt timp se răspândise în Țara Haţegului vestea că cele mai bune raze sunt la Păclişa, aşa încât am avut o pacientură numeroasă ca pseudo-radiolog.

Refuzam cu încăpăţânare orice fel de parasolvenţă cu trei excepţii: ouă, ţuică pentru aparatul de bidistilat şi furci de tors. Furcile de tors, din care cu timpul am făcut o frumoasă colecţie, erau sculptate cu migală pentru orice fecioară care urma să fie „răpită” şi jucau rolul unui fel de legământ, de promisiune pentru viitor. După răpire însă, furca ornamentată era abandonată în pod şi tânăra trebuia să se folosească de obişsnuita bâtă ca o coadă de mătură. Aceste furci au devenit în curând onorariul meu spre furia medicului de circumscripţie de la Unciuc. Acesta mă vizitase ca să-mi comunice că nu are nimic împotriva faptului că sunt dispus să consult pacienţii săi, cu condiţia să îi taxez conform

obiceiului de a fi taxat orice bolnav care refuza serviciile medicului său de circumscripţie apelând la altul din apropiere. Am promis că voi proceda aşa, dar, naiv şi plin de principii, am continuat să refuz primirea unor onorarii, lucru ce a cam otrăvit relaţiile cu colegul amintit.

Întrucât ţineam direct de Ministerul Sănătăţii, deci fără obligaţii reciproce față de medicul-şef de raion, respectiv regiune, am fost în relaţii amicale cu ei, îi invitam la manifestările noastre ştiinţifice şi am comunicat numeroase lucrări la sesiunile lor USSM. Aveam pe atunci un număr de lucrări publicate din vremea felceriei, apoi la cercul de studii studenţeşti, apărute fără ştirea mea, graţie lui Radu Silveanu, conducătorul meu ştiinţific, în buletinele Academiei Române, dar temele de psihiatrie erau delicate, deci ne-am abţinut de a le publica mulţumindu-ne cu a le comunica la diverse manifestări din zonă sau restul ţării. Începusem să mă ocup de autism, primeam cazuri din toată ţara şi comunicasem o serie de lucrări bine primite de cercurile de specialitate. Aceste lucrări au devenit mai târziu osatura lucrării mele de doctorat, dar până atunci mai sunt altele de povestit. Eu am preluat secţia de psihiatrie băieţi, iar Puşa şi-a organizat, cred că un unicat în estul Europei, o secţie de nevroze şi terapie intensivă a psihozelor cu o structură deosebit de luxoasă. Copiii stăteau in camere cu trei sau patru paturi, cu covor persan pe jos, perdele superbe şi draperii de catifea roşie închis, serveau masa în salon din tacâmuri de porţelan, aveau câte un dulăpior pentru efectele lor personale. Tremuram pentru ea care, cu un curaj teribil, sprijinindu-se pe un oficiant sanitar priceput, cu experienţa spitalelor de campanie din război, făcea şocuri şi come de insulină pentru psihotici, cu rezultate uneori foarte bune. Azi această tehnică, pe atunci revoluţionară, nu se mai practică.

Ne-am iniţiat în testările de inteligenţă, mai târziu şi de personalitate, aşa că la un moment dat ne-am trezit cu o scurtă adresă oficială, în care eram avertizaţi să ne limităm la cuceririle studiului activităţii nervoase superioare şi să abandonăm tehnicile de investigare ale psihologiei şi psihiatriei reacţionare din lumea capitalistă. Regret că, odată cu alte documente de epocă, am rătăcit pe undeva aceste două adrese, dovada „grijii părinteşti” pentru cadrele lor de viitor ai exponenţilor puterii.

A fost extraordinar să avem posibilitatea de a beneficia de o biblioteca de mare clasă. Sile voiajorul, alias directorul nostru, a achiziţionat de la Dr.Leonida Dragomir, un mare psihiatru, şi el mazilit la Oradea de la Cluj, întreaga serie a celei mai mari colecţii colective de Neurologie şi Psihiatrie a lui Bumke şi Förster, somităţile majore ale neurologiei, respectiv psihiatriei interbelice. Cele mai mari nume ale psihiatriei şi neurologiei de limbă germană au colaborat la cele 18 volume care au oferit unui tânăr însetat de cunoştinţe o pletoră de date de confruntat cu pacientura, pentru care avea destul timp la dispoziţie. Dar la un moment dat, şi pe vremea aceea Ministerul nostru excela în măsuri confuze şi contradictorii, în ciuda reglementării după care stagiarii de specialitate nu trebuie să dea examen de secundariat, ni s-a cerut acest examen. Fără prea mulţi bani ne-am dus la Bucureşti parcurgând la repezeală tematica de pediatrie. Fiind generalişti, singurul nostru noroc a fost că am trecut prin pediatrie în două semestre cu unul din marii pediatrii ai ţării, Profesorul Louis Ţurcanu, extrem de pretenţios şi sever. La Bucureşti am aflat o modă necunoscută pentru noi. În funcţie de clinică, respectiv profesor, trebuia să le cunoşti marotele personale. Aveam trei şanse sau neşanse să dăm examenul cu Prof.Petrescu Coman, cu Prof. Alexandrescu sau cu un al treilea al cărui nume l-am uitat. Fiecare scosese recent câteva cărţi. Stând la hotelul Union (Iunionul din literatura clasică), am citit pe rupte pe toţi aceşti autori, plus opera încă tânărului Geormăneanu, fiind mereu amânaţi de comisii, fiind numai neuropsihiatrii

infantilişti. Examenele au început în octombrie, căzuse prima zăpadă şi noi încă tot aşteptam zgribuliţi şi cu din ce în ce mai puţini bani să ajungem la rând. Spre norocul nostru am dat de Lola, soţia prietenului meu Vlady, care era la doctorantură în Moscova. Vlady făcuse o carieră frumoasă la Bucureşti, ajungând directorul adjunct al Spitalului Nr.9, deci un potenţial pericol pentru localnici. Aşa i s-a facilitat plecarea la doctorat. ...
Singurul lucru trist care a devenit fatal prietenului meu a fost o predispoziție metabolică la alcoolism, cu rude apropiate căzute victime acestui viciu, Moscova devenind fatal prin oferta de tării în iernile frigurase. Lola ne-a găzduit, mâncam în diverse zahanale din jurul Lipscanilor şi am reuşit dupa 15 decembrie să luăm examenul. Ne prinsese zăpada şi ne-am grăbit acasă. Ironia sorții a făcut sa sustinem examenul cu un profesor de chirurgie infantilă, o foarte distinsă doamnă, sora Profesorului Palade, mai târziu laureat la premiul Nobel în medicină. Vechea mea experienţă în fiziopatologie a făcut ca ajunşi la Păclişa, Lola să ne sune la telefon invitându-ne la Bucureşti pentru un post la Clinică. Am refuzat, aşa cum am refuzat mai târziu şi multe alte cântece ale diverselor sirene. Am fost însă amândoi foarte mândri pentru a face faţă onorabil pediatriei, fiind generalişti. Pe atunci am fost solicitat de foarte multe ori la secţia de interne ale Spitalului Haţeg care interna şi accidentele vasculare cerebrale în regim de urgenţă. Am reuşit, fiind amic cu medicul şef de Raion, Dr.Ichim, un om simpatic, să tratăm majoritatea accidentelor la domiciliu, reducând simţitor mortalitatea în aceste afecţiuni. La acest rezultat a contribuit evident particularitatea familiei patriarhale, datorită originii siciliene a populaţiei. Bolnavii lăsaţi în mediul lor natural, îngrijiţi acasă, nefiind hurducaţi de salvările nu prea grozave ale staţiei raionale, au suportat mult mai bine primele zile critice după accidentul vascular. Rezultatul a fost insistenţa cu care am tot fost lămurit să mă reprofilez. Am rezistat, deşi dacă acceptam atunci această ofertă, iar Puşa specialitatea stomatologie, după un curs de numai 6 luni, în scurt timp a fi putut ajunge oameni bogaţi. De ce nu dai, Doamne, în tinereţe, mintea românului de pe urmă?
În final, după ce am trecut prin tortura examenului de secundariat, am aflat că a fost ”tango degeaba”: colegii căzuţi la acest examen au dat ulterior fără probleme examenul de specialitate fără secundariat. In 1966 a urmat examenul de specialitate, bineînţeles tot în capitală. Evident, asta nu ne-a costat nici un efort, fiind foarte bine pregătiţi şi având cinci ani de practică în spinare. Deşi decanul psihiatriei a fost încă Constanţa „Tanţa” Stefănescu Parhon, am dat examenul cu Profesorul Vasile Predescu, amintit deja în prezenta carte. Marea majoritate a psihiatrilor români lui îi pot mulţumi promovarea profesională. La acest examen l-am cunoscut, în anii care au urmat ne-a legat o sinceră amiciţie, era un om plin de umor, ştia să râdă din toată inima, era un om vesel, un oltean mărunt, plin de temperament. După ce am scris vreo 20 de pagini numai despre un singur subiect de examen - paralizia generală progresivă la copil - după cunoştinţele mele dobândite din monografia lui Schmidt Kraepelin, şi spunându-i obraznic la caz că este o absurditate să etichetezi un copil ca „schizofren” după numai 20 de minute de examinare, ani de zile m-a întitulat "Dom' profesor", evitând, imposibil pentru un oltean, pronunţarea corectă a numelui meu.
Puşa dădea examenul în altă serie. Stăteam pe coridor cu inima cât un purice, ore în şir, şi nimeni nu ieşea din examen. Lângă mine, un mărunţel soţ al unei colege despre care am aflat ulterior de la cineva că este un mare ştab era şi el destul de şifonat de emoţii; noroc că a apărut Profesorul cu râsul lui sănătos, explicându-ne că una dintre colege s-a împotmolit intr-un subiect şi fiind soţia ştabului mărunt de lângă mine, trebuia să se descurce fără limită de timp. Am răsuflat uşurat. ...

Singura notă a mea mai slabă a fost la social, fiind încă stigmatizat de originea „nesănătoasă”. Puşa era locţiitoarea directorului şi devenise şi deputată în comuna Toteşti. A obţinut nota maximă în urma unor realizări obşteşti, printre care înfiinţarea unui bufet şi a unui mic magazin în incinta spitalului. Este adevărat că după scurt timp desfacerea băuturilor alcoolice a trebuit interzisă ceea ce a redus sensibil rentabilitatea acestui „complex comercial”.

Spitalul nostru – cea mai modernă unitate din sud-estul Europei

Spitalul nostru a devenit cred ca cea mai modernă unitate din sud-estul Europei. Mai târziu, ajuns director, am aflat şi motivul. În plin război rece, unitatea a fost dotată cu tot ce trebuie pentru un spital militar în caz de război, asfel se explica dotarea cu imense cantităţi de materiale sanitare, utilaje de ultima oră care trebuiau păstrate in subsoluri şi întreţinute cu gresare cel puţin o dată pe an. Am fost însărcinat de Sile cu problema aparaturii şi probleme de tip Sanepid, ultima necreându-mi nici o dificultate, prima, în schimb, îmi punea în faţă sarcina de a pune orice aparat în stare de funcţionare în maximum 24 de ore de la recepţie. Îmi aduc aminte de un episod pe cât de distractiv pentru alţii, pe atât de problematic pentru mine. Am solicitat pentru laborator o balanţă analitică. În 48 de ore, aeroportul Deva ne anunţă să trimitem o maşină cu un delegat pentru a o ridica. Încântat, accept coletul. Cu sufletul la gură despachetez şi apare o splendidă balanţă cu anexele de montat împachetate fiecare cu maximă grijă, în ambalaje căptuşite cu catifea. Alături, instrucţiunile de montare în limba chineză. Disperat, dau telefon la depozitul Ministerului de pe Aviator Sănătescu cu rugămintea de a mi se trimite o versiune românească a instrucţiunilor. Mi se răspunde că balanţa este un unicat dintr-o serie de aparate sosite ca ofertă comercială aşa că nu au cum mă servi, să mă descurc cum pot. Fără talent la matematică, dar dăruit cu simţ tehnic, muncind timp de trei săptămâni, am reuşit să mă descurc cu ineluşele - greutate zecimi sau sutimi de gram pe cele trei braţe culisante ale sculei de precizie. Aşa am putut să-mi îmbogăţesc gama investigaţiilor de laborator. Ilie, administratorul la nocturnele partide nesfârşite de canastă, bătându-şi joc de mine, a explicat Puşei că eu nu sunt decât un Pifan care îşi bate cuie în talpă dacă îi merge prea bine. Nu m-a deranjat că această denumire a rămas pentru ani de zile porecla mea, ci mai degrabă faptul că corespunde realităţii, lucru confirmat de cele trecute şi cele viitoare din biografia mea.

Dar să revin la modernizarea spitalului. Apăruseră pentru prima oară vopselele sintetice rezistente pentru exterior. Am plecat cu administratorul şi Puşa la Timişoara pentru a vedea ce şi cum sunt aceste vopsele. Un fost coleg de la Piarişti devenise inginerul şef al fabricii de coloranţi şi ne-a servit impecabil. S-a ales cantitatea necesară pentru zugrăvelile exterioare ale pavilioanelor şi ale castelului şi monştrii cenuşii, sumbri de până atunci deveniră pavilioane în culori pastel. Pavilionul în stil elveţian a devenit albastru, pavilionul nostru galben, culoare consacrată psihiatriei, pavilionul trei de neuropsihiatrie, encefalopatii, epilepsii, cu triajul şi farmacia la parter a devenit pavilionul verde. S-a construit o termocentrală pe combustibil lichid, cu un bazin uriaş, unde a fost amplasat rezervorul de motorină, s-a introdus încălzirea centrală. O vară întreagă s-au turnat din beton căile de acces între pavilioane şi până la castel, cu lăţime de cca. 8 metri şi o lungime totală de 3 kilometri. Soseau săptămânal zeci de vagoane de ciment de la Turda. Totul a fost făcut cu „muncă

patriotică” atât de la modă în acele timpuri. Desigur, noi medicii a trebuit să dăm exemplu, lucru făcut de unii dintre noi cu plăcere, fiind tineri şi entuziaşti. Spitalul azi e centru de plasament pentru copii abandonaţi, decăzut, ponosit, dar aceste căi de acces vor exista multă vreme după ce întreaga şandrama se va transforma în ruină.

Pasul următor a fost montarea luminilor fluorescente exterioare pe stâlpi foarte înalţi. Dar această glorie nu a durat mult, fiindcă în curând apărură lămpile cu vapori de mercur mai performante. La scurt timp au fost montate pentru prima oară în regiunea Hunedoara şi aceste noi cuceriri ale tehnicii. Pe lângă aceste felinare au fost montate între pavilioane, pe spaţiile verzi, niște lămpașuri scunde care dădeau o lumină suavă. Sile a achiziţionat de la un artist popular din împrejurimile Sibiului niște vase de ceramică enorme care închipuiau oarecum cele găsite în magaziile romane de la Sarmi numai că nu serveau scopul depozitării băuturilor şi untdelemnului adus pe vremuri din îndepărtata Roma sau cine ştie ce colonie din Asia Mică sau Elada unde creştea măslinul. Aceste oluri uriaşe ne-au provocat oarece zâmbete, fiind in comparaţie cu cele de la muzeul dela Sarmisegetuza nişte kitschuri groaznice, motiv pentru care viitoare doamnă Ilea a găsit un bun prilej ca prin intrigării să bage beţe în roate în bunele, chiar foarte bunele relaţii dintre noi. Nu a reuşit pentru prea multă vreme, după nunta lor lucrurile s-au aplanat definitiv.

Dacă până atunci copleşitorul sentiment de a fi aproape de „acasă” apărea ziua, la zărirea castelului de apă a spitalului nostru, acum, dacă ajungeam noaptea pe culmea serpentinei, steluţele modeste ale Haţegului, ale satelor din căldare erau pur şi simplu anihilate de superba feerie de lumină în mijlocul depresiunii, luminile Păclişei ”noastre”. Spun ”noastre” nu fără regretul, şi azi resimţit, pentru faptul că lucrurile frumoase nu durează pentru veşnicia noastră relativă şi sfârşesc de multe ori nu aşa cum ni le dorim.

O poveste extraordinară a fost şi dotarea unităţii cu noul tip de mobilier. Apăruseră mesele, scaunele, fotoliile din plăci melaminate, mobilier de metal capitonat cu plastic, fotolii, canapele, mese tip student, tip cantină, tip şcoală şi grădiniţă. Olteanul nostru şmecher a fost trimis la Minister, înarmat cu cele necesare, pentru aducerea acestui mobilier. La trei zile, telefon. Şefii nu sunt de acord cu cedarea mobilierului, până nu sunt dotate cu această mobilă unităţile lor din capitală. Ilie al nostru – întâmplător am fost de faţă - i-a comunicat că dacă nu apare cu cele solicitate, să nu îndrăznească să mai treacă pe la Păclişa - vaiete, plâns auzit de la distanţă la telefon. Nu ştiu prin ce minune, după două zile, a apărut Niţu cu zece camioane pline ochi cu mobilier. Au fost descărcate, a fost mobilizat întregul personal liber, administraţia, oamenii de curte, infirmierii, Ilie al nostru aşezat în spaţiul rotund, betonat dintre blocuri şi cele două clădiri noi de la poarta mare, unde erau primiţi vizitatorii.

Şi a început aducerea, în şir indian, sortat după culori, a pieselor de mobilă. Noi, medicii de pe secţii, trebuia să ne exprimăm preferinţele, după care şirul indian a pornit să ducă sutele de piese pe secţiile respective. A doua zi telefon de la Minister, scandal mare, Niţu falsificase un ordin de repartizare şi a golit complet magaziile de pe Sănătecu de tot ce se putea mişca din loc. Formal a fost admonestat, în secret însă premiat consistent, fiindcă mobilierul aranjat pe secţii nu se mai putea restitui. În locul paturilor mari de adulţi, în curând au fost aduse paturi intermediare solide şi rezistente. S-a înfiinţat clubul pentru copii, sala bibiliotecii, dotate cu aparate radio, magnetofon şi televizoare. Au fost repartizaţi şi primii psihologi. Schema a fost suplimentată cu instructori ergoterapie – rezultat al iniţiativelor lui Puşa şi Mircea – instructori educaţie. În final s-a creat şi o şcoală, reducând cu 70% imensul spaţiu al sălii de mese care a fost compartimentat în clase,

cancelarie şi toate cele necesare unei şcoli. Această şcoală a fost în final prinsă în sistemul învăţământului de stat având un director separat. A fost o şcoală generală cu 10 clase.
Directorul şcolii era un băiat simpatic, cam pătrat, ca majoritatea celor din Ţara Zărandului de unde provenea. Ocupându-mă pe atunci şi cu probleme de psihologie animală, de la el am învăţat o treabă interesantă pentru acele timpuri. Colectivizarea a însemnat printre multe alte calamităţi şi predarea animalelor în colectivă. Rezultatul catastrofal a fost resimţit imediat. A scăzut sensibil producţia de lapte. Discutând acest aspect cu tânărul director, evident băiat de la ţară, îmi spune: Doctore, dar cum îţi închipui că o biată vacă, obişnuită cu stăpânii ei, locuind într-un grajd, în care, dacă era mulsă sau se schimbau paiele de sub ea, i se vorbea, poate să mai dea lapte într-o hardughie de grajd, unde stă înlănţuită ca pe un colier de batjocură, cu alte zeci de animale necunoscute ei. Evident, la fermele imense din America, vacile de lapte sunt soiuri selectate în acest scop şi obişnuite din stadiul de viţea cu un mod de existenţă. Ce dreptate a avut acest băiat crescut în familia patriarhală în decompoziţie în anii de început ale aşa-zisului socialism, o parodie leninistă a celor închipuite de Marx şi Engels cu mai bine de un secol în urmă!
Unitatea noastră devenise un posibil model pentru asistenţă, dar, în ciuda rentabilităţii unor asemenea spitale mari, avea şi laturi negative. Prima mare problemă a fost distanţa foarte mare de majoritatea aparţinătorilor, astfel că vizitarea unui copil de la Suceava, Constanţa sau Satu-Mare costa timp şi efort material pentru părinţi. Numai pentru copiii cronici, fiindcă în spital au fost asistaţi şi un număr de asemenea cazuri cu dosar de la prevederi sociale, au fost prevăzute foi de drum până acasă. Bieţii părinţi trebuiau să fie cazaţi, o cheltuială în plus.
A doua mare problemă era numărul foarte mare de pacienţi, peste 60 pe fiecare secţie, ceea ce în ciuda statului de funcţiuni îndestulător a făcut aproape imposibilă asigurarea unor condiţii de intimitate pentru bolnavi. Cu excepţia secţiei lui Puşa, saloanele au fost de 5-6 paturi, sălile de zi aglomerate în ciuda programelor zilnice desfăşurate în variate spaţii anexă.
În plan mondial se revizuia problema unităţilor mari, tinzându-se spre descompunerea lor în unităţi mai mici, dar mai „calde” din punct de vedere afectiv, evident luându-se în calcul şi preţul mai mare al acestor unităţi.
Acest lucru nu a fost contrabalansat de posibilitatea excepţională de studiu şi cercetare concretizată în numărul foarte mare de lucrări, care a făcut posibilă la un moment dat înfiinţarea unei subfiliale USSM, cu organizarea unor întâlniri regionale şi interregionale pe diverse teme de specialitate.

Traiul la Păclişa

Primisem de acasă câteva piese de mobilă, am avut norocul să scăpăm de exploziile devenite obişnuite ale sistemului antic de încălzire centrală. La un moment dat se transferă pe secţia mea un caz groaznic de epilepsie cu tulburări psihice - un vlăjgan de 16 ani - care atacase un coleg cu un cuţit de tăiat pâine. I s-a prescris un tratament distrugător. La un moment dat aflu că e un copil de ştab şi tatăl îl duce an de an la Hôpital Gastaut în Marsilia. Am încercat să-l lămuresc pe acest tată că tratamentul îl va distruge. Omul a fost acasă la noi şi nu a fost mulţumit de cum stăm în vechiul castel. În doua luni ne-am trezit cu o echipă de constructori care au ridicat un bloc cu două nivele şi şase apartamente a două camere. Asta cam în 1963 primăvara. Până la toamnă, blocul a fost gata. Eu nici nu am vrut să aud de bloc. Se pare însă că Puşa a fost cucerită de idee. Am fost expediat la o consfătuire la Săvârşin şi pe când am ajuns acasă, m-am trezit mutat într-un asemenea apartament. M-am liniştit numai după ce am văzut prin fereastră acelaşi peisaj sublim

al Retezatului ca din castel. Blocul era plasat în afara incintei spitalului, în dreptul porţii „mici", unde se intra dinspre barăci în incintă. De fapt, pus în faţa faptului împlinit nici nu mai aveam ce face. Puşa triumfa. In vara următoare am pus în fiecare fereastră câte o ladă de flori şi am reuşit să ridic pe nişte sfori lujere lungi de zorele mari albastre şi fasole ornamentală cu frunze şi păstăi roşii, boabe negre, de la bunica mea.
Alături de Puşa, locatarul fericit a fost şi tighiţul care în afara de lada lui obişnuită de toaletă a descoperit sifonul de la baie pentru a-şi rezolva treaba mică. Eu să fiu sincer m-am consolat cu faptul că aveam o toaletă proprie în baie. In condiţiile vieţii la munte, blocul a devenit acceptabil, fiindcă ieşind din casă erai în plină natură. Pe stâlpul de curent electric cu o lampă de mercur, în fiecare noapte ne vizita o bufniţă uriaşă, atrasă de lumină, brazii înalţi care obturau privirea noastră spre castel şi gospodăria anexă a găzduit o pletoră de păsări cântătoare urmărite cu mult interes de tighiţ printre lujerele viu colorate din fereastră.

De acum antreul şi un perete întreg al camerei mari era ocupat de imense rafturi pline de cărţi, fiindcă nu ne-am putut dezvăţa de cheltuirea unor sume mari la nenea Ciorian, librarul de la Haţeg. Apăruse pe deasupra şi serviciul „Cartea prin poştă" care permitea comandarea celor mai variate cărţi. Prin Minister am putut comanda titluri personale din străinătate. Aceste titluri costau ceva mai mult, fără să ne împovăreze prea tare bugetul. Problemă mai dificilă a fost aprovizionarea cu legume şi fructe, fiindcă la un moment dat ne-am cam plictisit de cantină. Fiind într-o zonă de eclipsă, în ce priveşte piaţa, Haţegul era foarte prost aprovizionat. Tot ce venea dinspre zona legumicolă a Olteniei s-a blocat la Petroşani, Lupeni, Petrila. Ce venea din bogata zonă a Aradului s-a blocat la Deva şi mai ales la Hunedoara, iar legumele, fructele din Banat au rămas în zona muncitorească a Oţelului Roşu, vechiul Ferdinand al complexului industrial proprietatea miliardarului Auschnit, Complexul Titan, Nădrag, Călan. Acest complex fusese achiziţionat de proprietar la finele secolului al XIX-lea la preţ de fier vechi, de undeva din Austria, fiindcă funcţiona cu combustibil lemnos. Din această cauză, în prima jumătate a secolului trecut, întreaga zonă dintre Caransebeş şi Haţeg s-a despădurit. Astfel, trecând prin Porţile de fier ale Transilvaniei, buzduganul de fier, monument ridicat în memoria unei victorii a lui Iancu de Hunedoara era pe un munte pleşuv. Este adevărat că aci se cam termină zona rarelor conifere care au supraviețuit catastrofei industriale fiind, din cauza altitudinii, înlocuite de jnepeniş. Cunoscusem şi această zonă, fiindcă eram obligaţi a presta un număr de ore de educaţie sanitară, bun prilej de escapade culinare prin satele mai ascunse, mai îndepărtate de şoseaua în construcţie care lega Banatul de Transilvania. Aşa am ajuns de exemplu la Păucineşti, invitat de simpatica familie a preotului din sat, nu-i mai reţin numele, doar ştiu că doamna a fost sora vestitului Dr.Iamandi, o figură legendară a Lugojului, care pe vremea stagiului meu de o vară circula de acasă la spital şi prin oraş cu ultimul fiacăr logojan, caleaşcă trasă de doi cai care ţinea loc de taxi. Popa care invita de două trei ori pe an pe vlădică la ospăţ, mi-a arătat după ce a aflat că sunt catolic, icoana sfântului Anton din Padova bine pitită în biserica devenită ortodoxă.
Aveam o pacientă din această localitate care se interna periodic pe secţia mea. În preajma uneia dintre vizitele lui Ceauşescu în zonă, oficialităţile care aflaseră de la Ilie de calitatea mea de expert în folclor, am fost îmbarcat cu secretarul OB şi preşedintele de sindicat (cel cu melodiile) în IMS-ul spitalului şi expediat după achiziţii de artă populară autentică. Din acest Păucineşti am reuşit

cu ajutorul mamei pacientei mele să cumpăr un costum popular de mare frumuseţe, costum pe care l-am revăzut mai târziu la Muzeul sau Expoziţia cadourilor familiei Ceauşescu, aranjat în clădirea frumoasă a fostei Poşte pe calea Victoriei. Aici, pe lângă cadourile oferite de „organe” şi” cadre” din ţară se aflau expuse o serie de obiecte din străinătate. Alături de kitschuri îngrozitoare se aflau şi obiecte de reală valoare estetică – îmi aduc aminte de porţelanuri fine de Delft, de intarsii superbe italiene, argintărie dela Şahinşahul Iranului, obiecte africane din fildeş - pe lângă picturile vaporoase de un gust îndoielnic al lingăilor ai căror nume nu merită să-l deconspir, fiind azi cotaţi ca pictori de mare valoare, tot aşa cum poeţi de aceeaşi teapă conduc azi emisiuni zgomotoase la diverse posturi TV. Există lucruri pe care nu le pot ierta, fiindcă şi eu am trăit în acele vremuri fără să mă prostituez intelectual. În orice caz, nici atunci, încă duşman de clasă, nici azi, fost membru de partid, nu sunt mândru de achiziţionarea acelui costum.

Cum am devenit din duşman de clasă membru de partid

Aici este locul să relatez trista, foarte trista poveste a felului cum am devenit din duşman de clasă membru de partid. Dar să încep cu antecedentele. Înainte de congresul IX care consfinţise alegerea lui Ceauşescu în fruntea partidului după moartea lui Dej, nu se primea in partid decât în urma unui stagiu preliminar de candidatură. Directorul nostru Sile a fost dat afară din partid de către neiertătorii moralişti din Cluj pentru scandalul familial, divorțul lui. A sosit însă momentul din care un conducător de unitate trebuia să fie membru de partid. Astfel, la foarte scurt timp, după desfiinţarea obligaţiei de candidatură a fost reprimit.

Eu eram interesat de cercetare ştiinţifică, de psihologia testelor proiective, de cazuistica mea din ce în ce mai variată, de metodele moderne de investigaţie psihiatrică şi tratament. Este adevărat că am profitat din plin de posibilităţile de a obţine literatură de specialitate, am comandat pentru spital pe microfilme, o serie de lucrări de referinţă, având experienţă în fotografie, am reuşit să-mi fac pe bani puţini, materialele fotosensibile şi chimicalele fiind foarte ieftine, o bibliotecă fotografică inaccesibilă multora din ţară, am tradus o serie de texte pe care le-am difuzat cu plăcere la colegi, conform tradiţiei şcolii lui Dan Arthur de la Săvărşin. Eram în relaţii bune cu întregul colectiv de acolo, participam la consfătuirile lor, iar într-o bună zi, am plecat acolo să asist la prohodul unităţii. Ceauşescu a pus ochii pe castelul, proprietatea regelui Mihai, pe care acesta îl cumpărase de la o familie nobiliară maghiară. În 48 ore sanatoriul a fost lichidat, medicii mutaţi la Gătaia în Banat unde director ajunse Traian Lohan, poreclit de noi „Boroş”.

In luna decembrie 1966 a fost o consfătuire la Timişoara unde am plecat cu directorul nostru Sile şi soția lui Matyi. A doua zi au început lucrările, dar directorul nostru nu s-a simţit deloc bine, arăta sleit de puteri, palid, şi impresionantul său nas părea ascuţit şi strălucea straniu. L-am convins să lăsăm baltă consfătuirea şi să ne întoarcem acasă. Ţin minte că Puşa l-a invitat pe tata de Crăciun şi anul nou. Mama şi soţul ei trăiau pe vremea aceea la Oţelul Roşu făcând un fel de semi navetă între o garsonieră nenorocită la Oţelu şi locuinţa din Timişoara. A patra locuinţă, după evacuări repetate.

Cum directorul nostru nu s-a întremat şi tuşea urât, s-a internat la Cluj în clinica unui fost coleg de an. M-a chemat la telefon prin mijlocul lunii ianuarie spunând că se crede că ar avea un sindrom Loefgreen sau o rickettsioză. Am căutat prin dicţionare medicale sindromul amintit şi m-am uşurat fiindcă se scria că este o allergoză pulmonară, ceva înrudit cu binecunoscutul sindrom Loeffler. ... Speriaţi, cu Ilie şi Nuţi, am luat una din cele 16 maşini ale spitalului şi ne-am dus la Cluj. L-am găsit slăbit într-un hal fără de hal, iar pe biata Matyi desfigurată de spaimă. Am plecat şocaţi

acasă, îmi aduc aminte cum pe dealul Feleacului s-a lăsat brusc un polei nemaipomenit de am stat vreo 3 ore la marginea şanţului, camioane grele alunecând lângă noi la vale, necontrolabile. Norocul nostru a fost că ne-am oprit perpendicular pe şosea. Au sosit nişte camioane cu nisip, precedate de muncitori care aruncau şi în faţa lor cu nisip dar mulţi dintre ei pur şi simplu cădeau ca pe un patinoar. A fost târziu noapte când am ajuns acasă din periplul de numai 180 de kilometri. La două zile după aceea m-a sunat din nou Sile de la Cluj, atunci pentru prima dată mi-au dat lacrimile in timpul convorbirii. M-a rugat să am grijă de Păclişa noastră, fiindcă el nu mai e sigur că va putea duce drapelul mai departe. I-am promis, fapt ce mi-a creat la scurt timp după aceea mari neplăceri. Am hotărât să plec la Bucureşti după ajutor. M-am hotărât să abordez ministrul, pe atunci Dr.Moga, o somitate de la Cluj. Nu era prin minister. Am intrat la secretara unuia dintre adjuncţii cu care nu mă întâlnisem niciodată până atunci. Dr.Mareş, un general de armată. După ce m-am prezentat, l-am întrebat direct. Domnule general, ostaşul pe moarte mai are dreptul la ultimul onor. Generalul - cinste lui - s-a uitat mirat la mine şi m-a pus să relatez amănunţit situaţia. Am explicat despre cine este vorba, ce probleme sunt, la care m-a întrebat pe cine să trimită la Cluj. Răspunsul meu a fost cinstit, nu cunosc specialiştii din Bucureşti. Mi-a propus pe Profesorul Balş, deoarece i-am vorbit şi de ipoteza rickettsiozei (mi-am amintit de o lucrare veche despre febra Q), dar şi de probabilitatea unei hemopatii maligne, pentru care mi-a propus trimiterea în consiliu a unui conferenţiar care recent s-a întors după o lună de studii în Elveţia. ... Nu a plecat nimeni. Treaba a fost blocată de cineva mai mare decât generalul, numai adjunct al ministrului.
Disperaţi, la începutul lunii martie ne-am dus cu una dintre salvările noastre (aveam trei) din nou la Cluj, şi l-am adus la Păclişa, Dorinţa lui era să închidă ochii acasă şi să se odihnească in apropierea creaţiei sale. Am putut să-l ţinem in viaţă cu perfuzii până la sosirea părinţilor săi. Ne-am retras din locuinţă pe terasă, aşteptând in linişte. După 15-20 de minute a ieşi Matyi, anunţându-ne că s-a stins. Înainte de acesta şi până după înmormântare toţi medicii (eram cu toţii cam de aceaşi vârstă cu cca. zece ani mai tineri ca el) am trecut prin spaimele aşteptării deznodământului într-o atmosferă de teroare. Pentru noi a fost pentru prima dată când am asistat la decrepitudinea şi moartea unei persoane respectate, foarte aproape de noi. Noaptea, în mare secret, a venit şi preotul la catafalcul său, oficiind slujba pentru decedaţi. Pus pe catafalc în holul castelului, unde petrecusem atâtea clipe plăcute, a venit să-şi ia rămas bun cu mic cu mare toată suflarea spitalului. A doua zi, la festivitatea de adio ar fi trebuit să ţin un discurs, dar după câteva cuvinte mi s-a strâns gâtlejul şi am abandonat. S-au auzit apoi discursurile oficiale obişnuite cu acele ocazii, iar în faţa mormântului a mai spus câteva cuvinte splendide Profesorul Pamfil care nu l-a mai găsit viu, spunând un la revedere în loc de adio – sfidare la discursurile anterioare. Astfel a luat sfârşit un capitol splendid din viaţa noastră, mormântul fiind sfinţit după plecarea oficialităţilor. Puşa a demisionat din funcţia de director adjunct şi, la câteva zile, fără să fiu întrebat, am primit decizia de numire ca director şi ordonator unic de credite. Cu asta a început un

Cum am ajuns director fără voie; Colaborarea; Doctoratul; Realizări

Cum am ajuns director fără voie

Rămăsesem la povestea cum am ajuns director fără voie. La instalarea mea apăruse inspectorul responsabil cu Păclişa, unul dintre şmecherii care mă întrebaseră despre starea directorului meu când am fost ultima dată la minister. Mi s-a confesat, lucru indeobşte neplăcut, că alegerea a căzut asupra mea fiindcă după înmormântarea lui Sile, colegii adunaţi în locuinţa Adinei, în prezenţa unui prieten bun al lui Sile, Corneliu Gheorghiu violonistul, au dezbătut problema succesiunii fiindu-le frică de eventuala numire a mea, cunoscut ca disciplinat, pretenţios şi incoruptibil, pe deasupra şi rigid şi căpos. Toată treaba nu m-a prea interesat, am acceptat numirea numai şi numai fiindcă cu câteva săptămâni înainte de moarte, Sile m-a rugat să duc drapelul mai departe. Tărăşenia a fost şi faptul că impreună cu Puşa am fost citaţi la comitetul raional de partid şi făcuţi membri de partid până să ne dezmeticim. Dacă mă gândesc bine retroactiv, cu certitudine „organele“ ştiau deja la începutul lunii februarie 1967 că urmează decesul inevitabil. Altfel nu făceau membru de partid un fost duşman de clasă. Este adevărat că deja fusesem recrutat de un băiat inteligent de la cabinetul raional de partid, un oarecare Artenie, un moldovean cu mintea deschisă, probabil stimulat de medicul şef de raion cu care eram în relaţii foarte bune, să ţin învăţământul politic pentru medici. Am acceptat doar dacă mi se permite să ţin un curs de antropologie filosofică. Acest lucru devenise posibil în fereastra luminoasă de la începuturile ceauşismului.

În această epocă s-a declarat o amnistie pentru cei care aveau maşini de scris nedeclarate. O asemenea maşină am primit de la bunica mea. Un Hermes Baby elveţian ţinut până atunci ascuns undeva, în podul conacului ei. Când m-am prezentat la miliţia din Haţeg pentru autorizaţie, au încercat să mi-l confişte, dar am apelat la amicul meu procuror şi l-am primit imediat înapoi. În această fereastră am putut coresponda cu o serie de somităţi ale psihiatriei şi pedopsihiatriei din străinătate, mi s-au trimis extracte, cărţi și alte forme de literatură de specialitate. Mai mult, primind o invitaţie trimisă de Profesorul Leonhard de la Charite Berlin pentru un schimb de experienţă de trei săptămâni în clinica lui, mi s-a oferit paşaport, cu condiţia ca Puşa să rămână acasă. Am considerat acest lucru jignitor, nu am fost dispus să-mi las soţia ostatec şi bineînţeles am refuzat. Nu au trecut două săptămâni din gloriosul meu directorat şi deja intrasem în conflict cu Ilie care îmi ceru să semnez două state de premiu. Unul cu sume mai mari reale, altul cu sume mai mici pentru cei care urmau a fi premiaţi. Diferenţa urma să fie utilizată pentru “a împinge ceva” la diversele personalităţi care, chipurile, au contribuit la numirea mea ca director. A fost prima mare deziluzie a lui fiindcă i-am explicat că s-a greşit cu numirea mea ca director, fiindcă mie îmi este mai important somnul liniştit decât bogăţia. A urmat o campanie organizată sistematic cu metodele de teroare şi încercări de intimidare cu totul de neînţeles pentru un bănăţean neobişnuit cu temperamentul importat cu secole în urmă din Fanar. Tânăr, fără experienţa cu diverse mentalităţi am luat în serios ameninţările cu lichidarea mea, brusca schimbare de atitudine faţă de noi, doară noaptea ne trezea telefonul şi ridicând receptorul, (trebuia să răspund la orice apel, fiind obligat să rezolv ca director orice eventuală problemă), auzeam injurii, scuipături nu numai din partea lui Ilie ci şi a membrilor echipei sale. Ceea ce m-a deranjat cel mai mult a fost schimbarea atitudinii unor funcţionari cu care până atunci am fost în relaţii foarte bune. Aşa că reacţionând la ameninţări cu puţinul dar aprigul meu sânge sârbesc, am scris la minister cerând insistent schimbarea

administratorului. Răspunsul negativ şi citarea mea repetată la forul tutelar nu mi-au schimbat hotărârea de a termina cu povestea aceasta şi în final s-a ajuns la un scandal nedorit de mine, soldat cu demiterea a doi directori generali corupţi, unul din corpul de control şi altul de la contabilitatea ministerului.
In final, în ciuda intervenţiilor primului secretar raional de partid s-a ajuns la un compromis şi Ilie a fost pensionat, soţia sa Nuţi a demisionat spre regretul nostru şi ea de la conducerea clubului bolnavilor, iar familia s-a mutat în aceeaşi casă cu numitul prim-secretar la Haţeg. În luna mai, la două luni după pierderea directorului nostru Dr.Ilea Vasile junior, am organizat o sesiune ştiinţifică comemorativă la care am fost onoraţi de Profesorii Eduard Pamfil, Vasile Predescu, D-şoara Sârbu l-a trimis pe Dr.Rândaşu, Prof. Brânzei pe postelnicul său Cicerone, au fost prezenţi bineînţeles şi Pişta Stoessel, Mircea şi mulţi alţii. A fost un frumos prilej de aduceri aminte şi aprecierea valoroasei sale contribuţii la configurarea specialităţii.

Colaborarea imposibilă

Între timp s-a întâmplat şi unul din multele evenimente care m-au întărit în convingerea mea că dacă aş rămâne conducătorul spitalului, colaborarea ar fi imposibilă. Trebuie deci, fiind paradigmatic, să vă relatez acest eveniment. Într-o zi, primesc un telefon de la şeful Miliţiei din Haţeg care mă avertizează că la Sarmisegetuza, în curtea unui cetăţean, s-au descărcat dintr-unul din camioanele spitalului țevi zincate într-o cantitate considerabilă. L-am rugat să trimită unul dintre ofiţerii săi responsabil şi de probleme economice la spital. Am dispus inventarierea țevilor zincate din magazie, spre stupoarea mea s-a găsit un plus de peste cinci tone. Valorificarea ilicită a unor stocuri excedentare sigur putea aduce profituri serioase celor care se ocupau de asemenea matrapazlâcuri. Bietul Sile, visător, semna hârtiile ce i s-au prezentat pe aleile spitalului sau între două călătorii, în biroul său, cu naivitate şi încredere in cei care realmente şi-au adus contribuţia la modernizarea unităţii. Mie însă acum îmi treceau senzaţii de piele de gâscă pe spinare la simpla bănuială cât ciment s-a putut rătăci la vremea respectivă din trenurile care soseau pentru căile de acces, câte garnituri de mobilă or fi dispărut din garniturile de lemn de cireş pentru camerele oficiale, cât din marmora de Ruschiţa cu irizaţii roz cu care fuseră placate mesele laboratorului meu or fi luat altă destinaţie. Demersul meu incoruptibil însă nu a rămas fără consecinţe.
Find mai tânăr şi fără platforma predecesorului meu, în curând, unii domni din minister au dorit să-şi facă merite prin creşterea numărului de paturi. M-am opus vehement fiindcă deja eram infectat cu noile idei despre oportunitatea unităţilor mai mici. In curând, rezistenţa mea încăpăţânată a iritat destul de mult pe cei de la tutelar şi atunci când le-am pus în vedere alternativa : mărirea numărului de paturi sau subsemnatul ca director, au ales mărirea numărului de paturi. A fost readus Cireşel, mazilit de Ilea la Siret, ca director, (în mod ciudat şi azi mai am între acte numirea mea niciodată revocată oficial) şi a început transformarea unor secţii. Ar fi o minciună să afirm că detronarea mea nu m-a durut. Am reuşit în scurtul timp al “domniei” mele să realizez câteva idei care demult m-au preocupat, asta în ciuda rezistenţei opuse de clica lui Ilie. Am reuşit să câştig simpatia colegilor care la moartea lui Sile s-au temut de mine. Şi mai ales aveam spre norocul meu şi alte preocupări importante.

Doctoratul

În 1966 s-au reînfiinţat doctoratele în ştiinţe, părintele meu spiritual Profesorul Eduard Pamfil a primit trei locuri, astfel au fost cooptaţi Mircea, Pista Stossel de la clinica din Timişoara şi un

Eduard Pamfil (1912–1994)

conferenţiar de la Iaşi, Dr.Pirozinsky. In anul următor s-au scos incă 7 locuri completându-se lista doctoranzilor la 10. Puşa a aflat de acest lucru şi pur şi simplu m-a obligat să mă înscriu la concurs. În final admis la concurs m-a urcat într-o maşină şi m-a expediat la Clinică. Am considerat concursul ca un experiment amuzant, fiind convins că nu pot concura cu somităţile inscrise. Am prezentat tema propusă, problema care mă preocupase de aproximativ 4-5 ani, autismul. Am prezentat propunerea de studiu fiind foarte atent să nu cumva să ating tema ”sistemul nervos”, fiindcă din comisie făcea parte şi fostul meu profesor de neurologie şi psihiatrie, Alexandru Şofletea. Ştiam că stă la pândă şi se agaţă de oricine scoate cuvântul creier sau nerv. Am avut dreptate. Am plecat seara acasă la Păclişa cu convingerea că tentativa mea a fost onorabilă, nu m-am făcut de ruşine, dar că nu am nici o şansă. După trei zile sună Mircea şi o felicită pe Puşa. Am reuşit. Astfel am ajuns într-o companie distinsă în frunte cu Arthur Dan deja cunoscut D-voastră din descrierea Săvârşinului, Petre Arcan, fostul coleg de şcoala sanitară, pedopsihiatru ca mine, Șerban Ionescu, succesorul Profesorului Pamfil la directoratul Spitalului Siret, Dr.Stelian Bălănescu, Dr.Stroilă şi cu stagiu în clinică Dr. Doru Ogodescu, singurul care a reuşit să salveze ceva în scris din opera Prof. Pamfil. Majoritatea celor nereuşiţi, printre care somităţi, au căzut victima menţionării sistemului nervos reuşind să provoace pe Profesorul Şofletea care a început de fiecare dată o anchetă nemiloasă plimbându-şi victimele prin neurologie.

Am programat 5 lucrări şi două examene pentru doctorantură, acceptate de Profesor, dar prin schimbarea locului de muncă şi nevoia de a mă ocupa cu modernizarea acestuia a durat 4 ani pănă am reuşit să-mi susțin teza. A urmat o perioadă dificilă, a trebuit să asist neputincios la demolarea unor servicii demult validate, pentru a se câştiga spaţiu de cazare. Farmacia a fost mutată în de Sile visata sală de neurochirurgie şi neuroortopedie. Colegii mă sunau la telefon, vino să vezi ce se întâmplă cu… Am rezistat eroic până ce s-a intrat cu târnăcoapele în mesele mele de laborator, când am zis : Destul. Zâzania între colegii care nu se mai înţelegeau între ei, alterarea atmosferei atât de reconfortante ale Păclişei noastre concepută ca eternă, ne-a făcut să nu rezistăm. Am hotărât cu inima frântă să plecăm. Puşa a reuşit să convingă șeful corpului de control al Ministrului un Dr.Dimitriu, venit să aplaneze unul din numeroasele conflicte, de care am reuşit să ne ţinem departe, să ne lase să plecăm. Astfel a luat sfârşi unul din cele mai frumoase vise ale noastre naive : să îmbătrânim la poalele Retezatului în locul în care ne-am găsit un autentic „acasă”.

Realizări în spitalul din castelul Pongrácz de la Cadea

Nişte amici m-au dus de moş Niculae în 1967 în Bihor să văd un cămin spital de cronici care era fără medici. Am plecat la Oradea, de aici la Cadea la distanţă de 36 km pe şoseaua spre Satu Mare să văd „Căminul spital de copii bolnavi cronici irecuperabil Cadea” cum anunţa cu litere de o şchioapă pe frontispiciul unităţii „lasciate ogni speranza” ca la intrarea iadului dantesc, titulatura unităţii. Înăuntru însă, o unitate curată, evident bine gospodărită, desigur fără nici o facilitate de specialitate, cu 160 paturi. Am fost cucerit de dimensiunea potrivită, 160 paturi, de posibilităţile de dezvoltare şi reprofilare în spital şi de ordinea care domnea aici în condiţii incomparabil mai modeste ca bogăţia Păclişei. In plus mă atrăgea perspectiva unei locuinţe vizibile numai dinafară. O casă cu 3 camere, două holişoare, bucătărie, baie, doua magazii şi o mica curte separată de

unitate printr-un gard înalt de cărămidă. Am acceptat, Directorul Direcţiei Sanitare nu era în localitate deci am lăsat o cerere pentru amândoi. Am cumpărat la Oradea două kilograme de roşii de seră şi am plecat acasă la Păclişa. În luna Aprilie am primit transferurile în interes de serviciu.
Nu fără sentimente de tristeţe, ne-am împachetat lucrurile pe un camion, am umplut în remorcă zecile de saci umplute cu cărţile noastre, m-am urcat sus pe camion şi am pornit spre Bihor. Încă înainte de reşedinţa de comună mi-am dat seama că va fi imposibil să ajung la Cadea cu Tighiţul nostru care se zbătea îngrozitor în coşul în care îl țineam în braţe. Am oprit camionul, am urcat lângă şofer şi Puşa şi, ţinându-l în braţe, mângâindu-l, am pornit pe drumul care a durat toată noaptea. Încă înainte de plecare am primit o scrisoare simpatică semnată de contabilul şef şi administratorul unităţii prin care ni se comunica faptul că nu au nevoie de conducere medicală, descurcându-se singuri foarte bine. Bineînţeles, la asemenea obrăznicie nici măcar nu am răspuns. Îmi aduc aminte de frumoasa dimineaţă de primăvară, în data de 21 aprilie 1968, când camionul a oprit pentru câteva minute dincolo de gara Oradea lângă un şir lung de gutui japonezi în plină floare. Peste 45 de minute am fost la noua noastră reşedinţă pentru 15 ani frumoşi şi plini de succese din viaţa noastră.
Cu nedisimulată curiozitate, dar şi contrariere, am fost primiţi de cei doi „conducători" de până atunci ai instituţiei. Având în vedere că în locuinţa directorului mai erau lucrurile colegei care a plecat la secundariat cu soţul ei radiolog, ni s-a dat provizoriu un spaţiu de două camere şi baie în curtea interioară a unităţii. Ne-am aranjat acolo, Tighiţu al cărui poveste urmează să o repovestesc undeva mai târziu, fiindcă la locul unde am inserat-o se pare că s-a şters din calculator, a luat în posesie toate colţurile micului apartament iar cei doi detronaţi ne-au servit cu o tărie nemaipomenită, o pălincă de piersici, îmbătrânită în butoi de dud. O licoare fantastică, groasă, parfumată şi potolită de vreme. Îmi aduc aminte că după o scurtă plimbare cu Puşa prin toate sectoarele noului nostru imperiu, ne-am închis în apartament şi practic am dormit vreo 2-3 zile aproape fără întrerupere, după stresul prin care am trecut. Încă nu scăpasem de gustul amar al înfrângerii resimţit după detronarea mea şi începutul distrugerii Păclişei prin arbitrariul impus de mărirea numărului de paturi. M-am simţit vinovat de trădare faţă de promisiunea făcută lui Sile. Puşa care m-a înţeles întotdeauna şi m-a protejat cu înţelepciunea ei, un dar de la mama natură, şi acum ca în alte situaţii, mi-a ţinut scurte predici despre realism, nevoia de a fi cu picioarele pe pământ, asta fără să fie un Sancho Panza lângă veşnicul ei Don Quichote. Cred ca acest lucru a fost cel mai frumos cadou pe care viaţa a putut să-mi dăruiască. Zâmbetul ei ironic cu care ştia să mă pună la punct nu o dată când începeam s-o iau razna.
După trei zile a venit un inspector simpatic de la judeţ şi m-a instalat ca director. Am fost chemat la șeful meu, în toată ţara binecunoscutul Dr. Popa Ioan, care m-a întrebat dacă suntem membri de partid. A fost, se pare, mulţumit de răspuns. Tovarăşul administrator, domnul Miron m-a dus la solicitarea mea, la comitetul comunal de partid, unde am fost primit cu vădită răceală şi bănuitor, apoi la primar, ceva mai cald. Pe atunci încă nu se bănuia că nu suntem simpli pasageri temporari ca predecesorii noşti, ci că ne vom angaja pentru foarte mulţi ani la colaborare. În doar câteva zile aflasem de un război intestin între Miron, administratorul care de fapt înfiinţase unitatea pe vremea Regiunii Crişana, la Raionul Săcueni repede desfiinţat şi apoi la raionul Marghita, totodată secretarul O.B. de partid, şi contabilul şef, fost preot greco-catolic, despopit fiindcă nu acceptase trecerea la ortodocşi, fost contabil într-o comună învecinată. Acest conflict care a durat de la înfiinţarea unităţii până la sosirea noastră s-a concretizat în nesfârşite reclamaţii de cele mai

diverse şi ridicole feluri, obligând forul tutelar, după reforma teritorială, Direcţia Sanitară a judeţului, să trimită lunar cel puţin o dată comisii de anchetă. O asemenea comisie a ajuns la 4 zile după sosirea noastră din nou la Cadea. I-am invitat la noi acasă. I-am servit cu o cafea şi mulţumindu-le de oboseală le-am spus că de acum unitatea are o conducere şi nimeni altul nu are dreptul să-şi vâre nasul în treburile noastre. Punct. Domnii colegi, un delegat al direcţiei, medicul şef psihiatru, neuropsihiatrul de copii din Oradea, cu ochi miraţi au luat la cunoştinţă cele declarate de mine şi au plecat să raporteze cele întâmplate şefului meu nou. Primul lucru ce am făcut a fost un referat prin care am solicitat urgent schimbarea denumirii unităţii apelând la cunoştinţele mele de gramatică, de neuropsihiatrie şi de psihologia nenorociţilor de părinţi care trebuiau să-şi lase copilul pradă nerecuperării.
Cu primul drum la Oradea, aveam pe atunci o dubă antică pentru aprovizionare, m-am prezentat la şeful meu care pe un ton ridicat m-a apostrofat spunând că : Noi, tovarăşe director, primim sfaturi justificate dar nu şi lecţii, aluzie clară la textul referatului meu. Am salutat respectuos, am întors spatele şi am plecat. După săptămâni am aflat de stilul şefului meu faţă de toţi subalternii lui, dar şi de faptul că niciodată nu a lăsat pe vreun alt ştab să se bage in treburile noastre, apărându-ne de orice fel de intervenţie neavenită. Lucru care m-a impresionat în mod deosebit, fiind calitatea poate cea mai importantă a unui conducător responsabil pentru faptele subalternilor săi. În plus, trebuie să recunosc că la orice solicitare, şi la început când modernizarea, medicalizarea unităţii se cerea rezolvată urgent, nu erau puţine, primul răspuns a fost un „nu se poate" şi numai după 10-15 minute am fost întrebat pentru ce am nevoie de..., obţinând aprobarea. A fost nevoie de o muncă enormă pentru a face ca cei doi detronaţi să înţeleagă ce este neuropsihiatria, ce se poate face cu copii, de ce este nevoie de cutare şi cutare lucru. Iniţial am sperat că marile contradicţii dintre ei se vor rezolva printr-o alianţă solidară împotriva noului venit, în parte acest lucru s-a şi întâmplat, dar rezervele unuia faţă de celălalt s-au menţinut în parte, fiecare sperând să ne poată câştiga de partea lui. La câteva zile după instalarea mea am cerut cheile fişetului din biroul meu şi spre disperarea lui Miron am desfăcut teancurile de dosare cu declaraţii adunate de la cei mai diverşi salariaţi, unii împotriva celorlalţi, reclamaţii către forul tutelar, declaraţii împotriva lui Coriolan etc. Am făcut un rug mare în faţa castelului - structura unităţii urmând a fi descrisă mai încolo. Am aruncat 2 litri de petrosină pe dosare şi le-am dat foc. Doream să fac din asta un fel de simbol al erei noi. Bietul Miron făcea feţe-feţe, iar Cori, Coriolan triumfa. A urmat imediat replica, am pătruns în sanctuarul contabilităţii şi am ridicat toate hârţoagele care nu erau fişe contabile, ci copiile reclamaţiilor împotriva lui Miron. Aceste reclamaţii măcar nu aveau volumul celor de la partea adversă, fiindcă şeful contabil a fost un om mult mai instruit. Miron fusese în tinereţe, de aici curăţenia exemplară din spital, şeful oamenilor de curăţenie la CEC–ul din Bucureşti, fiind totodată cum era să aflăm mai târziu şi un fel de băiat pentru toate al unor nume sonore din ierarhia financiară interbelică a capitalei. De aci priceperea, exigenţa, stilul poate prea pisălog de a-şi controla subalternii evident spre binele unităţii la care amândoi ţineau ca la o realizare proprie. Aveam în curând sprijinul amândurora. Dimineaţa, la ora 7 porneam zilnic la un rond de control, începând cu gospodăria anexă, unde verificam curăţenia grajdurilor, alimentaţia cailor, porcilor, interesându-mă de nevoi, probleme şi griji, aruncam o privire la plantaţiile de legume, lucernă, porumb etc. Apoi vizitam atelierele de tâmplărie, mecanică şi electrică, verificam ordinea garajelor, a curţii gospodăriei, a depozitelor de combustibil, treceam pe la spălătorie, bucătărie şi ajungeam în biroul meu, unde mă aşteptau, lângă Puşa, cei doi

corifei. În câteva minute am parcurs problemele la ordinea de zi şi le-am urat succes în rezolvarea lor. Puşa si-a ocupat locul în cabinet, a organizat întreaga activitate luând iniţiative personale cu rezultate excepţionale. Eu făceam doar vizita, examinam bolnavii problematici, noii internaţi care la început veneau cu dosar întocmit de prevederile sociale. Multe din aceste dosare erau de fapt condamnarea copilului la abandon uneori cu textul cinic: donez statului definitiv copilul meu.
Primele măsuri vizau instituirea unui regim curativ de protecţie, impunerea unor reguli de igienă personală, asigurarea unor spaţii funcţionale atât în incintă cât şi în aer liber. Una dintre principalele probleme fiind asigurarea cu apă potabilă, întrucât cei 1,5 metri cubi de apă din arteziana colmatată de pe timpul conţilor Pongracz, stăpânii castelului nu permiteau buna funcţionare a bucătăriei, spălătoriei şi nevoile de igienă personală a copiilor internaţi. S-a luat legătură cu o firmă dintr-o localitate apropiată, aceştia au sosit cu cele necesare unui foraj şi au pătruns la nouăzeci şi nouă metri adâncime printr-un strat imens de nisip foarte fin, roşcat, rezultat din sedimentele mării Panoniei de altădată. La această adâncime au dat, ca pe vremuri cei de la bunica mea, de o stâncă dincolo de care cu mijloacele la dispoziţia lor nu se putea trece. Ghinionul nostru a fost că nivelul la care s-a ridicat apa a rămas de minus 70 cm faţă de suprafaţă, deci nu curgea de la sine. A trebuit să construim o casă a pompelor. Electricianul nostru, un fel de maestru bun la toate, a reuşit să facă o pompă cu care a obţinut aproximativ 18-19 mc de apă în 24 ore. Era o realizare mare de tot fiind astfel asigurat necesarul pentru toate scopurile. Astfel ajungea apă suficientă şi pentru noi acasă.

Castelul Pongrácz, Cadea

Dar cred că este timpul să descriu această unitate care apare în faţa ochilor călătorului dacă trece de curba largă ce o face şoseaua naţională intre Diosig şi Săcueni Bihor. Înainte ca Câmpia Panoniei să se sfârşească prin primele ridicături modeste de câţiva metri spre dealurile care se continuă până in Sălaj, se ridică acest castel stil rococo, de fapt un conac supraetajat la începuturile secolului XX. Cu o poartă flancată de doi stâlpi cu vaze empire deasupra, cu o mică casă a portarului cu un podeţ peste un firicel de apă ce curge de la capătul de sus al satului, se intra în incintă unde la dreapta era o clădire a administraţiei, la stânga un pâlc de brăduţi, două-trei tuia de câţiva metri înălţime şi trei-patru pomi care ascundeau vederii o altă clădire lungă, în

care dintr-un coridor se intra intr-o serie de saloane parchetate, de o curăţenie exemplară, spre capătul acestei putem spune „cârnaţ” lung cu saloane, se afla o clădire mai mare din care se trecea spre blocul alimentar şi curtea administrativă, dar care cuprindea sala de mese şi temporarul nostru apartament. În castel, saloane de bolnavi, trei terase mari, unul la parter, şi două pe cele două fronturi ale clădirii. In spatele castelului un spaţiu de cca. 60/120 metri destinat activităţilor din aer liber, urmând parcul dendrologic cu copacii numerotaţi, în evidenţa muzeului Ţării Crişurilor, declarate monument al naturii. Noua noastră fântână arteziană era în colţul din dreapta, spre parc, al acestui spaţiu, vechea fântână numită fântâna de aur, cu adâncimea de cca. 70 metri din care însă picurau cei 1,5 metri cubi de apă pe zi, era la stânga in spre apartamentul nostru provizoriu. Din păcate parcul nu era îngrădit ca lumea, fapt ce ne-a creat în anii următori din ce în ce mai multă bătaie de cap. În dreapta clădirii administrative se întindea pe cca. 2 hectare grădina între parc şi strada care ducea in spre sat. Acest teren a continuat cu o parcelă dincolo de parc de circa 200/300 metri până la strada din spatele parcului, unde începeau colinele.

Din şoseaua naţională la unitate era o frumoasă alee cu pomi seculari in stânga căreia se afla îngrădită a doua porţiune a gospodăriei anexe pe circa trei hectare, având spre capăt grajdurile cailor şi porcilor gospodăriei anexe. Urma viitoarea noastră locuinţă, eliberată abia către toamnă de familia Vili şi Margot (care au primit în chirie o casă în centrul Săcuenilor), casa noastră continuând cu o clădire lungă în care urma să fiinţeze serviciile anexe corespunzând pretenţiei noastre ca în sistemul de terapie ocupaţională copiii să părăsească incinta unde erau cazaţi spre a merge „în altă parte” pentru activităţi, ludoterapie, grădiniţă, ulterior şi şcoala de 1-4 şi 5-8, clase girate de inspectoratul şcolar. Printr-o deschizătură între această clădire şi spălătorie se putea intra în curtea treia cu acareturile necesare unei bune funcţionări ale spitalului. Aci era laboratorul, atelierele, garajele şi, în final, o morgă şi prosectură pentru cei 2-4 copii decedaţi pe an din cauza bolilor heredo-degenerative şi evolutive. Aci am instalat şi un mic crematoriu pentru materialele sanitare utilizate. In această curte era depozitat cărbunele pentru iarnă şi în nişte şoproane mari lemnele de foc. Mai erau şi rezervoarele pentru combustibilul lichid necesar cazanului de apă caldă, sobelor din bucătărie, maşinilor de spălat şi uscătoriei cu care mereu am avut probleme în cei 15 ani cât am stat la Cadea, deoarece în iernile geroase motorina se solidifica şi nu mai era chip să se folosească. Intrasem în foarte bune relaţii cu majoritate salariaţilor de la direcţia sanitară, aşa că aveam la dispoziţie lista stocurilor supranormative din zonă şi uneori chiar din ţară. Am reuşit astfel în primul an să fac rost de un Abricht pentru tâmplăria noastră, un strung pentru atelierul mecanic.

Unitatea a devenit funcţională în aşa fel încât eram convinşi că a sosit momentul de a o face cunoscută. Invitaţi la şedinţele lunare USSM la spitalul de neuropsihiatrie din Oradea am făcut cunoştinţă cu colectivul în aceea vreme încă simpatic şi colegial, aici am putut comunica în continuare lucrările noastre şi la un moment dat am lansat invitaţia de a veni la Cadea la o consfătuire interjudeţeană unde am invitat colectivul clinicilor din Cluj şi Timişoara. Directorul direcţiei sanitare a aflat de această intenţie şi a dat ordin contabilului să fim sprijiniţi. In 23 aprilie 1969 au sosit la noi Profesorul Pamfil, Pista Stoessel şi Mircea din Timişoara, Profesor Sărbu din Cluj cu o echipă numeroasă, aproape toţi colegii din Oradea, Nucet şi Spitalul din Petru Groza, şi spre marea noastră bucurie Dr.Vasile Ilea Senior, Micu din Mocrea care nu a uitat prietenia noastră începută la Păclişa. Au mai venit şi foşti colegi orădeni pensionari. După referatele

generale ţinute de corifeii noştri a urmat o pauză în care s-au servit antreuri, cafea neagră şi îngheţată din maşina procurată de Puşa şi contabilul şef dintr-o unitate lichidată. Am prezentat unitatea cu toate serviciile anexă perfect funcţionale şi le am spus că aceasta este singura lucrare a soţilor Kecskemeti la această întâlnire.
A urmat seria lucrărilor şi după-amiază, la un grătar amenajat în parc, pe mese improvizate şi băncuţe de scândură s-a servit o masă pe cinste, udată cu tării de piersici şi vinuri din marea pivniţă a Săcuenilor. Bineînţeles a fost invitată şi ştăbimea locală care cu această ocazie a luat cunoştinţă de munca şi realizările noastre. Cu toţi aceşti oameni am legat în curând o sinceră prietenie.

Cu Skodița prin Maramu, Bucovina, Moldova şi Ardeal; Cehoslovacia şi Ungaria

Spuneam că maşina ne-a schimbat viaţa şi asta în mod radical. Foamea noastră de oraş până acum satisfăcută numai în concedii s-a alinat prin aceste drumuri. Ne-am putut permite să participăm la congrese, conferinţe cu sau fără lucrări, de multe ori numai de dragul de a întâlni dascălii noştri şi colegii la un pahar de băutură fină. Am ajuns să savurăm fie aperitive de tipul Campariului sau Fernetului care se puteau procura numai la baruri speciale, luxoase ori într-un magazin la colţul pieţii centrale din Satu Mare, fie câte un Johnny Walker de primit numai în baruri.

Prin Maramu

Baia Mare. Turnul lui Ștefan

Primul drum mai lung a fost un circuit prin Maramu, continuat cu Bucovina şi Moldova. Primul popas a fost la Valea Măriei, un fel de punct climatic la intrarea în Ţara Oaşului. După vizitarea Sătmarului, am dormit într-un hotel acolo. Noaptea am auzit claxonând, dar încă nu am cunoscut sunetul claxonului meu, aşa că abia la Huta Certeze am observat că am rămas fără el. Am oprit la Săpânţa, unde Pătraş era încă în toiul forţelor sale creatoare. Am rămas impresionat nu numai de cimitirul de pomină ci şi de multitudinea cergilor, colorate viu spre deosebire de culorile mate,naturale ale pricoiţelor din Ardealul de sud. Am poposit la Sighetul Marmaţiei unde în apropierea sinistrei puşcării s-a ridicat de către ministerul muncii o splendidă clădire cilindrică, după un model din Montpellier, pentru un cămin spital de copii cronici. Am rămas perplecşi la vederea modificărilor sui generis din interior. Accesul se făcea printr-un lift şi scară spirală în centrul cilindrului, roată, separate între ele cu plase de sârmă erau saloanele murdare şi distruse la numai 6 luni de la înfiinţare. A fost o trăire şocantă şi plină de învăţăminte despre adevărul zicalei „omul sfinţeşte locul”. Am coborât spre Baia Mare, am admirat diversitatea blocurilor noi, bogăţia de flori şi plante ornamentale în noile cartiere aflând că se putea şi aşa ceva în tristele cetăţi de beton, am vizitat turnul lui Ştefan şi piaţa sobră cu aer medieval al centrului vechi. Ne-a impresionat că primăria nou-nouţă avea un turn. Lucru în alte părţi ale ţării parcă uitat de arhitecţi. În faţa primăriei statui frumoase şi expresive, de Vida Geza care făcuse şi un monument mai cazon la Carei Mari vizavi de castelul neoromantic al Karolyi-eştilor, acum palat al culturii. Mai târziu am dat de încă un monument sculptural al aceluiaşi geniu al sculpturii la Moisei într-un minunat periplu pe valea Vişeului şi Izei. Acolo printre falnicele biserici din lemn ne-am dat seama ce splendid trebuie să fie un Crăciun sau Paşte pe acele meleaguri. Mult mai târziu, Vida Geza murise, am văzut pe lângă muzeul aurului şi mineralelor, şi colecţia lui impresionantă de cactuşi. După o noapte petrecută la Mogoaşa am urcat din nou pe un drum infernal din macadam spre Târgul Lăpuş de unde ne-am dus pe drumuri neumblate până sub superbul Ţibleş. Aci ne-a fost dat să regăsim după mulţi ani cuptoare ţărăneşti de mangal. Am coborât prin frumoasele chei de cretă la Gâlgău

ajungând acasă, la mama Puşei, la Dej. Pe atunci era de 5 ani văduvă, socrul meu murind la o lună după sosirea noastră la Cadea. După un scurt popas am pornit spre frumoasa Bucovină ajungând la Câmpulung Moldovenesc, unde nu am găsit loc în hotel fiind obligaţi să ne cazăm într-o aşa-zisă pensiune neputând închide ochii toată noaptea din cauza unui sforăitor din camera vecină. După vizitarea acestui oraş cochet am pornit spre Suceviţa şi Moldoviţa.
Pe drum, Puşa mă ceartă pentru ce nu opresc la crucea sfântului Andrei la o trecere de nivel. Mirat, îi spun că am frânat, dar maşina nu s-a oprit. Figura s-a repetat încă de două ori în aceleaşi condiţii. Novice cu portocala pe parbriz şi lunetă am zărit un IMS pe marginea unui şanţ şi l-am rugat pe şofer să-mi explice misterul. Apăsând de două-trei ori pe frână, mi-a spus că nu mai am lichid şi că ultimii stropi au fost scuipați dintr-o ţeavă la roata dreapta faţă. Am intrat în panică. M-a asigurat că până la primul atelier o să fie suficient, dacă îmi blochează ţeava spartă şi îmi umple sistemul de frâne cu apă în care a dizolvat un săpun cheie. Se înserase şi am pornit înapoi spre Câmpulung, am rătăcit drumul, dar mergând tot înainte între două râpe, ba la marginea unor abisuri negre şi ameninţătoare, am zărit luminile oraşului. Am fost fericit să găsesc o cameră la hotel unde am şi cinat, am şi dormit. Dimineaţa de tot, încă ardeau luminile pe dealul de vizavi, am pornit să caut un service, nu exista aşa ceva. Mi s-a spus că dacă sunt membru ACR, atelierul Staţiei de Maşini şi Tractoare mă va ajuta. Zis şi făcut. Ajungând pe rampă maistrul mă cheamă şi mă întreabă ce vârstă poate să aibă sistemul meu de frâne. Am răspuns, vârsta maşinii. Deci 5-6 luni. Mi-a demonstrat că toată tubulatura era teşită, lovită, mâncată de vreme, aşa că nu a fost de mirare că m-a lăsat fără lichid. Meşterul mi-a schimbat întregul sistem cu tuburi noi de cupru de tipul celor folosite la camioane, a trebuit să modifice doar distribuitorul central şi cu acest sistem am circulat cele 120.000 km. până ce l-am vândut, îndurerat de despărţire. Cred că nu numai noi, ci şi alţii ajung să-şi considere maşina un fel de membru de familie de care te desparţi cu greu. Tot gândindu-mă la ce s-a putut întâmpla cu frânele mele, mi-am adus aminte că reparaţia după incidentul cu trecerea intempestivă a şanţului a durat câteva zile, suficiente să mi se fure şi să se înlocuiască la service întregul sistem. Mi-am adus aminte că mi s-a furat tot atunci acumulatorul nou-nouţ fiind înlocuit cu a vechitură. Ajunşi acasă am studiat tabachera bunicului meu pe care era reprezentat locul unde primise cea mai mare decoraţie militară a monarhiei, şi mi-am dat seama că întoarcerea mea la Câmpulung s-a făcut pe drumul strategic din primul război mondial. Am reluat după reparaţie călătoria şi am vizitat toate mănăstirile Bucovinei în afara de Arbore pe care l-am rătăcit pe undeva pe drum. Dintre toate numai cea mai vestită, Putna, nu mi-a plăcut, fiind recent renovată cu beton şi unde un călugăr dintre cei care sigur au fost agenţii securităţii ne-a ţinut un înflăcărat discurs protocronist.
În acei ani începuse transformarea socialismului nostru în naţional (din nou „tezism”, amice!).

Prin Bucovina şi Moldova

După o plimbare prin Rădăuţi, trecând prin sate cu mii de flori de primăvară, un specific al superbei Bucovine acoperite de brazi sublimi, am ajuns la Siret, unde deja amintitul Cămin Spital condus de inimosul dr. Popescu s-a întins în tot oraşul. De aici fiind agăţat de un vameş la autostop am ajuns la punctul de frontiera cu URSS putând arunca o privire spre acel "tărâm al făgăduinţei" al popoarelor asuprite de capitalism. Plimbându-ne printre frumoasele clădiri cu etaj şi balcoane cu fier forjat acum secţii ale căminului, ne-am putut imagina trecutul frumos, bogat al urbei în care

cel mai impresionant monument mi s-a părut biserica ortodoxă de o formă şi proporţionalitate armonică care evoca renaşterea italiană.
Următorul popas a fost Suceava respirând istorie, dar şi atmosfera secesiunii austriece. Aci colegul şi amicul nostru Traian Pop ne-a îndrumat cu o scrisoare de recomandare la stareţa mănăstirii Dragomirna, unde am petrecut o întreagă zi, ca să ajungem către seară prin Fălticeni, unde aspectul grădinilor din jurul casei se schimbase. Trecusem în Moldova. Cu o scurtă oprire la Paşcani unde de pe acum directorul spitalului a fost prietenul nostru fost şef de raion la Haţeg, am aterizat în dulşele târg al Ieşilor, găsind cazare în buricul târgului la hotelul Unirea. A doua zi de dimineaţă, am luat o gustărică din mentalitatea moldovenilor. În faţa hotelului, acolo unde se termina zona pietonală, trecea linia de tramvai. La un moment dat trece un tramvai părăsind staţia, după nici 100 de metri se opreşte pe linie, vatmanul coboară, îmbrăţişează o cunoştinţă, stă la poveşti, apoi îşi ia bun rămas, se urcă şi pleacă mai departe. Nimeni nu a vociferat dintre pasagerii care probabil se grăbeau încet.
L-am sunat la telefon cu scuzele de rigoare pentru deranj pe zveltul, impunătorul voivod al Spitalului Socola, eram deja în Consiliul de psihiatrie a ministerului Sănătăţii deci ne întâlniserăm de nenumărate ori şi am fost invitaţi imediat pentru ora 9 la sediul D-sale.

Am căutat cabinetul profesorului, degeaba, la un moment zărim pe o uşă o tăbliţă, Dr.Petre Brânzei, medic primar şef de secţie. Am bătut la uşă şi am intrat. Spre fundul unei săli impunătoare trona domnul profesor, care a sunat după secretară şi după prezentări i-a zis, te rog să aduci pentru oaspeţi mei din dulşeţica de cireşe amare pe care le-am pus personal vara trecută. Sanchi, doar nu mi-am închipuit pe Domn Profesor cu şort în faţă preparând dulceaţă de cireşe amare. Dar gestul de ospitalitate ni s-a părut impozant. Motiv pentru care, într-o scrisoare de mulţumire, după ce am ajuns acasă, l-am şi întitulat marele manipulator. L-a chemat pe postelnicul său Cicerone, şi ne-a încredinţat în calitatea acestuia de ghid (în Roma antică şi Italia modernă cicerone era ghidul, postelnicul la noi, un fel de ministru de externe) după ce am vizitat spitalul, organizat splendid şi până la cel mai mic amănunt de modestul medic şef de secţie, profesor şi director totodată, nefiind omisă clădirea centrală pe care am asimilat-o spre marea distracţie a celor de faţă cu un cămin cultural. Am petrecut trei sau patru zile excepţionale făcând cunoștință cu acest oraş plin de cultură şi istorie. Am vizitat tot, începând cu casa Dorofteii, până la mănăstirea Galata, Golia, biserica Armenească, biserica ortodoxă în stil baroc, unde părintele vorbăreţ şi reumatic a primit de la noi un unguent cu venin de viperă, în schimbul unui teanc de lucrări de istoria bisericilor din Iaşi şi o lumânare pe care o păstrez şi acum.

Prin Ardeal

A fost o călătorie plăcută, plină de învăţăminte, continuată prin Roman cu catedrala lui Petru Rareş, prin pasul Ghimeş Palancă, unde am asistat la sfinţirea unei biserici romano-catolice de către legendarul arhiepiscop al Ardealului Márton Áron, ajungând la părinţii cumnatei mele de la Dej, la Tîrgu Ocna. Părintele Leonte, acum trecut în veşnicie, şi soţia sa Letiţia, încă în viaţă şi azi, au fost capabili să-şi educe cele patru fete, crescute la Ghimeş într-o zonă multinaţională în

cel mai pur spirit creştin, fără un strop de naţionalism, rasism sau alte isme în afară de un creştinism pragmatic, fideist, dar lipsit de bigoterie. Un dar rarisim în lumea noastră infectată de cele mai variate subiectivisme. Întotdeauna am fost impresionat de felul lui de a fi, de un mod de viaţă care îmbina credinţa cu autenticul umanism clasic. Doamna care a fost printre primele absolvente de teologie femei din ţară, organizează şi azi la o vârstă matusalemică întâlniri aniversare, scrie memorii, biografii ale personalităţilor timpurilor ei. Am reîntâlnit-o recent la botezul unei nepoate a cumnaţilor mei la Dej. Când am sărutat-o cu respect, mi-a şoptit în ureche: ştii cât a ţinut soţul meu la tine. Ştiam, şi reciprocam acest sentiment, plin de respect. Doamna are ceva din felul de a fi inconfundabil al dobrogeanului lipit de glie, dar respirând aerul ce trece aducând aroma libertăţii prin aceea poartă deschisă către lumea largă care este marea.
Am ajuns acasă prin Sighişoara, oraşul cu parfumul evului mediu, unicat în Transilvania, trecând prin deziluzia provocată de reclamele turistice. Pentru a vizita vulcanii noroioşi lăudaţi de un prospect al judeţului Mureş, am făcut un ocol de cca. 40 kilometri, ca să ajungem la o băltoacă de circa 3 metri pătraţi, din care bolborosea ceva astenic şi plictisit. Barza care ne-a observat cu curiozitate de la distanţa de cca. 15 metri, şi azi sunt convins că râdea copios de noi, fraierii, care făcusem ocolul pământului pentru a vedea o minune a naturii. Am trecut prin Corund, un focar de arta olarilor lăsat bieţilor săcui săraci, pe pământurile neroditoare din jurul Harghitei cele furioase, de către anabaptiştii goniţi din Elveţia, prin Germania, actuala Slovacie la Holici, până în împrejurimile Sibiului, pentru a se îmbarca pe undeva spre ţara visurilor Statele Unite ale Americii. Au zăbovit pe meleagurile ardelene, unde de la începutul secolului al XVII-lea s-au decretat pentru prima dată în istoria lumii, la Turda, tezele toleranţei religioase. Lăsând moştenire pe terenul fertil al artiştilor populari modelele lor decorative, decretate de protocroniştii de diferite culori, modele geto-dacice, sau sarmatice din ural-altai aduse de ungurii în migraţia popoarelor. Cui îi place adevărata arta populară va descoperi în asemenea tipare din extremul nord al eschimoşilor, până în coclaurile tribale ale Africii negre, de la produsele celţilor ajunşi în extremitatea vestică a continentului până la insulele Kurile, reprezentarea plastică a arhetipurilor omenirii. Ţesăturile populare din Peru pot fi la fel de bine numite Roza ca cele din Daia Română de lângă Sebeş, exact ca ţesăturile dintre fiordurile Norvegiei sau tărâmul îngheţat al Groenlandei.
Peste tot în lume străluceşte acelaşi soare, noaptea pluteşte printre stele aceeași lună, ameninţă aceleaşi uragane sau cutremure, oriunde în lume există mame, taţi, oameni buni şi răi, ucigaşi şi tămăduitori, demiurgi şi îngeri căzuţi născători de suferinţă. Balaurii copilăriei noastre uitate rag în adâncurile noastre abisale şi vai de cel pe care îl pot ajunge din urmă. Ele sunt şi nu altceva şi ipoteticele produse ale nebuniei.

Prin Cehoslovacia şi Ungaria

În anul următor am putut călători pentru prima oară în străinătate. Am ales Cehoslovacia, fiindcă prin ACR puteam obţine vaucere în valoarea în care am dorit. Era singura ţară socialistă în care odată intrat prin vamă, în prima localitate la CEDOC, un fel de ONT al lor, puteai primi coroanele şi erai liber să te duci unde vrei. Pentru Ungaria trebuia, mult mai complicat, să schimbi o sumă fixă. La primul drum după ce am scăpat de „portocală”, începătorii neavând dreptul de a părăsi ţara conducând autoturisme, am fost instruit să trecem podul Elisabeta la Budapesta pe banda de mijloc, fiindcă dacă te înscrii pe dreapta, sensul unic te duce înapoi prin podul Margareta la Pesta.

Am reuşit. Odată trecut locul cu pricina am văzut o tablă pe care scria Balaton. Am întrebat-o pe Puşa dacă e de acord să continuăm drumul, a aprobat, nici nu am oprit decât la lac. Ne-am cazat intr-un mic hotel şi am pornit în staţiune. Era 17 septembrie, o zi splendidă şi caldă de toamnă, apa era călduţă, aşa că am făcut o baie pe plaja părăsită la sfârşit de sezon de miile de vilegiaturişti. A doua zi – ce senzaţie - am trecut cu bacul lacul şi am vizitat străvechea abaţie cocoţată pe vârful unui deal, Tihany, locul unde ştiam din povestirile auzite în mica copilărie că există un ecou reverberant şi prelung; nu mai era.

De aici drumul ne-a dus la fabrica de porţelanuri din Herend, concurenta principală a fabricii Zsolnay din oraşul Pécs şi al mai noii fabrici din Holloháza unde modelele şi designul erau dictate de artistul modern emigrat în America Amerigo Toth. Am găsit acolo un muzeu superb, cu colecţiile istorice, printre altele copia serviciului de masă al impărătesei Elisabeta cunoscută generaţiilor tinere ca Sissy, soţia romanţioasă a lui Franz-Josef.

Apăruse în acei ani cartea unuia dintre ultimii polihistori din Ungaria, Ştefan Benedek nepotul marelui povestitor al legendelor Ardealului, fiul unui cunoscut istoric al literaturii, fost profesor de sociologie la Cluj, medic psihiatru mazilit într-o unitate provincială. Cartea purta titlul „ Cuşca de aur” şi descria lupta scriitorului psihiatru pentru o unitate de psihiatrie cu faţă umană. Odată trecută Dunărea parcă şi peisajul uman şi social se schimbase, simţeam parcă o revenire la stilul şi formele de viaţă din copilăria mea, universul burghezo-moşieresc atât de blamat de generaţia la putere de după război. Localităţile erau curate, grădinile din faţa caselor îngrijite, străzile liniştite, se vedea, deşi era aceeaşi lume socialistă ca dincoace de Dunăre, un alt suflu al vremurilor. Ajuns la poarta spitalului respectiv, ne prezentăm portarului, spunem ce dorim. Acesta cheamă la telefon directorul şi ne pofteşte în incintă. Vrem să mergem pe jos, ne spune să ne folosim de maşină, fiindcă avem de mers o bucată de vreme prin parcul bine întreţinut. Am rămas uimit, cum e posibil ca aici veneticul dintr-o țară străină să poată circula liber într-o unitate de stat. La noi aşa ceva era pe atunci de neînchipuit. Am fost primiţi cu simpatie, plimbaţi prin tot spitalul în care erau internaţi pacienţi din protipendada intelectuală a ţării, poeţi, scriitori şi mai ales pictori într-un pestriţ amestec cu oameni simpli din împrejurimi. Aici am văzut pentru prima oară în viaţă, o colecţie superbă de pictură din creaţia unor artişti autentici, bolnavi de psihoze. Această colecţie este egalată numai de cea a lui Prinzhorn din Heidelberg. Avusesem pe atunci cărţile despre arta psihopatologică ale acestuia şi ale lui Jakab Irén, emigrată înainte cu câţiva ani în America, aşa că am savurat expoziţia cu interes profesional. Aci am văzut un atelier de confecţionat, sub licenţă, a unor teste de personalitate şi inteligenţă. Cu resursele noastre financiare destul de limitate am cumpărat testul Rosenzweig, adulţi şi copii, precum şi un breviar util pentru Rorschach folosit de multă vreme de mine împreună cu proba Szondi. Am plecat destul de târziu cu intenţia de a ajunge la Brno.

Am trecut graniţa, impresionantul pod din Bratislava peste Dunăre şi ne-am înscris pe prima autostradă întâlnită în cariera mea de şofer. A fost, ceea ce cu ani mai târziu nu am mai reîntâlnit, iluminată feeric cu tuburi de mercur, pe toată lungimea traseului. Ajunşi la Brno, capitala Moraviei,

nu a fost posibil să găsim cazare având loc târgul internaţional anual de maşini unelte. Cu regret, în toiul nopţii am plecat mai departe. Pot să spun că atunci m-am îndrăgostit de condus noaptea, şosele curate, marcate cu benzi luminoase fluorescente pe margini, stâlpi care indicau limitele şoselei, semnalizare rutieră perfectă. Am ajuns la Trebici, peste un podeţ flancat de statui superbe, dar oraşul a fost prea aproape de Brno, aşa că şi aici totul a fost ocupat. După miezul

nopţii am rugat-o pe recepţioneră să sune în următoarea localitate, Telci, la un hotel să afle dacă au locuri. Răspunsul a fost afirmativ. Am poposit la Hotelul Cerny Orel, Vulturul Negru ca la Oradea, şi dimineaţa ne-am trezit în centrul poate celui mai frumos oraş din Moravii. Am fost pur şi simplu beţi de fericire, am simţit pentru prima dată în viaţa suflul zăpăcitor al libertăţii. Am vizitat castelul care aparţinuse familiei Princiare Luxemburg, am admirat pentru prima dată arta sgrafittilor renascentiste, şi ne-am plimbat ore în şir sub nesfârşitele arcade în spatele cărora se ascundeau mici magazine cu aer medieval. Am cumpărat printre altele cu avizul înţelegător al Puşei care niciodată nu a înfrânat copilul din mine, un pistol cu aer comprimat şi muniţia diabolo aferentă, ea şi-a cumpărat câteva lucruşoare care urmau să rămână amintiri şi am plecat mai departe.

În orăşelul următor Jindruhov Hradec, am vizitat vechiul castel, unde după legendă bântuie doamna albă a castelanului, cunoscută sub numele de Perhta. Aci ne-am dat seama de faptul că această ţară, spre deosebire de a noastră şi de Ungaria, a avut grijă să-şi păstreze vestigiile istorice, să le conserve şi să le folosească în scopuri turistice. De altfel era o ordine, curăţenie peste tot, care ne sugera că suntem în Occident. Ne-am familiarizat cu stilurile care reprezintă de la romanic, prin gotic, manierist, baroc, rococo, clasicist toată gama arhitecturală a continentului. Aci a fost şi un pavilion al desfătărilor cu o sală de petrecere, unde muzica urca prin nişte orificii de la un podium ascuns ca muzicienii să nu deranjeze cu privirile lor indiscrete petrecerea galantă în stilul picturilor lui Fragonard. După o noapte liniştită şi odihnitoare ne-am continuat drumul spre Ceske Budeiovice, oraşul vestitului soldat Sveik, dar şi cel al în toată lumea cunoscutei beri Budweisser - Budvar şi al produselor de papetărie ale contelui emigrat Faber Castel. Nefiind chip să ne cazăm, am continuat drumul spre alt oraş minune, poate cel mai frumos din Boemia - Krumlov. O cetate, nu simplu castel al familiei Schwarzenberg, nume nefast pentru istoria Ungariei, o splendoare cu un parc în stilul celui de la Versailles ne-a aşteptat. în cetate vestigii ale manierismului, o sală festivă în care pereţii erau plini cu nişte figuri de carnaval, viu colorate şi parcă trăind păreau să urce, sau coboare din lojile pictate cu iluzia perfectă a realităţii. Arta manieristă, complicată, rafinată şi uneori bizară a reuşit mai mult ca alte creaţii să creeze iluzii neobişnuite, apropiindu-se de dimensiunea fantastică a imaginarului. Tot aci ne-a impresionat o expoziţie a primului teatru de curte din Europa centrală. Am petrecut doua zile în acest orăşel feeric cercetând şi împrejurimile, cu imensa bibliotecă rococo a mânăstirii Visîi Brod, unde era să ajungem la 10 metri de graniţa austriacă, şi unde între clădirile gospodăreşti în evidentă stare de ruină ne-au întâmpinat mitralierele şi tunurile tancurilor ruseşti camuflate de verdeaţă. Am mai vizitat aci castelul Rozumberok-Rosenberg bine conservat, cocoţat tot pe o stâncă deasupra unui râuşor care s-a dovedit a fi Vltava. Aici, ca şi în celelalte castele-muzeu, ne-am cumpărat câte o insignă cu stema fostei familii proprietare, aşa am reuşit să ne facem rost de amintiri foarte ieftine

despre locurile prin care am trecut. Sunt locuri unde trebuie să revii, îţi rămân în inimă şi chiar dacă iţi cer un ocol de mulţi kilometri, nu rezişti şi te întorci, parcă inima îţi impune acest sacrificiu. Aşa am păţit ulterior cu oraşul Salzburg, de care inima Puşei s-a legat în aşa măsură încât l-am revăzut făcând mari abateri din drum încă de două ori, cu mulţi ani mai târziu. În Krumlov la hotel, recepţionera, o bătrânică grasă, vorbind cu accentul tipic de Boemia obişnuit şi la noi în Banat de Pemii din satele Caraş-Severinului de altădată, mai să-mi cadă în braţe spre mirarea Puşei, spunându-mi că de la război încoace nu a mai auzit o germană de aer austriac ca la mine. A rămas perplexă când i-am predat paşapoartele. Observaţi de la distanţă de o tânără pereche, uscăţivă, cu mutre seci, am fost pe urmă agăţat şi întrebat în dialectul dur al graiului prusac, stil RDG, ce caut în lagărul socialist, eu, un austriac. Le-am răspuns pe măsură acestor probabil ştabi sau copii de ştabi din Germania de răsărit.

De aici drumul ne-a dus la altă posesie fostă a Schwarzenbergilor, castelul Hluboca unde am reîntâlnit cei doi căluţi negri pe soclu de marmoră ce îi am de la bunicul meu Carl Scheff, dovadă că şi aceşti latifundiari au câştigat cândva Stappel-Cheesul de la Pardubice, din apropierea Pserov-Prerauului, unde s-a născut mama. Am trecut prin castelul de vânătoare Kozel de lângă Plzen, unde am dormit în hotelul uzinelor Skoda, am trecut prin Tabor direct la Praga. Am parcurs de la prânz până târziu seara tot oraşul în lung şi lat cu maşina căutând o cameră în mai mult de 20 de hoteluri, absolut degeaba. Am ieşit din oraş şi ne-am cazat intr-un han simpatic la câţiva kilometri de capitală. A doua zi ne-am întors în oraş, am reuşit să găsim o cameră la un hotel, am lăsat maşina pe o străduţă convinşi fiind că o Skodiţă albă va fi uşor de regăsit. Am cumpărat două bilete pentru turul oraşului şi am vizitat spre informare întreaga Praga. Întorşi în centru am pornit în căutarea maşinii noastre, din 50 în 50 de metri ne-a tresăltat inima descoperind Skodiţa noastră, la faţa locului ne-am convins că are număr de Praga. După 3-4 ore şi o spaimă zdravănă, norocul ne-a surâs şi intre alte două maşini de aceeași culoare, triumfând, am descoperit numărul cu TM. Deşi bihoreni de 4 ani, cu încăpăţânare mi-am menţinut buletinul de Timişoara nu ştiu pentru ce. Doară cu buletin de Săcueni am fi obţinut paşaport de mic trafic pentru infinite călătorii până la Debreţin.

Praga este intr-adevăr oraşul de aur. Pornind de pe Na Porjici, pe Na Prikope, ajungi fie pe malul Vltavei printre clădiri secesiune superbe, trecând pe lângă operă, fie spre piaţa Vaclavske terminat cu muzeul naţional din spatele impozantei statui a regelui, piaţă în care pe undeva numeroase buchete de flori depuse pe asfalt marcau locul unde şi-a dat foc Jan Palach ca protest împotriva ocupaţiei din august 1968, fie la impozantul palat al culturii cehe, cu cafenea, săli de concert în stil seccesion vienez. Trecând sub turnul negru puteai ajunge în piaţa oraşului vechi, cu statuia lui Jan Hus, clădirea primăriei cu ceasul vestit în faţa căruia din oră în oră se adună sute de turişti, palatul Kinsky a rudelor mele prin alianţă transformat în muzeul stampelor, şi biserica Tyn în care este îngropat unul dintre astronomii împăratului Rudolf al II-lea, Ticho Brache, pe celălalt astronom Johannes Kepler despre al cărui legi învaţă orice licean îl reîntâlneşti sus, când cobori din cetate în „lumea pierdută”. Trecând pe lângă casa Umgelt, unul dintre patricienii praghei medievale cu sgrafitti splendide te îndrepţi spre podul Carol, capodoperă flancată de statui intre doua turnuri pe ambele maluri ale Vltavei.

Trecând podul te găseşti în Mala Strana cu o falnică catedrală, unde toată ziua cântă o orgă muzică preclasică, treci printre falnice palate între care cel al ordinului de Malta, grădinile Lichtenstein, Lobkowitz unde Mozart compusese vestita sa operă Flautul fermecat, dacă nu mă înşel şi Don Juan. Urci în pantă destul de abrupta pe strada Nerudova, unde fiecare casă poartă numele stemei colorate de pe frontispiciu, şi sub arcadele căruia se ascund zeci de berării, vinarne, mici restaurante, stradă în spatele porţii imense flancată de doi Negri uriaşi se afla şi ambasada noastră. Ajuns sus pe deal dai de palatul imperial Hradcany, trecând pe lângă palatul din nou a lui Schwarzenberg – muzeul forţelor armate, Palatul baroc militar, urât al fostului ministru austriac de externe Czernin, biserica Loretana, cu un splendid joc de clopote şi un muzeu cu o colecţie enormă de obiecte bisericeşti. Însetaţi, ne-am aşezat pe o terasă comandând câte un

coca cola. Mare ne-a fost mirarea, când la plată ni s-a cerut o sumă impresionantă în coroane. Deh, dai un ban, dar stai în faţă. Trecând pe lângă pinacoteca naţională, nevizitabilă, colecţiile fiind trimise în străinătate ca un muzeu itinerant în lume, de teamă că ocupanţii ruşi să nu le dijmuiască, urmează palatul episcopal catolic unde întâmplător am beneficiat de binecuvântarea arhiepiscopului cardinal- erou al Cehoslovaciei. Acum urmează intrarea în cetatea imperială cu sălile splendide, locul unde s-a produs vestita defenestrare, o colecţie de Rubens-uri şi alte producţii artistice majore capturi ai habsburgilor din în ţările de jos. Preşedintele de atunci, Svoboda, fiind acasă era arborat drapelul naţional. Ieşind din palat am intrat în superba catedrală Sf.Vit unde te copleşeşte măreţia goticului înfloritor, extraordinara acustică şi bogăţia impunătoare a interiorului. Ieşind dai de statuia Sf.George al meşterilor Martin şi George din Cluj, o altă capodoperă a cărei copie se află în oraşul lor natal în faţa bisericii reformate, fosta mânăstire a franciscanilor. De aci la biserica în stil romanic, Sf.Jirzi (Gheorghe) nu mai este decât un pas. Urmează turnul romantic Daliborka şi o plimbare pe strada aurarilor. În parcul regal se mai vizita pavilionul renascentist având în faţă vestita „fântâna cântătoare”. Am mai făcut un periplu în oraşul nou (sic. cca. 100 de ani mai tânăr ca oraşul vechi) ne-am întors în centru si am vizitat cea mai veche sinagogă din Europa centrală, cu vestitul cimitir în care din lipsa de loc morţii au fost îngropaţi în picioare, locurile în care s-a născut legenda tragismului evreiesc, a Golemului romanţat de Meyrinck.
Am plecat dimineaţa devreme oprindu-ne la Sedlec, un orăşel mic dominat de o catedrală gotică imensă, am căutat o ciudătenie barocă bizară, biserica osuar. O biserică numai din oase omeneşti rămăşițe ale decedaţilor din marea epidemie de ciumă care străbatuse continentul dela un capăt la altul provocând hecatombe de morţi. Către seara am ajuns la Kutna Hora-Kuttenberg, unde am rămas fascinaţi de o catedrală în stilul celui cunoscut din călătoriile pe covor cu mama, catedrala din Milano. Această minune din arcade, contraforturi şi sticla vitraliilor uriaşe era străpunsă parcă de razele obosite ale apusului de soare, în timp ce orga uriaşă dinăuntru făcea să vibreze aerul din jur. Farmecul s-a spart numai după ce în apropierea noastră s-a oprit o Dacie din care a coborât un grup dominat de o ţaţă care reproşa presupun soţului ei că se opresc şi aci doară văzuseră domul din „chioln” ceea ce este suficient şi nu vor mai prinde deschis magazinul Prior din Brno.
Ajunşi şi noi la Brno am tras de data asta la hotelul Slovan, unul dintre exemplarele unei reţele naţionale de hoteluri, în apropiere de un complex de cazărmi stil baroc Maria Terezia asemănătoare cu fostul castel Transilvania din Timişoara şi am petrecut o noapte de groază fiind preveniţi de recepţioneră că ultima cameră liberă dispune de un geizir. Aşa a şi fost, din chiuvetă, toată noaptea se ridica câţiva centimetri un jet de apă probabil din chiuvetele dela etaje superioare.
În Brno, Bruennul de altădată, am vizitat muzeul mobilelor, vechea primărie în care sub portalul de la intrare era atârnat un balaur adus de cruciaţi pe vremuri, un crocodil de Nil, uriaş, împăiat sau mumificat. Am pornit apoi spre sud, am dormit în Bratislava, fosta capitală a Ungariei Habsburgice în vremea ocupaţiei turce ale restului teritoriilor maghiare. Oraş cu o cetate cu patru turnuri mari, deasupra Dunării cu un centru vechi frumos şi o catedrală impunătoare, oraş în care străbunica mea, fugită cu iubitul ei neagreat de familia ei, s-a măritat sub o poartă, în mare secret cu ajutorul unui popă ortodox adus cu ei, o figură exotică din Banatul îndepărtat. De la Bratislava am ajuns la Budapesta unde am petrecut trei zile pline cu noutăţi. Trebuie să recunosc însă că

spre deosebire de Praga, în acest oraş splendid care flanchează Dunărea între munţi şi dealuri în vest şi larga câmpie panonică în est, nu am îndrăznit să circul cu maşina, aşa că am cheltuit destul de mulţi forinţi pe mijloacele de transport în comun. Dintre acestea ne-a impresionat metroul cu staţiile sale somptuoase. Ceea ce ne-a frapat aici a fost diferenţa enormă de temperament dintre locuitorii simpatici, dar sobri ai Cehiei şi Moraviei care munceau pe rupte de dimineaţă până la orele 17 după-amiază, venind acasă din zonele industriale din afara oraşelor în puhoiul de Skodiţe, numai şefii folosind sobrele Tatra negre, savurând câte o bere intre orele 18-19 la mesele de stejar nejiluit în spaţiul dela intrarea fiecărui restaurant, dispărând la 19 fix acasă, obosiţi de muncă, şi aceşti budapestani zgomotoşi, petrecăreţi, care circulau în Wartburgurile şi Trabanţii lor până la miezul nopţii. Budapesta pulsa de viaţă, am avut ocazia să admirăm de pe muntele Gellért panorama oraşului iluminat a giorno, cu parlamentul, bastionul pescarilor, podurile superbe oglindite în valurile fluviului. Ajunşi odată acasă am avut ce prelucra în memorie pentru un an întreg.

Neuropsihiatria în vremuri ceauşiste; Urşi Panda; Corupție şi primitivism; Romii

Dar să vă povestesc cum am ajuns in Consiliul de Psihiatrie a Ministerului. După cum v-am relatat, Cadea devenise cunoscută în toată ţara. Au venit vizitatori şi din străinătate, lucru penibil, pentru că vizitarea unităţilor de stat era interzisă pentru străini. De fiecare dată am încercat să iau legătură cu organele mele superioare, dar parcă era un făcut, niciodată nu s-a găsit nimeni să ne dea aprobarea pentru vizită. A trebuit de fiecare dată să invităm pe cel interesat acasă la noi. Şi cu cele mai fanteziste pretexte să evităm introducerea lor în spital. Îmi aduc aminte de un medic venit din Australia care nu a putut nicicum înţelege motivul pentru care nu l-am dus în unitate. Odată a apărut o rudă a dezinfectorului nostru, care a vrut să vadă spitalul fiindcă auzise acasă la el în Suedia că există acolo o unitate care foloseşte tehnicile terapiei ocupaţionale de la Cadea, România. Nici azi nu ştiu dacă a vrut numai să ne flateze sau a spus adevărul.

Terapie ocupațională pentru copii

La un moment dat primesc o scrisoare de la un coleg fugit in Germania, Otto Kutschera, cu care am început cariera, el la Lugoj, noi la Păclişa, scrisoare prin care mă anunţă că va fi „naşul" meu la primirea mea in Societatea Germană de Pedopsihiatrie. A fost iniţiativa Profesorului Stutte cu care am fost pe vremuri în corespondenţă după deschiderea ferestrei spre occident între 1966-1971. El a iniţiat prima clinică de pedopsihiatrie în Germania la Marburg-Lahn. După câteva zile apare la Cadea un tip foarte elegant îmbrăcat, sobru, dar amical, se prezintă bâiguind un nume de neînţeles şi îmi expune motivul vizitei sale. Spune că se ştie de o intenţie de a fi primit într-o oarecare organizaţie din străinătate, şi el mă sfătuieşte să refuz. I-am ascultat sfatul nu pentru că aş fi fost laş, ci pe simplul motiv pentru care am evitat şi alteori conflicte, din teama de posibilitatea să fim împiedicaţi în munca noastră de construire a unei specialităţi noi pentru ţară. Trăiam parcă într-un autodistructiv delir credinţa în misiunea noastră, chemarea de a lupta pentru specialitatea aleasă de noi. Este greu de înţeles pentru mulţi tineri de azi motivul pentru care, de exemplu, nu m-a interesat dosarul meu de securitate. In mare, de la şcoala sanitară încoace am ştiut totdeauna cine mă supraveghează, de cine trebuie să mă feresc şi de cine nu, în ciuda faptului că este informator. De foarte multe ori mi se aducea la cunoştinţă de către unii realmente binevoitori de cine să mă feresc conform zicalei „bate şeaua să priceapă..." Ştiam, ce mai ştiu şi azi că mi se ascultă convorbirile telefonice, ştiam că se ştie că ascultăm Europa liberă şi alte posturi occidentale, dar nu m-a interesat acest lucru niciodată, sunt convins că fiind gură spartă, se ştia despre antipatia mea faţă de oficialităţile vremii ceauşiste, despre furiile mele împotriva dobitociilor revoltătoare despre care nu se prea vorbea. Azi e altfel, poţi lătra cât doreşti, dar nu se schimbă nimic.

Trăiam liniştiţi în Cadea, unde lucrurile mergeau bine. Am întâlnit odată la direcţia sanitară - poate că întâlnirea a fost puţin regizată de Dr.Popa Ioan, un fost coleg de şcoala sanitară, despre care auzisem că a reuşit să pună ordine într-una din secţiile exterioare ale pe atunci Spitalului Nr.9 din Bucureşti-Bălăceanca, Vali Mironţov- uculescu. Aş minţi dacă aş spune că l-am recunoscut la prima vedere, dar ajuns în biroul şefului meu mi-a căzut fisa. Nu ştiam că ajunse şeful serviciului de psihiatrie în Minister. A venit pe urmă cu Profesorul Predescu la Cadea, şi la un moment dat m-am trezit în Consiliul de Psihiatrie. Adevărul este că după povestea cu mărirea numărului de paturi dela Păclişa, eu nu am mai trimis nici un rând de propuneri la onor Minister, în primul rând simţindu-mă trădat de ei, în al doilea rând fiind furios pentru că au ales in locul meu, mărirea numărului de paturi. Când eşti tânăr, multe lucruri ţi se par jignitoare fiindcă mai crezi că lumea are nevoie de tine ori cei din jur te acceptă doar cât timp le aduci oarece foloase. Acum „reactivat" am început din nou bombardamentul cu memorii, propuneri, proiecte de viitor în parte din propria experienţă de, să zicem, organizator de sănătate, în parte din date adunate din literatura mondială. Este adevărat că niciodată, nici o propunerea de a mea nu a copiat vreun model străin fără a ţine cont de particularităţile tării noastre, de etapa concretă prin care trece societatea. Unul din exemplele acestei atitudini a fost de exemplu tentativa de a face din Cadea o comunitate terapeutică la modă în acele timpuri în occident. Acest lucru presupunea discuţii libere intre bolnavi, medicii, personalul spitalului eventual şi apartinători. Caracteristica epocii a fost însă un factor de care nu am ţinut cont. Anume neîncrederea. Toată lumea se temea de cel de lângă el, aşa că nu se putea discuta liber. Acest lucru a făcut să eşuăm in aceasta tentativă. Nici măcar discuţii Balint nu am reuşit să provoc. Aşa că am fost obligaţi să discutăm, eu cu Puşa, numai între noi. Totuşi am chinuit colegii cu traduceri şi discuţii îndelungate pe teme de psihiatrie, neurologie şi discipline de graniţă. O singură dată, unul dintre colegi m-a iritat cu provocări cusute clar cu aţă albă, încât a trebuit să-i ţin o predică despre geniul lui Lenin, umanitaristul şi azi îmi vine să râd de mutra lui.
Spuneam deci că făceam parte din Consiliul sau Comisia de Psihiatrie în care cu Stefan Milea şi Costel Oancea reprezentam pedopsihiatria. Adesea am monopolizat noi marea majoritate a discuţiilor uneori chiar iritând pe corifeii noştri. Totuşi rămân cu convingerea că trioul nostru şi-a adus contribuţia la progresul specialităţii. Începuseră discuţiile despre utilitatea Centrelor de Sănătate Mintală, în final după multe tergiversări s-a ajuns la înfiinţarea „laboratoarelor de sănătate mintală", un titlu caraghios, dar acceptabil pentru cei care răspundeau de finanţare pornind de la stupida idee că un laborator costă mai puţin decât un centru. Cu timpul am pregătit un set de propuneri despre structurile necesare curative şi mai ales profilactice ale unor asemenea centre "Laborator". Am sugerat necesitatea înfiinţării spitalelor de zi, staţionarelor de noapte, deşi încă nu au existat „copii ai străzii".
Acasă la Cadea am învăţat cum poţi să construieşti dejucând exigențele controale financiare interne. Trebuia să aşteptăm până ce nesuferitul revizor, cu pretenţii de paşă, binevoieşte să plece cu o pradă obligatoriu cel puţin egală cu salarul său pe timpul controlului, indiferent dacă a găsit ceva greşeli, ceea ce în arborescenţa mereu crescândă a instrucţiunilor, legilor, HCM-urilor nu era imposibil, ca rapid să ne apucăm de construcţie, investiţie sau altă măsură care peste aproape un an să nu mai pară nouă. Prima asemenea construcţie a fost sera din spatele clădirii în care se primeau vizitatorii. In această seră copii puteau face horticultură în sezonul rece. Aveam un grup bine închegat de ergoterapie agricolă care se îngrijea de spaţiile verzi şi de florile spitalului. Îmi

aduc aminte cu plăcere de un episod tipic pentru funcţionarea unui asemenea grup închegat. Se îmbolnăvise de hepatită instructoarea grupului. Aveam pentru asemenea eventualităţi totdeauna persoane de rezervă. Ştiind că hepatita va ţine timp mai îndelungat instructoarea departe de copii, am apelat la persoana de schimb. La şedinţa de dimineaţa apare o „delegaţie” trimisă de grup cu solicitarea de a fi lăsaţi să-şi desfăşoare activitatea în mod autonom. Au găsit o avocată entuziastă în Puşa şi s-au descurcat de minune toată vara, mai mult, unii şi-au extins activitatea şi asupra gospodăriei anexe cu crescătoria de porci. Fetele, şi cele mai împiedicate de tulburări extrapiramidale, făceau lucruri de mână splendide, expuse în încăperea de lângă camera vizitatorilor.

Urşi Panda în loc de vaci

Personalul elementar a trebuit însă prins şi în activităţi din gospodăria anexă. La un moment dat, CAP-urile au fost obligate să cultive şi un lot de legume, treabă mai migăloasă, pretinzând muncă mai multă pentru profit minimal. Am contractat cu ei întreaga producţie de legume asigurându-i că noi vom întreţine culturile. Astfel am avut toată vara legume proaspete pentru spital, iar o parte din alimentele conservabile pentru iarnă au provenit tot de aci. Îmi aduc aminte însă şi de unele aspecte dureroase, dar hazlii. La un moment dat, întregul lot legumicol din CAP a fost practic „naţionalizat”. La Valea lui Mihai cca. 28 de kilometri de noi era o bună fabrică de conserve. Bieţii colectivişti din Cadea şi satul învecinat Ciocaia au trebuit să cultive roşii. Cum producţia de pastă de roşii era legata de sezon, roşiile s-au recoltat, nu când s-au copt, ci când a fost programată campania, în consecinţă roşiile răscoapte s-au încărcat în remorci. Tractate de tractoare, zeama curgea pe sosea în râuri periclitând circulaţia maşinilor pe zeci de kilometri, în orice caz ceva coji şi seminţe de roşii au mai ajuns şi la fabrica de legume. Chestiune dureroasă pentru noi, fiindcă am pierdut o sursă de legume proaspete, fiind după această reglementare obligaţi să cumpăram ofiliturile din aprozarul de la Săcueni sau Marghita, la 9 respectiv 23 km. distanţă dela noi.
Într-un an s-a primit ordin să se cultive bame. Bama este o legumă păstăioasă pe care am cunoscut-o din vestitele tocane de legume fabricate prin sudul ţării. Aveau păstăile ceva peri sau spini foarte fini care gâdilă plăcut limba. Posibil ca în urmă cu 250 de ani, în timpul in care Cadea să fi fost cadie, adică judecătorie otomană pe teritoriul Ungariei ocupate, în timp ce reşedinţa actuală a comunei, Săcueniul era cetate în mâna Ungariei imperiale sub Ferdinand, turcii să fi cultivat bame, dar acum... Bietul agronom, un sas priceput, ambiţios şi inimos la început, decăzut în viciul alcoolismului în final din cauza constrângerilor absurde dictate de mai marii agronauţi ai judeţului, a sădit conştiincios bamele. În scurt timp cultura năpădită de buruieni de aproape doi metri a dispărut, vine tovarăşul de la judeţ să verifice bamele. Este mulţumit de înălţimea producţiei, dar întreabă învăţat de Hrusciov şi urmaşii acestui genial agricultor care a introdus cultura porumbului în cuiburi pătrate, dacă densitatea este satisfăcătoare. Bietul nostru agronom îi răspunde : vă rog verificaţi personal. Cum buruienile nu au fost plivite niciodată, densitatea a fost mulţumitoare. Trebuia să asist la şedinţele lunare din reşedinţa comunei, astfel am fost mereu la curent cu campanii în care de exemplu în conformitate cu relatările presei, primarii stăteau cu zilele pe marginea lanului, ca să pornească recoltarea la semnalul venit de la centru. Să cunosc momentul când se dădea ordin să fie cărat gunoiul de grajd – minimal - pe câmp. Pentru gunoi bietele animale ar fi trebuit să fie şi furajate. Văcarul din Cadea a fost concediat într-o iarnă, fiindcă a băut dintr-o suflare întreaga producţie de lapte a şeptelului pe o zi.

Întors de la curs, în primăvara lui 1971 am citit în Buletinul Oficial partea treia, că Nicolae Ceauşescu, preşedintele consiliului de stat a stabilit preţurile frigiderelor de Găesti la 1100 lei. Dându-mi seama că de acum vom fi conduşi ca de un fermier care stabileşte până şi preţul unor articole din comerţul cu ridicată, m-am înspăimântat anunţându-se de acum amestecul absolut incompetent al unor ageamii investiţi cu putere în treburi despre care nu aveau habar. După revoluţiunea din 1989, se pare că figura se repetă. De exemplu la o şedinţă tovarăşul de la judeţ, venit să impună mărirea suprafeţelor redate agriculturii se leagă de resturile de terenuri sub apă a fostelor mlaştini care se întindeau din Maramu până aproape de Oradea; când i se explică natura acestor resturi mărunte de teren înecate sub ape, tov. judeţ spune senin, tovarăşi acolo se poate cultiva bambus. M-am gândit în sinea mea, ce bine că atunci în loc de vacile drăguţe Holştein importate ca să moară la noi de foame, am putea creşte urşi Panda care după câte ştiu se hrănesc cu muguri de bambus.

Corupție şi inepții

În ciuda acestor inepţii viaţa mergea înainte, cei de la partid s-au convins că suntem utili, mai ales corecţi, ceea ce pe unii i-a deranjat, pe alţii însă au făcut să ne privească cu respect. De pe vremea aceea se arătau semnele începuturilor de corupţie care în zilele noastre macină din temelie întreaga noastră societate. Nu mă refer aci la marea corupţie a vârfurilor puterii din umbră, care profita din plin de primitivismul înspăimântător al ceauşeştilor trăind în huzur, lux inimaginabil atât de caracteristic unui bizantinism peren în estul continentului, ci la corupţia măruntă a unor satrapi locali. La începutul activităţii noastre la Cadea, într-o bună zi mă trezesc cu un IMS oficial la poartă, coboară şoferul, mă salută cu respect şi aduce patru lăzi imense pline cu piersici superbe de la ferma gostatului, deci din piersicăria frumoasă vizitată şi de Ceauşescu de mai multe ori. Îl întreb şocat ce înseamnă asta. Îmi răspunde că este cadoul unui tovarăş X, din reşedinţa de comună. Îl rog să reîncarce lăzile în maşină şi transmiţând salutările mele tovarăşului, să se care rapid înapoi. A doua zi întrebând pe Miron atotştiutorul ce a fost această tentativă de „cumpărare” a persoanei mele, aflu că amanta oficială a tovarăşului respectiv este infirmieră la noi. Am controlat ce fel de activitate desfăşoară, era curăţică şi harnică, se purta corect cu copiii, aşa că nici nu i-am spus de refuzul recent de a primi favoruri de la amantul ei. Lui Miron în schimb i-am explicat ce semnificaţie degradantă ar fi avut faptul de a primi aceste semne de „amiciţie” complice. S-a uitat mirat la mine, fiindcă lucrase înainte în buricul capitalei, unde asemenea treburi erau curente de la fanarioţi încoace. I-am spus că nici cel mai falnic brad nu creşte până-n ceruri. Individul după câţiva ani a fost arestat cu suspiciune de crimă, după ce s-a găsit un schelet ulterior identificat pe malul şanţului antitanc constituit de regele Carol II intru apărare la graniţa româno-maghiară la doi paşi de noi. Nu mai ştiu de soarta ulterioară a acestui potentat comunal, dar mi-a părut bine că nu m-am lăsat cumpărat de un potenţial criminal. Poate este o prostie, dar am considerat întotdeauna ca un imperativ biografic ordinul „diferă”, deci fi altfel decât majoritatea. Un altfel de principiu, stoic de data asta, „lathe biosas”- trăieşte ascuns -, ne-a ferit de aproape obligatorii comandamente politice ale epocii, feriţi timp de 15 ani de obligatoriile supuneri la imperativele "iepocii de aur", deşi mi s-

au impus uneori obligaţii penibile cărora ca director de unitate trebuia să le fac faţă. Una din cele mai neplăcute asemenea obligaţii era determinarea unor salariaţi localnici de a contracta câte un porc cu statul. Sistemul îngrozitor al cotelor nu mai funcţiona, dar organele rurale ale partidului au fost obligate de sus să aducă clasei muncitoare de la oraşe produse ieftine, deci porci achiziţionaţi pe preţuri de nimica de la nenorociţii năpăstuiţi de la sate care abia îşi duceau traiul de pe o zi pe alta printr-unul dintre membri de familie angajaţi in „revoluţia industrială” de la oraşe unde navetau zilnic cu trenul sau autobusurile care circulau din oră în oră spre şi dinspre aceste centre. Bietele infirmiere sau femei de curăţenie scrâşnind din dinţi, de teamă să nu piardă şansa de a primi cu timpul o pensie modică, pline de ură faţă de mine, „tiranul”, care îi obliga la contractare, s-au supus.
Culmea inepţiilor a contat în solicitarea de a contracta porci şi de la noi, zişii intelectuali ai satelor. Această tâmpenie a fost contramandată după ce am protestat la o şedinţă prezidată de primul secretar dela judeţ. O altă obligaţie stupidă a constat in predarea unei cantităţi de 600 kg hârtie la DAC, centrul de achiziţii ale deşeurilor, în cadrul acţiunii trâmbiţate de RRR – recuperarea şi refolosirea rezidirilor. Predând desigur în cantitate de zece ori mai mică de hârtii ni s-au restituit cu menţiunea să le predăm triate, cu sau fără indigou, albe sau colorate. Spitalul fiind obligat să predea 1500 kg fier vechi pe an am solicitat la proxima şedinţăa consiliului comunal să ni se faciliteze cumpărarea unei locomotive de reformă ca să pot asigura pentru câţiva ani necesarul de fier vechi.
Deşi puterea absolută politică a lui Miron s-a spart la scurt timp după sosirea noastră, sigur unii din gaşca lui au mai încercat să terorizeze în spatele nostru personalul. Am depistat pe unul dintre ei, un funcţionar mărunt cu aere paranoide de satrap, după o scurtă discuţie am scăpat de el prin demisie. Intendenta, o activistă care pe timpul colectivizării a umblat cu pistolul printre bieţii ţărani s-a cuminţit de la sine, dându-şi seama că lucrurile în spital s-au schimbat radical şi lucrătura la „organe” locale împotriva medicilor nu mai ţine. De acest lucru s-a putut convinge toată lumea din a doua iarnă petrecută la Cadea, atunci când am organizat pentru prima dată revelionul pentru salariaţi, invitând bineînţeles şi pe potentaţii comunei care au dat cu plăcere curs invitaţiei. De altfel, împrieteniţi cu familia lui Villi care au primit locuinţă în schimbul eliberării locuinţei noastre în centrul comunei, ne-am împrietenit şi cu secretarul comitetului comunal de partid şi simpatica lui soţie cu care jucam adesea lungi partide de canastă fără să se atingă vreodată vreo temă politică în discuţii. Era un băiat înalt, fiul unui ceferist comunist din ilegalitate, cu mintea deschisă a tipicilor „copii de ştab” absolut în clar cu mizeriile, dar şiavantajele politicului zilei. Realist şi pragmatic s-a priceput să navigheze iscusit între penibilele comandamente ale zilei şi necesităţile practice ale colectivităţii în care lucra, mai ales după ce primarul ales, Traian, un tip isteţ, dotat cu inteligenţa nativă a ţăranului a fost înlocuit prin obligaţia ca secretarul de partid să fie totodată şi primarul comunei. Acest secretar a apreciat în primul rând faptul că multele şi penibilele reclamaţii care aruncau o lumină proastă şi asupra organelor locale, luaseră sfârşit odată cu venirea noastră.

Romii din vecinătate

Am rămas impresionat de înţelepciunea sa atunci când, la una dintre „alegerile libere” la care, fiind corect şi neutral întotdeauna, am fost numit responsabil al centrului de votare Cadea, a propus printre candidaţi (la începuturi, adică 1969-74 erau mai mulţi candidaţi pe un loc) şi un rom, pentru a avea o persoană cu oarecare influenţă asupra acestei etnii. La venirea noastră în Cadea, populaţia comunei Săcueni se cifra la cca. 9000-10000 locuitori, marea majoritate

maghiari, un număr destul de redus de români şi vreo 2000 de romi. Se ştie că populaţiile de romi în estul continentului se concentrau în ultimul secol în zonele de graniţă. Prin politica demografică nebună a ceauşeştilor în vederea atingerii unor cifre demografice impresionante atunci când în lumea treia se ducea lupta pentru controlul natalităţii excesive, fiecare naştere a fost premiată cu 1000 lei, foarte convenabil reprezentantelor acestei etnii. Nu cunosc cifrele din statisticile reale ale ţării, dar pot să spun că la plecarea noastră din comună populaţia a crescut la peste 14.000 de suflete, fără ca natalitatea la maghiari sau români să fi crescut.
Atâta vreme cât a funcţionat acest deputat, cartierele de romi au putut fi controlate in ce priveşte comportamentul, igiena etc. Din păcate, după numai două legislaturi a apărut ordinul ca deputatul să fie membru de partid, iar reprezentantul romilor a refuzat categoric această „onoare”.
Pot însă să afirm cu tărie că în comunitatea romilor localnici funcţionau, poate şi azi mai funcţionează nişte reguli, poate determinate de învăţăminte trase din tradiţii de secole. Locuinţa noastră era situată în acel colţ al unităţii care se învecina nemijlocit cu cartierul destul de mare de romi din sat. Casa avea o poartă de tablă la intrarea în curte, fereastra care dădea direct în stradă avea gratii, dar toate celelalte geamuri erau fără gratii, de pe strada care dădea colţul cu cartierul de romi, prin gard se vedea până în casă. Este adevărat că în anul mutării noastre am înfipt în spaţiul de un metru lăţime între gard şi pârâiaşul ce susura în faţa casei, două beţigaşe de salcie plângătoare în pământ, prinse şi ajunse falnice la plecarea noastră, în curte casa având două verande de sticlă simplă, două uşi cu cele mai elementare zăvoare cu putinţă şi totuşi, niciodată în cei 15 ani, nu a încercat cineva vreo spargere. Romii din vecinătate vegheau ca nu cumva cineva să îi facă de ruşine.
Având şi o mică curtină pentru păsări, unde sădisem doi nuci care s-au dezvoltat excepţional şi un măr, aveam coteţ pentru păsări. Ţineam cu cheltuială mare câteva exemplare uriaşe de găini albe de carne care au ouat din an în paşti, dar care niciodată nu au fost sacrificate, nişte puicuţe şi un cocoş pitici din rasa japoneză, şi primisem odată o curcă albă, frumoasă, prietenoasă. Ei, timp de 4-5 ani, devenind tradiţie de vinerea mare catolic, cineva ne-a furat din coteţ două-trei păsări, odată, spre regretul meu enorm, şi curca albă. Eram convins că nu puteau să fie ţiganii noştri. Într-o bună zi vine la mine matroana ţiganilor, cu care mai am o poveste drăguţă şi îmi spune că a aflat despre nişte ţigani spurcaţi de la Sălard care ne fură păsările. Am făcut imprudenţa ca să povestesc acest lucru miliţianului sectorist care vizita satul cam o dată pe săptămână. Petrecându-se o crimă odioasă, uciderea a doi bătrâni neputincioşi în comuna Sălard, fiind rudele unui ştab de la judeţ, a început o anchetă extinsă. Cu această ocazie a fost pieptănată întreaga ţigănime din zonă. Urmarea sesizării mele, miliţianul conştiincios a aflat că a fost recunoscută şi seria furturilor de la noi de Vinerea Mare. Am păţit ca şi cu escrocul de la Păclişa, am fost citat de nenumărate ori la tribunal in Oradea.
Dar să revin la matroana romilor din Cadea. Pusesem în funcţiune aparatul de Röntgen numit de noi „Godzila” după un monstru din primele producţii Sci Fi ale cinematografiei. Se sună la poartă, apare o bătrână cu o nepoată, o frumuseţe de fată, creolă de vreo 15 ani, şi mă roagă s-o pun la raze că o doare spatele. M-am dus cu ele la spital, am văzut fata, avea o bronşită probabil agravată de fumat țigări naţionale sau plugar, ori din tutun înfăşurat în hârtie de ziar. I-am prescris un tratament, am interzis fumatul. După patru sau cinci zile seara sună bătrâna. Deschid poarta aduce două coşuri uriaşe pline cu piersici de toată frumuseţea. Refuz cu indignare, la care bătrâna: Dar domnule doctor, nu-ţi închipui că am dat bani pe piersici, acum le-am furat de la

domnul Feher (directorul fermei de piersici). M-a pufnit un râs nemaipomenit şi am acceptat „ciubucul”. Le-am împachetat în două lăzi şi le-am expediat prietenilor noştri de la Cluj, care se speteau să-şi construiască pe deal un cămin, investind şi ultimul ban în viitoarea casă.

Prin Cehoslovacia şi Polonia

Cracovia

In anul următor primei noastre călătorii în Cehoslovacia am reluat preparativele dorind în plus să vedem şi Cracovia din Polonia, oraşul în care bunica mea în vizită la sora ei, soţia comandantului de garnizoană, l-a cunoscut într-un bal mascat de carnaval pe bunicul meu. Am plătit prin ACR pentru două vaucere unul la CEDOK şi unul la Orbis, agenţia de turism poloneză. De data asta am plecat direct spre nord, am trecut în doar trei ore graniţa maghiaro-cehoslovacă şi am poposit în frumosul oraş Kosice. Respirând istorie, acest centru al Slovaciei de est are o superbă catedrala gotică, Sfânta Elisabeta, unde se odihnesc rămăşiţele pământeşti aduse din exilul la Rodosto in Turcia a principelui Transilvaniei Francisc Rakoczi al II-lea, dar şi o capelă nevizitabilă, bănuiesc că un baptisteriu medieval în spatele bisericii. Prin Preşov, alt oraş cu trecut istoric important, de exemplu, odiosul carnagiu comis de condotierul italian Caraffa (poreclit gâdele dela Eperjes) printre burghezii oraşului, loc unde pentru prima oară în istoria clericală a estului continentului, stau paşnic învecinate biserica catolică şi cea protestantă. Plecând mai departe, am dormit în Levoca, unul dintre cele 14 oraşe libere din Spis, originea ţipţerilor din zona Vişeului de la noi, aici am văzut o altă minunăţie, o linie in mijlocul bisericii cu un altar gotic sublim, marchează teritoriile în care se oficiau succesiv slujbele catolice şi evanghelice. Între clădirile medievale, în centrul unui părculeţ, se află cuşca din fier forjat în care au fost expuse oprobriului public adulterele din oraş în apropiere de stâlpul infamiei unde se ţintuiau amanţii lor. Ţipţerii din Spis ca şi naţionalităţile din Transilvania aveau legile, conducerile locale, judele, regulile de viaţă proprii în fiecare localitate, uneori între cele 14 localităţi desfăşurându-se adevărate războaie. Într-un asemenea război dintre Levoca şi Kesmarok (Târgul de brânză), vizitat de noi cu altă ocazie împreună cu tot estul Slovaciei, în lipsă de muniţie, asediaţii au încărcat în tunuri, în loc de obuze, bucăţi mari de caşcaval fermentat, punând pe fugă duşmanul. Iată un adevărat străbunic al războaielor chimice de mai târziu. Atunci am trecut fugitiv prin minunata Tatra, vizitată altădată, un masiv ce poate fi asemănat cu

Retezatul nostru, dar cu căi de acces civilizate, staţiuni climaterice superbe, pârtii de schi şi o curăţenie chiar şi la sfârşit de sezon exemplară.
După o serpentină lungă şi frumoasă am ajuns în Polonia. Prima localitate mai importantă a fost staţiunea arhicunoscută Zakopane, intru la Orbis, mi se spune că primim banii la Cracovia, coborâm panta abruptă până la acest splendid oraş, găsesc in minunatul său centru Orbisul. Era ora 18 fără trei minute, mi se spune că trebuie să ridic banii într-un alt oraş, Katowice, la vreo 70 km. spre vest. Furios, am pornit pe drum. O circulaţie infernală, pe o şosea plină de gropi, cu maşini care te depăşeau la dreapta, la stânga, cum se nimerea, în plină ploaie, intru în Katovice, la prima parcare sunt agăţat de un tip dubios care îmi spune ceva de neînţeles, abia după minute de gesticulări îmi dau seama că vrea să schimbe dolarii în zloţi, dar de unde dracu să am dolari. A fost prima dată când în lungile peregrinări ale noastre Puşa a început să plângă. Nu departe, o clădire tip turn s-a dovedit a fi hotelul Kiev. Am intrat le-am explicat că sunt lefter până a doua zi, au spus că sejurul costă cu paza maşinii 800 de zloţi, aveam in total de primit pe vaucher 3000, dar nu am avut încotro. Puşa s-a liniştit în sfârşit, am cinat frugal pentru 200 zloţi şi dimineaţa la prima oră am ajuns în faţa Orbisului din localitate. Se deschidea abia la ora 9. Găsind o biserică roşie stil gotic de cărămidă, am intrat ca să asist la o slujbă oficiată în limba germană. Contrariat, văzând că interiorul este cel al bisericilor mele romano-catolice, nu mi-am putut explica fenomenul. Şi bisericile evanghelice au interioarele asemănătoare cu ale noastre, dar totuşi aici ceva nu mi s-a părut a fi in regulă. Abia ulterior am aflat că după conciliul de la Vatican al Papei Paul al VI-lea s-a renunţat şi în biserica noastră apostolică, catolică şi universală la limba latină, limbă care mă făcea să mă simt acasă în orice biserică catolică din lume.
Am primit banii, am plătit hotelul şi restaurantul şi am plecat înapoi în Cracovia. Aici ne-am cazat într-un motel îngrijit pentru 3 nopţi şi am început plimbarea în oraşul superb, care, ca prin minune, ca şi Praga, a fost ferit de distrugerile războiului. În centrul mare, dominat de catedrală, se află clădirea impunătoare a breslelor, oraşul are o barbacană bine conservată, am vizitat universitatea Carolină, o cetate medievală a culturii, parcând maşina pe strada Biscupsca, a episcopiei. Trăgând învăţămintele după peripeţiile de anul trecut, îmi notasem unde am lăsat maşina. În ziua următoare am urcat cu un postalion în cetatea Vavel, cu o altă biserică splendidă. Pe stradă, din 50 în 50 de metri, muzicanţi cu cele mai diferite instrumente petreceau de minune. Coborând din turnul care ascunde clopotul uriaş de multe tone, ne-am găsit faţă în faţă cu figura zveltă, ca de sportiv, al arhiepiscopului Pavel Vojtila, viitorul papă de la Roma. Salutându-l cu „laudetur”, ca pe vremuri la piarişti, mi-a răspuns mirat „in aeternam...” şi s-a dus mai departe, însoţit de un alt înalt prelat. În Cracovia nu am cumpărat guler de vulpe argintie, prada tuturor turiştilor de pe la noi, ci o poşetă frumoasă din piele de porc şi un colier de agate verzui pentru Puşa. Cu asta fondurile noastre fiind epuizate, am pornit „acasă” în Cehoslovacia. Am mai oprit să cumpăr benzină într-un oraş mai civilizat decât cele din Silezia, am făcut un ocol mare în jurul Osvieczinului, Auschwitz-ul Holocaustului, vizitat de toţi ceilalţi turişti de pe la noi şi în centrul unui oraş, la o barieră, am trecut de la Czieczin la Ceski Tesin, unde am respirat uşuraţi. Trecând la Fridek Mistek, Freiberg-ul natal al lui Sigmund Freud, m-am rătăcit căutând un magazin de piese auto Renault ca să fac hatârul lui Mircea III, colegul de la Marghita. Găsind în final oraşul Opole, locul de origine al familiei Opel, fabricanţi de autoturisme, am ajuns în frumosul Olomouc, unde ne-am cazat. A doua zi am vizitat catedrala, o librărie cu cărţi medicale

din toată lumea, cu preţuri însă astronomice, am cumpărat o cărţulie englezească despre pisici, şi într-o florărie tot felul de bulbi, seminţe şi chimicale pentru hidrocultură. Această cărţulie luată de dragul Tighiţului nostru, ne-a oferit o gustare hazlie despre o perspectivă care caracterizează o civilizaţie şi o cultură. În clasificarea raselor, soiurile de pisici se împart în două mari categorii. Pisici din teritoriile majestăţii sale Regina Marii Britanii şi şefa Comonwealthului şi pisici din afara acestor teritorii. Clasificare demnă de marele dicţionar chinez al lui Foucault în Les Mots et les Choses. În rest, urmau descrieri ale raselor cu păr scurt, păr lung etc. De aici am vizitat sinistrul Sternberk, castelul temniţă pentru o parte a paşoptiştilor, printre care şi niscaiva rude, ca la Arad, sau Kufstein in Tirol, apoi reşedinţa de vară a episcopiei, unde ne-am odihnit două zile, plimbându-ne prin minunatul parc dendrologic destul de prost întreţinut. Oprindu-ne la Slavkov, reşedinţa cancelarului Mariei Tereza, Kaunitz, ulterior devenit vestit prin bătălia soldată cu victoria lui Napoleon intrată în istorie ca cea de la Austerlitz, localitate unde am întâlnit pentru prima oară o biserică baroc cu interior absolut alb, fără nici o altă pată de culoare afară de luminile candelei şi culorile florilor de pe altare.
Ajunşi din nou la Praga, de data asta ne-am putut caza ca lumea, am petrecut o seară minunată in localul medieval U Fleku, unde lângă grătare erai servit cu o bere blondă fabricată în beciurile localului numai pentru uzul clienţilor. Mese de stejar nejiluit, ca în alte părţi, sute de localnici şi turişti înghesuiţi unul lângă altul cântau sau îngânau melodii populare ceheşti. Sunt sigur că printre ei, numeroşi cântăreţi profesionişti cu voci nemaipomenite, probabil şi studenţi de conservator. Aceeași atmosferă am regăsit-o şi la fosta mănăstire la Sviatevo Tomase, sfântul Toma, unde insă se servea o bere neagră într-o atmosferă mai sobră cu mesele întinse pe sute de metri de galerii subterane. În a treia seară ne-a aşteptat o altă surpriză, un transparent care anunţa un concert în piaţa oraşului vechi. Am ajuns acolo pe la șapte seara. Cred că toată protipendada canină a Pragăi era prezentă, toate rasele de câini frezaţi, dichisiţi, aranjaţi. După jumătate de oră animalele au fost duse acasă şi pe o mică estradă a apărut Karel Got, cu o orchestră şi câteva însoţitoare, soliste şi ele şi au început să cânte. Niciodată nu voi uita acest concert in care melodiile reverberau în ecouri repetate revenite de pe clădirile masive din jur. Sunt in viaţa omului evenimente care se întipăresc în minte cred că pe veci. Acest concert a fost aşa ceva. De acolo, de la Praga am făcut un rond spre Karlovy Vari, Karlsbadul de altădată, oraşul Cheb-Egerul, unde un centru vechi găzduieşte nişte „blocuri" medievale, cred că Fuggereiuri, falanstere ale familiei de bancheri Fugger cu reşedinţă în Augsburg, Donauwoerth şi alte locuri în Bavaria. Am revenit spre Marianske Lazne, Marienbadul vechi, Franzeske Lazne, Castelul, muzeul şi parcul familiei cancelarului Metternich care a reuşit după Congresul de la Viena să pună mâna pe efectele personale şi o bună parte a averii lui Napoleon, apoi ne-am întors acasă.
Din păcate, după această a doua călătorie s-a redus posibilitatea călătoriilor, paşaport eliberându-se muritorilor de rând numai din doi în doi ani. Aşa că următoarea noastră călătorie a fost abia în 1977, în Slovacia la Roznava, castelul Andrassiestilor la Krasnahorka, peştera Dobşina, orăşelul Brezno, unde Puşa şi-a găsit nişte parfumuri de import, Banska Bystricza, oraş medieval frumos, dar zgomotos şi murdar. După ce am trecut prin Zilina, am ajuns la Zvolen, de unde am vizitat oraşele miniere medievale Kremnicza şi Stiavnicza, unde se băteau monedele mari de aur şi argint care spre sfârşitul secolului XIX mai circulau intre triburile din

coloniile africane, dar care illo tempore aveau cu siguranţă valoare de circulaţie nu numai in Ungaria, Transilvania, ci şi în ţările române.
În 1979 am mai făcut un periplu prin nord, după ce am parcurs şoseaua de sus care trece pe lângă Munţii Tatra, am ajuns până la Hradec Kralove, Königgrätz-ul bătăliilor austro-prusace, Litomerice ale familiei Thurn und Taxis, ajungând prin Jablonetz, Gablonţul strasurilor cunoscute în toată lumea, Jicinul vestitului Rumceis cunoscut copiilor din filmele de desene animate, la locul de naştere a Skodiţei noastre Mlada Boleslav, unde am prins un raliu aniversar al Skodelor de pretutindeni şi o expoziţie a tuturor modelelor începând cu 1902 sau 1904. Nu am putut evita Praga, după ce vizitasem cetatea Melnik, şi am coborât la fosta reşedinţă a arhiducelui antipatic ucis la Sarajevo, Franz-Ferdinand unde se află o expozitie titanică de trofee de vânătoare. Se pare că majoritatea figurilor nesuferite ale istoriei au fost sau sunt mari vânători.
Ne-a mai fost dat să facem cu Skodiţa albă un drum prin 1979, din nou până departe în Boemia, iar în 1981, deja cu Skoda nouă, în Slovacia de est prin oraşele din Spis, în plină ceaţă a toamnei, pe munţii Tatra, urcând cu telefericul până la Hotel Encian şi de acolo cu telescaunul până la vârful Lomniţe. Merită să amintesc aci că Puşa era cu botine, ne-am aşezat pe telescaun şi la un moment dat, desfăcându-se perdeaua de ceaţă, ne-am trezit cu un hău sub noi care ne ţineam tare de scaunul nenorocit, fără un punct de sprijin. Ajunşi sus, nu am văzut mai departe de 2-3 metri. Când ne aşezăm pe telescaun, tipul care ne dă drumul trece peste capul nostru un fel de bară de care ne puteam ține comod şi în siguranţă la coborâre. Dar cine ştia de asemenea tertipuri la urcare.
Am mai trecut prin Bardeiov, unde există o primărie geamănă cu cea de la Braşov şi unde în biserica Sfântul Egidiu, printre altarele cu aripi, unul este pictat de Dürer. Am mai oprit pentru o noapte în Preşov şi tot prin nord am ajuns acasă, la oile noastre.
Deşi aparent izolaţi, la ţară, duceam o viaţă socială foarte intensă, Puşa spunea întotdeauna: avem casa deschisă. Ne vizitau deseori Mircea şi simpatica lui soţie Sucubus (botezată încă la Săvârşin de către de acum regretatul dr. Dan Arthur trecut în eternitate în mod voluntar, reuşind după ani, la a doua tentativă, să-şi pună capăt zilelor), o doamnă plină de farmec, temperament, foarte inteligentă, moroşană de origine şi preocupată de filozofie de înaltă calitate. Mircea, ca pe vremuri pe Retezat, acum pleca de la noi în lungi plimbări pe jos, câteodată străbătând zeci de kilometri între colinele blânde din jur. Făcând plajă în mica noastră curte plină de flori, Sucubus mă punea să traduc din studiul despre raţiunea umană a lui David Hume. Dacă Puşa se sătura să-l servească la orele nepotrivite ale sosirii acasă pe peregrinul Mircea, am putut să-l ţin acasă numai promiţându-i că vom traduce din Sein und Zeit, Holzwege sau Wegmarken ale lui Martin Heidegger, sau aprofundându-ne în discuţii nesfârşite despre hermeneutică sau, ceea ce s-a dovedit treabă mult mai sterilă, despre viitorul psihiatriei româneşti. În discuţiile despre tema din urmă ne însoţeau adesea privirile ironice ale Puşei şi ale lui Sucubus.
Săptămânal ne duceam la Marghita la simpatica familie a colegului nostru Al Treilea Mircea din preajma noastră, cu care am petrecut toate revelioanele în anii în care nu le-am organizat în spital. Aici la Marghita, sub conducerea diplomatic înţeleaptă a doctorului Pop Mircea, s-a constituit un colectiv numeros şi unit de medici cam toţi din aceeași promoţie, de specialităţi diferite, deci iniţial fără rivalităţi şi contradicţii. Am petrecut în mijlocul lor numeroase seri plăcute. Îmi aduc aminte cu mare plăcere de unul din aceste revelioane. Plecasem cu Skodiţa noastră într-o splendidă seară ca de toamnă târzie, iar la întoarcere acasă pe frumosul drum între

colinele blânde ce ne însoţeau, am mers pe o zăpadă de peste 20 cm. Pe drumul care ducea prin pădurice ne-a întâmpinat o pereche de căprioare poate puţin orbite de faruri. Oprind maşina în ninsoarea cu fulgi mari ce cădeau lin, am stat aşa, faţă în faţă, minute în şir, până s-au hotărât să plece în desiș. Dar acum termin fiindcă calculatorul meu leneş şi obosit începe să nu mă mai asculte, fiind probabil prea încărcat cu aceste pălăvrăgeli. Voi continua povestea Cadiei în capitolul următor.

Tighiţul – un pisoi năzdrăvan

Într-o tristă zi de noiembrie, după 13 ani de convieţuire pline de afecţiune, Tighiţul nostru ne-a părăsit. Acum îmi fac loc să evoc povestea lui. Primul meu pacient căruia i-am făcut ieşirea în Păclişa, m-a căutat înainte de plecare cu lacrimi în ochi, strângând la piept o pisicuţă neagră cu botişor şi pantofiori albi. Să tot fi avut vreo două-trei luni. Copilul mi-a spus că mămica lui nu accepta să ducă pisicuţa cu el în locuinţa de bloc din Bucureşti. Mă ruga să am grijă de ea. I-am promis că o să mă îngrijesc de ea cu toate că, deşi crescut printre zeci de animale, niciodată nu am avut de a face cu pisici. După ce m-am convins că se ţine scai de mine, am luat-o acasă fără să ştiu cum va reacţiona Puşa la vederea animalului în locuinţa noastră de la barăci. Am pregătit un capac de cutie de pantofi cu nisip, l-am aşezat lângă soba de teracotă şi am aşteptat sosirea Puşei. Între timp, pisicuţa a inspectat toata locuinţa, nu era mare lucru, pentru că era minusculă, a descoperit cutiuţa cu nisip şi a utilizat-o aşa cum se utilizează o toaletă de către un om, în mod civilizat. Spre mirarea mea, Puşa a îndrăgit-o din prima clipă. Astfel, noua locatară, botezată Pise, ne-a acceptat ca slugi şi a crescut văzând cu ochii, devenind o frumuseţe. După aproximativ un an, obişnuită să stea numai în casă, venind de la serviciu o găsesc mieunând groaznic, contorsionându-se, culcată pe spate, ca cineva chinuit de spasme groaznice. Am apelat la veterinarul din Haţeg care s-a oferit să vină să o consulte. Tânărul absolvent al medicinii veterinare din Bucureşti, obişnuit cu animale de companie mult mai mult decât cu ovinele, cabalinele, porcinele şi bovinele, clientela sa din mediul rural, se uită la Pise râzând şi ne-a spus că este perfect sănătoasă, dar natura îşi cere drepturile. Ne-a sfătuit să îi dăm drumul afară să-şi găsească un partener pe plac. De teama câinilor ce circulau mereu printre barăci am refuzat. După plecarea lui însă am pornit spre cantină, unde ştiam că îşi face veacul un motan uriaş şi prietenos. L-am ademenit, l-am luat în braţe şi l-am dus acasă închizându-l în locuinţă cu Pise pornită după aventuri sex. Întors la prânz acasă, am găsit locuinţa într-o stare jalnică, perdelele şi draperiile pe jos, faţa de masă aruncată într-un colț al camerei, covorul adunat, cuvertura de pat mototolită, dar stăpânită de Pise furioasă, pufăind. În spatele lăzii cu lemne în bucătărie îl găsesc pe bietul motănoi cu spatele arcuit şi coada zburlită, tremurând de frică. L-am prins dorind să-i dau drumul afară, gest interpretat greşit de bietul animal care m-a muşcat de mână urât de tot. Am reuşit să-l eliberez de furia lui Pise, m-am spălat bine cu apă şi mult săpun, mi-am pansat rănile destul de dureroase şi mi-am văzut de treburi.

A doua zi, la raportul de gardă, Mircea Blaga mă întreabă ce am păţit, relatez evenimentele spre distracţia colegilor, la care mă întreabă dacă nu ar trebui să mă adresez centrului antirabic din Deva. Râzând, dau un răspuns categoric negativ. A doua zi la raport mă întreabă din nou dacă nu am anunţat centrul antirabic, răspunsul meu e tot negativ. A treia zi, întrebarea se repetă cu completarea dacă nu am parcurs capitolul despre turbare din recent apărutele două volume de Balş. Nimic. A patra zi apare cu unul din volume, şi azi îmi aduc aminte, avea o supracopertă

verde. Na, citeşte! Ce naiba să citesc?! Nu vrei, îţi citesc eu: Muşcăturile unui animal turbat în patul unghiei unei victime sunt in cazul omiterii vaccinării sută la sută mortale. Văzusem in stagii ca elev şi mai târziu ca student trei cazuri de rabie. Interlocutorul meu se uita la mâna mea maltratată de motan şi arată două urme de dinţi în patul unghiei. M-a cuprins un val de căldură. Am dat un telefon la colegul de la centrul antirabic. Mi-a spus că dacă trece cineva pe la el, îmi trimite 6 doze pe care trebuie să mi le injectez paraombilical. În cazul in care animalul la sfârşitul celor 6 doze este sănătos, pot abandona supliciul. Zis şi făcut. Nu ştiu cum se procedează în zilele noastre, dar pot să vă spun că nu a fost o plăcere să-mi fac cele 6 injecţii. Bineînţeles că pisoiul, după 12 zile de la agresarea mea, nu a avut nici pe dracu aşa că am anunţat colegul de la Deva că nu mai am nevoie de alte doze. După dezumflarea abdomenului, mă întâlnesc pe malul Râului Mare cu Mircea Blaga. Mă întreabă cu o mutră îngrijorată ce caut pe acolo: Fac, ca tine, plajă. Nu ştii că după vaccin antirabic timp de un an trebuie să te fereşti de expunere la soare?! Aveam gură spartă şi până atunci, dar înjurăturile ce le-a auzit nu cred că şi le-a pus după ureche.

La scurt timp după mutarea in castel ne pregătim să plecăm in concediu. O încredinţăm pe Pise unei colege nou repartizate în spital, Hertha pe nume. Se angajează să aibă grijă de ea. Plecăm liniştiţi. La întoarcere, Pise nicăieri. Intraţi în panică, întrebăm ce s-a întâmplat. Aflăm că a fugit pe fereastra şi a fost văzută căzând de la etaj şi dispărând în parc la două zile după plecarea noastră. Noaptea, zgomot de afara, Pise murdară, jigărită, zgâlţâie tocul ferestrei, cerând să fie lăsată să intre. Fericiţi, deschidem fereastra. Deja după două săptămâni, observăm că burta i se rotunjeşte. Ajunsă la termen, mă cheamă în camera mare unde Puşa i-a pregătit un culcuş special cu cârpe într-o cutie şi, cu un ţipăt urmat de o mişcare rapidă, naşte un prim pui, negru ca ea, după alt ţipăt vine un puişor alb şi, în final, unul gri tigrat. O foarte voluntară profesoară de gimnastică, săsoaică, cumnata lui Petru Dumitriu scriitorul care şi-a murdărit cuibul scriind despre familiile din elita bucureşteană din care făcuse parte, intră la noi, inspectează pisicuţele, ne întreabă care ne este cea mai dragă, spunem ca cel mai mult ne place tigrişorul cenuşiu, pune mâna pe celelalte două şi dispare. Întoarsă după câteva minute ne anunţă că i-a terminat în pârâul ce curge prin parc. Aşa am rămas cu Pise şi Tighiţul care crescând a devenit o frumuseţe. Din păcate, la o vizită a familiei Pop, în concediu, odată cu ei intră vijelios în locuinţă un foxterier nevăzut înainte şi nici după acest eveniment şi, cu o furie oarbă, atacă pisicile noastre care se refugiază care încotro. Scos din locuinţă, foxi dispare, dar cele două pisici se atacă reciproc şi, deşi separate în cele două camere ale apartamentului, nu se vor mai împăca. A trebuit să ne luăm bun rămas de la una din ele. Tighiţul fiind mai mic, am hotărât sa-l păstrăm şi am dat-o pe Pise în îngrijire uneia dintre infirmierele de pe secţia mea. Multă vreme i-am dus dorul, dar fiindcă nu s-a întors de la Haţeg, m-am convins că o duce bine şi este mulţumită cu noul ei cămin.
Aşa a rămas Tighiţul la noi, demonstrând în cei 13 ani, numeroase însuşiri uimitoare, printre care capacitatea uluitoare de comunicare. Ceace nu a fost posibil la Păclişa, la Cadea i-a făcut o reală plăcere, plimbările prin curte, nu fără riscuri. În podul casei, toamna, se muta o familie de jderi care făcea câteva zile scandal, dar apoi intra în hibernare. Primăvara reîncepea mişcarea care îl irita pe Tighiţul care odată, scăpat în curte, a urcat pe scara din depozitul de lemne şi a vrut să-i gonească pe intruşi. Aceştia s-au apărat, l-au muşcat şi i-au rupt piciorul. Aşa am luat contact cu unalt veterinar tânăr din Săcueni care, după o radiografie, i-a pus piciorul intre atele. Cu aceste atele s-a plimbat timp de trei săptămâni. Acest mic animal inteligent, prietenos şi comunicativ a

fost un substitut de copil pentru noi care, cât am fi avut timp pentru copii, nu am îndrăznit, iar când ne-am dezmeticit din temerile induse de meseria noastră, a fost mult prea târziu. La dispariţia Tighiţului nostru am resimţit, pentru unii poate pare o aiureală, un doliu autentic, şi Puşa mea şi-a adus aminte ani de zile în noiembrie de pierderea dragului nostru companion. După pierderea lui, am mai hrănit pisici în curtea noastră din Cadea, dar niciodată nu ne-am mai legat de un animal, de teamă să nu trecem prin aceeaşi suferinţă la eventuala sa pierdere.

Rămas bun de la Cadea

Aveam, ca la Păclişa, şi la Cadea câţiva pacienţi care şi azi mă caută câte unii, deşi la plecarea noastră de acolo schimbarea de „regim” a fost iniţial bine primit. Aurel, pe care îl credeam cel mai fidel discipol al nostru, a introdus un regim libertin care în nici un an a schimbat forma de viaţa ordonată în regimul curativ de protecţie a copiilor. A început şi degradarea spitalului, mai ales după ce la Direcţie a apărut un pseudopsihiatru pilos şi total incompetent, care a sprijinit din plin distrugerea unităţii. Astfel aflu din ziarul de limbă maghiară Faklya, care de sărbători religioase mai insera câte o poveste mai duioasă, că la spitalul Cadea este nuntă mare, nuntă. La eveniment participă inclusiv oficialităţile din Săcueni. Magda, o pacientă cu deficienţă mintală medie, prin nu ştiu ce minune foarte drăguţă şi cu „vino încoace” se mărită cu un băiat din sat. Furios, deşi până atunci nu am scris niciodată vreunui ziar, protestez, anunţându-i ca au scris prefaţa la o nenorocire. După nici 3 luni, frumoasa este adusă la expertiză in spitalul de neuropsihiatrie fiindcă şi-a înjunghiat soţul din gelozie în abdomen. In mod normal nici un deficient mintal mediu nu poate fi integral responsabil de faptele sale. În caul Magdei, dacă ar fi fost declarată cu coeficientul mintal real, s-ar fi putut trage la răspundere iresponsabilii care au admis căsătorie. Femeia a stat 5 ani în puşcărie.

Dar deocamdată Cadea era o unitate închegată şi funcţională. Cunoşteam problemele personale ale fiecăruia dintre cei cca. 110-120 de salariaţi, sărbătoream cu ei, interveneam în rezolvarea problemelor personale ale lor, ne bucuram cu ei la logodne, căsătorii, mai ales dacă se petreceau între ei. Cele mai grele probleme pentru mine au constituit repetatele restructurări de personal impuse de conducerea de partid şi stat, când a trebuit să concediez 4-6 salariaţi aleşi pe criterii socio-familiale. Numeroase nopţi nedormite se datorau acestor intervenţii în destinul unor oameni necăjiţi. Spre norocul meu şi al lor, fiindcă orice minune durează la noi trei zile, după maximum o lună toţi concediaţii au fost întotdeauna reangajaţi.

O singură dată a trebuit să sesizez organele penale. Si acest lucru după ce m-am convins că unul din oamenii de curte, nici azi nu pot înţelege din ce impuls anormal, s-a culcat cu o pacientă hemiplegică de o urâţenie înspăimântătoare, imbecilă pe deasupra, care a rămas gravidă. Desigur, în asemenea condiţii, întreruperea de sarcină ar fi fost aprobată de orice comisie. Totuşi un amabil şef de secţie, Dumnezeu l-a pedepsit pe urmă, a refuzat intervenţia afirmând că sarcina a depăşit cu mult termenul de trei luni, în ciuda faptului că în registrul de cicluri condus cu minuţiozitate de personalul mediu şi controlat lunar de către Puşa, sarcina nu putea fi mai veche de 6 săptămâni. Cred că a fost primul caz în istoria obstetricii în care o femeie să nască înspre sfârşitul lunii 11 de sarcină. Asta ca să amintesc de colegialitate şi dorinţa de a rezolva o problemă

fără a se aştepta o parasolvenţă. Soţia acestui corifeu al obsterico-ginecologiei avea o înaltă funcţie de partid.
Una dintre cele mai importante realizări a noastre a fost dovedirea faptului că se poate institui un sistem de terapie ocupaţională pentru copii şi adolescenţi cronici, alături de un sistem terapeutic eficient pentru copii cu suferinţe curabile, în unităţi de dimensiuni medii, confirmând teza nouă după care nu unităţile gigant sunt viitorul. Din păcate, toate intervenţiile mele de a obţine un electroencefalograf au fost sabotate cu fermitate la nivelul judeţului, lucru de neînţeles, fiindcă am obţinut de la minister transferul unui asemenea aparat de la Păclişa. In ciuda aprobărilor, aparatul a fost blocat la Spitalul din Oradea, fiind transformat în electromiograf. Se pare că la un moment dat succesele noastre au început să deranjeze. Nu ne-a prea interesat această schimbare de atitudine, sesiunile USSM la Oradea au devenit din ce în ce mai tensionate şi am început să simţim o schimbare de atmosferă în Spitalul de neuropsihiatrie din reşedinţa de judeţ, în agapele simpatice după aceste sesiuni domnea acum o atmosferă reţinută, mai sobră, colegii păreau distanţaţi între ei. Am simţit cu regret începutul celei mai grave boli ale unei unităţi sanitare, zâzania.
Aveam din păcate experienţa tristă a Păclişei ultimului nostru an acolo şi, ajunşi acasă, ziceam: Ce păcat!
În aprilie 1978, tata ne sună la telefon şi ne anunţă că dacă dorim să-l mai vedem, să mergem a doua zi la gara Curtici, deoarece pleacă definitiv în Germania. Am pornit a doua zi spre Curtici. La un moment dat, un indicator de circulaţie arată un drum de ţară care duce acolo. Am virat spre dreapta şi am ajuns într-o fundătură terminată intr-o băltoacă. Am avut noroc cu un car cu boi care ne-a scos din mizerie, dar eşapamentul Skodiţei noastre albe a rămas pe acolo. Am pornit spre Arad, am ajuns cu o jumătate de oră înainte de plecarea lui Wiener Walzer şi ne-am luat rămas bun, cu ciudatul sentiment că viaţa noastră tihnită la Cadea va lua sfârşit. Era evident pentru mine, care in adolescenţă şi prima tinereţe, am avut de suferit şi pentru faptul că mătuşa mea trăia in Germania, ce va urma acum, când îmi pleca tatăl meu. În socialismul multilateral dezvoltat, una din cele mai recente sforăieli ale Ceauşeştilor a fost că nu putea fi conducător de unitate nimeni care avea rude în străinătate. Am început demersuri de a ne transfera în altă parte, acceptând orice ofertă de a organiza unităţi de tipul Cadiei sau posturi în policlinică. Am fost primiţi pe rând cu brio, dar, după maximum 5 zile, ni s-a spus că răspunsul este, cu regret, negativ. Şeful meu Dr. Popa Ioan nu s-a împăcat cu ideea de a ne scăpa din mână, ori fără acordul său nu se aproba transfer în altă parte. In zadar a fost orice opoziţie de-a mea, mi s-a oferit deschiderea unui centru de sănătate mintală cu 60 paturi în locul secţiei de hepatită în plin centru al oraşului, am refuzat categoric să fac o unitate sanitară în buricul târgului. De spitalul de copii ştia bine că nu se putea vorbi, doar am refuzat înainte de deschiderea lui în 1970 sau 1971 deschiderea unei secţii acolo, fiindcă localul de altfel frumos şi modern nu putea nici pe departe asigura condiţiile complexe cerute de un asemenea centru. În final, după deschiderea noului Spital Judeţean mi s-a oferit clădirea secţiei de tuberculoză infantilă şi ortopedie oasteo-articulară aflată în apropierea Spitalului de Neuropsihiatrie din Oradea. Am făcut marea greşeală, pe care o regret şi azi, să accept conform înţelegerii în consiliul naţional de psihiatrie incorporarea acestei unităţi în structura spitalului amintit. Mi s-a scos un post la concurs, am susţinut concursul în capitală, evident nu am avut contracandidat. Abia peste un an s-a scos un al doilea post pentru Puşa, ea, spre îngrijorarea mea, avea însă trei contracandidaţi. A ieşit cu brio prima, a dorit să aleagă prima Sibiul unde m-

aş fi dus cu mare plăcere şi eu, dar nu a fost posibil, s-a intervenit cu clauza buletinului de identitate numai ca să nu plecăm. Am făcut proiectul noii unităţi din Oradea adaptând la condiţiile concrete ale sitului obţinut, proiectul meu de structurare şi organizare a sănătăţii mintale pentru deceniul 9 adică 1980-89 depus la Minister şi discutat în amănunt cu generosul Ministru adjunct al Sănătăţii Dr.Aldea. A urmat o lungă perioadă de detaşare din postul de medic primar psihiatru de la laboratorul de sănătate mintală adulţi Oradea până în Februarie 1982 când, luaţi cu japcă, obţinând şi o locuinţă de două camere in Oradea, am fost obligaţi să ne luam rămas bun de Cadea noastră.
Astfel se încheia o altă importantă etapă din viaţa noastră.

Probleme şi succese la spitalul de la Oradea

Primisem după solemne promisiuni făcute Profesorului Predescu că ni se va repartiza un apartament cu patru camere, o ofertă într-un bloc vechi, cu doua camere, fără balcon, într-o zonă unde apa curgea din robinete din an în paşti. Am refuzat, în final, cu multe tergiversări ni s-a dat un apartament cu două camere în „blocul medicilor” nefinisat şi la parter. Evident apartamentele bune au fost date personalităţilor mult mai importante decât noi, cu cât erau mai aproape de sfinţi cu atât mai bune, unele chiar cu garaj. Am înţeles că aici a primit repartizare contabilul şef al direcţiei, seful şantierelor de construcţii al direcţiei sanitare, toţi „medici” ca şi „sportivul” un fotbalist al echipei FC Bihor – acesta din urmă măcar simpatic şi bine crescut, dar au mai fost şi alţi tot ”medici” ca un şofer de la salvare, băiatul unui ştab mare la judeţ etc.. Noi ne-am mulţumit cu parterul, deasupra garajelor elitei.

Puşa văzuse la nişte amici la Marghita o mobilă stil colonial, verde, bună de sufragerie şi bucătărie. Am reuşit să o cumpărăm prin relaţii, completându-l cu un secretaire de acelaşi stil. Astfel prima parte mobilată a locuinţei a fost această sufragerie-bucătărie. Am comandat trei corpuri de bibliotecă la fabrica de mobilă din Săcueni, cu durere în suflet am dus la Timişoara comoda empire, biroul meu rococo, o consolă Biedermeyer cu oglindă, toate tablourile de familie, partea din argintăria familiei care mi se cuvenea, am trimis la copiii cumnatului meu câteva sute de cărţi. Toate romanele poliţiste, acvariile, parte de mobilier ce speram să ducem cu timpul la Oradea, bună parte din cărţile noastre medicale le-am stivuit în garaj, am pus un lacăt pe uşa acestuia, ca să nu mai revedem din ele absolut nimic niciodată. Am încărcat tot ce trebuia dus urgent la Oradea, am ţinut o mică serbare de adio unde nu am mai putut scoate o vorbă de emoţie şi tristeţe şi am plecat. Ajunşi în locuinţa nouă am aranjat mobila, am despachetat parte din lucruri şi mi s-a făcut un rău nemaiîntâlnit până atunci.

A doua dimineaţa in timp ce mă rădeam m-am văzut în oglindă brun închis. Mi-am dat seamă de diagnostic. Scăpasem fără probleme de prima mare epidemie de hepatită în 1952-53 la Arad, am lucrat ca epidemiolog trei ani fără să mă protejez în afară de obişnuitele deprinderi de igienă, dar acum sunt sigur că din cauza stresului mi s-au prăbuşit mecanismele imunitare. Cu numai 2 luni înainte mama ajunse țintuită de pat, am fost s-o văd. Puşa mă sună la telefon, soacra mea a făcut o fractură de col femural, in pragul Crăciunului. M-am întors la Cadea, era o zăpadă şi un ger nemaipomenit. Linia ferată Timişoara-Arad electrificată a căzut, macazurile nu au putut fi dezgheţate decât cu mare dificultate. Cei 52 Km de parcurs pe această linie electrică au cerut 6 ore de călătorie. Am ajuns noaptea la Cadea şi am plecat cu Skodiţa spre Dej, drumul prin Cluj fiind înzăpezit, prin Satu Mare, Baia Mare. Am ajuns în zori la Dej, am mers direct la Spital unde chirurg era o veche cunoştinţă din Haţeg, doctorul Strauss care ne-a spus că Mama nu este in toate minţile şi se ceartă cu toată lumea, blestemând întregul personal. Era ajunul Crăciunului, o sărbătoare respectată de noi până atunci cu sfinţenie, am transferat-o la Cluj, ni s-a promis că va fi operată. Seară pe o crenguţă de brad de 15 centimetri am aprins o lumânare în maşinuţă şi amândurora ni s-a părut că acum Moş Crăciun a murit. Deci stresurile nu au lipsit nici in antecedentele recente ale îmbolnăvirii.

M-am predat la cunoştinţele noastre la spitalul de contagioase. Am fost bine primit, dar în curând mi-am dat seama ce paradis a fost spitalul nostru în comparaţie cu această unitate în care doar medicii şi sora şefă şi cea din salon au fost amabili. Biata Puşa a trebuit să deschidă noul centru. Făcea naveta între locuinţă, mine, secţia nouă, iar la mine, acasă, iar la secţie etc. Era speriată fiindcă nu a fost deloc încurajată de medicii din secţie şi nici de inimosul director al spitalului de contagioase Dr. Cosma. Starea de rău a durat peste 10 zile, nopţile pluteam intre vis şi realitate, ajunsesem la un moment dat într-o stare oneiroidă pe malul Stixului, o apă violetă, care curgea încet într-o ambianţă de culori sumbre şi un cer negru, atât de negru încât am rămas perplex. Primeam perfuzii, dar mă luptam şi eu, ducând un război psihologic cu propriul meu trup pentru supravieţuire. Mă temeam ce va face Puşa fără mine. Parte din această luptă a fost imaginarea felurilor de mâncare care îmi plăceau înainte. Cel mai adesea ciorbă de varză murată cu cârnaţi afumaţi. In cea de a 11-a noapte, brusc mi s-a făcut bine. Ştiam că am scăpat, în aşa fel încât, la insistenţe mari, Dr. Cosma după 24 zile m-a lăsat acasă cu obligaţia de a nu părăsi patul, nici vorbă de părăsit locuinţa. A fost ceva infernal, in spaţiul de nici 50 metri pătraţi, după splendida noastră locuinţă cu curte, grădină, pârâiaşul din fata casei şi pusta care se întinde ca o farfurie până la munţii de pe malul drept al Budapestei, mă învârteam ca un leu în cuşcă cuprins de furia neputinţei.

Abia peste patru luni mi s-a permis cu orar redus să încep activitatea. Nu trebuie să spun că în absenţa mea amabilii colegi psihiatrii la spital au mutat administraţia unităţii in spaţiul ce ne revenea la intrare în centrul nostru, prevăzut pentru vestiar, baie pentru personal, birou de primire, serviciu de primire şi spaţiu pentru vizitatori. A fost al doilea avertisment cu privire la imprudenţa de a fi acceptat tutela neuropsihiatriei pentru adulţi. Primul a fost cu luni înainte când mi s-a cerut să cedez o aripă a clădirii pentru radiologie, lucru pe care bineînţeles l-am refuzat. Atunci am constatat pentru prima oară şi mitocănia ce ne aştepta, fiindcă mi s-a trântit telefonul în furcă de furie că nu am cedat. In spaţiul fostei administraţii, ani lungi nu s-a făcut absolut nimic. Aşa că asta a fost o altă lecţie primită despre adevărul zicalei „Dă Doamne să moară capra vecinului”. Eu programasem secţia cu 45 de paturi, cifra a fost umflată la 60, am insistat pentru înfiinţarea unui spital de zi, l-am mobilat, am fost sabotat prin nealocarea personalului necesar, am prevăzut un spital de noapte, fiindcă in ultimul an din Cadea am fost confruntat pentru prima oară cu o problemă nouă, văzută până atunci doar la televizor, copiii străzii la Copacabana plaja din Rio. In toamna anului 1980 au apărut la poarta spitalului trei zdrenţăroşi cu mutră de şmecheri de cca.10 ani cerând să fie „reinternaţi”. Niciodată nu i-am văzut înainte. I-am băgat in biroul meu la anchetă. În final au recunoscut că hoinăresc, le este frig şi foame, şi au aflat de la foştii internaţi ce condiţii minunate sunt la noi. I-am trimis la despăduchere, baie, termenul idiot folosit în limbajul oficial era „igienizare” şi i-am internat. După această procedură destul de dificilă s-au înfiinţat la ghişeul din sala de mese şi au cerşit de la bucătăreasă numeroase porţii consumate înfulecând. Atunci s-a întărit în mine ideea, de altfel prevăzută în proiectul meu de centru la Oradea, staţionarului profilactic, de noapte. Ceea ce nu am putut face in spitalele din mediul rural a început să mă preocupe din ce în ce mai mult. Cunoscusem lucrarea lui Rutter care a făcut screeningul total al copiilor din insula Man, am profitat de modelul acţiunii CENTAUR făcut prin sondaj şi am iniţiat screeningul total din creşele, grădiniţele cu reexaminarea copiilor în clasa întâia. Am selectat şi două localităţi rurale in acelaşi scop.

Desigur, treaba nu era uşoară, am completat chestionarele de screening cu desenul omuleţului Goodenough şi Testul Bender. Când s-au adunat 400 de asemenea probe, le-am trimis cu unul din psihologi la Cluj pentru validare şi am primit rezultatul cu certitudinea că pentru cel puţin un deceniu avem probe valide. In curând – cu experienţa mea de fost epidemiolog - am reuşit să deplasez activitatea cu peste 50 la sută a centrului, extra muros. După un an am putut prezenta primele rezultate la o consfătuire de neuropsihiatria copilului şi adolescentului. Consemnam zilnic activitatea aşa că în orice moment puteam să prezint intreaga activitate a centrului, în intregul deceniu care a urmat. Nu fără rezistenţă am mutat comisia de triere şi diagnostic la LSM-ul nostru, am înfiinţat un fişier pentru toţi pacienţii care ne au trecut pragul indiferent de diagnostic, şi am reuşit in numai trei ani să reduc numărul cazurilor noi pe un an de la peste trei mii la sub o mie, toţi copiii fiind văzuţi in locul lor de activitate. Ciudată mi s-a părut rezistenţa multor părinţi faţă de ideea că pruncul lor ar beneficia de intervenţia noastră, desigur nu am ţinut cont de faptul ca orice părinte vede copii săi ca non plus ultra deşteptăciunii, normalităţii. Adesea şi a frumuseţii.

Plecând pentru prima oară in vizită la tata, am primit de la Dan, colegul nostru de la Păclişa fugit demult din ţară, un teanc de reviste. Am dat de o treabă interesantă. Un medic bătrân şi simpatic după poza prezentata în revistă, dr. Eisenhauer pe nume, la un serviciu de expertiză a capacităţii, a început un program ocupaţional cu vârstnicii prin exerciţii distractive de tipul rebusuri, ghicitori, jocuri logice pentru oprirea sau prevenirea denivelării mintale. El a numit acest fel de intervenţie Jogging Mintal. I-am scris şi mi-a trimis cartea lui pe care am tradus-o. Împreună cu echipa de psihologi şi logopeda am început un asemenea program stimulativ pentru copii cu dificultăţi de învăţare. Rezultatele au fost impresionante. Copii depistaţi la grădiniţă au reuşit să se adapteze la şcoală mult mai uşor. Aveam relaţii bune şi cu inspectorul şcolar, reuşind şi deschiderea unei grădiniţe şi şcoli pe secţie. In aceea vreme mai existau clase cu efectiv redus pentru copii cu intelect liminar, şcolile speciale ajutătoare încă funcţionau cu echipele formate de institutele de defectologie ajutând debilii mintali să se descurce cât de cât in viaţă. Încă nu s-a impus tâmpita idee occidentală despre normalizare, deci expunerea celor nedreptăţiţi de soartă la groaznicele complexe de inferioritate şi reacţii de demisie din zilele de azi. Azi din păcate maimuţărind tot ce vine dintr-o Europă mai avansată din toate punctele de vedere ca noi (doară a fost, după cum îmi aduc aminte, fecioară fiind, sodomizată de Zeus, care a răpit-o sub masca unui taur) lucrurile s-au schimbat. Bieţii debili mintali suferă azi în şcolile generale umilinţa rezultatelor slabe in ciuda scăderii dureroase a pretenţiilor, iar şcolile ajutătoare sunt umplute de copii la nivel de imbecilitate candidaţi la abuzuri, delincvenţă şi mizerie socială ulterioară. Noroc că mai funcţionează mica corupţie şi sistemul de pile, aşa că unii cu deficienţe uşoare pot ajunge la insistenţele părinţilor lor mai înţelepţi decât oficialităţile responsabile, in aceste şcoli ajutătoare concepute de fapt în mod special pentru ei. Una din fixele mele a fost este adevărat că în mediu urban în loc de şcoli speciale ajutătoare ar fi fost mai normal înfiinţarea unor clase speciale în şcolile generale, doar în rural ar fi fost necesară înfiinţarea unor internate pentru clasele speciale în care s-ar fi putut şcolariza un număr de copii din mai multe localităţi. In aceea vreme în departamentul sănătăţii încă nu erau tot atâţia incompetenţi ca la învăţământ. Amicul meu distins, doctorul Gabi Curteanu, şeful comisiei de demografie al judeţului, care m-a cooptat în acest organism, cu care de altfel am colaborat la un

număr de lucrări ştiinţifice, m-a invitat într-un an la deschiderea festivă a anului de învăţământ. La inspectoratul şcolar, alături de politruci, ajunşi azi cadre universitare, mai existau şi câţiva dascăli adevăraţi animaţi de cele mai bune intenţii, dar şedinţa a fost condusă de un tovarăş ministru adjunct la ministerul lor. Acest geniu a debitat la un moment dat tâmpenia cum că la noi în țară nu există deficienţi mintal, ci cel mult copii cu dezvoltare lentă. Ca psihiatru al copilăriei am întâlnit un număr mic de asemenea copii care constituiau o variantă normală de dezvoltare. Aşa că, luând cuvântul, mi-am putut permite ca specialist să-l întreb pe acest geniu al prostiei dacă îmi poate spune câte decenii trebuie şcolarizat un caz de deficienţă medie pentru a-şi recupera „întârzierea”. Mai făcusem şi alte asemenea gafe. Cooptat în colectivul lectorilor pentru învăţământul postuniversitar cu ocazia unei prelegeri am susţinut că mamele nu au timp pentru educarea copiilor lor fiindcă trebuie să stea ore în şir la coadă ca să le poate asigura hrana zilnică. Evident a fost ultima lecţie ţinută de mine.

Ceva mai jos de noi care stăteam, la Hochparter, locuia o familie de oameni mai tineri, el medic tot la Spitalul de Neuropsihiatrie, ea profesoara la o şcoală profesională specială. Petrică şi Florica Mihancea, aveau o fetiţă slabă ca un ţâr şi un băieţel dezgheţat al cărui farmec a constat şi într-o dislalie. De copii avea grijă o babă de la ţară care înjura înflorat, făcea nişte sărmăluţe cu pisat cum se zice la uruiala de porumb în Bihor. Această bătrână uscăţivă era plină de umor rustic şi ne-a putut distra teribil. Aceşti vecini m-au impresionat prin faptul că având acelaşi drum, au oferit Puşei mele chinuite cât eu am bolit şansa transportului dimineaţa până la locul de muncă.

Cutremure si superstiții

Înspre toamnă, după ce mi s-a permis să mă mişc cu maşina, i-am vizitat, întâmplător Mircea şi soţia lui au fost la Oradea. Am pornit către asfinţit spre casă, intr-un loc frumos am dorit să opresc maşina, ca să trag o poză cu apusul de soare, nu exista de ani de zile să fac vre-o mişcare fără unul din numeroasele aparatele foto pe care le cumpărasem la Consignaţia din Oradea. Nici azi nu ştiu cum dar la un moment dat m-am trezit in şanţ, cu maşina întoarsa in direcţia Marghitei. Puşa mi-a spus că ne am şi dat odată peste cap. Acest lucru s-a întâmplat aproape de locul unde cu vechea Skodiţă am păţit intrarea în şanţ, şi unde altădată am luat o piatră cu care mi s-a spart parbrizul. De atunci şi până în zilele de acum consider porţiunea de drum intre Sălard şi satul următor Fegernic un fel de triunghi al Bermudelor personal sperând totuşi că al treilea eveniment în acelaşi loc a încheiat seria ghinioanelor. Aici menţionez că

glumesc fiindcă în afara de faptul că dacă zăresc luna nouă îmi scutur mărunţişul din buzunar, in speranţa că pe măsură ce luna creşte şi banii mi se vor înmulţi - dovada moştenirii mele semite - nici o superstiţie nu s-a prins vreodată de mine lipsindu-mi organul pentru gândirea catatimă. Dintre multele fenomene zise paranormale care azi sunt impreună cu alte ciudăţenii cu iz de fantastic şi iraţional o modă propagată şi de canale de televiziune care se vor serioase, ca de exemplu Discovery, admit numai fenomene care nu sunt deloc paranormale, ci realităţi încă neexplicate cum este de exemplu telepatia sau fascinaţia hipnotică ale căror realitate pot să confirm personal. Sunt convins că la un moment dat aceste fenomene azi încă ciudate îşi vor găsi explicaţia, tot aşa ca sensibilitatea mamei mele în tinereţe faţă de undele seismice, ea fiind in stare să ne spună că undeva în capătul celălalt al globului se petrece un cutremur masiv. Fiind timişorean deci obişnuit de mic copil cu activitatea seismică quasi permanentă în Banat nu am nici o sensibilitate faţă de mişcările tectonice, dar Puşa de exemplu a reacţionat totdeauna cu o stare de rău la cea mai mică mişcare a pământului.

Asta mă face să amintesc aici de o poveste drăguţă legată de cutremurele noastre locale. Un foarte simpatic profesor universitar la Politehnică – responsabil cu seismograful instituţiei sale - după fiecare cutremur s-a instalat la colţul spre operă a corsoului din Timişoara cu nişte panouri unde a expus înregistrările. De fiecare dată după linia continuă cu minore oscilaţii şi primele unde mărunte, înregistrarea oprită semnala cutremurul real fiindcă acul aparatului a sărit din axele sale. Deci când aparatul a dat chix, însemna că e cutremur. Am asistat odată la o scenă care a făcut să râdă întreaga masă a cumpărătorilor din magazinul alimentar mare din oraşul meu natal unde stăteam pe nişte trepte la coadă, doară după război ajungea ca două-trei persoane să stea unul în spatele altuia ca să se formeze in câteva minute o coadă lungă încă înainte ca să se poată lumea lămuri „ ce se va băga„. Toţi umblam cu nişte plase în buzunar care se puteau strânge ca un fel de minge, gata pentru achiziţii în orice clipă. Ei, Profesorul nostru parcă îl chema Curea, care nu excela în frumuseţe, stând şi el la coadă se înghesuie să avanseze puţin. Este apostrofat de cineva, stai cuminte, urâtule. La care profesorul cu mutră inocentă răspunde cu o întrebare : Eu urât, ce ai zice dacă ai vedea-o pe nevasta mea. Tot despre el savant distrat se povestea o întâmplare autentică. Intră pe surogat în frizeria domnului Şerban, figaroul de lux al oraşului, după ras îşi uită parapleul în frizerie, traversând centrul începe ploaia, văzând ca nu are umbrela cu el, îşi cumpără una în prăvălia „Umbra” de a cărei reclamă îmi aduc încă în mod clar aminte, întors pe surogat domnul Şerban zărindu-l îi vine în întâmpinare cu umbrela uitată. Profesorul intră in cafeniu Bulevard, se aşează la o masă agăţând umbrelele de speteaza unui scaun. La masa vecină cineva nu se poate abţine şi îi spune : Ei bătrâne, ai avut azi o zi bună. Aluzie la ipoteza că a reuşit să fure două umbrele.

Dar iar am luat-o razna. Să revin însă la oile noastre, la un moment dat aveam în evidenţă peste patru mii de copii dintre care desigur numai 23% s-au dovedit a avea probleme reale necesitând lămuriri şi eventuale intervenţii. Pentru a putea stăpâni mai comod evidenţele, aş fi avut neapărat nevoie fie de accesul la calculatorul spitalului, sau mai bine de un calculator propriu. Ambele deziderate au fost evident sabotate exact ca la Cadea obţinerea unui aparat EEG.

Membri si nemembri de partid. Mizeria anilor '70

Participam ca Medic Primar Şef de Secţie la şedinţele numit BCOM ale conducerii spitalului, fiind familiarizat cu legislaţia sanitară, dar şi cu metodele de a te descurca în labirintul ordinelor, HCM-urilor, Legilor adesea ca şi azi contradictorii, cred că am jucat un rol destul de mare în problemele de conducere. Afară de directorul meu din Oradea, Dr.Mircea Traian nu cred că am fost apreciat pentru acest lucru, fapt confirmat de observaţiile acre in particular pe care a trebuit să le suport. Aceste şedinţe au decurs penibil de monoton cu acelaşi ritual cu care s-au petrecut şedinţele lunare la direcţia sanitară de pe vremea in care am fost director la Cadea. Se discuta ani de zile despre terenul de tenis, în fiecare lună se dezbătea problema transformării serei in popicărie, şi alte inepţii devenite stereotipe. A fost evident plictisul care însoţea această formalitate goală de conţinut dar necesară ca dovadă a conducerii colective. Regimul avea numeroase asemenea „fixe” cei tineri de azi nu mai ştiu de exemplu de proporţionalitatea obligatorie in toate domeniile de activitate. Trebuia să existe un procent reprezentativ de femei, de minorităţi naţionale, în unele locuri de „nemembri de partid”, o tâmpenie descoperită de conducerea genială. Încă eram la Cadea când pentru „nemembrii de partid” a trebuit să se organizeze grupări aparte cu sarcini concrete trasate fiecărui nemembru ca nu cumva cineva să rămână afară din opera de construcţie a societăţii socialiste multilateral dezvoltate. Citirea obligatorie în colectiv a ziarului „Scânteia” reintrodusă după minirevoluţia culturală din '71, în final a fost abandonată fiindcă toată lumea ştia pe de rost”discursul” tovarăşului, mereu acelaşi cu mici variaţiuni în funcţie de anotimp, conjunctura locului unde s-a ţinut sau alte imponderabilităţi. Geniul scriitorilor sovietici Ilf şi Petrov a intuit cu decenii înainte acest tip de discursuri. Programele Televiziunii înspre sfârşitul anilor' 60 bogate in conţinut, cu reale valori culturale s-a diluat văzând cu ochii până la catastrofalele două ore ale tovarăşei şi tovarăşului spre mijlocul anilor 80. Spre norocul nostru la graniţa de vest am recepţionat cele doua programe ale televiziunii maghiare deja relativ destinse, din ce în ce mai bune pe măsură ce iniţial groaznicul Kadar Janos, din anii ce au urmat lui 1956, a imbătrânit. Cei din jurul capitalei au avut fericirea de a recepţiona televiziunea bulgară, bănăţenii cea iugoslavă iar moldovenii cele din Republica Moldovenească, alias Basarabia. Celor din centrul ţarii nu le-au rămas decât posturile de radio pe unde scurte, Vocea Americii, Europa Liberă, Deutsche Welle, şi BBC-ul, cred ca singurele ascultate în afara de o minoritate infimă care o ducea din ce in ce mai bine pe măsură ce masele de oameni se cufundau din ce in ce mai adânc în mizerie. Magazinele au devenit cu trecerea timpului şi dispariţia treptată a comercianţilor îmbătrâniţi din ce în ce mai murdare, vitrinele din ce în ce mai mizere, vânzătorii din ce în ce mai aroganţi, mai ales cu clienţii care nu cotizau cu câte un ciubuc sau contraserviciu. În mod ciudat totuşi congelatoarele cetăţenilor erau pline de carne, din tăieri clandestine, mezelurile au devenit neconsumabile, la un moment dat pisicile hrănite de noi cu asemenea produse refuzau pur şi simplu să le guste. Din cele aproape 60 de sortimente de brânzeturi a rămas un rest de trei patru sortimente, Luduş, de burduf, câte o bucată de brânză de vaci acrită din care curgea o zeamă gălbuie, rar o telemea supra-sărată. Cartofii raţionalizaţi se dădeau cu porţia în alimentare la care am fost repartizaţi putându- se cumpăra după lăsarea întunericului câteodată în secret şi din piaţă. In spital şi ambulatorii raţionalizate, mai erau asigurate medicamentele de bază deşi apăruseră pene de aprovizionare şi cu preparate esenţiale ca fenobarbitalul sau fenitoina pentru epileptici, la un moment dat digitalicele pentru cardiaci dar aceste situaţii erau rarisime şi ca să folosesc un termen la modă în acele vremuri „nu caracterizau”. Adevărul este că în condiţii mizere de multe

ori cu întreruperi de căldură, curent electric sau apă, totuşi nimeni nu a murit de foame sau de îngheţ ca în zilele noastre. Iar primul caz de pelagră reîntâlnit de mine după seceta anilor '47-'48 din Moldova deci ca elev la şcoala sanitară, l-am văzut după victoria glorioasă a „revoluţiei" din 1989.Colegii pediatri iniţial nici nu au vrut să-mi dea crezare.

Frecventând colectivităţile de copii ne a frapat la un moment dat încetarea acceleraţiei care a început în anii 60 şi a creat câteva contingente de fete frumoase şi băieţi zvelţi, apoi gradul de murdărie, lipsă de igienă corporală dispărând din comerţ săpunul, urâţenia , murdăria şi mirosul împuţit al rufăriei boţite nu cum spunea un banc că sunt necălcate de teama ca punând în priză şi din călcător să se audă doar discursul tovarăşului , ci pentru că nu era curent când mamele îşi puteau rupe timp intre două cozi sau cele trei ture în care lucrau, pentru călcat. Deşi unii azi susţin că a existat şi şomaj ca să echivaleze"iepoca" cu degradarea economică din prezent, trebuie să spun că dincolo de un număr minim de persoane, numite parazite de regim, mai toată lumea avea ce lucra, este drept pentru un salar de groază. Noi personal, fără nici o pretenţie la viaţa luxoasă am fost relativ mulţumiţi de banii câştigaţi, nu aveam nevoie decât de sumele puse da o parte pentru călătorii în ţară sau streinătate. Niciodată nu am primit delegaţie deşi am fost prezenţi pe cheltuială proprie la majoritatea manifestărilor ştiinţifice din ţară.

Securitatea omniprezentă

Şi in periplurile noastre din Cehoslovacia am fost perfect în clar cu faptul că suntem foarte bine supravegheaţi, in holul aproape a tuturor hotelurilor şedea o persoană de pe care la o poştă se vedea ce hram poartă, experienţa cu şopârlele indigene ne-a fost de mare folos în depistarea lor, de fapt afară de faptul că această supraveghere ne a distrat nu i-am dat nici o atenţie. Poate fiindcă circulam şi în străinătate de obicei în apropierea graniţelor am sărit în ochii acestor organe.

Cum funcţiona şi la noi serviciul care avea grijă de" integritatea" noastră politică pot să-l ilustrez cu două exemple. In 1982 tatăl meu primind în sfârşit cetăţenia germană a venit la Timişoara cu soţia sa care nu ne a agreat în mod deosebit. M-a anunţat că doreşte să ne viziteze în Oradea dar vrea să stea cu soţia sa Gerti, la hotel. A doua zi de dimineaţă sun la recepţia hotelului Dacia, mă prezint, duduia îmi spune că are o cameră la dispoziţie pentru musafirul care va veni din Timişoara. Am rămas mască dar nu mi-am trădat mirarea, i-am mulţumit pentru amabilitate. Nu cred că o recepţioneră este dotată cu aptitudini telepatice aşa că puteam fi sigur că are alte surse de informaţie. Al doilea exemplu este la fel de ilustrativ, băiatul directorului meu, azi din păcate nu mai este în viaţă, a suferit de o gravisimă suferinţă renală. In dorinţa de a ajuta am dat un telefon la tata cu rugămintea de a se interesa la Crucea Roşie, Caritas etc., dacă se poate face ceva în vederea unui transplant renal. Acelaşi lucru l-am făcut adresându-mă unei călugăriţe îndeobşte cunoscută pentru intervenţii caritabile. Din păcate demersurile mele au rămas fără rezultat. La un moment dat apare la mine un tip în civil, după înfăţişare şi grai un secui cu o fetiţă de 16 ani, nepoată de soră de undeva din judeţul Mureş sau Covasna care se plânge de dureri atroce de cap. După examinare şi un fund de ochi, încă mai funcţiona beculeţul aparatului meu RDG, îi spun intre patru ochi cu regret că fata are o tumoare cerebrală şi trebuie să se ducă urgent la Profesorul Ciurea la Bucureşti. Tipul se uită la mine şi îmi spune senin, domnule doctor, ştiu că dumneavoastră aveţi mari relaţii în străinătate, nu aţi putea să ne ajutaţi.

Rămân fără grai, la care tipul îmi spune cinstit şi deschis: Știţi, eu sunt cel care am ascultat convorbirile d-voastre cu tatăl dvs. şi cu o doamnă în Germania. Răspunsul meu l-a potolit. Din păcate nici directorului meu nu i-am putut fi de folos. A revenit după trei săptămâni să-mi mulţumească, fata a fost operată cu succes şi este salvată.

Noi am depus cererile de paşaport foarte sceptici in martie 1984. Spre marea noastră mirare după numai 3 săptămâni, prietenul de lângă noi, cu pile serioase la paşapoarte mergând după al lui, ne anunţă că putem ridica paşapoartele. Fie au vrut să scape de noi în speranţa că vom rămâne afară, fie aveau încredere în noi, mai greu de crezut.

Scurtă evadare din sistemul ceauşist în Germania şi Austria

Este adevărat că in ianuarie 1983, la numai 20 de zile după amnistia clementă a Ceauşescului care nu uitase suferinţele sale din puşcăriile tinereţii, venind acasă la prânz am găsit locuinţa spartă intrarea făcându-se prin balcon, ieşirea cu cheile de rezervă găsite pe uşa apartamentului. Nu puteam nicio clipă scăpa de ideea unei percheziţii domiciliare în mod legal dificil de făcut la o familie cu amândoua persoane membrii de partid. Această ipoteză a fost întărită şi de faptul că au fost scotocite toate ungherele locuinţei, fiind cercetate şi miile de diapozitive făcute, lucrate şi înrămate de mine în decursul anilor. Nu cred că un hoţ ar fi fost prea interesat să savureze peisajele mele sau mărturiile despre oraşele din ţară şi străinătate. Miliţia în general nu prea grăbită să răspundă la sesizare a fost prezentă în 15 minute după chemare, ne-au murdărit tot mobilierul în căutare de amprente digitale, şi in următoarele trei luni am fost repetat solicitaţi să identificăm între lucrurile străine eventuale lucruri provenite de la noi. Fix la 90 de zile după spargere am fost chemaţi să ridicăm la miliţie un ceas de buzunar cu sticla crăpată, un inel din metal comun cu granate, cu un colţ şi o piatră rupte probabil pentru verificarea naturii metalului şi una dintre genţile noastre in care „hoţii” ambalaseră prada. Noroc că nu aveam bani în casă, decât o sticlă pentru lapte umplută de Puşa cu monede de 3 lei, nişte conserve trimise de tata pentru regimul meu de hepatită, cea mai dureroasă pierdere pentru Puşa, colecţia ei de parfumuri franţuzeşti de mare calitate adunate în călătoriile noastre prin nordul ţării şi în străinătate. La Oradea nu era chip să faci rost de asemenea parfumuri, ape de colonie etc. din cauza numeroaselor doamne de ştabi. Ani de zile tot descopeream lucruri mărunte puse bine înainte de spargere şi care nu mai erau de găsit. Supoziţia mea s-a întărit când, chemat la proces am văzut suspectul, un amărât, în timp ce din apartamentul nostru ieşiseră cu trei luni şi ceva doi tineri spilcuiţi, văzuţi de muncitorii care instalară izolaţia încălzirii centrale în beci, şi care desigur habar nu aveau cine unde locuieşte şi cum arată dintre locatari.

Ajunşi la graniţa între Austria şi Germania la primul nostru drum în vest, încă nu ne-am dat seamă că serviciile lor de informaţii nu sunt cu nimic mai prejos şi mai puţin transparente ca ale noastre. Sosind la graniţa austro-germană, trecând un pod peste râul Inn, mă opreşte un tip cu picioare crăcănate ca odiosul ostaş fascist din sutele de filme de război sovietice; îmi cere paşapoartele, se uită la anvelopele maşinii mele nou-nouţe puse cu 3 zile înainte de plecare. Îmi spune: Cu asemenea anvelope nu o să intri în Germania. Îi spun că altele nu am. Te întorci în Austria, cumperi anvelope noi şi poţi reveni. Îi spun că pot să mă întorc, dar bani pentru anvelope nu am. Dacă trebuie să schimb anvelope, o să-mi cumpere tata. Tot pălăvrăgind aşa - era o căldură infernală - îmi spune să montez roata de rezervă – veche şi tocită de fapt - măcar pe una dintre roţi. Eram îmbrăcat cu un pantalon lux care a costat înainte de plecare peste 600 de lei, deci foarte scumpă, mă aplec să scot o roată, aud un zgomot ţârâit şi cusătura din dos se desface complet, lăsându-mă cu chiloţii la vedere. Tipul dispare. Apare în schimb – cine dracu cunoştea uniformele - grănicerul german şi îmi spune cu oarecare regret în voce că nu am avut noroc, am dat de unul care nu e nici vameş, nici grănicer. Ne pune ştampila şi putem pleca. La prima pădure îmi schimb pantalonii şi anvelopa cu pricina, neavând curajul să circul cu trei nou-nouţe şi una uzată pe autostradă.

Am ajuns cu bine la tata care ne-a cazat într-o pensiune. Soţia sa ne-a gătit, ştiam dinainte că nu există fel de mâncare minunată din care o gospodină germană să nu facă ceva cu gust de carton, deşi a trăit nişte ani buni cu primul ei soţ in România, Insă plimbându-ne cu tata prin împrejurimi, ne-a invitat în mici restaurante italiene, greceşti sau sârbeşti. Am văzut atunci în afara Nürnberg-ului un oraş cu un aer autentic medieval. In plin centru cele trei biserici aveau lângă portal un panou cu fotografia dinainte de război, ruinele după bombardamente şi reconstrucţia postbelică. Este formidabil că acolo unde pietrele aveau înainte o nuanţă de culoare mai deschisă sau închisă după restaurare erau exact acelaşi tip de pietre. În piaţa din centru este biserica catolică cu hramul sfintei Maria, cu un joc de clopote frumos, la amiază sub ceasul asemănător celei de pe primăria Pragăi, defilează nişte figurine reprezentând electorii împăraţilor. Cea mai impozantă biserică este cea protestantă Lorenz, zveltă, tot gotică, având înăuntru suspendat un splendid grup statuar al bunei vestiri, de Veit Stoss, autorul altarului din Vavel în Cracovia. Fiul acestui Veit Stoss a lăsat la noi la Biertan, în biserica episcopală cetate, evanghelică, un frumos altar cu trei aripi. Tot protestantă este şi biserica SF. Sebald in drumul care urcă spre cetatea medievală complet conservată. In oraşul vechi ajungi prin porţile conservate , de fapt ca şi zidurile cetăţii. Este un oraş desigur mai mare ca Sibiul dar cam în acelaş stil. Am vizitat muzeul Naţional Germanic, unde şi azi, după peste zece vizite, încă mai descopăr lucruri uluitoare, apoi muzeul jucăriilor cu colecţii din toate timpurile.

Tata insista să facă pe ghidul, aşa că am făcut mai multe drumuri cu maşina. Am văzut oraşul Amberg unde a lucrat cinci ani ca optician, înainte să obţină pensia care deşi mică în relaţii locale îi permite şi azi, la 93 de ani, să-şi ducă o viaţă comodă şi îndestulătoare. Am văzut cu el minunatul oraş Rothenburg pe Tauber, înconjurat de ziduri medievale pe care poţi să te plimbi ore în şir. Oraş scăpat de distrugerile războiului, zice-se fiindcă un ofiţer american înainte de război a avut o idilă cu o fată frumoasă din localitate. Dacă această poveste romantică este adevărată, te miri de ce amănunte poate depinde soarta multor oameni. În pivniţa uriaşă care cuprinde kilometri sub urbe se află un târg permanent de Crăciun, rămâi uluit că in toiul verii după câteva minute de coborâre te afli într-o atmosferă bizară de poveste care în ciuda kitschurilor te fermecă. Străzi cu clădiri romantice în toate stilurile secolelor de când există acest oraş frumos, fântâni minunate, localuri mărunte şi primitoare te întâmpină prietenos.

Pasul următor a fost Bambergul, un alt oraş splendid pe malul Regnitzului, având o zonă a pescarilor numită mica Veneţie, o primărie ornată superb de sgrafitti colorate, şi o catedrală romanică cu patru turle, imensă, in care se adăpostesc opere ale sculptorului Riemenschneider care poate oricând concura opera lui Veit Stoss. În afara Domului mai sunt câteva capodopere de biserici cu ornamentaţie gotică în parcuri excepţional de frumoase. Ne-am plimbat pe străduţele înguste respirând aerul misterios al povestirilor fantastice ale lui E.T.A.Hoffmann cetăţean al acestui oraş.

A urmat Regensburgul, pe Dunăre cu un pod imens peste fluviul atât de drag nouă, aci începând să se lărgească. Cele doua biserici, catedrala şi alături de ea una romanică nu mai puţin frumoasă, domină acest oraş tot exalând istorie. De aci am vizitat o mănăstire apropiată pe malurile încă sălbatice ale Dunării constatând cu mirare că apele sale învolburate trec aci tot printr-un fel de Cazane sălbatice ca pe la noi. In parcarea în care ne am lăsat maşina la întoarcere l-am găsit scăldat in apele umflate ale fluviului până la jumătatea roţilor. Am evitat să vizităm megalomana Walhalla, un monument al fanteziei naţionaliste legate de cultul lui Richard Wagner şi ne-am întors la Feucht pe frumoasa vale a Altmühlului, a morilor vechi de apă.

Am sunat la telefon pe vechiul nostru coleg de la Păclişa, acum medic de familie pe la Marea Nordului. Am avut plăcerea de a fi fost invitaţi la el, mai mult, soţia sa, fata simpatică a unui cadru didactic din Cluj a fost cu unii colegi la un curs de sfârşit de săptămână la München şi s-a oferit să ne ducă cu maşina până la ei.

Întorşi după un scurt sejur la Garmisch-Partenkirchen, unde au schiat o zi în plină lună iulie, ne-au luat cu ei intr-un Volkswagen Golf ultimul răcnet. Atunci încă habar nu aveam de cuceririle tehnicii, aşa că am rămas mirat de afişajul electronic al maşinii, de viteza pentru mine uluitoare de 160 km/h cu care gonea pe autostradă fără ca noi, pasagerii, să simţim efectele acestei viteze uluitoare, de faptul că aparatul radio pornea de la sine fiecare dată când postul autostrăzii avea de comunicat un anunţ mai important. Pentru a evita un dop de circulaţie de câţiva kilometri ni s-a indicat o rută ocolitoare cu 200 km spre nord. Ajuns acasă la tinerii stomatologi, ambii originari din România, el băiatul unui internist pe care îl cunoscusem la venirea mea în Bihor, ea o săsoaică de pe la Cluj, dacă bine îmi aduc aminte. Cu ei am văzut pentru prima oară un supermarket, unde au comandat nişte hălci de carne fasonate pentru grătar. Am urcat cu ei în blocul cu trei nivele unde locuiau. Au pus pe balcon într-un grătar nişte mangal, cu un fel de foen au aţâţat un foc şi în curând sfârâiau cu miros îmbietor bucăţile de carne. Am întrebat cum reacţionează vecinii la aceste arome culinare. Răspunsul a fost, pozitiv, mai mult, cu timpul şi-au procurat şi ei grătare şi au început să îi imite. Râzând mi au povestit insă că au cumpărat nişte vinete şi le-au pus la copt pe grătar. După nici zece minute au început să sune telefoanele colocatarilor, precum şi sonerie la uşă, şi consternaţii vecini i-au ameninţat că dacă nu se întrerupe imediat această poluare olfactivă vor fi siliţi să anunţe poliţia.

Aceleaşi rezerve faţă de arome străine, am observat şi noi cu ani mai târziu când am început să ospătăm şi noi musafiri din Germania. Se uită curios la felurile noastre tradiţionale, se mulţumesc să admire platourile fără să guste, aşa că Puşa, o excelentă gospodină, a abandonat cu timpul încercările de a-i servi cu feluri orientale. Şi eu continui această tradiţie de fiecare dată când îmi calcă pragul.

Era o după-amiază splendidă şi am fost duşi pe malul Mării Nordului. Ceea ce ne-a frapat de la bun început a fost lumina, nişte nori uriaşi străluceau mirific peste întinsul apelor. Îmbrăcaţi în pulovăre groase, bătea un vânt răcoros şi năprasnic, am vrut să intru în zonă măluroasa, umedă a litoralului. Cu strigăte de alarmă am fost oprit pe loc. Cică este periculos să calci in aceste zone din cauza nisipurilor mişcătoare in care te poţi afunda. Am înghiţit în sec şi sceptic m-am întors la ei. A doua zi dimineaţa ne-am întors în acelaşi loc şi spre uluirea noastră acolo unde cu o seara înainte voiam să fac o plimbare, erau câteva nave impresionante ca mărime. Atunci am aflat că ziarele locale anunţă regulat orarul mareelor care sunt cele mai mari aici din toată Europa. În ziua următoare am fost plimbaţi prin frumosul oraş Brema, unde pe un flanc al catedralei impunătoare se află statuia „muzicanţilor oraşului Bremen”. cunoscut şi copiilor la noi, din povestirea fraţilor Grimm, statuia uriaşă al vestitului Roland care sfidează ca şi primăria, clerul, am fost pe malul răului şi ne-am continuat drumul spre portul Bremerhaven unde am putut admira şi imensele diguri pe care creşte o iarbă deasă şi tunsă natural de nişte oiţe repartizate în conformitate cu suprafaţa acestor diguri, ca iarba să ţină fixat solul.

În a treia zi am vizitat zona morilor de vânt ale Ammerlandului, din această zonă numită Frieslanda de est. Frieslanda de vest se află dincolo de Emden, in Olanda învecinată. Pe malul unui lac imens am admirat o pădure de rododendroni, şi casele înalte de cărămidă sub a căror acoperiş erau sute şi sute de şunci afumate puse la uscat în curentul permanent întreţinut de vânturile care bat fără oprire.

În Germania, dacă cunoşti limba, este imposibil sa te rătăceşti. Am intrat în holul gării uriaşe, era plin cu magazine, buticuri, florării, frizerii, librării etc., luai un cărucior pentru bagaje, şi puteai porni spre peronul indicat de afişajul electronic. Ajuns pe peron, prin difuzor o voce plăcută îşi cere scuze, din motive neprevăzute, trenul va întârzia 55 de secunde. M-a pufnit râsul, dar până să explic Puşei motivul, trenul a şi intrat. Nu tu să urci căţărându-te pe trei trepte ca la noi. Intri de pe peron în trenul cu uşa larg deschisă, iţi depui bagajele şi basta. A trebuit să schimbăm trenul la Hanovra. Ieşi pe peron, în faţa ta celălalt tren, faci 6 paşi, intri in vagon şi ai exact acolo locul asigurat. Intercity Albrecht Dürer ce circulă intre Hamburg şi Basel poartă acest nume în cinstea pictorului şi graficianului care a trăit in Nürnberg. Deasupra capului, ca să nu te plictiseşti pe drum, ziarul trenului şi revista căilor ferate Germane, pe atunci încă de stat.

Trecând paralel cu frontiera cu RDG, am mai luat o gustărică din sistemul nostru socialist. La câteva zeci de metri se înălţau falnic stâlpi imenşi garnisite cu sârmă ghimpată, ca la noi pe vremea lui Tito turnuri de observaţie, fâşie minată, şi atmosfera sinistră care ştiam că ne aşteaptă şi pe noi la intoarcere acasă. Afară de tata prelucrat de soţia sa, toţi, dar absolut toţi cu care luasem contact, ne-au întrebat pentru ce nu rămânem. În vremea aceea, în 1984, aveam 50 de ani împliniţi, deci cu perspectiva de a munci cel puţin încă 15 ani, dreptul de a obţine cetăţenia in maximum 24 de ore, fiind practic jumătate german. Tata, cetăţean german, bunicul dinspre mamă austriac, mătuşa după mamă măritată cu un general încă activ care nici el nu a înţeles de ce nu rămânem. Este adevărat că înainte de a ne întoarce acasă, am avut o noapte nedormită, ştiam bine de tot din punct de vedere politic ce ne aşteaptă, ceauşeştii o luaseră bine razna, începuse şi mizeria şi totuşi un fel de sentiment al datoriei, al chemării de a făuri

neuropsihiatria românească ne-a împins acasă. Ştiam bine că nimeni nu e profet in ţara lui, că în Bihor şi mai ales în spitalul în care lucrăm, suntem dispreţuiţi şi pentru faptul că am stat 15 ani la Cadea, înconjuraţi de colegi care în niciun caz nu ne vor binele, totuşi ştiam că în capitală, la minister suntem cineva, în conferinţele, manifestările ştiinţifice de oriunde în ţară, locul meu este în prezidiu, spusele mele, memoriile mele sunt apreciate, chiar dacă nu avem titluri universitare. Refuzasem doară cu un deceniu în urmă pe profesorul meu Pamfil să mă duc acasă la Timişoara, ştiind că aş fi fost „mâncat" sub pretextele originii sociale uşor de dezgropat, refuzasem capitala după secundariat, tot aşa cum I-am refuzat pe Profesorul Petre Brânzei la Iaşi conform devizei amintite "lathe biosas".

Ne-am întors acasă prin München, lângă Chiemsee, am poposit la Bad Reichenhall, fără să ştiu că vărul meu stă acolo. Mătuşa şi soţul ei erau plecaţi într-o excursie pe valea Loirei, nici pe ei nu i-am văzut. A doua zi am fost la Salzburg, oraşul de care Puşa s-a indrăgostit instantaneu, fapt pentru care am mai dus-o de trei ori în anii ce au urmat pe acolo. Aci am văzut pe lîngă catedrala, palatul episcopal, cetatea pe sus, plătind un tur al oraşului cu un fel de postalion, casa unde s-a născut Mozart, în care a locuit Josef Haydn, locul unde se desfăşoară festivalul fără a ne putea permite cumpărarea a două bilete, in fine cel mai frumos cimitir, cred, din lume. Am abandonat de aci încolo autostrada ca să mergem în lungul lacurilor din Salzkammergut până la Sankt Florian unde am urcat din nou pe autostradă până la Ybbs, a doua zi am vizitat minunata mănăstire la Melk şi am călătorit in lungul Dunării pe malul stâng al zonei cetăţilor pe culmi, şi viile pe coline pe la Krems unde s-a născut bunicul meu şi se odihneşte în cimitir străbunica Anna Scheff, născută Melzer von Baerenheim, care văzuse lumina zilei in Veneţia. Zona se numeşte Wachau şi se întinde până aproape de Viena. Au urmat trei zile de vis în Viena. Aci am stat la un cămin studenţesc aproape pe gratis, am văzut tot ce se putea vedea în acest scurt timp, din banii puşi deoparte în acest scop am dus-o pe Puşa in Grinzing, cartierul restaurantelor romantice unde am petrecut o seară mirifică înainte de a ajunge acasă.

Aici, din păcate, lucrurile au început să se schimbe. Într-o bună zi primesc un telefon de la Cireşel care lucra atunci la minister, şi care îmi comunică că Tovarăşa Lina Ciobanu, probabil pe atunci responsabilă cu sănătatea, m-a eliberat din calitatea de membru al consiliului de psihiatrie. Am luat senin la cunoştinţă demiterea mea. Ne vedeam de treabă in centrul nostru numit Laborator şi Staţionar. Treburile mergeau ca pe roate, dacă facem abstracţie de câteva încăierări dintre unele colege, la propriu, nu la figurat, de faptul că una dintre ele povestea la vizitele mari ostentativ cu infirmierele, dar încetul cu încetul la vremea respectivă îmi pierise deja cheful de pedagogie, aşa că am luat stoic la cunoştinţă lipsa celor 7 ani de acasă şi mitocăniile ei. Niciodată nu m-a interesat ce, şi cât câştigă aceste cucoane, singurul lucru care m-a putut irita a fost cheltuiala medie pe o consultaţie care la colegele acestea era cam de 4-5 ori mai mare ca a noastră. Noi după cum v-am mai amintit eram mulţumiţi cu salariile noastre ca şi până atunci, dacă mai primeam o ţuică era bine venit, pentru că nimeni nu se uita la maşină fără ciubuc, nicăieri nu primeai o cameră de hotel fără valuta Bihorului, o pălincă pe cinste. Ne puteam bucura de o bucată de carne pentru congelatorul frigiderului nostru ZIL, fiindcă de 1 mai, 23 august şi Anul nou primeam câte o „mortăciune”, o pasăre vânătă de Avicola sau o bucată de carne de vită bătrână de îţi rupeai dinţii în ea.

Fumam îngrozitor de mult, Puşa două, eu trei pachete pe zi, fără să primim ţigări ca ciubuc. De băuturi fine să nu mai vorbim.

În iarna lui '84 fugise colegul şi amicul nostru Nicu Cotreanţu, unul din puţinii psihiatrii adevăraţi din judeţ, prietenul nostru Jean murise, un inspector de la direcţia sanitară fugise şi el, motiv pentru care la doi ani după primul drum, directorul direcţiei sanitare a refuzat să ne dea aviz favorabil pentru paşaport. Nu ştiu nici azi ce a putut să fie in mintea lui de servil al puterii şi totuşi mare combinator, dar mi-a spus că sunt pedepsit pentru Nicu şi Emil inspectorul care l-a lăsat mască. Am plecat cu maşina în Munţii Banatului, locurile unde mi-am petrecut verile pe vremuri. În Brebul Nou, satul cu austrieci, mai era un băiat cam debil, care servea la cabana construită pe malul unui lac de acumulare care luase locul frumosului punct plin cu amintiri "La trei ape” o serie de case din sat au fost cumpărate de timişoreni, reşiţeni sau din alte localităţi. Nici pe preotul catolic al drăguţei biserici din sat nu l-am mai găsit. Singură mama natură nu a trădat locurile, numeroase izvoare susurau în continuare pe povârnişuri, dar in vale nu mai veneau seara vacile de la păscut şi nimeni nu mai cânta în dialog străvechile Jodlere ca pe vremuri. M-am cam întristat. După trăiri frumoase te cuprinde nostalgia iar tinereţea nu se întoarce.

De acolo ne-am continuat drumul coborând o serpentină forestieră până la singura şosea cu fundaţie trainică din ţară, cea construită de legiunile romane ale împăratului Traian intre actualul Turnu Severin şi Caransebeş. Am oprit într-un nou hotel cu numeroase etaje la Orşova mutată după dislocarea celei vechi şi dispariţia sub ape ale frumoasei insule locuite de turci, Ada Kaleh. Dorind să vizităm Cazanele, am fost îndrumaţi în port, unde am aflat că vapoare nu circulă decât daca apare un grup de turişti străini cu ONT-ul. Nu am vrut nicicum să renunţ. Mi s-a sugerat în port să cer comandantului de grăniceri autorizaţia de a intra în cazane pe drumul de lângă apă. L-am şi găsit, era un ofiţer superior, binevoitor care ne-a supus la interogare. Se pare că i-am fost simpatici pentru că la un moment dat mi-a spus să deschid portbagajul. Fără probleme. Primul lucru ce ia sărit in ochi a fost un teanc enorm din revistele Bunte Illustrierte, primite de la

mama după ce le citiseră bunica, ea, prietenele ei din Timişoara, noi fiind totdeauna ultimii la care ajungeau.

Murise şi mama şi Bunica, dar aceste reviste au rămas la Peter şi Judith care le ştiau aproape pe de rost. Tipul se uită la mine mirat, ce-i cu astea, îi explic, dar nu aveţi rude în străinătate, ba da, tata, mătuşa murise, un unchi şi trei veri. Unde? In Germania.

Daa. La care îi spun: Domnule, maşina mea nu e amfibie, barcă pneumatică nu am, după cum v-aţi putut convinge, în portbagaj, şi soţia mea nu ştie să înoate. Râzând îmi spune: Puteţi pleca. Il întreb dacă nu ne dă un bilet sau ceva ca oamenii lui să nu ne agaţe cumva pe drum. Tot râzând îmi spune să merg fără grijă. Am intrat in splendidele cazane acum liniştite, orice plescăit in ape având zeci de ecouri,numai pe malul opus se auzea câte un chiot, un cântec sârbesc. Pe malul apei pescuiau, cred că cu mitraliere, grănicerii noştri îmbrăcaţi în uniformă. I-am salutat, le-am oferit ţigări şi fiind o superbă seara de vară am fotografiat în dreapta şi în stânga în voie. Avusesem deja Zenithul cu cercurile olimpice pe ea, cu un obiectiv foarte luminos şi cald. Ajuns acasă, filmul era complet voalat. Unde, când, cum ne-au iradiat cu aparat cu tot, niciodată nu am aflat. A doua zi am vizitat hidrocentrala porţile de fier, pe atunci o splendoare cu sala turbinelor mai curată ca o farmacie. La ieşire am cumpărat la o turcoaică bătrână, rămăşiţă de la Ada Kaleh, nişte dulceţuri de smochine extraordinar de parfumate şi frumoase.

Am aterizat la Turnu Severin, oraş cochet, cu străzi aranjate geometric, absolut simetric, prima dată am văzut o hală-piaţă în provincie. Parcul foarte îngrijit şi peste tot muzică populară de tamburaşi, şi uşoară sârbească interpretată de dizeuze şi cântăreţi care treceau podul de peste hidrocentrală. Am rămas impresionat când intr-o cochetă grădină de vară am putut cina e drept pe un preţ destul de piperat nişte muşchi montana la grătar pregătita după ce întâi ne au fost aduse să le vedem afumate, dar crude. Şi asta într-o vreme in care, la Oradea erai servit cu o bucată împuţită de peşte. Am vizitat ruinele aşezării romane, restul de doi-trei metri ai podului durat de Appolodor din Damasc inginerul genist al lui Traian şi portul destul de pustiu şi părăginit. Vis a vis însă pe malul iugoslav, bărcuţe cu pescari petrecăreţi, deşi nu se vedea nici o aşezare la orizont.

Am luat-o spre nord şi am vizitat la Hobiţa casa natală a marelui Brâncuşi. Am luat act de simplitatea acestei case ţărăneşti, cu două modeste încăperi şi m-am gândit cu tristeţe că dacă azi s-ar mai naşte un asemenea titan şi de ce nu s-ar mai naşte unul, i-ar fi imposibil să ajungă cineva fiindcă nimeni nu l-ar sprijini, mai mult numeroşii şarlatani pseudoartişti, pseudointelectual- sfertodoxi care populează mediile culturale având diplome obţinute după criterii politice, ar face tot posibilul să nu se poată realiza. In acele timpuri, barzii regimului, pictorii "perechii geniale" erau consideraţi singurii artişti autentici.

Am făcut o baie de puritate în mănăstirea din păcate pe atunci sub schele Tismana, o frumuseţe pură şi liniştitoare. Traşi la Târgu Jiu am contemplat ore în şir minunea care se numeşte poarta sărutului, aleea şi masa tăcerii la doi paşi de Jiul care susură nevăzut in apropierea lor. Păcat că linia spre coloana fără sfârşit este obturată de clădiri.

Am urcat pe valea Jiului făcând un popas reconfortant la mănăstirea Lainici în valea strâmtă şerpuindă ce duce spre catastrofa care se cheamă zona minieră Valea Jiului. Această zonă, unde înainte vreme trăia o comunitate de oameni mândri de meseria lor, mineri de generaţii, înfrăţiţi cu pericolul şi moartea care pândeşte în orice galerie, era acum populată de venetici adunaţi din toată ţara cu promisiunea ca, în locul foametei din satele prăpădite decăzute prin colectivizare, li se deschide perspectiva raiului de pe pământ şi unde sub atenta supraveghere a agenţilor Securităţii munceau ca robii militari în termen şi nişte nenorociţi troglotidizaţi de „conducători” manipulatori de teapa unui Miron Cosma sau Romulus Beja. Ne-am bucurat că scăpăm rapid din zonă îndreptând-ne prin Baru Mare spre ţara Haţegului, părăsit cu regrete cu peste 16 ani in urmă. Cu o adâncă nemulţumire trebuie să recunosc că revederea acestei zone frumoase unde am petrecut primii noştri ani comuni atât de fericiți m-a răscolit profund. Puşa avea o teorie după care niciodată nu e bine să te întorci de unde ai plecat odată. I-am dat de data asta dreptate şi m-am liniştit doar atunci când, trecând lângă flăcările Călanului şi bazinele băii în care se presupune că s-ar fi tratat şi Decebal, am cotit spre Hunedoara să revedem castelul înainte de a ne întoarce acasă.

Anii 1980 în România

Abia anul următor am primit din nou paşaport după ce securistul direcţiei sanitare mi-a cerut o declaraţie scrisă cum că cunosc legislaţia contactului cu persoanele străine şi dacă observ ceva suspect, voi sesiza „organele competente”, o chestiune absolut idioată fiindcă anual cel puţin o dată la şedinţele la direcţia sanitară, şeful inspectoratului judeţean de interne ne „prelucra” aceste reglementări. În orice caz am adăugat la textul „prefabricat” câteva cuvinte care au făcut imposibilă interpretarea unui accept de a deveni şopârlă. Deşi niciodată la întoarcere în ţară nimeni nu m-a întrebat despre călătorie, totuşi am evitat să-mi vizitez colegii fugiţi, dar din alte motive. Dacă le mergea prost, o alternativă mai rară, i-aş fi obligat la cheltuieli inutile, iar dacă le mergea bine, m-ar fi enervat să îi văd scuturându-şi zdrenţele.

În fine, cu un an întârziere am obţinut din nou paşapoartele şi am purces la drum. De data aceasta nu am rezistat să nu mai trec o dată prin Cehoslovacia nebănuind că după '89 vom fi obligaţi să mergem tot pe acolo, fiindcă austriecii ne anulaseră dreptul de a călători până la spaţiul Schengen fără viză. La graniţa ceho-germană grănicerul neamţ ne ia paşapoartele şi ne ţine, ne ţine o infinitate de vreme. Când mă apropii de geamul mare al biroului său văd că bate ceva pe calculator, şi iar bate, iar bate. În fine soseşte cu ştampila de intrare. În drum spre tata, cca. 180 de kilometri de trei ori vine din faţă aceeaşi maşină deci am fost supravegheaţi mai abitir ca pe timpuri în Boemia de sud. De data asta am fost invitaţi la băiatul unui foarte bătrân prieten de la Cadea, rămas în ţară şi căsătorit cu o unguroaică din Diosig, care, originar din Bayreuth, oraşul lui Richard Wagner, a studiat horticultura la Erfurt şi a fost grădinarul mai multor moşieri din sudul Moldovei şi în Dobrogea între cele două războaie. Acest băiat, un muzician de mare clasă, a lucrat o vreme pe vasul nostru de croazieră Transilvania care servea turismul în Mediterană, până a reuşit să fugă. Ţin minte că tatăl său a plătit o sumă uriaşă „despăgubire” statului Român pentru a se ierta „păcatele” fiului său. Carl la vremea aceea avea deja o vilişoară frumuşică într-o zonă colinară lângă Bonn, căsătorit fiind şi tatăl unei fetiţe drăgălaşe de 7 şi unui băieţel de un an, botezat după numele meu, Ştefan. Am fost invitaţi la ei,

am făcut un ocol destul de mare trecând prin Pforzheim ca să vizităm o soră mai tânără a bunicii mele, călugăriţă plecată din Oradea cu câţiva ani în urmă, am oprit la Worms să vedem catedrala şi baptisteriul, am poposit la Heidelberg, oraşul romantic al fratriilor studenţeşti, refuzându-mi plăcerea de a vizita şi vestita clinică psihiatrică în care pe vremea nazismului au fost executaţi nenorociţi de handicapaţi şi bolnavi cronici. Ajunşi la gazda noastră am reuşit să vedem Bonnul lui Beethoven, Bad Godesberg, cartierul diplomatic al capitalei, am făcut un tur minunat în lungul Rinului, până la Kőln, coborând pe unul din maluri şi urcând pe celălalt mal, sub cetăţile înşiruite pe ambele părţi, trecând prin oraşe pitoreşti. Cu altă ocazie am urcat până la Trier pe Mosela prin Koblenz. Am vizitat catedrale din Trier, Bazilica lui Constantin şi a împărătesei Elena din secolul IV, vestita Porta Nigra şi termele romane. Am făcut un periplu printre cele 7 conuri vulcanice stinse ale Eifelului, vizitând o superbă staţiune climaterică înconjurată de ziduri medievale, Bad Münstereiffel, am văzut un imens radiotelescop cu o antenă îndreptată către ceruri. Am trecut pe la Nürburgring unde se desfăşoară una dintre etapele Formulei 1.

Deasupra localităţii unde stă gazda noastră se află o bilă imensă de aluminiu, acolo lucra soţia lui. Într-una din seri la un grătar sub cerul liber, ea mă chestionează : şi pe voi vă întreabă acasă pe unde aţi umblat şi cu cine v-aţi întâlnit? Poate, uneori, am răspuns. Spune că şi ea este întrebată despre musafirii ei. Absolventă de fizică şi matematică lucra în impresionanta bilă. Întrebând-o ce conţine minunea strălucitoare îmi spune că un Radar militar. Până unde vedeţi, întreb. Tot ce este în aer până la Marea Neagră. Mi-a venit să râd aducându-mi aminte de faptul că lângă fabrica de bere din Oradea era un indicator cu fotografiatul interzis. Duşmanul imperialist nu doarme.

Acasă zilele treceau cu multă muncă, viaţa devenea din ce în ce mai complicată ca problemă de aprovizionare. Circulam din ce in ce mai greu prin ţară, totuşi nu am putut renunţa să participăm la manifestările ştiinţifice fiind prezenţi la conferinţele din Bucureşti, Sibiu, Cluj, Timişoara şi cele din Oradea acestea din urmă devenind din ce în ce mai plictisitoare, formale, un fel de sarcină de partid. La una din întâlnirile aniversare după absolvire, dacă bine îmi aduc aminte cea de 25 de ani deci în 1986 venind cu maşina de la Timişoara şi ştiind că şedinţa de partid e programată la orele 14, am ajuns întâi acasă, urmând să fim la timp în spital. Înainte de a pleca de acasă soseşte pe la 13:30 Petrică şi ne spune că a fost mare scandal fiindcă ora şedinţei a fost devansată şi în consecinţă prin prezenţă nestatutară a trebuit amânată. Peste o săptămână la şedinţa următoare cadânele de partid propun sancţionarea absenţilor de la precedenta adunare generală. Si azi îmi pare rău că atunci nu am restituit carnetul de membru fiindcă toată tărăşenia a fost regizată întru blamarea noastră, indezirabili din spital. Desigur acest lucru cu avizul directorului direcţiei sanitare căruia i-am şi reproşat acest lucru, motiv de mare furie.

La o consfătuire de pedopsihiatrie la care fiind în străinătate im 1987 colega noastră Monica a înghiţit momeala ca să ţinem noi a 7-a conferinţă naţională. Nu cu prea mult entuziasm dar am acceptat ştiind că este o mare bătaie de cap. L-am organizat în cel mai luxos hotel din băile Felix, a fost prezentă toată protipendada psihiatriei şi pedopsihiatriei din ţară, peste 180 de participanți, aproximativ 70 de lucrări. S-au ţinut referatele generale în extenso şi din lucrări am

reuşit să fac un Digest de cca 4 ore prezentat după-amiază. A fost un succes. Toată lumea s-a simţit bine. Cum tradiţia cerea să onorăm invitatii cu câte un suvenir, am apelat la un artist plastic care a compus o frumoasă acvarelă pe care am plasat-o in mapa fiecărui participant. Seara la banchet am fost mort de oboseală, dar cu deosebită satisfacţie am urmărit frenezia dansatorilor la o muzică foarte bună prezentată de DJ-ul numărul 1 din Oradea.

Am apelat la Gabi Mihalache legistul care făcea parte din grupul celor cinci artişti amatori ai sectorului medical, el cu farfurii splendide scrijelite cu motive abstracte, farmacistul Budahazi cu textile lucrate artistic, un artizan al miniaturilor şi obiectelor decorative, regretatul Szilagyi şi grupul pictorilor Mia Praja, Peter Szolnay, Stefan Aggud pentru care de obicei le făceam prezentările la diverse expoziţii, şi care confirmau faptul că cei cinci de obicei sunt şase. Şi această mini galerie de artă aranjată în holul hotelului luxos Belvedere, - rebotezat de un imbecil în ”Internaţional” pe motivul stupid că în palatul Belvedere din Viena s-a semnat ilo tempore Dictatul - a adus o deosebită pată de culoare la manifestare. Printre invitaţi circula o armată de tineri îmbrăcaţi elegant, cu purtări alese, pe care de la o poştă se vedea că sunt ochii atenţi şi vigilenţi ai providenţei omniprezente.

Trebuie să recunosc că am primit un sprijin generos din partea Direcţiei Sanitare, dar şi aşa, exact ca la manifestările noastre organizate cu mulţi ani în urmă la Cadea, pentru noi a fost o catastrofă financiară. După Conferinţă mi-am mai putut permite o mică festivitate de mulţumire cu bere şi mititei pentru toţi care ne-au ajutat în buna organizare.

În acel an s-a făcut ultima reparaţie capitală a centrului nostru, spre regretul meu, în timpul conferinţei în plină desfăşurare a lucrărilor, nu am putut prezenta pe viu rezultatele impresionante ale munci noastre profilactice care pe atunci a cuprins totalitatea copiilor încadraţi în colectivităţi din municipiu. Cu acest prilej, Cireşel, Dr.Litinschi reprezentant al ministerului, a avansat ideea că centrul nostru urmează să devină Staţie Pilot OMS. Directorul Direcţiei Sanitare a rămas încântat de această perspectivă, dar colegii din spital turbau. A urmat un nou demers spre a fi evacuaţi din localul nostru.

Nu ştiu dacă după plecarea noastră, imensul material brut adunat se mai păstrează sau nu. De fapt ce mai contează, nu este prima dată când munca unui deceniu se duce pe apele sâmbetei. Azi ştiu că a fost un blestem atât pentru Puşa cât şi pentru mine, munca depusă în acel loc parcă blestemat poate şi numai pentru faptul că se dorea să se pună mâna pe clădirea Spitalului de Neuropsihiatrie Oradea. Cu oarecare eforturi tentative repetate din doi în doi ani de a ne scoate din acel local au putut fi anihilate, dar nu fără nervi, cheltuială inutilă de energie.

În ultimul an al victoriei societăţii socialiste multilateral dezvoltate am plecat din nou la Tata şi la amicul de la Bonn. De data asta am făcut un slalom între Cehoslovacia şi Austria, savurând frumuseţile ţării Alpilor şi ieftinătatea atât de importantă pentru noi a cazării şi meselor în Cehoslovacia. Cu această ocazie am făcut un drum minunat pe autostrada romantică până la Dinkelsbühl, apoi un circuit prin Würzburg cu palatul somptuos princiar, şi parcul de o frumuseţe extraordinară, coborând prin Feuchtwangen, Noerdlingen până la Dunăre la Donauwörth, unde

am văzut un Fuggerei din apropierea Augsburgului. Plecând de la tata, biata Skodă ne-a făcut o figură neplăcută. I s-a blocat demarorul aşa că am ajuns până la Bonn cu inima cât un purice, deoarece biata Puşa nu avea forţă suficientă pentru a-mi face vânt pentru pornire. Aşa că am făcut plinurile pe autostradă contrar legilor, cu motorul neoprit. Lângă Bonn nu mai aveam probleme deoarece în faţa vilei amicului nostru începea o pantă, deci nu aveam nevoie de demaror. Cu ei am petrecut o seară plăcută la Bad Neuenahr într-o localitate balneară unde orchestra amicului - un Big Band după modelul maestrului său Sile Dinicu - a asigurat muzica la un concurs naţional al perechilor de dansatori profesionişti în dansuri moderne. A fost un spectacol feeric, stăteam la masă cu directorul conservatorului din Bonn, soţia acestuia cu 2 ani mai devreme campioana de dansuri moderne din Germania, şi un tâmpit penibil, directorul muzical al postului de radio Nordwestdeutscher Rundfunk Kőln cu o soţie care din când în când, la gafele soţului, părea să dispară sub pământ. Povestind despre muzicanţii noştri valoroşi vine vorba despre naistul nostru, somitate mondială, la un moment dat imbecilul zice încurcat, vai de mine alaltăieri l-am prezentat pe post ca pe cel mai mare muzicant grec. La câteva minute altă perlă, ce frumoasă e capitala României, Budapesta.

Directorul conservatorului ne întreabă la un moment dat, ca să termine cu aceste perle, dacă am fost vreodată într-un cazinou, la răspunsul nostru negativ, scoate două bilete şi ni le dă. Am plecat la cazinoul din apropiere. La intrarea luxoasă un individ în frac ne pofteşte într-un mic birou, ne cere actele - i-am dat paşapoartele, ne dă în mână un formular pe care trece datele personale şi un angajament că în nici un caz nu vom avea vreo pretenţie faţă de cazinou. Am semnat sperând că formularul nu va ajunge în mâna oficialităţilor noastre de acasă. Am intrat şi acolo ne-a întâmpinat o lume bizară şi scârboasă la mesele de bacara, ruletă, roşu şi negru şi cine ştie ce alte jocuri unde deasupra scria potul minim admis cifre între 20 şi 1000 de mărci. Jocurile au fost dirijate de nişte crupieri cu mutre scârbite, servind regi, şefi de trib, din diferite republici africane, fluturaşi în smoching care făceau navetă între mesele de joc şi câte o babornită cosmetizată, recondiţionată cu tot felul de liftinguri care ducea mâna la portmoneu scoţând şi dând fluturaşilor teancuri grele de bancnote urgent preschimbate în jetoane, cheltuind cu feţe transfigurate ca nişte drogaţi văzuţi cu ani în urmă la automatele din Prater în Viena. Am fost întrebaţi dacă nu dorim să coborâm şi la automate, am refuzat şi cu un gust amar în gură am părăsit faimosul cazinou.

Cu o zi înainte am coborât până la Bonn la o benzinărie; în Germania majoritate benzinăriilor au şi un autoservice, unde mi am expus problema. Mecanicul a luat un ciocan, a lovit puternic demarorul meu care a rămas pasiv ca înainte, mi-a spus să nu mă supăr dar vinerea seara e prea târziu să desfacă şandramaua. L-am întrebat cam cât ar coasta un demaror nou. S-a plimbat în jurul Skodiţei mele a dat din cap şi mi-a spus, cam cât ai primi aici pe maşina asta.

Duminică la prânz am plecat spre casă cu intenţia de a repara demarorul la cehi. Către seara am trecut pe autostradă la 10 km. de tata, dar nu am mai oprit de teama complicaţiilor cu pornirea. La graniţă cehul îmi spune ecology, ecology, nu am prea înţeles, pune mâna pe cheia de contact şi îmi opreşte maşina. Încerc să-i explic ce catastrofă mi-a făcut, râde şi arată cu gesturi că nu face nimic, după ce pune ştampila fluieră şi apare armata cehă, vreo 6 vlăjgani ce-mi fac un vânt de am ajuns direct la Klatovy, oraşul cu catacombe unde ştiam un hotel în centrul vechi la o pantă. Am ajuns cu bine. A doua zi dimineaţă la autoservis. Un mecanic îmi desface demarorul şi pentru contravaloarea a 80 de lei, 100 de CK. mi-l repară, i-am dat o monedă de 5 DM ciubuc, mă întreabă ce este asta. I-am explicat că cu aceşti bani peste maximum o lună va putea să bea 5 beri în Germania, aşa s-a şi întâmplat. Horn Gyula a deschis graniţa spre Austria trabantiştilor şi wartburghezilor, în timp ce la noi se făceau pregătirile pentru gloriosul congres al XIV al PCR unde Ceauşescu e reales, în timp ce cehii pot circula liber in Germania după revoluţia de catifea de pe frumosul Vaclavske Namesti.

Era o perioadă ciudată, plutea în aer un fel de incertitudine, se simţea că ceva-ceva se clatină, deşi recunosc că niciodată în acele timpuri nu credeam că voi mai trăi o schimbare de regim. Era la mintea cocoşului că regimul Ceauşescu este condamnat de istorie, Gorbaciov şi-a pus în mod absolut clar amprenta pe viitorul întregului „lagăr socialist”, lăsând la o parte ridicola campanie anti-beţie, lupta împotriva alcoolismului. Glasnosti şi perestroica deveniseră realitate politică, lumea din răsărit s-a pus în mişcare, dar direcţiile noi încă pluteau în incertitudini. Nu se putea prevedea viitorul imediat, dar chiar dacă acel ceva plutea în aer, nu mi-aş fi putut imagina că în marele experiment al variantelor cu care lucra hegemonul lumii din est, cea românească a descompunerii terorii se va petrece cu pierderi absolut inutile de vieţi omeneşti. Era evident că o schimbare radicală este o necesitate istorică - imbecilitatea politică nu se poate sfârşi numai într-o catastrofă, primitivismul perechii conducătoare exploatată cu un extraordinar succes de o camarila atât de bine ascunsă în spatele aparatului la vedere, şi care încă nici azi nu a încetat să determine destinele actuale ale ţării, a putut să beneficieze de durata prea lungă a „anilor lumină”. Peste două decenii de cădere liberă bine exploatată de grupuri obscure, constituie un cuib al nenorocirilor pentru mult mai multe generaţii decât îşi putea închipui, de altfel bine informatul Mafalda, care şi azi mai amestecă ideatic in mizeriile aşa-zisei tranziţii, alimentând iluziile „intrării in Europa”.

Dar până la discutarea catastrofelor ce au urmat aşa-zisei revoluţii, cred că e util a discuta puţin despre curentele intelectuale care ne-au permis supravieţuirea mintală în întunericul anilor lumină. Evident în perioada tinereţii, odată cu destructurarea lumii noastre zise burgheze, cu lichidarea aşa-zisei clase de mijloc, căreia îi aparţineam, vrând-nevrând am devenit tributari existenţialismului cu care am făcut fără să vrem intrarea în ceea ce azi se numeşte postmodernism. Întâi prin literatură, Albert Camus, Sartre, Beckett, Böll, Ionesco, prin critici săi indigeni, ca de exemplu Valentin Lipatti şi Cioran şi mulţi alţii. Au urmat Martin Buber, Jaques Maritain, Sartre şi în final după Jaspers, Heidegger, incontestabilul titan al gândirii secolului trecut. Acest lucru nu fără Karl Marx prin scrierile sale din tinereţe şi puţin exaltatul Kirkegaard care autori le-am opus clar lui Lukacs, sec, inteligent dar bolşevic convins, luminat doar pentru o clipă în l956. A urmat tranziţia spre structuralism, în mod ciudat prin meserie. Această trecere a fost posibilă prin psihiatrul, din păcate dispărut de tânăr, Nicolaus Petrilowitsch cu care am fost

în corespondenţă în vremea ferestrei „ideologice” a finelui anilor 60. Acest mare psihiatru, bănăţean ca mine, respectiv dislocat din Banatul sârbesc, Voivodina, a fost discipolul lui Wellek, unul dintre reprezentanţii de seamă al structuralismului german. Dar şi la noi apăruseră multe traduceri din Levy Strauss, din Sassure, şi opere ale unei pleiade de filozofi ai limbajului. O influenţă deosebită asupra mea a avut Wittgenstein din prima etapă a sa. Mă miră şi azi cum am scăpat de cântecul de sirenă al curentului care s-a impus apoi ca New Age, despre care am luat cunoştinţă doar după maturizarea mea, deci şi formarea unui spirit critic mai ascuţit. Este adevărat, după cum am mai subliniat, că aveam o repulsie deosebită faţă de iraţionalul paranormalităţii, deci şi faţă de „era Vărsătorului”. Orfan al freudismului, din motivele repulsiei faţă de sisteme totalitare, paranoic atotştiutoare de gândire, poate şi din cauza ideologiei pseudosocialiste a leninismului cu care ni s-a împuiat capul în timpul şcolii şi mai ales al facultăţii (in primii trei ani ideologia a fost materie principală la medicină) a fost foarte greu să accept vreun sistem ideativ. Refugiul meu în Stoa, identificarea mea în preadolescenţă cu Lucilius căruia Seneca şi-a dedicat scrisorile, a scăzut pe măsură ce cunoştinţele mele despre dascălul lui Nero s-au îmbogăţit. Trădarea cărturarilor despre care vorbea Julien Benda începuse cu milenii înainte de epoca noastră modernă. De altfel aceeaşi deziluzie am trăit şi faţă de scriitorii mei preferaţi din ultima perioadă interbelică şi prima etapă a epocii de după război. Paradigma străjii din Pompei a cărui deviză a fost: „Stai pe post, a te îneca în fumul Vezuviului e moarte grea dar şi asta trece”, a fost contrazis de acei care l-au pronunţat, in momentul în care au fugit în occident. Din tipologia celor trei şobolani am ales cel din mijloc. Iată textul: Există şobolani care fug de pe vasul care se scufundă, ei sunt deştepţi, alţii se scufundă cu vasul care piere, ei sunt cinstiţi, iar cei care se suie pe vasul care piere sunt şobolanii proşti. Eu am rămas, este adevărat că nu sunt primul aventurier din familia mea. Un frate al străbunicii mele a fost vânător in Africa sfârşitului de veac XIX, fratele bunicii mele a plecat după primul război în Paraguay ca să facă pe văcarul, iar după al doilea război în Argentina, fiind prieten din prima călătorie cu Juan Peron; străbunicul meu austriac a pierit tânăr înotând sub un vapor cu rotile pe lacul Wörth. Faţă de neamurile mele plecate din timp din ţară, eu cu siguranţă am trăit o viaţă mai plină de evenimente în majoritate neplăcute, am suportat mai multe decât ei, dar am şi avut satisfacţia principală ce poate fi dat unui om : „Am supravieţuit”.

Revoluția din 23 Decembrie 1989

În mod obişnuit ne luam concediul în două etape, vara sau toamna devreme pentru călătorii şi iarna, până la ajunul Crăciunului – doară de Crăciun trebuia să fim la lucru - pentru odihnă. Aşa a fost şi în 1989. Din programele de televiziune maghiară aflasem despre evenimente care se petreceau la noi. Televiziunea română al epocii de aur ajunsese la un program de 2 ore dedicate în exclusivitate familiei domnitoare despere care circula gluma deosebirii faţă de dinastia regală: Aceştia din urmă domneau succesiv, în familia Ceauşescu domneau toţi deodată.

Dintre puţinii disidenţi autentici Doina Cornea a fost una persecutată de „organ". În 15 decembrie ne-am urcat în maşină şi am plecat la Cluj spre a ne informa. La nepotul lui Puşa am găsit şi pe cumnaţii de la Dej, cu care am luat prânzul fiind sfătuiţi să plecăm acasă. Am ajuns seara târziu la Oradea. A doua zi a sosit din Timişoara fata vecinilor de jos, studentă care fusese însoţită până la gară de unchiul său, ea ne-a relatat lucruri de necrezut, de la Maria până la gară toate vitrinele erau sparte, lumea se agita pe stradă şi se presimţea o mişcare în masă. Seara la televiziunea maghiară au fost arătaţi câţiva cetăţeni iugoslavi plecaţi de urgenţă peste graniţă care relatau despre trageri cu mitralieră şi alte grozăvii. Posturile de radio Europa Liberă şi Vocea Americii aduceau ştiri contradictorii. Îngrijoraţi, am dat telefon la fratele meu în Timişoara. Am aflat că sunt în viaţă inclusiv băiatul şi soția sa. Aceşti tineri şi-au făcut călătoria de nuntă întâmplător in Braşovul primelor mişcări masive de protest anticeauşescu. Acum erau deci într-un fel vaccinaţi. Nu este adevărat că nu au funcţionat telefoanele. Zilnic o dată sau de două ori am obţinut legătura, adevărat că uneori cu mari întârzieri. Nu am răspuns la apeluri fiindcă aflasem că angajaţii de stat au fost convocaţi la locul de muncă pentru a „înfiera" acţiunile banditeşti ale duşmanului din străinătate care a aţâţat hoardele de huligani din Timişoara. Gabi Mihalache aflase şi el despre evenimente şi venea cu ştiri de la o bătrână la care a stat în gazdă pe vremea studenţiei şi care locuia pe centru cu vedere directă asupra catedralei. Ştiam că se trage, ştiam că mor oameni, ştiam că oraşul meu natal s-a declarat oraş liber de comunism. Ceauşescu plecat în Iran a lăsat treburile în seama genialei soţii care înconjurată de la fel de geniali conducători ai serviciilor de ordine şi pază au comis porcăria cu transportarea cadavrelor la Bucureşti şi incinerarea lor ca să nu rămână urme ale atrocităţilor. Noi însă nu aveam nici o idee despre dimensiunea pierderilor omeneşti, mult exagerate de mediile din ţările vecine şi

occidentale. Am urmărit la televizor evenimentele îndeobşte cunoscute de mai toată lumea matură în aceea vreme.

Petrică şi Florica m-au întrebat după fuga ceauşeştilor că ce va urma. Le-am spus că înainte de toate va urma o inflaţie teribilă, şomaj, decădere economică şi sper că o dictatură militară, fapt ce am comunicat şi tatălui meu care mă sunase la telefon în seara zilei de 23 decembrie. Încă nu mi-am dat seama că Ceauşescu a lichidat fără excepţie toţi militarii de rang înalt din preajma sa cu ani în urmă. Totuşi m-a cuprins un entuziasm nemaipomenit şi eram plin de speranţe, stare care a durat aproape două săptămâni până la circul demonstraţiei cu tancuri între Iliescu şi Mazilu. Atunci abia mi-a căzut fisa dându-mi seama că decenii de teroare şi îndobitocire necesită corecturi posibil de un secol. De la bun început predicţia lui Mafalda despre 20 de ani mi s-a părut de un optimism incorijibil.

Întors la serviciu in ziua de Crăciun am fost pus bineînţeles de gardă dublă cum se obişnuia de sărbătorile legale şi în situaţii neobişnuite. Am asistat cu deosebită scârbă la transmisiunea televizată a aşa-zisului proces al ceauşeştilor, indivizi care din 1971 mi-au devenit imposibili şi scârboşi, totuşi în seara aceea de pomină singurele figuri demne. Acolo la proces, în afara porcăriei actului de acuzare, s-a dat în petec şi apărătorul lor sub ochii psihopatului de Voican Voiculescu şi a marelui general Stănculescu care asistase, e adevărat cu piciorul în ghips, la masacrele din Timişoara. Aş fi preferat să-i fi împuşcat, să zicem în cursul evadării sau cu alt pretext decât după circul ordinar care s-a făcut in continuarea aşa-zisei revoluţii în care au murit peste o mie de oameni fără nici un rost, ucişi de terorişti niciodată şi de nimeni văzuţi.

Pălăvrăgelile care au continuat ani de zile pe această temă sunt un simbol al tărăşeniei de care sunt în stare fripturiştii care au venit la putere, cei care au profitat din plin atât înainte de zisa revoluţie declarată de ei, autodeclaraţii eroi adevăraţi, care au stat în balconul fostului cc al pcr unde niciun prostovan nu a observat că nu a nimerit nici din întâmplare vreun glonte în timp ce pe jos se murea pe capete, iar biblioteca, pinacoteca naţională şi alte clădiri ardeau în pălălaie de flăcări. Este adevărat că alături de aceşti fripturişti au mai fost prezenţi şi câţiva psihopăţei care ar fi fost mai bine îngrijiţi de psihiatrii, aceştia din urmă bine utilizaţi în scopurile propagandistice al tuturor factorilor politici până în zilele noastre. Şi azi mişună în parlament actori, artişti, cântăreţi de muzică de cafană şi populară, poeţi mai corect barzi ai oricărui regim la putere, călăreţi sub stindardele fiecărei puteri ajunse „sus”.

Cel târziu la începutul lui ianuarie 1990, asistând în faţa micului ecran la scena Shakespeariană a dialogului intre piaţa pe tancuri şi balconul inocenţei ne-am lămurit, şi să folosesc un termen mai vulgar, ne-am dezumflat. Această scenă a fost avansul la beleaua care a şi urmat în scurt timp. In curând primul ministru în pulovăr roşu ţinea un prim eseu despre problemele economice în care a dat dovadă de absoluta nevinovăţie în materia de conducere, cu consecinţele care au urmat în curând – după ce declarase şi pariul cu agricultura câştigat, am fost în clar că am avut perfectă dreptate când la întrebarea lui Petrică la sfârşit de decembrie am spus că urmează şomajul, inflaţia şi debandada nu numai economică. Am văzut la televizor demonstraţiile în care lozinca nouă era : Nu ne vindem ţara. Domnul preşedinte spusese „boborului” că dacă nu e vijilent, vor reveni moşierii ca să-l înrobească şi boborul a răspuns. Am văzut isterice în

climacteriu, ţipând că reprezintă o organizaţie „apolitică” antimonarhistă şi alte minuni care continuă şi în zilele noastre. Azi asist cu neascunsă mirare la o politică economică afirmativ social democrată unicat în lume, politică care în loc de etatizare se luptă pentru privatizare şi în loc de menţinerea impozitării progresive condiţia primă a protecţiei sociale, a unei economii sociale de piaţă, doreşte egalizarea cotei de impozitare. Exemplul ilustrează o social-democraţie de dreapta, favorabilă marelui capital al acelor miliardari de carton care nu exploatează integral evaziunea fiscală ci sunt dispuşi să mai şi contribuie de formă la înflorirea naţiunii, pentru a evita anchetele vastei „anticorupţii”.

Aşteptând importul masiv de autoturisme Skoda, promis de un tovarăş de drum al puterii, ulterior dispărut pentru motive necunoscute nouă ani, de zile în străinătate, pentru cel târziu luna martie 90, am pierdut posibilitatea de a ne schimba maşina cu o Skodă nouă cumpărând în final un cuptor cu microunde din preţul maşinii. Astfel, spre deosebire de naivii înşelaţi de statul postrevoluţionar, măcar nu aşteptăm cai verzi pe pereţi până în zilele noastre. Am mai participat şi la cacealmaua schimburilor valutare după revoluţie, stând ore lungi degeaba la cozile nesfârşite în timp ce „domnii” îşi făceau plinul de dolari la preţuri de nimica. Dar lucrurile încă mergeau cumva în sănătate, catastrofa venind doar mai târziu, deşi femeile de serviciu, oamenii de curte, şi unii medici de teapa lor au reuşit să decapiteze unităţile, punând în locul conducătorilor care şi în perioada foarte dificilă a ultimilor „ani lumină” au mai reuşit să păstreze unităţile pe un nivel de plutire. Consecinţele nu s-au lăsat aşteptate. A început debandada, noii „manageri” ai unităţilor, convinşi că au în sânge geniul de organizator, au reuşit să introducă haosul total, escrocheriile care au dus la rapida îmbogăţire a lor şi la şi mai gravă alterare a imaginii şi aşa şifonate a corpului medical.

Adevărul este că în acest fenomen un rol imens a jucat – şi joacă încă şi azi – mediile.

Personal, după ce unul din serviciile centrului condus de subsemnatul a fost atacat de un psihopat ajuns gazetar sui generis, i-am scris o scrisoare de răspuns pe măsura impertinenţei cu care a încercat să murdărească numele unei colege şi soţiei mele Puşa. Răspunsul nu a întârziat. Profitând de prezenţa unei echipe de gazetari de la revista germană de cancanuri

politice „Der Spiegel”, a reuşit să abuzeze de naivitatea acestora punându-mi în cârcă ceva cu care nu avusesem nici în clin nici în mânecă – catastrofa de la Căminul Cighid, aflat in subordonarea direcţiei judeţene a muncii. Echipa apăruse la noi, nici azi nu sunt sigur dacă numai la incitarea amintitului gazetar sau şi cu contribuţia unor colegi binevoitori, şi a reuşit să întoarcă pe dos tot ce în naivitatea mea le-am spus. Astfel eforturile noastre profilactice au fost etichetate tentativă de triere a copiilor care urmau să ajungă în unităţi „de exterminare”; exact ca la începutul carierei, utilizarea „testelor” a fost prezentată ca metodă a unor „medici oficiali” de a teroriza părinţii copiilor normali etc.

Rezultatul firesc al acestor manevre în presa internaţională a fost apariţia până şi a unor scrisori redactate în fosta RDG în care am fost etichetat, călău în serviciul ceauşeştilor, după un articol într-o gazetă vestgermană, prestigioasă de altfel, în care ziaristul chipurile discută la policlinica de copii din Oradea cu mine. Nu conta că în acele timpuri nici nu pusesem încă piciorul în această unitate devenită mult mai târziu locul meu de muncă. Singurul lucru care m-a deranjat a fost disperarea tatălui meu din Germania care citise murdăriile respective în Der Spiegel, şi văzuse un reportaj televizat despre grozăviile de netăgăduit de la Căminul Cighid deja amintit, întreţesut abil cu un interviu făcut cu mine la centrul nostru din Oradea. Cred că în ciuda evidenţelor, până in zilele noastre, impresia că eu sunt de vină pentru grozăviile de atunci, întreţinută tacit şi de vinovaţii indigeni pentru această stare de lucruri se menţine. Îmi amintesc de exemplu că un oarecare pastor protestant, cred că din Hamburg, cu numele de Pelican, a refuzat să stea de vorbă cu mine pe tema acuzaţiilor. Treaba atunci m-a afectat profund, cu atât mai mult cu cât genialul distrugător al reţelei de psihiatrie infanto-juvenilă ajunsese director la direcţia de sănătate publică. După ce desfiinţase prima redută a specialităţii Spitalul de Neuropsihiatrie din Cadea, determinând pe urmaşul meu să plece din țară, cred că pentru tărăşeniile comise împreună, a creat o „salbă” de unităţi mici, fără asistenţă de specialitate, reuşind probabil să tragă profit din toată minunea pe care a făcut-o. Evident, mediile locale l-au sprijinit mai ales după –eram încă medicul-şef de secţie a unităţii pe care am creat-o – la una din şedinţele direcţiei sale am declarat fără menajamente reţeaua judeţeană de neuropsihiatrie infanto-juvenilă calamitată.

Răspunsul nu s-a lăsat aşteptat multă vreme. În iunie 1992 cu doar două sau trei zile după ce împlinisem 58 de ani, a apărut în ziarul local anunţul scoaterii postului meu de medic-şef de secţie cu clauza vârstei maxime limită 57 ani. Puteam uşor să rezolv această nemaipomenită tărăşenie fără nici o bază legală dar m-a cuprins o stare de lehamite, niciodată resimţită înainte, şi am lăsat lucrurile să meargă înainte, fără să bănuiesc că ele nu se vor opri aici. Din păcate, succesoarea mea la conducerea centrului a devenit instrumentul celor care doreau plecarea mea şi a făcut tot posibilul să mă facă să plec. La această treabă a contribuit şi faptul că am mai iniţiat un demers de a crea o unitate de postcură cu toate serviciile necesare şi unei unităţi de cronici eventual sub girul a două departamente – sănătate şi protecţie socială, proiect dus de prima conducere post-revoluţie a direcţiei sanitare la guvern, salutat cu brio de primul ministru de atunci, deja amintitul Petre Roman, şi uitat intr-unul din arhicunoscutele sertare ale administraţiei de stat, care constituie mormântul oricărei iniţiative pozitive care nu se nasc în capetele „luminate” ale puterii, mai ales dacă nu aduc foloase personale. O altă iniţiativă a naivilor dr. Petre Corbu şi Stefan Kecskemeti a fost înfiinţarea a doua cercuri de prietenie, unul

în Germania în oraşul Villingen –Schwenningen pentru Oradea şi altul în Oradea pentru oraşul Villingen-Schwenningen. Scopul declarat al acestor cercuri era ajutorarea judeţului Bihor în progresul economic, cultural, sanitar etc.

În acest scop am fost invitaţi în februarie 1991 în Germania, am fost aleşi membrii de onoare a Cercului nou înfiinţat şi am procedat la înfiinţarea cercului similar la noi. Rezultatele s-au văzut în curând prin sosirea unor ajutoare consistente care ajutoare vin şi în zilele noastre de 3 ori pe an, constând din cca. 8-12 camioane cu remorcă pline ochi. Consider un merit personal stabilirea contactelor cercului german cu Forumul Democrat German din Oradea, cu episcopia romano-catolică de aici, cu reprezentanţii singurei localităţi ştiute de mine cu populaţie de etnie germană din judeţ, satul Palota. Am sugerat preşedintelui cercului - eu eram vicepreşedinte, să se ia legătura şi cu prefectura judeţului şi cu primăria municipiului. Această sugestie a fost acceptată şi pusă în practică. În curând a sosit şi o delegaţie din regiunea reşedinţei cercului german, printre alţii venind deputatul zonei în Bundestag, Seful Camerei de Comerţ şi industrie din regiune etc..

Spitalul de neurologie şi psihiatrie din Oradea a primit în timpul în care mai suportam şicanele conducerii direcţiei sanitare şi a spitalului un laborator de ultimă generaţie, aparate electroencefalograf, doppler, monitoare pentru terapie intensivă, paturi, cazarmament , o centrală telefonică, doua autosanitare de intervenţie de urgenţă, cu dificultate predate serviciului judeţean de salvare şi SMUR ului care cu această maşină şi a început activitatea in Bihor, o maşină nouă transport bolnavi utilizat in cu totul alte scopuri de conducerea spitalului,toate maşini Mercedes la 0 km. Acestea nefiind suficiente, a trebuit să intervin şi pentru o dubă Mercedes pentru transport alimente, cazarmament şi marfă sosit ca second-hand cu 35000 km la bord. In final s-a adus şi o spălătorie nou nouţă cu 4 tone detergenţi. Când m-am convins de dispariţia în numai câteva zile a doua tone de detergent, de tratamentul aplicat specialiştilor sosiţi in vederea instalării spălătoriei şi centralei telefonice, a volatilizării bunei părţi din aparatura medicală adusă – mi-am dat demisia şi din această funcţie de vicepreşedinte şi membru al cercului de prietenie din ţară. Pe atunci deja preluasem prin concurs funcţia de medic de policlinică pendinte de spitalul de copii, concurs răsplătit de manageriatul unităţii din care am plecat prin desfacerea contractului de muncă cu plata pe ore al lui Puşa, pensionată la 57 ani. Eu pot ierta, dar nu pot uita anumite lucruri niciodată, mai rău, cred într-un echilibru între bine şi rău aşa că nu mă miră dacă destinul a răsplătit deja 2 dintre cei care fără motiv au încercat să ne distrugă viaţa, rămânând cu convingerea că mai există încă 2 care mai au de plătit pentru faptele lor. Asta fără nicio contribuţie din partea mea, chiar dacă in copilărie pe la 8 ani, primul roman autentic citit de mine a fost Contele de Monte Cristo, carte care la vremea respectivă a impresionat adânc încă copilul din mine care absolvisem la aceea vârstă demult poveştile, basmele, fiind pasionat de cărţile de aventuri scrise de Karl May, idolul din copilărie al bunicei mele.

Acceptasem o combinaţie de cabinete medicale particulare cu Petre vecinul nostru, un coleg internist şi un oftalmolog, mai degrabă pentru Puşa care nu a putut concepe nici ea inactivitatea.

Acest cabinet a reuşit până la falimentul său să creeze Puşei măcar iluzia utilităţii din păcate terminată odată cu încetarea şi a acestui capitol din cariera profesională.

Cu puţin timp înainte de părăsirea Centrului creat de noi, am mai fost invitat la o consfătuire ţinută în Spitalul Păclişa. Ne-am dus cu maşina, a fost o plimbare plăcută. Ajunşi la orele prânzului, ne-am reîntâlnit cu Mircea şi am pornit spre cabana Gura Apei, unde de atâtea ori am petrecut zile frumoase. Acest drum s-a dovedit primul coşmar, era presărat cu nişte utilaje enorme, ruginite şi abandonate în lungul odată minunatei văi a Râului Mare, la capătul drumului pe vremuri forestier, câteva clădiri zise blocuri, o mizerie de nedescris şi valea închisă cu o grămadă de pietriş, ceva beton care se opunea unei mici mase de apă murdară. Către seară, întorşi răscoliţi de cele văzute am ieşit spre malul odinioară atât de frumos al aceluiaş râu in spatele parcului. Am găsit trei bazine uriaşe de beton în care plin de alge, dansau câţiva brotaci într-o apă murdară, tulbure, aproape nemişcată. Bazinele cu o rază de aproximativ 500 de metri miroseau a mâl şi putreziciune. Întorşi la spital am rugat unul din foştii noştri salariaţi să ne rezerve o cameră la motelul amenajat în castelul Kendeffieştilor de la Sântămărie Orlea şi am fugit din zonă unde aflasem că nu se mai ţin nici nedeile, nici minunatele târguri de odinioară. Sic transit gloria mundi. Trebuie să recunosc că mi-a fost fizic un rău nemaipomenit, aşa că ajunşi acasă, după ce am poposit câteva minute în cimitir, unde alături de fostul nostru director se odihnesc mulţi dintre foşti noştri colaboratori, am dat dreptate lui Puşa care a fost de principiul: Dacă nu vrei să ai deziluzii, să nu te întorci niciodată de unde ai plecat.

Noi orizonturi în psihiatrie şi informatică

Când am ajuns prin concurs la Policlinica de Copii Oradea, trebuie să recunosc că am fost într-un fel fericit că am scăpat de atmosfera de coşmar care domnea în vechiul loc de muncă devenit după '89 un fel de târg al deşertăciunilor şi loc de luptă intestină pentru putere între diverse minigrupări, înţelege prin "putere" afaceri, posibilităţi de a folosi titlurile în scopul profitului şi satisfacerea unor ambiţii puerile. Singurul motiv de intristare a fost provocat de "răzbunarea prostului", deci nemaipomenita tărăşenie a eliberării Puşei din locul ei de muncă iubit cu pasiunea unui om activ, dăruit trup şi suflet meseriei. Adaptabil, fără ambiţii deşarte, am acceptat noul statut, un fel de activitate cu care m-am obişnuit în ultimul an de facultate, apoi la policlinica din Marghita şi în final la orele desfăşurate o dată pe săptămână în ambulatorul Centrului creat de noi în urmă cu un deceniu. Desigur, a trebuit să renunţ la o intreaga gamă de investigaţii psihiatrice dintre care am regretat cel mai mult combinaţia dintre proba Rorschach şi Szondi cu care lucrasem timp de peste 25 de ani şi cu ajutorul căreia mi-am elaborat şi o tehnică analitică rapidă de psihoterapie. Nici celelalte forme de psihoterapie individuală şi de grup nu am mai avut posibilitatea în lipsă de timp fizic să le mai folosesc, pe deasupra eram preocupat mult mai mult decât până atunci de neuropediatrie, peste jumătate din problematica neuropsihiatrică legată de spital. În schimb, am avut marea satisfacţie de a lucra cu foarte mulţi bolnavi, să fiu încântat de ataşamentul micilor pacienţi cu care reuşeam în timp rapid să intru în rezonanţă. Atmosfera colegială, buna colaborare cu colegii pediatri care preluaseră aici şi responsabilitatea pentru problemele specificului lor profesional, lipsa de frecuşuri şi impertinenţa onorabilelor colaboratoare de la neuropsihiatrie mi-au creat o stare de mulţumire precum şi faptul că locul de muncă era mai aproape şi mai central pe malul Crişului, de unde puteam să ajung la librării, la magazinul Consignaţia unde, împreună cu Puşa, devenisem un fel de cumpăratori permanenţi. Zilnic ieşeam să-mi cumpăr un corn sau covrig. Într-o iarnă admirănd pescăruşii care işi făceau cercurile în apropierea podului, unul din ei, obraznic, mi-a furat covrigul din mână, spre incântarea mea. O bucată de vreme primisem şi un salar de merit, probabil în compensarea sporului pierdut pentru şefia de secţie. Apoi acest favor s-a intrerupt. Am avut un aparat EEG similar cu cel din Centrul părăsit, în schimb aveam şi o asistentă pricepută şi nu trebuia să fiu la discreţia onoratelor colege. Am făcut plimbări lungi pe jos in drumul spre locul de muncă până intr-o bună zi, când aflasem că o tânără colegă aspiră la

postul din policlinica de pe lângă Spitalul de Copii. Am făcut schimbul şi astfel am ajuns şi aproape de casă. Aici am avut acelaşi anturaj plăcut de la bun început, poate şi cazuistica mai bogată şi am inceput să îndrăgesc şi neuropediatria abandonată la câţiva ani de “şcoală” la Păclişa. Am luat contact cu noile achiziţii ale acestei specialităţi şi am savurat faptul că încă o dată, viaţa mi-a oferit şansa de a învăţa lucruri noi. Este adevărat că, după o anumită vîrstă, învăţatul nu mai merge cu cursivitatea din tinereţe. Fiabilitatea creierului dincolo de vârsta de 60 trebuie să constat cu tristeţe nu mai este ca la 30-40 de ani. Totuşi, întâlnirea cu noutăţile este un stimul real şi sursă de satisfacţii. De la început am fost cooptat în activităţi ştiinţifice, de acum nu ca primul autor, ci, din condescendenţă, coautor şi în probleme mai mult pediatrice. Am avut marea satisfacţie de a-mi revedea foştii studenţi, acum angajaţi in cadrul unor fundaţii în activităţi de protecţie socială, de educaţie şi ajutor în cele mai diverse domenii ale asistenţei sociale, începând cu asistenţa copiilor defectivi şi până la problemele de ajutorare a femeilor care au fost traumatizate de nevoia de se supune întreruperilor de sarcină.

La majoritatea manifestărilor ştinţifice nu m-am mai angajat. Nu am putut scăpa de lehamitea provocată de indepărtarea mea din Centrul creeat de mine, şi de întreruperea unei activităţi profilactice care evident şi-a adus roadele.

Între timp Societatea Oamenilor de Ştinţă şi Litere din Oradea în care am fost membru fondator, şi în care şi Puşa a acceptat să se inscrie a devenit, din păcate, Academie de Științe, Litere şi Arte din cauza unor interese ale conducerii Universităţii din oraş, care încetul cu încetul a devenit cea mai mare instituţie de acest fel din ţară. Am profitat de Revista secţiunii de Ştiinţă, Aletheia, în care, aproape fără excepţie, în fiecare număr am publicat căte un studiu privind problemele actuale ale psihiatriei, acum după '89 devenind posibilă măcar prezentarea problemelor fără cenzură, fără teama de a suferi consecinţele expunerii deschise a opiniilor tale, desigur fără prea mare ecou. Azi, în mediile noastre se pot publica cele mai mari inepţii, cele mai agresive dobitocii, cu acelaiş efect nul cu care sunt onorate demascările potlogăriilor care în alte părţi ar fi imediat penalizate, fără să se întâmple nimic, cel mult demascaţii se pot într-un fel sau altul răzbuna tentativa de a-i pune la punct.

Încă de la înfiinţarea cercului de prietenie mi-am exprimat dorinţa de a ajunge în posesia unui calculator personal. Luând contact cu cibernetica deceniilor 7-8 ai secolului trecut, apariţia informaticii ca ramură nouă a ştiinţelor mi-a creeat o imensă frustrare din cauza temerilor unui individ complet în afară de matematică. Am crezut că voi fi obligat să trec pe lângă unul dintre factorii definitorii ai civilizaţiei ultimelor decenii ai mileniului trecut. Asta era cu atât mai dureros cu cât m-am putut convinge de uriaşele schimbări în domeniul neuropediatriei pe care a trebuit să o reînvăţ, având o droaie de probleme de acest gen în noua mea practică din ambulatoriu. Am recepţionat cu mirare imensele progrese ale geneticii medicale. Mult mai optimist decât geneticienii după descifrarea genomului uman, am convingerea că nu este departe vremea în care manipularea structurilor responsabile de ereditate va face posibilă eliminarea unor boli grave care condiţionează azi încă procentele de letalitate, de deficienţe împovărătoare pentru indivizii suferinzi, familiile lor şi întreaga societate.

Iată deci cum progresele unei anumite discipline medicale pot creea frustrări în domenii în care sunt foarte departe de a înţelege esenţa lucrurilor, în acest caz informatica. Dar spre mijlocul

deceniului trecut, tata mi-a trimis un calculator încă primitiv din primele generaţii, cu ecran alb-negru, programul DOS care mi a permis totuşi să mă familiarizez cu anumite domenii practice, devenind un destul de nepriceput utilizator. Cu timpul am abandonat scrisul la maşină profitând de imensele facilităţi ale editorului de texte care permit modificări pe parcurs, adăogiri, corecturi, etc…După numai doi ani am reuşit să-mi cumpăr un calculator mai performant cu ajutorul căruia am intrat în lumea Windows având şi ecran color. Cu timpul m-am mai extins, ca la ora actuală să navighez cu oarecare succes şi multe-multe greşeli pe un Pentium 2/3 cu care scriu destul de bine, ascult muzică stereo şi îmi prelucrez fotografiile, poate cea mai veche pasiune a mea. Acum trei ani mi-am cumpărat şi un Camcorder cu ajutorul căruia am reuşit să înregistrez numeroase imagini amintire.

Paris – Oraşul Soare

Ajuns aici, trebuie să scriu şi despre călătoriile noastre în afara Germaniei şi Austriei. În 1998 am făcut cu Puşa o călătorie la Paris. În drum spre oraşul soare am traversat Germania, apoi Lorena, prima escală fiind la Verdun. Cunoşteam povestirile tragediei de aici de la bătrânul nostru prieten din Cadea care ne descrisese evenimentele pe care le-a trăit aici, pe la Douomont şi de care am luat cunoştinţă în plăcutele seri petrecute în minunata sa grădină de pe strada de sus a Cadiei. Asemenea povestiri de groază din primul război mondial ascultasem în lungile seri petrecute cu cei 3-4 colegi de şcoală sanitară pe vremuri în fostul spital central de acasă din Timişoara cănd orice bătrân cu reumatisme, descusut de noi, ne povestea cu amănunte despre bătăliile de pe Po la Piave, bătălii în care zile şi nopţi în şir stăteau în apele aproape ingheţate ale uriaşului fluviu care străbate Italia de Nord din vest în est, fertilizând poate cea mai mare grădină a Europei de Sud. Tot aşa aflasem despre păţaniile celor cu o mai mult sau mai puţin evidentă splenomegalie dopândită in Albania bântuită de malarie. Scriam la vremea sa despre faptul că cei reveniţi de pe fronturile celui de al doilera război mondial nu puteau scăpa de evocarea evenimentelor prin care au trecut. Amintesc aici doar pe nenea Titi, farmacistul nostru din Păclişa care, spre furia Puşei, povestea aventurile sale ca farmacist în spatele frontului, în stil de operetă. Se pare că în numai 20 de ani, oamenii uită cum a secerat moartea în jurul lor şi păstrează numai amintirile cu iz de aventură, poate totuşi la bătrâneţe, când moartea se apropie, ca în cazul prietenului nostru bătrăn din Cadea, revin şi imaginile terifiante legate de aspectele groaznice ale războiului trăit pe viu, indiferent pe ce front şi în care război.

Trecusem aproape de Reims, am distins, cu durere în suflet pentru faptul că nu am putut-o vedea decât de la distanţă, faimoasa catedrală cunoscută aşa de bine din poze şi descrieri. În fine, am ajuns la Paris către seară şi am parcurs oraşul feeric iluminat pănă aproape de Défense, părăsind largul bulevard pentru a poposi într-un hotel comod pe strada castelului. Pentru a ajunge aici a trebuit să ieşim din centrul Parisului printr-o aşa-zisă poartă, in continuarea celui mai frumos bulevard din lume, Champs Elysées, trecând lângă Arcul de Triumf spre arcul impresionant al

Défense-ului. După o odihnă binemeritată, am pornit a doua zi să vizităm aceea minune ultramodernă care constituie o imitaţie de SUA in inima Franţei. În jurul unei modeste statui marţiale aici s-a creeat o lume ce imită zgârie-norii, fără ostentaţia înălţimii ca în Frankfurt am Main din Germania americanizată. Un joc subtil de culori, forme abstracte creează un mini-univers de vis, o sământă a mileniului de care, după calendarul luminos de pe turnul Eiffel, ne mai despărţeau puţin peste 600 de zile - cu eroarea aritmetică de 365 zile, deoarece mileniul trei nu începea cum peste tot se anunţa în 2000, ci în 2001, dar asta ţine de fantasmele lumii masificate în incultură. Am trecut pe urmă în Bois de Boulogne, superbul parc unde se amestecă aranjamentele florale risipite printre zone de iarbă ca în parcurile englezeşti şi copaci seculari meniţi să ofere umbra lor generoasă vizitatorilor. Am văzut apoi tot aici grădina rococo cu pavilionul de „plaisir", dedicată ilo tempore Mariei Antoaneta, sfârşită cu demnitate pe eşafodul din Place Concorde.

Un periplu prin muzeele de pe malurile Senei a rămas o amintire de neşters, dar a trebuit să ne mulţumim cu o coborâre fugitivă în piramida bizară şi contrastând cu somptuosul palat al Louvre-ului, fiindcă este mai bine să renunţi la o plăcere decât să-ţi baţi joc de tine şi comorile expuse aici, dacă nu ai timpul şi muza necesară contemplării imensei colecţii de artă. Astfel a rămas timp suficient pentru o plimbare in Tuileries spre piaţa Concordiei şi apoi în lungul Champs-Élysées.

Trebuie să recunosc că plimbările prin această metropolă nu sunt deloc odihnitoare, la un moment dat te dor ochii de cele văzute şi îţi doreşti pauze ca cea dintr-un mic restaurant in vecinătatea palatului Garnier, opera cea mai vestită din Franţa. Treci prin piaţa Vendôme cu monumentul care aduce aminte de războaiele napoleoniene lângă vestitul Hotel Ritz, proprietatea tatălui lui Al Faed, decedat cu doar o săptămână în urmă, alături de prinţesa Diana, cea regretată de milioane de oameni. Am trecut cu autocarul prin pasajul unde şi-au găsit sfârşitul, pasaj deasupra căruia turiştii, trecătorii romantici au depus munţi de flori în acele zile. Am văzut centrul Pompidou, Beaubourgul cu exteriorul lui ciudat prin culoare şi tubulatura care îi împrumută un aer suprarealist. O plimbare prin modernizatele hale ale Parisului, atât de binecunoscute din literatura romantică a secolului XIX, s-a terminat sub colonadele pieţei unde a locuit Victor Hugo. Nu poţi descrie tot ce vezi într-un asemenea oraş, galeriile Louvre-ului cu anticariatele şi magazinele de antichităţi te fac să te doară din nou ochii şi să regreţi că nu faci parte din categoria milionarilor, deşi întotdeauna am fost discipolul spuselor lui Socrate : Câte lucruri sunt, o zei, de care nu am nevoie! Nu acelaşi lucru simţi plimbându-te la bouchinăriile, tarabele pline de cărţi, hărţi, gravuri de pe malul Senei în drum spre Sainte Chapelle şi Catedrala Notre Dame care pe lângă impozanţa goticului superb şi bine proporţionat te surprinde prin dimensiunile sale mici în comparaţie cu Sfântul Vit din Hrad sau imensitatea catedralei din Kőln. Dar poate prin aceste proporţii este mai uman, mai latin, mai aproape de om.

De aici drumul duce prin romanticul cartier latin spre Salpetriere, unde Charcot a inaugurat studiile despre histerie, fascinând nenorocitele femei sărace spre demonstraţia valorii hipnozei in psihogenii şi terapie. Biserica Saint-Germain-des-Prés încheie această plimbare ostenitoare care demonstrează că există oboseli extaziante nu numai în existenţa noastră sexuală. Înainte de a trece la Saint Denis, catedrala care face trecerea de la romanic la gotic, locul de veci al celor mai reprezentative figuri ale bimilenarei istorii a Franţei, nu putem trece cu vederea podul Alexandru, Domul Invalizilor, marile magazine Lafayette sub o splendidă cupolă de vitralii Art Nouveau,

Samaritaine, şi micile buticuri în străduţele care se încrucişează cu marile bulevarde cum ar fi Sebastopol. Te impresionează multitudinea stilurilor, îţi dau în cap pur şi simplu clădirile în stil clasicist ca Madeleine locul unde elita lumii îşi oficiază căsătoriile religioase. Nu îţi poţi imagina practic cum a arătat acest oraş înainte ca primarul baron Hausmann să fi dărâmat vechiul oraş pentru modernizare. Romantismul ultimelor doua secole culminează poate prin urcarea la Montmartre, care dacă nu ar fi plasat într-un loc atât de pitoresc, în faţa piaţetei unde mişună pictorii cu vagă speranţă de a ajunge vreodată în panteonul artei universale. De aici se deschide o splendidă panoramă asupra oraşului. Coborând spre Pigalle unde încă se mai respiră atmosfera căntecelor vrăbiuţei care a fost marea Edith Piaf, şansonetista tinereţii noastre, întâlneşti un carusel rococo şi îţi închei plimbarea trecând pe lingă Moulin Rouge unde numai puţini turişti din grupul nostru şi-au permis să-şi comande la hotel bilete. În orice caz destinul a fost darnic cu noi permiţând să putem respira pentru câteva clipe din viaţă, ceva din atmosfera inegalabilă a acestui oraş minunat. Înainte de a ne întoarce la tata, am mai avut ocazia, trecând prin Brie, să petrecem o jumătate de noapte în castelul şi parcul iluminat de zeci de mii de lumânări a modelului pentru Versailles, construit de Fouquet, contabilul Regelui Soare, care a plătit cu viaţa aceasta îndrăzneală, probabil vinovat şi de delapidări serioase din finanţele regatului.

Ajunşi acasă ne am continuat traiul în condiţiile tranziţiei din ce în ce mai sălbatice, asistând la spectacolele de circ ale politicianismului care pare a fi făcut de amatori, dar care în realitate de peste un deceniu oferă bandiţilor posibilitatea de a-şi face averi inimaginabile prin fraude de tot felul, indiferent din care parte a paletei multipartidismului ar fi fost. Înainte, în grupul nemilos al PDSR-iilor cochetând cu extremiştii de la România Mare, apoi sub egida Algoritmului (algo=durere, deci a ritmului durerii) ţara a ajuns în cădere liberă.

O scurtă călătorie în universul Eduard Pamfil

Începusem să îmi imaginez câteva eseuri despre un secol de psihiatrie, îmi puneam întrebarea dacă secolul XX a fost sau nu secolul psihiatriei şi am dorit să prezint rezumativ un studiu psihiatric al secolului pe care urma să-l părăsim în curând. Mai încolo am să încerc să rezum cele gândite atunci şi publicate în revista noastră *Aletheia*. Dar până atunci aş dori să prezint aici fragmente dintr-un articol scris în amintirea maestrului meu sub titlul:

Recurs la memorie, o scurtă călătorie în universul Eduard Pamfil

Alegând dintre alternativele prezentării unei imagini fotografice ce cuprinde o singură clipă care surprinde figura uşor aplecată înainte, cu capul de un oval discret alungit în jos, gâtul întotdeauna, vara sau iarna, flancat de fularul maroniu bătând spre bordo, expresia feţei între oboseală şi spleen, pronunţând una din frazele strălucitoare cu care cucerea orice auditoriu capabil să depăşească mediocritatea semidocţilor, categoria celor în veci iritaţi de simpla sa prezenţă; sau tentativa unui portret ceea ce solicită sinteza succesiunii de întâlniri în decursul mai multor decenii. Am ales a doua alternativă.

Această alternativă presupune conştiinţa faptului că orice portret este rezultatul convergenţei unor imagini în succesiunea fictivă a timpilor trecuţi, cu propria subiectivitate, care însoţeşte orice evocare. Cu claritatea unei reprezentări primare îmi reapare din negura timpurilor imaginea conferenţiarului Eduard Pamfil în veci cu o beretă albastră mare cât un platou, cândva înspre sfârşitul anilor '40, urcând sprinten în tramvaiul care duce dinspre facultatea de medicină din Timişoara mea natală, spre centru. În acele timpuri grele se punea adesea întrebarea, deşi se cunoştea foarte bine răspunsul, ce a putut determina un tânăr şi rasat intelectual, cu o evidentă perspectivă de a face carieră în occident, să aleagă întoarcerea în ţară după ce devenise cunoscut în Franţa ca eminent neurolog, apoi psihiatru, prieten cu Gastaut, mai târziu cu micul şi negriciosul catalan Ajuriaguerra sau cu titanul psihiatriei franceze Henri Ey. Răspunsul e simplu: un ciudat sentiment al datoriei faţă de patrie, niciodată declarat cu patosul gol, patriotard al celor

care apud Eminescu „la Paris învaţă la cravata cum să-şi lege etc.”, nevoia de a dărui şi altora din comorile adunate în cursul peregrinării prin lumea largă. Păcat capital, pentru care a plătit ca mulţi alţi intelectuali de valoare cu puşcărie urmată de exil – ca director al Căminului Spital Siret de care am amintit pe undeva mai sus - după episodul „centenarul independenţei şi studenţimea din Cluj”.

Revenit la Timişoara de care nu se va mai despărţi, îl reîntâlnesc abia în anii '60 cu ocazia diverselor consfătuiri şi conferinţe patronate de Domnia sa la Timişoara sau la noi. Erau nişte manifestări de neuitat prin ţinută, prin strălucirea spiritului său veşnic treaz, deschis divergenţei ideatice, uimindu-şi auditoriul cu scânteierile neaşteptatului, paradoxurilor, ce incitau mereu la reevaluarea vechilor cunoştinţe, la reaşezarea lucrurilor, menţinând vie deschiderea spiritului spre tot ce este nou. Încă de pe atunci l-am numit „marele jucător”. Era cea mai perfectă reprezentare a lui HOMO LUDENS, exemplu ideal pentru aceea neotenie care ne conservă capacitatea deschiderii spre darul mirării, motiv de a ne pune întrebări până la sfârşitul vieţii.

La moartea directorului nostru, a deja amintitului Dr.Vasile Ilea junior, venind cu speranţa de a-l mai găsi în viaţă, a întârziat găsindu-l pe catafalc. Atunci, noi înşine înspăimântaţi de imaginea morţii, am citit pentru o clipă şi pe faţa lui aceeaşi spaimă. Asta m-a făcut să înţeleg cât iubea şi el viaţa.

Când la concursul pentru doctorat am pus semnul de egalitate între delir şi modalităţile trăirilor uitate de noi din copilărie, îmi aduc aminte că m-a întrebat: Chiar crezi asta? Avea ce avea cu propria sa copilărie. Mai târziu, cu ocazia deselor sale vizite la noi, la Cadea, ne povestea despre Geneva puritan calvină, unde s-a născut dintr-o mamă hughenotă, despre Clujul unde tatăl său fusese profesor universitar, dar mai ales despre minunatele veri petrecute undeva în Bărăganul lui Panait Istrati, locuri unde pe înserat peisajul cuprins de dogoarea caniculei înota în norii de praf ridicaţi de animalele în drum spre casă. Avea in ciuda incontestabilului aer de occidental şi ceva levantin în el, motiv al veşnicului dor de a ajunge in capitală, ţinta pentru care a făcut in zadar poate singurul mare compromis în viaţă.

A fost un campion al iubirii şi bucuriei, interonticitatea despre care a vorbit de atâtea ori a fost realmente mediul său de viaţă; cu umor (şi nu consider impietate să amintesc numeroasele sale căsnicii terminate, cu excepţia primei, cu un lamentabil eşec) ne spunea că el niciodată nu a fost un cuceritor, ci s-a lăsat doar „răpit” de femei. Poate şi asta făcea parte din destinul său.

Dacă nu i se înghiţeau ifosele, era un musafir nemaipomenit de plăcut, capabil să se simtă bine în condiţii modeste de ospitalitate, surprinzând pe oricine cu originalitatea sa.

Îmi amintesc cum la una din consfătuirile organizate de noi a trebuit să tărăgănăm deschiderea festivă în ciuda prezenţei oficialităţilor vremii. Neînţelegând motivele întârzierii am fugit acasă, unde îl lăsasem după micul dejun. L-am găsit stând in poziţia lui preferată, uşor aplecat vis-a-vis de motănelul nostru Tighiţul, aşezat şi el pe un scaun, „stând de vorbă”. Fără a se sinchisi de reproşurile pentru întârziere, mi-a spus senin că a avut parte de un dialog foarte interesant. Asemenea dialoguri o fi avut şi cu căţelul său Tuş, intrat în legendă.

A fost pentru mine nu numai un dascăl miraculos, dar nu a făcut şcoală de psihiatrie, deşi acad. profesor Dr. Mircea Lăzărescu, conf. dr. Ştefan Stőssel (Pişta lui mare, cel mic fiind subsemnatul)

şi dr. Doru Ogodescu, cei doi din urmă trecuţi şi ei de atunci în nefiinţă, au avut norocul de a sta în preajma lui timp îndelungat. A avut in schimb darul de a ne învăţa cum trebuie gândită psihiatria, care este etosul ei, în ce constă puterea şi slăbiciunea psihiatrului şi până unde ai dreptul de a interveni în destinul seamănului tău prin cuvânt, medicament sau mijloacele eroice de tratament. Eu cel puţin cu asta am rămas după multe întâlniri şi discuţii.

Doar Doru Ogodescu a reuşit să salveze ceva psihiatriei româneşti din ideile sale despre nevroze (nu ”neuroză” obişnuia să sublinieze, fiindcă această ultimă formulare ar aduce a „neurologie” repudiată din cine ştie ce motive, din moment ce şi-a început cariera de medic ca neurolog exact ca veşnic criticatul Freud) şi psihoze. Păcat, mare păcat că nu s-au finalizat ideile sale şi despre personalităţile anormale (datorită poate şi scârbei sale faţa de psihopaţi).

Neobositele sale critici, cu notă evident subiectivă, a psihanalizei freudiene, mă face să cred că se datorează unui mecanism de defensă a celui cu un id deosebit de puternic în veci terorizat de puritanul superego calvin adus cu sine din Geneva sa natală, fiindcă unul din inamicii săi personali a fost mai întotdeauna aşa-zisul inconştient, aş zice neformulatul sau desemantizatul din mintea noastră. În această privinţă, fără nici un dubiu, a fost şi ca psihiatru un om subiectiv, dar interontic cel ce scapă de propria sa subiectivitate este mai degrabă un monstru decât un om. Aci se şi epuizează slăbiciunea domniei sale ca psihiatru. În rest a fost prin tot ce a spus şi a făcut ca psihiatru paradigma gândirii creatoare, divergente, deschise, model de gândire maieutică socratică. Păcat numai că nu a avut parte de discipoli de talia lui Platon sau Xenofon.

Atunci când a plecat dintre noi, după o lungă suferinţă purtată cu demnitate, ducând cu el în mormânt pălăria maron, ponosită, care cu mulţi ani în urmă luase locul imensei berete albastre în care l-am cunoscut, a pornit să reîntâlnească pe câmpurile eleusine prietenii şi discipoli săi care l-au precedat. Fie ca stilul său de a trăi psihiatria să supravieţuiască efemerei eternităţi a memoriei noastre!

La înmormântarea lui l-am reîntâlnit pe Pista Stőssel, aflat întâmplător la Timişoara cu a doua sa soţie. A fost o ocazie cutremurătoare, fiindcă acel Pişta cu mintea strălucitoare, spiritual, calităţi care îl făceau, in ciuda spatelui adus cu o uşoară ghebozitate, o figură plină de farmec, nu mai exista. Intervenţia pentru o tumoare cerebrală l-a transformat intr-un cu totul alt om, de nerecunoscut. Asta m-a făcut să-mi aduc aminte de filmul lui Miloş Forman „Zborul deasupra unui cuib de cuci” după romanul cu acelaşi nume care tratează despre modificarea totală a persoanei după orice intervenţie chirurgicală pe creier. Îmi adusesem aminte de ultima întâlnire la Oradea înainte de a fi rămas în occident, întâlnire la care pe undeva şi-a luat rămas bun fără să spună că nu ne vom mai revedea niciodată aşa cum a fost înainte. Am petrecut odată cu ocazia uneia dintre numeroasele intervenţii chirurgicale prin care a trecut mama, ieşit din clinică, obosit şi stresat o seară lungă la el acasă consumând o sticlă întreagă de viniac iugoslav, asistat de pisica lui siameză, prinţesa Suzuki. Doamne ce discuţii sublime îmi revin în minte!

La vremea respectivă Mircea şi Sucubus locuiau intr-un subsol pitoresc, incomod şi minuscul pe strada Paris, un cuib de nebunii şi zăpăceli simpatice, ei trecând în acea perioadă prin faza trăită de mine în primii doi ani ai felceriei mele la Arad. Pe acolo am avut ocazia să-l întâlnim pe Berczi - plasticianul care a creat in Timişoara pentru prima dată un cerc unde se practica designul, el însuşi un protagonist talentat intr-ale artei kinetice, motiv pentru care la un moment dat a fost

vizitat de ambasadorul SUA, vizită precedată de un întreg ritual stupid al serviciilor securităţii. Tot acolo am făcut cunoştinţă cu Sorin Titel, scriitorul plecat devreme dintre cei vii, dar şi pe o scriitoare din capitală, parcă o doamnă Cristescu, o figură lăbărţată dar afirmativ foarte talentată. Din cercul lui Sucubus am cunoscut câteva figuri simpatice mult mai târziu, după ce părăsind „peştera", deci subsolul, se aranjaseră intr-o locuinţă de bloc la periferia oraşului. Aici am fost găzduiţi şi noi timp de două luni cât am făcut în 1971 un curs de psihiatrie, timp în care profitând şi de maşina de scris al lui Mircea am reuşit în numai trei zile să redactez rezumatul tezei mele de doctorat.

În acele timpuri, profesorul Pamfil conducea un cerc de bionică, dacă bine îmi aduc aminte in zilele de miercuri, ocazie de întâlnire a unei pleiade de figuri excentrice, dar culte, locvace şi interesante, care se întreceau în descoperirea unor teme stupefiante pentru un raţionalist ca mine. Dar discuţiile de acolo mi-au deschis orizonturi noi despre inedit, contradicţiile dintre ştiinţa „consacrată" şi realităţile uluitor mai variate ca cele explicabile prin această ştiinţă. Atunci am înţeles că pe măsură ce cunoşti mai mult, orizonturile până unde îţi ajunge privirea se îndepărtează, deci, ştii tot mai puţin. În ciuda recunoaşterii acestei realităţi, adică a faptului că odată cu creşterea lineară a razei cercului până unde îţi ajunge privirea, numărul necunoscutelor creşte in proporţie, cred, geometrică. Nu sunt în stare să definesc clar această rată a creşterii, fiind analfabet în matematică. Dar din nou m-am depărtat în timp de perioada despre care ar trebui să vorbesc.

În acele timpuri profesorul Pamfil conducea un cerc de bionică dacă bine îmi aduc aminte in zilele de miercuri, ocazie de întâlnire a unei pleiade de figuri excentrice dar culte, locvace şi interesante care se întreceau în descoperirea unor teme stupefiante pentru un raţionalist ca mine. Dar discuţiile de acolo mi-au deschis orizonturi noi despre inedit, contradicţiile dintre ştiinţa „consacrată" şi realităţile uluitor mai variate ca cele explicabile prin această ştiinţă. Atunci am înţeles că pe măsură ce cunoşti mai multe, orizonturile până unde îţi ajunge privirea se depărtează deci ştii tot mai puţin. În ciuda recunoaşterii acestei realităţi, adică a faptului că odată cu creşterea lineară a razei cercului până care îţi ajunge privirea, numărul necunoscutelor creşte in proporţie cred că geometrică. Nu sunt în stare să definesc clar această rată a creşterii fiind analfabet în matematică. Dar din nou m-am depărtat în timp de perioada despre care ar trebui să vorbesc.

Roma, Pisa, Florența, Veneția...

Anul următor ne a adus o altă bucurie, practic ar fi trebuit să petrecem un sejur mai lung în Roma, dar în ultimul minut agenţia germană de turism la care s-a plătit călătoria ne-a anunţat cu regret că nu au reuşit să constituie un grup şi astfel ne oferă fie transportul la Roma cu un autoturism ca să nu rămână de ruşine ori o rută mai amplă prin Italia de nord până la Roma inclusiv. Am acceptat a doua variantă şi nu am regretat, deşi s-a dovedit a fi destul de obositoare. Am trecut cu autobusul prin Tirol, în Alto Adige - Tirolul de sud - am ajuns pe autostrada de sus al pasului Brenner-Brenero şi am ajuns seara pe malul mării Ligurice la Viareggio, trecând pe lângă localităţi binecunoscute din călătoriile cu mama pe covor în copilărie. Brescia hienei Caraffa care ucisese un mare număr dintre patricienii oraşului Preşov, Cremona familiei Amati, Guarnieri şi a marelui lutier Stradivari, apoi am admirat un minunat apus de soare la Carrara de unde pe vremuri Michelangelo îşi alegea blocurile de marmoră din care îşi exopera nemuritoarele sale statui. Nu am rezistat, am coborât până la mare trecând printr-un uriaş depou de iole, bărci, şi mici iahturi, şi am intrat în apa călduţă de pe plaja curată şi cu nisip fin. Puşa stătea îngrijorată pe malul apei crezând că mişună rechinii pofticioşi porniţi să mă guste. În ciuda apusului splendid de soare, a doua zi la Pisa ne-a prins o ploaie torenţială care nu a încetat decât către seara la plecare. Aci am folosit iniţial o umbrelă scumpă, japoneză achiziţionată înainte de plecare la marele magazin universal de acasă. Cu o mână ţinând umbrela, cu cealaltă fotografiind vestitul turn înclinat, biserica, baptisteriul apoi cimitirul, Puşa se uită mirată la mine şi mă anunţe că sunt ud leoarcă, umbrela fermecată aduna în mijloc apa de ploaie şi filtrând-o îmi picura pe cap, umeri şi tot corpul. Nişte africani probabil imigranţi stăteau în jurul nostru şi vindeau umbrele uriaşe cu 10-20 de mărci germane (10000-20000 de lire italiene), mi-am cumpărat unul mai ieftin şi astfel echipat am pornit să vizităm interioarele şi un muzeu. Nu spun că pierzând vremea admirând oraşul prin care trece fluviul Arno pe care îl vom reîntâlni la Florenţa ne-am rătăcit şi cu greu, întâlnindu-ne cu o altă pereche de asemenea căutând locul de întâlnire, am regăsit autocarul unde ghidul ne-a ţinut o morală

nemeritată. Popasul următor a fost oraşul renaşterii Firenze, unde fiecare piatră, fiecare colţişor respiră istoria culturii renaşterii şi începutului de Baroc. Nici nu merită să amintesc toate cele văzute. Domul şi baptisteriul este o minunăţie, malul râului Arno ne-a oferit după ce am revenit de pe Ponte Vecchio surpriza întâlnirii cu concetăţeni. Trei ţigănci cu pruncii în braţe m-au înconjurat şi cu gesturi clare au solicitat ajutor material. Când s-a ajuns să încerce să mă buzunărească, Puşa dintr-o inspiraţie de moment mi-a strigat. Loveşte-i cu umbrela! Textul în limba noastră tot neolatină parcă i-a paralizat şi la avertismentul meu: Căraţi-vă dracului, spurcatelor! au dispărut intr-o clipită, exact aşa cum au apărut. Nu am prididit să fotografiez, exact ca mărunţeii cu ochii oblici pe care îi întâlneai la fiecare pas. În Piaţa Signoriei am pierdut o grămadă de vreme, la Uffizi era o coadă imensă, şi tot stând şi holbând ochii abia am găsit în palazzo Medici un aşezământ unde se putea rezolva o importantă necesitate fiziologică. Bineînţeles nu am fost cazaţi in Firenze, ci pe undeva intr-o staţiune climaterică în munţi, după cina copioasă in stil italian am mai ieşit pe străzile unde buticurile au rămas deschise până in zori. Aici am putut admira ceea ce în oraşe nu am reuşit nicicum, excepţionalele obiecte vestimentare din piele, îmbrăcăminte, încălţăminte şi bijuterii, desigur mai scumpe chiar ca cele ale aurarilor de pe Ponte Vecchio unde am văzut un lănţişor de aur alb de o fineţe extraordinară pentru 100 DM, pe care insă nu le-am găsit prin buzunare decât noaptea la hotel. Multă vreme am regretat acest lucru care ţine de zăpăceala mea in materie de manipulare a banilor, in mod obişnuit treaba lui Puşa. Dacă mai aveam putere am fi putut face o ascensiune până în satul staţiunii, dar ne-a fost imposibil.

A doua dimineaţă la micul dejun tinerii care au mai avut puterea de a merge până acolo ne-au povestit despre frumuseţile văzute, cârciumioarele pline de săteni până mult după miezul nopţii, într-o atmosferă foarte plăcută şi s-ar putea zice romantică. Oprirea următoare a fost Roma, aici până şi simpla descriere a celor văzute ar fi extenuantă, te impresionează desigur din albume cunoscute vestigii ale oraşului etern din antichitate, dar şi cele ale Evului de Mijloc, Renaşterii şi barocului, fântânile, pinii cântaţi de Respighi, parcurile, piaţa Spaniei, şi Vaticanul cu San Pietro acoperit de schele in vederea pregătirilor pentru anul sfânt. Papa era plecat la Castel Gandolfo, aşa că a trebuit să renunţăm la audienţa programată în locul acesteia petrecând o bună bucată de vreme la o gelaterie de pe Conciliatione ce duce la San Pietro. În dogoarea verii o plimbare pe malul Tibrului a fost după îngheţate o reală destindere.

După Roma a urmat un drum lung spre Adriatica in lungul Padului ajungând lângă Bologna, Padova la Mestre unde am fost îmbarcaţi pe un vaporaş ajungând la Veneţia. Cred că numai pentru acest oraş muzeu in care intr-adevăr simţi realitatea cuvintelor eminesciene: s-a stins lumina falnicei .... ai avea nevoie de săptămâni pentru a cunoaşte măcar o parte din comorile adunate în cele aproape două milenii de istorie. Ghidul nu ne-a permis să călătorim cu vaporetto pe canal grande de teama să nu fim buzunăriţi de ţiganii din România (aci iarăşi am tăcut să nu se afle de unde venim) deşi voiam să văd casa in care s-a născut străbunica mea cu peste 150 de ani în urmă. Este adevărat că de pe Rialto am putut vedea bună parte din această „stradă" principală a Veneţiei, dar nu am putut identifica clădirea căutată. În schimb am urmărit gondolele pe canalele strâmte desigur fără să ne putem permite îmbarcarea, preţul lor depăşind posibilităţile noastre financiare. În schimb în drum spre Rialto am putut să iau pentru Puşa un colier frumos şi bogat ramificat de corali roşii la un preţ destul de acceptabil. Am cinat şi am fost cazaţi într-o altă staţiune maritimă Lido de Fiesolo, unde s-a repetat plimbarea nocturnă printre buticuri şi

prăvălioare deschise spre deosebire de Germania, toată noaptea. Nici azi nu pot înţelege stupizenia reglementării orelor de deschidere şi închidere a magazinelor din Germania în care seara când ai avea timp, sau la sfârşit de săptămână nu poţi cumpăra nimic, nici măcar de ale gurii.

Ultima staţie a fost Verona, credeam că in acest oraş nu prea vom avea ce vedea, ce surpriză, de la vestigii romane până la renaştere şi baroc tot ce îţi doreşte inima într-un perimetru accesibil fără prea mare efort. Întoarcerea in Germania tot prin Brenner dar pe autostrada de jos in lungul Etsch-Adige - ului a fost un bun prilej de a ne lua rămas bun de la o lume minunată plină de istoria culturii unde am întâlnit cu o bogăţie de impresii despre un stil de viaţă destul de apropiat noua dar mult superioară in ce priveşte nivelul de trai. Spre deosebire de Paris unde lumea circula pe străzile curate ca oglinda, modest îmbrăcată, in mare majoritate in blugi şi espadrile sau încălţăminte lejere, in Italia şi mai ales la Roma te izbea eleganţa ostentativă mai ales a muierilor super-cosmeticate şi îmbrăcate cu mult gust. Şi aci, ca de altfel in Franţa lumea nu era nici pe departe atât de penibil de grasă ca în Germania unde bunăstarea materială se reflectă probabil şi în cutumele alimentare care transformă din adolescenţă majoritatea femeilor in tancuri sau hipopotami, iar pe bărbaţi nu numai în Bavaria burţilor de bere in nişte figuri ce seamănă cu caricaturile comuniste despre chiaburii duşmani ai poporului.

Ajuns acasă am reluat activitatea la locul de muncă şi m-am apucat de lucrările propuse despre psihiatria secolului XX .

Din cele trei eseuri propuse pentru finele mileniului am finalizat de fapt numai două. Următoarea este mei aproape de mine fiindcă răspunde unei pasiuni mei vechi provocate tot de maestrul meu Profesorul Eduard Pamfil, anume etologia. La sfârşitul deceniului 7, cam în 1967 am descoperit pe biroul domniei sale unde domnea întotdeauna o infernală dezordine printre tot felul de cărţi, desene aide-memoire, notiţe, frânturi de idei care ar fi fost destinate ulterior publicării unui „idear”, un tratat redactat de prietenul său, profesorul Henri Ey, despre psihiatrie animală. Am cerşit-o împrumut fiindcă crescusem printre sute de diverse animale a căror poveste am scris-o mai demult pentru nepoţii fratelui meu Peter în Canada. Printre autorii care au colaborat la acest tratat l-am găsit pe Konrad Lorenz care la vremea respectivă lucra pentru fundaţia Max Planck în Germania, dar avea şi un institut personal de cercetare în Austria, precum şi un profesor olandez, F.J.J.Buytendijk cu care am intrat într-o vie corespondenţă. Spre marele meu noroc ambii m-au îndrăgit şi mi-au trimis numeroase cărţi, extrase din reviste cu articolele lor alimentându-mi cu prisosinţă noua pasiune. Aşa s-a făcut că ajuns la Cadea, am reuşit să prezint la cel de al doilea congres naţional de psihiatrie un referat amplu despre relaţiile dintre bolile mintale şi problemele ridicate de etologie. A fost o premieră naţională, nu şi internaţională deoarece ulterior aflasem că prima asemenea lucrare a apărut din stiloul unui psihiatru Ploog, dacă nu mă înşeală memoria în Fortschritte.... Şi azi mă mândresc cu dedicaţiile acestor autori deşi una din cărţile dedicate de Lorenz s-a pierdut încă înainte ca el să fie distins cu premiul Nobel pentru contribuţiile sale la progresele biologiei şi medicinii. Această înaltă distincţie a fost acordat lui, profesorului Tinbergen şi Fritsch o triadă luminoasă in studiul comparat al comportamentului uman şi animal. Citind autobiografia profesorului Buytendijk am rămas uluit, deoarece descrie cum a absolvit facultatea

de medicină în 1909, deci în momentul în care l-am inoportunat cu scrisorile mele trebuia să fi tot avut în jur de 90 de ani, cu o vioiciune a spiritului excepţională. Fiind bine instalat în regimul anilor lumină, scrisoarea mea de felicitare către profesorul Lorenz probabil nu a mai ajuns la dânsul, deoarece cred că a fost imposibil să nu-mi fi răspuns dacă l-a primit. Era după tezele din iulie, după „criza mondială de hârtie” menită să termine cu numeroasele reviste şi ziare care apăruseră in fereastra de libertate a sfârşitului anilor '60. Încetul cu încetul se lăsase întunericul şi bogata mea corespondenţă cu numeroase somităţi ale psihiatriei şi psihologiei a încetat.

Lehamitea resimţită după episodul „Der Spiegel” m-a făcut să nu mai reiau deprinderea de a coresponda cu de pe acum mai tinerele somităţi ale cercului meu de interese, nici în călătoriile noastre prin străinătăţuri nu am căutat contacte, o bucată de vreme mai primisem Zeitschrift für Kinderpsychologie, Kinderpsychiatrie und ihre Grenzgebiete, dar de câţiva ani am renunţat şi la această revistă din care mă puteam informa despre noutăţile din psihoterapie, metodele noi de investigaţie ş.a.m.d. Este adevărat că şi în occident psihiatria copilului şi adolescentului a fost supus tirului absurd al mediilor, amorsate de atacurile antipsihiatriei şi astfel în timpul călătoriilor la tata, urmărind întotdeauna presa la zi, aflasem despre „mari realizări” ale unor psihiatrii ai lumii moderne. Am să abuzez din nou de răbdarea cititorului prezentând unul din articolele eseu, dedicate trecerii intre milenii.

Eseul a apărut tot în „Aletheia” sub titlul puţin cam pretenţios de

Secolul XX în optica unui psihiatru pasionat de etologie

Secolul pe care îl părăsim poate fi analizat in fel şi chip, de exemplu din prisma psihiatrului, fără ca în mod necesar acest lucru să scandalizeze lumea care totuşi este probabil plictisită de bilanţuri de sfârşit de secol şi mileniu.

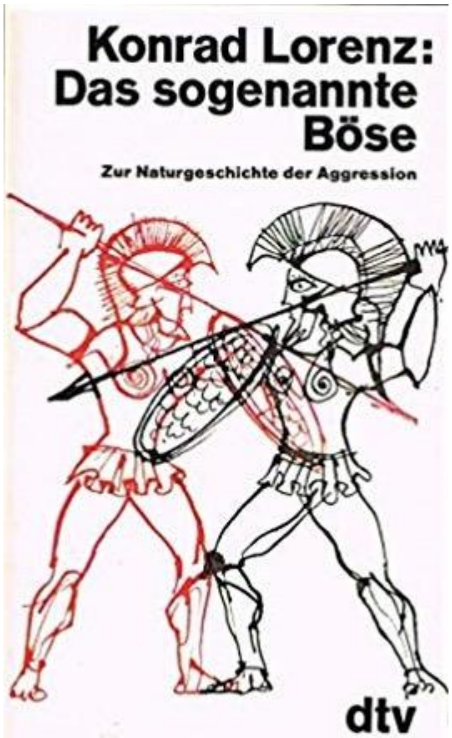
Fără discuţie acest secol nu se deosebeşte prea mult de cele anterioare deşi acum mijloacele de comunicare în masă permit o răspândire mult mai rapidă a ştirilor care ajung cu repeziciune in cele mai îndepărtate colţuri ale lumii.

Este cunoscut de altfel adevărul masificării lumii - atât de bine descrisă de Ortega y Gasset în primele decenii ale secolului - fapt ce a adus cu sine şi creşterea interesului pentru evenimentul zilei in foarte largi pături ale populaţiilor.

Evident, posibilitatea manipulării a atins proporţii uriaşe iar vechea ştiinţă conturată în Renaştere de Machiavelli se reactualizează încă de la începutul acestui secol. Este surprinzător faptul - de altfel puţin cunoscut de generaţiile recente - că în preajma primului război mondial, presa, literatura pregăteşte acel măcel care (dacă facem abstracţie de războiul Imperiului Britanic împotriva burilor şi mai aproape de noi, războiul balcanic deschide seria atrocităţilor de proporţii nemaiîntâlnite în istoria omenirii. Începe in ambele tabere dar mai ales în presa germană o campanie de provocare a urii, alimentată de minciuni evident menite să amplifice resentimentele trezite de evenimentele reale - asasinarea moştenitorului tronului imperial austriac Franz Ferdinand de catre teroristul Princip la Sarajevo.

Împăratul Wilhelm II al Germaniei, cu un braţ atrofic din naştere, suferind din acest motiv de complexe de inferioritate, devine - datorita acestei deficienţe - foarte uşor victima manipulatorilor din preajma sa, devenind devreme instrumentul prin care cercuri interesate de industria de război iniţiază dezvoltarea marinei militare germane şi o masivă înarmare în scopul depăşirii puterii maritime a Marei Britanii. Suntem într-o epocă în care – de ce să nu recunoaştem - Lenin analizează pertinent extinderea mondială a imperialismului.

Ceea ce în epoca respectivă nu se ştia încă, mult dincolo de motivaţia economică reprezentată doar de un cerc restrâns de interesaţi, funcţionează în marile mase populare motivaţii psihologice de cu totul altă natură, capabile să mobilizeze milioane de oameni într-o emulaţie care frizează patologicul. Mă gândesc aici la entuziasmul cu care cetăţenii dintr-o tabără sau alta s-au oferit să se sacrifice in chip de carne de tun în acea grozăvie care a ţintuit sute de mii de combatanţi in tranşeele de la Verdun, Douomont etc. expuşi foametei, frigului, grenadelor şi gazelor de luptă folosite ca arme pentru prima dată în istorie.

Mult mai târziu, etologul Konrad Lorenz reuşeşte să identifice în regnul animal mecanismele intime ale motivării agresivităţii intraspecifice. Este vorba de problematica teritoriului, cea a ierarhiei şi, nu in ultimul rând, a protejării partenerului şi progeniturii. Marele merit al acestui cercetător atent al comportamentului constă în faptul că descoperă mecanisme similare şi la om, care devine astfel manipulabil.

Pentru aţâţare la război o semnificaţie deosebită dobândeşte teritoriul.

În regnul animal de la nivele destul de elementare ale filogenezei, apărarea teritoriului propriu, de altfel bine marcat, motivează fiecare individ co-responsabil de conservarea speciei. Cu certitudine, cântecul păsării este un mijloc de marcare a teritoriului; la unele mamifere există organe speciale odorifice care servesc pentru marcarea spatiului vital propriu, iar acolo unde aceste organe specializate lipsesc, se folosesc excrementele, urina etc..

Omul este şi din acest punct de vedere mai evoluat, fiindcă dacă la animal un tril, un miros dobândesc semnificaţie de simbol al stăpânirii teritoriului, la oamenii din timpuri străvechi a funcţionat in acest sens totemul (la dacii ancestrali de exemplu totemul lup), iar dupa depăşirea stadiului tribal se folosesc stindarde, drapeluri, steme şi imnuri, deci simboluri din ce în ce mai elaborate. Ele marcheaza şi azi în fond teritorii sau echivalente de teritoriu chiar şi in situaţii de minimă importanţă reală pentru grupul dat, cum ar fi de exemplu o echipa de fotbal, rugby sau polo pe apă.

Nu doresc nicicum să scandalizez pe nimeni, dar simpla intonare a imnului naţional simultan cu arborarea drapelului naţiunii de care aparţine invingătorul uneia sau alteia dintre disciplinele olimpice, este dovada mecanismului sus-menţionat. Nu este deci de mirare faptul că şi la aceste nivele, în realitate de importanţă derizorie, se pot declanşa agresiuni soldate cu răniţi şi chiar morţi cum nu o dată s-a întâmplat in ultimele decenii (una din zguduitoarele mele amintiri rămâne transmisiunea televizată a tragediei de pe stadionul Heysell).

Vedem în acest exemplu faptul că teritoriul poate fi reprezentat doar simbolic, nemaifiind nevoie de atributul său primar, cel de extindere.

Umilirea simbolurilor poate provoca sentimente de ură care scapă oricărei încercări de explicaţie raţională, manifestarea unor asemenea sentimente ţin de o oarecare elementaritate psihologică atât de caracteristică omului ”masă”.

Fără niciun fel de partinitate politică, comentând scenele îngrozitoare transmise de televiziune, privind atrocităţile comise de reprezentanţii unei etnii in cadrul recentelor evenimente din Balcani, în fața a doi colegi, reputați psihiatrii, mi s-a reproşat că nu vreau să înteleg, este război! Mi s-a părut îngrozitor faptul că războiul poate legitima violuri, mutilări etc. în interesul unei purificări etnice. Departe de mine să acord legitimitate unor ridicole şi ineficiente represalii în intenţia de a

controla situaţia cu atât mai mult în cazul in care s-ar dovedi utilizarea armamentului cu uraniu recent presupus in medii, dar ucenicul vrăjitorului odată pus în mişcare nu prea poate fi controlat, iar atrocităţile total iraţionale angajează de obicei ambele părti.

Dar am luat-o cu mult inainte în timp, amintind evenimente de la sfârsitul şi nu începutul secolului care a trecut.

Un alt mecanism etologic care funcţionează la fel de pertinent în regnul uman ca şi în cel animal este cel care reglementează stabilirea ierarhiei atât la nivel individual cât şi al maselor. Exemplul cel mai frapant in trista istorie a secolului XX, găsim in acceptarea de catre mase (umilite de infrângere, aflate in somaj, infometate, ajunse la disperare prin excesul de represiune a învingătorilor) a teoriei “superiorităţii rasiale” promovate de Hitler şi acoliţii săi. Consecinţele catastrofale nu numai în luptele intestine din propria grupare in vederea stabilirii unui “care pe care” (vezi lichidarea vestitului SA în momentul în care a devenit incomod) duc nu numai la acceptarea tacită, dar şi la coparticiparea în masa la Holocaustul care a urmat. Ţine de altfel tot la început amintita tentativă de manipulare, încercare azi încă neîncoronată de succes, a unor cercuri neonaziste de a nega pur si simplu Holocaustul.

Motivele declanşării etapei a doua a măcelului mondial sunt in fundal interese economice (înarmarea masivă a oferit locuri de muncă unei părţi importante a populaţiei din Germania măcinată de somaj), dar acceptarea sacrificiilor unui război este alimentat de ideologia spaţiului vital insuficient, al unei rase superioare. Evident, cel care trăit epoca poate atesta – ceea ce nu a fost niciodata cazul în perioada comunistă de trista amintire de la noi - autenticitatea sentimentelor entuziaste a maselor isterizate de un descreierat, fapt ce a făcut ca grupuri mari de oameni, la origine credinciosi, paşnici, harnici, cinstiţi, să devină acoliții fanatici, capabili să-şi sacrifice copiii pe altarul unei ideologii confuze, trimițându-i peste graniţe ca sa fie folosiţi carne de tun.

Încercarea unora ca, de exemplu, Thomas Mann, de a trage semnalul de alarmă in *Atenţie Europa*, sau in vestita nuvelă *Mario şi vrăjitorul*, se lovea de urechi surde nu numai acasă. Lumea occidentală a rămas în naivitatea sa increzătoare în afirmaţiile unei diplomaţii mincinoase, vezi Chamberlain la München.

Deşi în proporţie mai modestă, fenomenul este prezent şi la noi, nu numai pe plan rasial, ci si politic. Grupări extremiste, capabile la început să atragă până şi tineri intelectuali (să amintim numai câteva nume ulterior devenite celebre, un Noica, Eliade, sau Cioran), îşi fac mendrele şi comit masacre ca cele de la Iasi sau abatorul capitalei, precum şi atentate ca impotriva unui Duca, Călinescu dar şi mici politicieni dar mari oameni de cultură, ca Nicolae Iorga.

Dar nu numai tinerii cad victima unor idei confuze, să amintim şi intelectuali maturi ca Nae Ionescu sau marele nostru poet, în tinerețe prieten cu poetul Ady Endre, Octavian Goga, atunci când se lansează în politică. Să nu uităm că poate cel mai mare filosof al secolului, M.Heidegger a căzut şi el victimă mrejelor hitlerismului.

Evident nici pentru atentate nici pentru asasinate nu se fac responsabili intelectualii racolaţi şi ulterior treziţi la realitate, ci uneltele dintotdeauna ale violenţei, descreieraţii şi ucigaşii cu simbrie directă sau indirectă prin speranţa într-o eventuală venire la putere.

Dar să revenim la începuturile secolului, începuturi în care grafomania patologică al unui Lenin înca în deplinătatea capacităţilor sale mintale produce zeci de volume de ideologie revoluţionară deformând (ca pe vremuri demult apuse Marx pe Hegel) marxismul.

Adus cu tren blindat în Sankt Petersburgul Rusiei ţariste în agonie, răsturnate de Kerensky, de către vârfurile militare germane în speranţa unei păci separate, Lenin va da coerenţă relativă răscoalei soldaţilor nenorociţi, demoralizaţi de un război pustiitor. Dar boala îi răpeşte minţile (devine pacientul marelui Wagner von Jauregg, laureatul premiului Nobel pentru malarioterapia sifilisului nervos) şi moare relativ devreme ca să ofere şansa majoră minţii malefice brutale a lui Stalin, lipsită de orice inhibiţie, individ căruia ii cad victimă prin înfometare, deportări, lagăre de concentrare, multe milioane de concetăţeni în plină perioadă de pace, precum şi toţi foştii aliaţi şi potenţiali adversari politici. Dacă malignitatea poate fi normală în regnul uman, acest individ, Iosip Visarionovici Stalin, fost student de teologie, poate fi paradigma acestei bestialităţi. Totuşi, şi în ciuda acestui fapt, are imensul merit de a lichida celălalt mare pericol care ameninţa, printr-o primă tentativă de globalizare, omenirea : fascismul. Orice s-ar spune acum sau în viitor, fără brutala sacrificare a maselor largi de oameni din fosta Uniune Sovietică - mase de militari şi civili ai căror cadavre serveau pe alocuri ca umplutură pentru trecerea carelor de luptă peste şanţurile antitanc - soarta aşa-zisului ”cel de al doilea război mondial” nu ar fi fost decisă.

În marea bătălie a manipulării a cărui protagonist hitlerist a fost ministrul propagandei Goebbels în Germania, în ţara lui Stalin manipulatorii ministerului groazei apud Orwell au reuşit pănă acum 2 decenii să intoxice o intreagă lume cu ideea că miile de ofiţeri polonezi îngropați in pădurea de la Katyn ar fi fost ucişi de fostul aliat, ulterior duşmanul de moarte, armata hitleristă.

Din timpul acestei foste alianţe tragem şi noi ponoasele pactului Ribentropp-Molotov care nici azi nu a fost condamnat.

Vedem deci cum se impleteşte în zbuciumata istorie a secolului normalitatea infiorătoare cu patologia mintală.

Este posibil ca un Pol Pot, marele” pretin” al "Conducătorului nostru stimat şi mult iubit" să nu fi fost normal, cum cu certitudine prietenul împărat Ben Bokassa nu a fost normal şi cu siguranţă şi în prezent există câteva exemplare evident patologice care conduc sau incearcă să ajungă să conducă destinele unor popoare. Aceasta ciudată impletire a normalităţii cu patologicul ar merita un studiu mai aprofundat, dincolo de cel idiografic.

Comparând de exemplu epoca instalării aşa-zisei noii orânduiri la noi, puse de unii în exclusiva cârcă a ocupaţiei sovietice, consecinţa acordului de la Yalta, unde un bătrân sechelar de poliomielită ne-a vândut în speranţa zdrobirii definitive a Marei Britanii, deci in scopul obţinerii hegemoniei mondiale, dând cu tifla şi la noi pe nedrept hulitului W. Churchill, cu cea de a doua etapă a construirii socialsmului multilateral dezvoltat,v om putea remarca multe lucruri comune, dar si radicale deosebiri.

Ţine de ciudăţeniile memoriei colective uitarea brutalităţii normale a primei etape, cea a democraţiei populare, în care binevoitorul şi patriarhalul Dej, de o malignitate machiavelică, perfect raţională, mărturie fiind soarta unui Foriş, a unui Pătrăşcanu şi a multor altor lichidaţi fără scrupule, a fost secondat de o armată de indivizi recrutaţi din pături dezavantajate, la care se

adaugă si uitarea, mai mult, chiar reconsiderarea nostalgică a celei mai mizere epoci din România secolului XX.

Mai discreta in metode brutale ca cele in masa, cum au fost canalul, Gherla, Aiudul, Sighetul trecute in istorie, în a doua etapă se lichidează doar nedoriţii potential periculoşii pentru propria imagine şi putere, totuşi, rând pe rând, sunt anihilați, reduşi la tăcere, militari, politicieni potenţial de risc pentru familia domnitoare care îşi consolidează puterea bazându-se pe un anturaj adulator, parazit, ce creeaza mitul unui cuplu genial în ciuda unui primitivism inspăimântator, lipsit de orice elementară cultură, dotat doar cu deşteptăciunea nativa a omului simplu care a cumulat in cursul veacurilor tehnicile profitului, dincolo de cele ale supravieţuirii. Evident o camarilla căpuşe, intreţine imaginea cu care se cucereşte nu numai parte din populatie indigenă dar şi naivă clasa politică a occidentului. Să ne aducem aminte de august '68, într-o perioadă de relativă destindere a politicului, de scurtă durată, luând sfârşit lamentabil în 1971 după vestita vizită in Orientul Îndepărtat.

Din păcate "epoca de aur" a durat mult prea mult şi astfel generaţii întregi nu mai cunosc o normalitate posibilă. Acestui fapt se datorează persistența la 11 ani după schimbare, a limbajului de lemn, folosit nu de vechi activişti de partid, ci de tineri ajunşi in funcţii de conducere. Doar cu câteva zile in urmă am auzit vorbindu-se de "disciplina internă de Partid", bine ca nu şi de "avangarda clasei muncitoare".

Fac parte din generaţiile care au susţinut la examenul de stat şi socialismul ştiintific!

Dar să revenim la problemele secolului.

Dacă etologia teritoriului poate explica afirmativa nevoie de spaţiu vital a pretinsei rase superioare, etologia ierarhiei explică asa-zisa luptă de clasă care a caracterizat pretutindeni unde ideologia marxist-leninistă s-a impus, politica partidului unic. În fond şi la urma urmei, puterea zisă comunistă a instalat prin violenţă nu socialismul, ci ultimul stadiu al capitalismului descris de Marx ca cel monopolist de stat.

Ficţiunea proprietăţii colective a tuturor celor ce muncesc asigura de acum vârfurilor unei ierarhii aberante, perverse, o viata îndestulătoare, privilegii imposibil de legitimat moral, economic şi financiar, în primul rând deoarece ele nu se datoresc performanţei, muncii şi creativităţii, ci unei bine organizate puteri corupte şi corumpătoare care - şi istoria secolului a demonstrat acest lucru in mod constant - reuşeşte de fiecare dată, atunci când vârfurile se schimbă prin manevre violente sau naturale, să întineze memoria predecesorului punându-i în cârcă toate evidentele vicisitudini ale sistemului. Amintim numai tevatura in jurul bandei celor patru după stingerea din viata a lui Mao evident responsabil de revoluţia culturală, sau demascarea maşinațiilor lui Stalin de către Hrusciov.

Bătălia pentru ierarhie este într-adevăr pe plan individual cea mai vizibilă în tehnicile de indepărtare a tuturor posibililor rivali de către Iosip Visarionovici prin procese zgomotoase sau, ca în cazul lui Trotki, prin crimă comandată. Pe plan mult mai extins deci populaţional, manipulatorii reuşesc uneori să găsească acoliți în masa pe problema tribală ca in nenorocitele state artificiale care teritorial nu ţin cont de grupări etnice în Africa postcolonială. La fel de nenorocită e situaţia care se menţine de decenii in conflictul dintre India şi Pakistan. Conflictele dintre triburi iau uneori

proporțiile de genocid, să ne gândim la Hutu şi Tuţii. Din păcate in lumea mult mai civilizată a occidentului problemele nu sunt mai puţin acute. Lupta pentru ierarhia rasiala intre albii şi negrii in SUA după rezolvarea aproape finală a războiului teritorial cu indienii americani (redusi la dimensiunea unor grupări aflate sub control in rezervaţii) sunt doar un exemplu. Alături de conflictul interetnic flamando-vallon, basco-spaniolo-catalan, cel doar la suprafață de caracter religios din Ulster, cel în cadrul aceleeaşi rase semite cu conotaţii fundamentalist religioase ca cea arabo-israeliana macina indivizi,grupuri de populaţii in ultimele decenii ale secolului.

De normal tragism sunt alte războaie locale in care interesul teritorial al unei etnii este violat de interese imperiale ale unor puteri streine fie ca ideologie fie ca interes hegemonic cum a fost conflictul intercoreean de sorginte chino-americana sau mai absurdul război din Vietnam de acelasi sorginte, dus intre populatia autohtona şi mercenari străini (in majoritate psihopaţi violenţi de care pe aceasta cale au scăpat Statele Unite). Parte din mercenarii care au supravietuit acestui ruşinos război s-au retras ulterior in codrii aproape de nepătruns a statelor zise indiene din SUA şi inarmaţi pănă în dinţi işi fac mendrele in continuare luptând impotriva tuturora sub acoperământul liniştitoarei tăceri a mediilor in care pătrund doar din când în când răzleţe ştiri.

Nici la noi situaţia nu este roză. Bătăliile verbale pe tema utilizării limbii materne a minorităţilor, discuţiile fără noimă despre caracterul unitar naţional sau nu al statului, problema inscriptiilor bilingve dar şi obstinaţia cu care se solicita o universitate de stat in limba unuia sau mai multor minorităţi duc până la ridicol rezultatele operei manipulatorilor care urmăresc - spre norocul etniilor care convieţuiesc sau cel puţin coexistă de aproape un mileniu pe teritoriul ţării fără prea multe probleme - dezbinarea, râca, ura iraţională după care să poată profita dacă nu prin câstig teritorial {doar dreptul internaţional, tratatele internaţionale unanim acceptate garantează integritatea teritorială a ţărilor, într-o epocă care nu poate în niciun mod fi asimilată situaţiei anilor 1930-1940 măcar prin câştig de putere - satisfacţia de a da simbolic in cap celui altfel ca limbă, cutume, poate şi temperament.

Să ne reamintim în primul rând uşurinţa cu care s-a trecut la deportarea fără nicio discriminare a tinerilor germani în fosta Uniune Sovietica (tocmai a acelora care nu au ascultat de cântecul de sirena al lui Hitler, ci au rămas in ţară), apoi deportarea restului populaţiei rurale de aceiasi etnie in pustiile câmpii ale Bărăganului, şi în final determinarea să emigreze dupa peste 900 de ani de şedere pe aceste meleaguri, timp în care şi au construit şi apărat burgurile, bisericile cetate, asigurând prin ghildele lor inceputurile civilizatiei urbane în zonele locuite de ei, după deposedare,restrictii de tot felul şi nu fără importanţă obţinere de foloase materiale serioase în urma repatrierilor (ce fel de repatrieri dupa secole ?) şi reunificărilor de familie in occident.

Un alt mecanism etologic funcţional timp de decenii mai ales in anii războiului rece dar cu tradiții încă dinainte de prima conflagraţie mondiala este etalarea impozanta a puterii. In regnul animal un mecanism de protejare a vieţii adversarului congener, în regnul nostru în care funcţioneaza reducţia de instincte acest mecanism devine mijloc periculos de provocare. Demonstraţiile, parăzile militare impunătoare, etalarea armamentului sofisticat cu aceste ocazii dar şi intreaga desfăşurare a cursei înarmării şi al intrecerii in cucerirea spaţiului extraterestru timp de decenii are conotaţia umflării in pene pentru a impresiona adversarul, a arăta “care e mai tare”.

Inainte de a incheia trebuie să mai amintim faptul că noi oamenii, suntem prin reducţie de mijloace de protecţie instinctuală , potenţiale victime ale lipsei mecanismelor de inhibare a agresivităţii oponentului .Dispariţia cavalerismului care caracteriza încă războinicii din evul de mijloc ,renaştere şi inceputurile epocii moderne, in care luptele se dădeau mai ales corp la corp, se datorează armamentului modern, care permite uciderea la distanţă a duşmanului nici măcar văzut cu ochii. Deşi cu certitudine prezenta in războaiele napoleoniene,proporţiile catastrofale ale acestei reducţii ating insă apogeul in secolul XX incepând cu lungile bătălii din tranşeele care fac adversarul invizibil. Astfel a devenit posibilă aruncarea bombelor atomice de pe Imola Gay, care au ucis zeci de mii de oameni.

Manipularea, îndobitocind omul, poate anihila orice urma etologica a moralei.

Unul din mecanismele cavalereşti de autoprotejare in regnul animal este expunerea părţii cele mai vulnerabile a corpului in mod umil adversarului. Un lup de exemplu in bătălie inverşunată cu alt lup, dacă simte că nu poate să-şi înfrânga adversarul, se culcă pe spate expunându-şi abdomenul colţilor celuilalt lup. Este demonstrat faptul că in asemenea situaţie, lupul mai puternic parcă atins de trăznet se blochează, abandonează orice atitudine agresivă, întoarce spatele şi pleacă. Exemplul clasic al dispariţiei acestui mecanism la om este cel al actorului clujean din timpul evenimentelor din decembrie '89, care după ce îşi dezgoleşte pieptul în faţa militarilor care ameninţau cu arma, oferindu-se drept ţintă, este lovit fără milă de glonţ. Trist în aceasta poveste nu este numai faptul in sine, ci şi faptul ca asemenea lucru poate ramâne nepedepsit.

În mod cu totul regretabil insă este faptul care (fără a ţine de nici un mecanism etologic prin care decenii de teroare mai mult sau mai putin vizibilă dar trăită conştient ori inconştient de intreaga societate), transformă frustrările acumulate în agresiune cu atât mai periculoasă cu cât, dupa teroare, ca o reacţie se instaleaza anomia. Anomia la rândul său permite imbrăcarea celor mai variate măşti sub care se ascund cei care nu işi permiteau în orânduiri autoritare să-şi trăiască liber instinctele gregare, distructive, ori dominatoare. Astfel, în politicul actual apar in orice organism oportuniştii manipulatori la orice nivel şi in orice loc. Aici mai rău ca in desfăşurările postelectorale în prima putere a lumii dupa ce un preşedinte este terfelit în fața lumii pe probleme care ţin de propria intimitate se foloseşte nepedepsit minciuna, dezinformarea organizată, bine planificată. Într-o asemenea situaţie nu trebuie să mire pe nimeni daca o organizaţie zisă social-democrată autohtonă devine mijlocitor al intrării unor alte organisme in internationala socialista; dacă slujitorii unui alt regim işi schimbă blana, fără a-şi modifica năravurile; daca o suma de indivizi migreaza nepenalizat social, dupa oportunitate, dintr-un partid în altul; dacă pretinşi liberali in loc să-şi promoveze menirea lor istorica culturala şi civilizatorie se ocupa de diversiune; dacă in loc de a apăra conservator (deci păstrător)valorile tradiţionale ale ţărănimii , alta organizaţie se ocupă doar de satisfacerea propriilor instincte acaparatorii şi funciar gregare ale amintitei pături sociale.

Profităm de, dar suntem şi victimele unui alt mecanism etologic descris tot de amintitul Konrad Lorenz, cel al întipăririi, un mecanism care gravează in substratul biologic al mintii noastre modele de comportament şi gândire intr-un mod cu totul involuntar şi inconstient, aceste întipariri rămân definitiv active in noi, manifestandu-se pe plan individual in stilul personal, in caracter, in limbaj. Marxistii spuneau că schimbările modului de producţie sunt mult mai rapide ca cele din conştiinţa

oamenilor. Nefiind vorba de invăţare, aici nu e posibil dezvăţul. Ca să se schimbe moduri de existență trebuie să treacă generații!

Probabil va trebui sa treaca decenii din secolul care incepe până racilele celui trecut să fie evitate. Pentru asta insă este nevoie şi de reinstaurarea raţiunii, inlocuirea libertinismului cu autentica libertate care inseamnă nu numai implinirea propriilor aspiraţii ci şi respectarea necondiţionată a celuilalt, fie el individ, grup, etnie sau rasă.

Dacă nu se îndeplineşte acest deziderat, riscăm ca secolul care abia începe să fie la fel ca cel pe care l-am lăsat în urmă.

The Rest is Silence

Ștefan Kecskemeti

Şi am trecut în mileniul trei fără niciun entuziasm. Anul 2001 cenuşiu ne-a mai permis să facem împreună ultima călătorie prin Austria şi Germania, nu am mai umblat prea mult, am fost până la Nürnberg, am plimbat pe tata pe la staţiunea climatică în care obişnuia pe vremuri să se plimbe cu soţia lui, duminicile, dacă vremea frumoasă permitea acest lucru. Pe drum făceam popasul obişnuit la dus şi întors în Bruck an der Leitha, unde de acum eram consideraţi musafiri permanenţi. Întorşi acasă, Puşa era din ce în ce mai obosită, aşa că în iarnă am ajuns la consultaţie la un binecunoscut cardiolog care a prescris un tratament cronic din păcate fără prea mult efect. Tahicardia a cedat dar dispneea nu. Cu încăpăţânarea cu care refuza orice investigaţie, a trebuit să atribuim dispneea unui eventual sclero-emfizem dobândit în urma fumatului excesiv, încetat cu greu abia cu 10 ani în urmă. Din păcate lucrurile nu s-au petrecut aşa cum speram. A devenit din ce în ce mai obosită, la sfârşitul lunii iulie a trebuit să o duc aproape cu forţă la amicul nostru radiolog Marinică, care primise recent un aparat performant computerizat de investigaţie. În fața ecranului ne-a cuprins groaza. Amicul a dispărut din cabinet, Puşa reimbrăcată a ieşit din camera aparatului. Amicul nu a stins ecranul. După ce a aruncat o privire fugitivă, mi-a spus: Ai fost soarele vieţii mele.

Era o excepţională diagnosticiană, aşa încât orice comentariu a fost de prisos. După analize la Cluj la Computer Tomograf şi biopsie aflasem că este inoperabilă datorită începutului de metastaze. După rezultatele biopsiei a început tratamentul citostatic în condiţiile unei hemipareze flasce care a necesitat un tratament intensiv. Încă o dată am văzut pe ecran destinul. Am mai fost la Cluj pentru o chinuitoare cobaltoterapie. Profesorul, care a evitat o săptămână să mă întâlnească între patru ochi, la insistenţe mi-a spus să mă aştept la maximum 3 luni de la diagnosticare. Aşa a fost. Singura mea satisfacţie a constat în faptul că am putut s-o îngrijesc acasă şi că nu a suferit dureri. Ziua de 16 noiembrie va rămâne cât trăiesc cea mai sumbră dată din viaţa mea. La înmormântare am rămas uluit de marele număr al participanţilor, dovada calităţilor ei umane şi profesionale. În decembrie am plecat la tata cu autocarul, a fost un drum chinuitor, am evocat la fiecare parcare în care oprisem vreodată şi pe lângă care am trecut, cu lacrimi în ochi, fericirea de 43 de ani care a trecut fără putinţa de a se mai întoarce vreodată. Am revăzut oraşul în prag de Crăciun înregistrând pe video feeria Christkindlmarktului, cel mai faimos târg de Crăciun din Germania, care mi se părea trist şi lipsit de raţiune. Am mai fost din nou la tata în luna iunie, dar de data asta cu trenul.

În toamnă, Gabi Cornuţiu, de acum profesor de psihiatrie, a organizat un congres de psihiatrie la care am participat fiind prezent şi Mircea care mai fusese pe la mine şi in primăvară. La congres am mai dat citire unei lucrări critice cu următorul text care poate fi sărit fără nici o problemă de cititorul neinteresat de profesia mea.

Comentariu subiectiv despre situaţia psihiatriei

Admiţând teleologicul în univers plătim apartenenţa noastră la regnul uman cu posibilitatea incertitudinii. Acceleraţia schimbării, tranzienţa, creşterea imprevizibilului odată cu creşterea exponenţială a cantităţii de informaţie, dar şi a dezinformării este la fel de şocantă ca explozia orizonturilor cunoaşterii. Astfel fruntariile cognoscibilului s-au îndepărtat de orice posibil câmp vizual permiţând transformarea fantasticului de ieri în banalitatea de azi.

Apare sumbra posibilitate ca nimic să nu ne mai mire şi raţiunea critică să abdice în faţa inepţiei.

Nici în domenii limitate nu mai este posibilă cuprinderea datelor acumulate de generaţii într-o singură minte omenească. Recviemul pentru erudit devine cântecul de leagăn al specialistului constrâns să se limiteze la cucerirea unor fascicule, uneori divergente, ale realului. Ne cam scapă azi controlul întregului.

Acest lucru rămâne valabil chiar dacă imperativul fragmentării se contracarează prin trebuinţe de integrare şi sinteză, fiindcă cel ce răspunde acestei cerinţe este tot un specialist (de exemplu in cibernetică, teoria sistemelor, informatică etc...). Această contradicţie are şi avantaje. Azi aria interdisciplinarului - multă vreme pământ al nimănui - devine centru de convergenţă a intereselor. Dacă trecem de la concertul ştiinţelor la particularităţile specialităţii noastre - psihiatria - trebuie să afirmăm cu riscul de a atrage anatema confraţilor noştri că aceasta psihiatrie la răspântia dintre milenii boleşte. Boleşte nu fiindcă ar fi demisionat de la nobila sarcină de a interveni ajutând pe omul suferind să regăsească drumul pierdut, ci fiindcă a eşuat prin limitele gândirii mecaniciste în megalomana pretenţie de a explica întreaga complexitate a vicisitudinilor fenomenului uman, şi prin incompetenţa poetică sau filosofică într-o la fel de „modestă” pretenţie de a înţelege totul. Vom reveni asupra consecinţelor acestui fapt.

Că nu am căzut în faţa opiniei publice la primul slogan al unei pretinse antipsihiatrii se poate explica numai prin faptul că, renunţând la jocul cu teoreme, organizăm, verificăm şi întreţinem psihiatria practică, pe baza succesului şi a erorii, ca instituţie socială, administrând, în pofida zgomotului făcut de adversarii noştri antipsihiatrii, nişte produse chimice, proceduri fizice din ce in ce mai sofisticate şi folosind calităţile noastre omeneşti precum şi bunul simţ pentru a influenţa psihoterapic pacienţii noştri. Toate acestea în ciuda faptului că dispunem de o serie de teorii nefondate, create în calitatea noastră de vânători de absolut şi adevăr în existenţa umană.

Norocul nostru este că declaraţiile pro sau contra nozografiei, scolasticele dezbateri în jurul eredităţii şi mediului, înnăscutului şi dobânditului, comprehensibilului şi incomprehensibilului, fundalului şi infrastructurii, a rolului unor instincte confruntate cu imperativele necesităţilor sociale, al unor reflexe prost condiţionate sau al unor comportamente prost învăţate, a rolului unor centre din cine ştie care ungher ascuns al creierului, pentru a explica nemotivata tristeţe, fericire, agresivitate, aiureala sau convingere delirantă, nu scad din recunoştinţa celuia pe care practic l-am ajutat.

Avem curaj şi riscăm, deşi mulţi contestă periculozitatea profesiei, uneori şi viaţa, riscăm onoarea profesională ducând lupta împotriva prejudecăţilor, superstiţiilor, indiferenţei, acceptând animozităţi şi stupida pretenţie a oricărui laic de a se pricepe mai mult la psihiatrie ca noi.

Este şi vina noastră, deoarece, atunci când renunţând la decenţă şi reţinere în a transmite marelui public fanteziile noastre, am catapultat în maladiva conştiinţă a secolului trecut o suita de idei confuze şi contradictorii fără să ne fi gândit la faptul că ele se vor răzbuna, ameninţând prestigiul nostru moral, aducându-ne cel mult dubioasa aureolă a magicianului în plin veac al ştiinţei.

Am permis ca nişte date de genetică psihiatrică să fie utilizate printr-o falsă eugenie, în justificarea exterminării in masă a celor declaraţi ca purtătorii unei vieţi nedemne de a fi trăită (nu se pot nega între victimele Holocaustului bolnavii şi deficienţii mintal), am acceptat ca reprezentanţii unei alte ideologii, ca un Lîsenco, o Lepeşinskaia, să nege cuceririle geneticii medicale, să se nege nu teoria, ci faptele ştiinţei, am creat limbajul în care se face o politică pseudo-psihiatrie pe tema sexului, libertăţii etc., oferim chiar soluţii politice, ca, de exemplu, Erich Fromm. Suntem dispuşi chiar să acceptăm din raţiuni oportuniste dezmembrarea administrativă a psihiatriei unice şi indivizibile dislocând unităţi închegate. Refuz să dau exemple concrete la moment festiv. Iată însă cum ideile noastre prevalente, doxasmele noastre au subminat din interior, mai mult decât orice duşman dinafară nu numai statutul nostru de om de ştiinţă, dar şi prestigiul nostru de stăpâni pe arta vieţii.

Devenită prin doctrine, uneori chiar dogme, teren de speculaţii sterile – nu le negăm pitorescul – dar şi câmp de bătălie între teze insuficient acoperite de conţinut, psihiatria răspântiei dintre veacuri trece prin spaimele autodizolvării. Întru-apărare, stratagema multor, prea multor psihiatrii constă in negarea oricăror ipoteze sau teorii şi evadarea într-o calculator compatibilă contabilitate a semnelor, simptomelor, care ar dovedi apartenenţa la una sau alta dintre afecţiunile listate in cataloage de tipul DSM sau ICD, cataloage mereu obligând la revizuiri datorite inconsistenței infailibilităţii metodelor statistico-matematice în faţa omenescului. Între cifre se uită uşor imposibilitatea de a crea algoritme pentru individual, or nu numai bolnavul, omul in general, fiecare individ rămâne un unicat irepetabil.

În aceasta confuză relativizare a absolutului şi absolutizare a relativului suntem tentaţi să terminăm acest sacrilegiu cu întrebarea : Oare ne este interzisă revenirea la izvoare ?

Recitind seara, obosiţi, câteodată, prelegerile clinice ale unui KRAEPELIN, texte care încep invariabil cu : Avem în faţă... şi se referă întotdeauna la un destin uman concret, ne întrebăm : Unde ni s-a rătăcit privirea? Pentru ce destinaţia ne-a devenit mai importantă decât drumul? Oare pacienţii noştri sunt buni nebuni numai dacă se potrivesc în cataloagele noastre? Oare psihiatrii ajunşi azi la maturitate mai au o şansă de a-şi regăsi profesia?

Încercăm să răspundem cu un rebel : DA. Dar pentru a salva ce este bun în psihiatria unui „fin de siècle” şi al unui ”veac nou”, atât postclasic cât şi postmodern, aviz celor care ne vor urma curând, este necesară alături de cultivarea simţului clinic şi o hermeneutică deschisă nu atât spre stabilirea posibilelor modele ale patologiei minţii, cât spre dialectica uimitoarelor mutaţii generatoare de suferinţă in peristaza umană in schimbare permanentă. În rest, ceea ce este descriptibil ține de psihopatologie, iar indescriptibilul ţine de misterul omenesc. Nu pot uita reflecția unui filozof german, numele îmi scapă, care cu câţiva ani în urmă a precizat că petele albe de pe harta lumii în epoca zborurilor cosmice s-au mutat in mintea omenească.

Este ciudat, ajuns încetul cu încetul mai aproape de sfârşit de drum, îmi dau seama că nu am devenit mai înţelept – deştept, în sensul de a fi treaz în orice situaţie nu am fost niciodată - poate inteligent şi destul de citit, dotat cu acea vedere periferică care te face să poţi cuprinde deodată orizonturi mai depărtate, care vedere se deosebeşte fundamental de cea centrală (neuro-oftalmologii ar spune maculară), de exemplu, a chirurgului care este obligat într-un spațiu restrâns să ia decizii imediate. Acest lucru, în detrimentul acuităţii şi cu avantajul circumspecţiunii. Îmi dau perfect seama de faptul că tolerant, uneori comod, din păcate şi leneş până la indolenţă, câteodată provocat, am reacţionat alert şi violent şi excesiv, dar acest lucru ţine de temperamentul adus prin genele ancestrale şi greu modulabile în viaţa individului. Poetic spus sunt un fel de apă profundă care curge lent şi are adâncimi care rămân neexplorabile. Viaţa a fost foarte darnică cu mine, dar pentru toate mi-a înaintat şi nota de plată. Ultima tragedie prin care am trecut a fost pierderea lui Puşa, un fel de frână, blândă şi înţelegătoare dar neîmpăcată ca şi mine cu compromisurile, plină de iubire, dar şi de ironie, de câte ori, oscilând mereu între Don Quichote şi Hamlet, era să-mi pierd echilibrul.

Travaliul de doliu descris de Sigmund Freud a fost o muncă grea de tot, dar totul trece, aşa că acum nu mai trec pe la cimitir decât o dată pe săptămână. Visasem într-o noapte agitată cu multe treziri, căci vechea mea obişnuinţă de a dormi cum pun capul pe pernă a dispărut în cele trei luni de groază prin care am trecut, că sunt în cimitir cu Puşa şi îi arăt mormântul gata amenajat. Se uită lung la mine cu privirea ei uşor ironică cu care m-a pus la punct de-a lungul deceniilor, şi mă întreabă: De ce plângi ?

Nu pot trăi fără iubire, scurtele interimate fără acest sentiment cred că cel mai omenesc dintre toate, au fost pentru mine doar rătăciri aiurite lipsite de orice sens dirijate doar de nebunia simţurilor trupului care cere satisfacţii, beţia sexului, alcoolului, cele două droguri capabile să adoarmă temporar sentimentele singurătăţii. Din păcate şi acest lucru poate fi definitiv, iubirea mea această, cred ultima şi a patra iubire, pentru prima dată în viaţă nu stârneşte niciun ecou. Mi s-a întâmplat când mi-am luat inima în dinţi şi i-am vorbit de ea, să mi se adreseze cea mai stupidă întrebare care poate fi pusă de o femeie unui bărbat : Ce doresc ? Astfel e posibil că aşa cum Schubert s-a sfârşit cu o simfonie neterminată, eu să mă sfârşesc cu o simfonie niciodată începută. Şcoala vieţii durează până la moarte, aşa că încă nu ştiu ce urmează, dar acum învăţ, şi este o lecţie amară, să îmbătrânesc. Dar asta nu mai e o amintire din lumi trecute, ci lecţia lumii mele de azi.

Am dat aici din mine cât se poate da cu decenţă, restul, după Shakespeare, ar fi tăcere.

V a l e